

ÖMER ŞEVKÎ VE FARŞÇA DİVANI

Ömer BEKTAŞ

Doktora Tezi

Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY

2016

Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FARS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ömer BEKTAŞ

ÖMER ŞEVKİ VE FARŞA DİVANI

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY

ERZURUM - 2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

30.12/2016

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim-Öğretim Sınav Yönetmeliğine göre hazırlanmış olduğum “**Ömer Şevkî ve Farsça Divanı**” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/ sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Ömer BEKTAŞ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY danışmanlığında, Ömer BEKTAŞ tarafından hazırlanan bu çalışma 30 / 12 / 2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Hasan ÇİFTÇİ

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Nimet YILDIRIM

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Selami ECE

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 30 / 12 / 2016

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

ÖZET**DOKTORA TEZİ****ÖMER ŞEVKÎ VE FARŞÇA DİVANI****Ömer BEKTAŞ****Danışman: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY****2016, 382 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY (Danışman)****Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER****Prof. Dr. Hasan ÇİFTÇİ****Prof. Dr. Nimet YILDIRIM****Prof. Dr. Selami ECE**

Ömer Şevkî, XIX. yüzyılda yaşamış Osmanlı dönemi şairlerinden olup müftü, âlim ve fazıl bir kişidir.

Bu çalışma, bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde şairin yaşadığı XIX. yüzyılda edebî çevre hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde Ömer Şevkî'nin hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde inceleme konusu olan Farsça divanının yazma nüshaları ve nüsha özellikleri ele alınmış; şiirlerin vezni, kafiyesi, redifi; vezinleri ve oranları, dil ve üslup özellikleri, edebî sanatları, Arapça cümle ve terkipleri incelenmiş; ayrıca şiirlerde geçen şahsiyetler tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde de divandaki şiirlerin çevirisi yer almaktadır.

Dördüncü ve son bölümde ise Farsça divanın tenkitli metnine; metinde geçen ayet, hadis; özel isimler fihristine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Şevkî, Mardinli Ömer Şevkî, XIX. Yüzyıl, Farsça Divan, Divân-ı Se-Zebân

ABSTRACT**Ph. D. DISSERTATION****OMAR SHAWQĪ AND HIS PERSIAN DIWAN****Ömer BEKTAŞ****Advisor: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY****2016, 382 pages****Jury: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY (Advisor)****Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER****Prof. Dr. Hasan ÇİFTÇİ****Prof. Dr. Nimet YILDIRIM****Prof. Dr. Selami ECE**

Omar Shawqī is one of the poets of Ottoman Reign who lived in 19th century. He is also a mufti, an Islamic scholar and a man of virtue.

This study consists of one introduction part as well as three other parts. In the introduction part the information about poet's literary environment in the XIXth century is given.

In the first section was mentioned the life and works of Ömer Şevki along with his literary personality.

In the second section his diwan in Persian language whose manuscripts and their features which is the main of the study are handled. Rhythm of poem, rhyme, literary text and their rates; language and their stylistic features and literary arts were examined in terms of Arabic sentences and phrases. On the other hand the people that are mentioned in Diwan were introduced.

The third section has the translation of the poems in Diwan.

In the fourth and the last part consists of the criticism of Persian's Diwan verses, Quranic verses, the prophet's deeds and the proper nouns of index.

Key words: Omar Shawqī, Omar Shawqī from Mardin, 19th Century, Persian Poets, Diwan-ı Se-Zeban

KISALTMALAR

- A** : Ömer Şevkî'nin Se-Zebân Divânı, Ankara Milli Kütüphane 7928 Numaralı Yazma.
- a** : Varağın ön yüzü
- Bkz.** : Bakınız
- b.** : bin, ibn (oğlu)
- b** : Varağın arka yüzü
- çev.** : Çeviren
- DİA** : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- haz.** : Hazırlayan
- hş.** : Hicrî-Şemsî
- Hz.** : Hazreti
- İ** : Ömer Şevkî Divânı, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu 235 Numaralı Yazma.
- M.Ö.** : Milattan önce
- Nr** : Numara
- nşr.** : Neşreden
- s.** : Sayfa
- S.** : Sayı
- SBE** : Sosyal Bilimler Enstitüsü
- tsh.** : Tashih eden
- ts.** : Tarihsiz
- vd.** : Ve diğerleri
- vr.** : Varak
- YLT** : Yüksek Lisans Tezi
- yy.** : Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ.....	1
ON DOKUZUNCU YÜZYILDA EDEBÎ ÇEVRE	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	8
ÖMER ŞEVKÎ	8
1.1. HAYATI	8
1.1.1. Adı	8
1.1.2. Doğumu.....	8
1.1.3. Ölümü	9
1.1.4. Ailesi.....	9
1.1.5. Mezhebi ve Tarikatı	9
1.1.6. Eğitimi	10
1.1.7. Ahlâkı.....	11
1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	12
1.2.1. Memduhları.....	28
1.2.1.1. Abdülmecid Han	28
1.2.1.2. Ali Rıza Paşa.....	31
1.2.1.3. Hâce Hâfız	32
1.2.1.4. Mehmed Reşid Paşa.....	34
1.3. ESERLERİ	35
1.3.1. Mecmûa-i Fetâvâ (Mecmûatü'l-fetâvâ)	35
1.3.2. Dîvân-ı Se-zebân.....	35
1.3.2.1. Türkçe Divan	36
1.3.2.2. Farsça Divan	36
1.3.2.3. Arapça Divan.....	36
1.3.3. Münyetü'l-musallî Tercümesi.....	37
1.3.4. Şerhu'l-Kâfi fi'l-'arûz	37
1.3.5. Tıptan Fârsî Bir Eserin tercümesi	37
İKİNCİ BÖLÜM.....	38
DİVANIN İNCELENMESİ	38
2.1. DİVANIN İNCELENMESİ.....	38
2.1.1. Ömer Şevkî Divanı'nın Yazma Nüshaları	38
2.1.2. Yazma Nüshanın İmlâ Özellikleri	41

2.1.3. Neşre Hazırlanan Metnin İmlâ Özellikleri.....	43
2.1.4. Vezin ve Kafiye Özelliği.....	45
2.1.4.1. Vezni.....	45
2.1.4.2. Vezinler ve Oranları	48
2.1.4.3. Kafiye	51
2.1.4.4. Redif	53
2.1.5. Dil ve Üslup Özellikleri	54
2.1.6. Kullandığı Sanatlardan Örnekler	57
2.1.7. Arapça Cümle ve Terkipler	68
2.1.8. Şiirleri	72
2.1.9. Divanda Adı Geçen Şahsiyetler	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	86
FARŞÇA DİVANIN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ	86
SONUÇ	213
KAYNAKÇA.....	215
DİZİN.....	218
EKLER	222
ÖZGEÇMİŞ	232
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	233
METİN.....	233

ÖNSÖZ

XIX. yüzyıl, Osmanlı imparatorluğu için her açıdan farklı manalar taşır. Bu yüzyılda, batılı anlamda birçok değişikliğin yanında, eskiye ait unsurlarda, eskinin ya tenkit edildiği ya da taraftar bulduğu, hatta yeniden diriltilmeye çalışıldığı bir takım yenilikçi hareketlere şahit olunmuştur. Özellikle II. Mahmud ve Abdülmecid döneminde batılılaşma hareketleri baş göstermiş, edebî çevre de bundan nasibini almıştır. Bazı şairler Batı edebiyatına yönelirken, bazıları da divan edebiyatını kalıcı kılmak düşüncesiyle çeşitli eserler kaleme almışlardır.

Ömer Şevkî Efendi de bu dönemde yaşamış, batılılaşma hareketlerine direnmek ve divan edebiyatının gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amacıyla Arapça, Farsça, Türkçe üç dilden müteşekkil *Dîvân-ı Se-zebân*'ı kaleme almış; ayrıca Ebû Hanîfe ve talebelerinin görüşlerini içeren *Münyetü'l-musallî*'yi ve konusu tıp olan Farsça bir eseri tercüme etmiş, Molla Câmi'nin Oğlu Ziyâüddîn Yûsuf için yazdığı *el-Fevâidü'z-Ziyâiyye fî Şerhi'l-Kâfi* adlı Arapça gramer kitabının çevirisi olan *Şerhu'l-Kâfi fî'l-'Arûz*'u ve müftülüğü döneminde vermiş olduğu fetvaları içeren *Mecmûa-i Fetâvâ* adlı eserler yazmış âlim ve fazıl bir Osmanlı şairidir.

Bu çalışma, bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır:

Giriş bölümünde, şairin yaşadığı dönem olan XIX. yüzyıldaki edebî çevre hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, Ömer Şevkî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri tanıtılmıştır.

İkinci bölümde, Ömer Şevkî'nin Farsça divanının yazma nüshaları ve nüsha özellikleri ele alınmış; şiirlerin vezni, kafiyesi, redifi; vezinleri ve oranları, dil ve üslup özellikleri, edebî sanatları, Arapça cümle ve terkipleri incelenmiş; ayrıca şiirlerde geçen şahsiyetler kısaca tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde, divandaki şiirlerin Türkçe çevirisi yapılmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise Farsça divanın tenkitli metnine, Arapça terkiplere ve metinde geçen özel isimler fihristine yer verilmiştir.

VII

Bu çalışma sürecinde değerli vakitlerini bana ayıran, kıymetli bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Erzurum – 2016

Ömer BEKTAŞ

GİRİŞ

ON DOKUZUNCU YÜZYILDA EDEBÎ ÇEVRE

XIX. yüzyıl, Osmanlı imparatorluğunun yaşayabilmek için Avrupa medeniyetine girmek zorunda kaldığı birasıdır. Bu asır, yer yüzündeki bütün Türkler için hazin ve amansız bir çağdır. Öteden beri, aralarındaki kavim ve kabile anlaşmazlıkları yüzünden, her türlü birlik, beraberlik ve bütünlük imkanlarını kaybeden Asya Türkleri; Osmanlı Devleti'nin 1783 de Rusya'ya terketmek zorunda kaldığı Kırım; hürriyet ve istiklalini korumak için her türlü fedakarlığa baş vurmuş, diğer bir Türk yurdu olan Azerbaycan, bu asırda, hep birden, Rusların hakimiyeti ve baskısı çerçevesine girmek talihsizliğine uğramıştır. Esasen imparatorluk, son asırlarını bilhassa XVI. asrın muazzam miraslarını harcamakla geçirmiştir. Bu dalaletle (1839 Tanzimat İnkılabı'nı Mustafa Reşid Paşa, Ali Paşa, Fuad Paşa gibi siyasileri, az çok hariç olmak üzere) Türkiye'nin kaderinde öteden beri rol oynayan bir çok devlet adamının büyük hissesi vardır. Bu kifayetsizlik 1871 den sonraki devlet adamları elinde gitdikçe artan bir dalalet mahiyeti almıştır.¹

Osmanlı İmparatorluğu XIX. yüzyıla III. Selim (1789-1807)'in saltanatının son yıllarında girer. "İlhâmî" mahlasıyla şiirler yazan III. Selim, Osmanlı sultanları arasında şiir ve edebiyatla ilgilenen padişah olarak bilinir. XVII. Yüzyılda başlayan duraklama, XVIII. yüzyılda başlayan askerî ekonomik ve teknolojik gerileme, İmparatorluğun Batı karşısında bilim ve teknikte kendisini yenilemesini gerekli kılmıştı. Yenileşmenin yolu da eğitimden geçiyordu. O zamana kadar eğitimde etkili olan medreseler, kendisini yenileyemediği gibi, memlekette yeniliğe doğru atılan her adımın karşısına çıkıyor, her fırsatta "istemezük" deyip kazan kaldıran yeniçerileri de kışkırtıyordu. Buna rağmen, XVIII. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak, askerî eğitime yönelik Mühendishâne-i Bahrî-i Humâyûn (1773), Mühendishâne-i Berrî-i Humâyûn (1794) ile Mekteb-i Tıbbiye (1827) açıldı.²

Bununla beraber yapılması zaruri olan yenilikler Sultan II. Mahmud (1784-1839) zamanında daha cesur ve daha esaslı bir devlet hareketi olarak devam etti. Bu XIX. asır

¹ Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1983, II, 804-805.

² İsmail Ünver, "XIX. yüzyıl Divan Şiiri", *DTCF Dergisi*, Ankara 1988, XXXII-1, 131.

hükümdarı, Türk milleti için artık bir felaket haline gelmiş bulunan Yeniçeri Ocağı'nı topa tutarak yıktı (1820) ve yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adıyla yeni usulde bir ordu teşkiline başlandı. Ordunun tamamiyle yeni ve kültürel usullerle yetiştirilebilmesi için gereken çarelere başvuruldu. Mısır'da Osmanlı padişahlarından çok uygun şartlar içinde çalışan Mehmed Ali, daha 1825'de yeni usulde zabıt yetiştiren bir askeri mektep açmıştı. Sultan II. Mahmud Mısır ordusunun İstanbul'a yürümesi üzerine Ruslarla imzaladığı Hünkâr İskelesi Muâhededesi (1833) ile bu tehlikeyi atlattıktan sonra, ordunun ıslahını daha sistemli bir yola koymak için; ilk, orta ve lise tahlilini de aynı mektepte yaptığı, Harbiye Mektebi'ni kurmuştu (1834). Bu mektebin önemli bir kısım hocaları Fransa'dan getirtilmiş, Ayrıca yeni Avrupa askerliğini öğrenmek için Avrupa'ya talebe gönderilmişti. Sultan II. Mahmud, memleketteki mutaassıp zümrenin homurtularına artık hiç aldırmıyor ve Mekteb-i Harbiyye'den sonra gereken tedariklerde bulunarak 1839'da bir de Askeri Tıbbiye Mektebi kurmaya muvaffak oluyordu. Bu askeri müessese, önce 1827'de Tıbhâne ve Cerrahhâne adlarıyla Şehzâdebaşı'nda açılmış; bunlardan Cerrahhâne Topkapı Sarayı'nın deniz kıyısındaki bir binasına taşınmış, nihayet 1839'da Galatasaray'da Mekteb-i Tıbbiye-i Adliyye-i Şâhâne adıyla daha mükemmel bir şekilde kurulmuştu. Galatasaray Tıbbiyesi'nin açılışında bir konuşma yapan Sultan II. Mahmud, buradaki talebeye yeni tıp ilmini şimdilik Fransızca olarak okuyacaklarını, fakat bu sahada Türkçe kitaplar telif ve tercüme edileceğini ve uzman Türk tabipleri yetiştirildikten sonra, yabancı mütahaasılara lüzum kalmayacak şekilde Mekteb-i Tıbbiye'nin milileştirileceğini söylemek ihtiyacını duymuştu.³

Yukarıda adını verdiğimiz öğretim kurumlarının açılışından sonra, bu kurumlarda okutulacak ders kitaplarını telif ve tercüme yoluyla hazırlayacak olan Encümen-i Dâniş (1850)'in, eğitim ve öğretim işleriyle doğrudan ilgilenmek üzere Maarif-i Umûmiyye Nezareti'nin kurulması ve başta gazetecilik olmak üzere yayın hayatına canlılık gelmesi, yenileşme hareketini hızlandıran önemli etkenlerdir. Yenilik hareketlerinin, yüzyıllar süren alışkanlıkları bir anda ortadan kaldırması mümkün değildi. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın dediği gibi "Eski, yürüyen hayat karşısında son sözünü söylemesine rağmen, ce-

³ Banarlı, *a.g.e.*, II, 808.

miyetin içinde, ruhlarda bütün unsurlarıyla çok derin surette hakimdi. Bütün hayat onunla dolu idi".⁴

İşte bu yüzden, yedi yüz yıllık bir geçmişi olan Divan edebiyatının, yenileşmenin getirdiği şartlara teslim olduğu, sessiz sedasız, mücadelesiz silinip ortadan kalktığı düşünülemez. O da yaşama ve dirilme imkânı arayacak, güçsüzlüğüne ve nefessizliğine rağmen yeni ile savaşıyordu.

Öte yandan yeni şiir, eski şiirden bütünüyle kopmuş da değildi. Muhteva dışında, yeni ile eski şiir arasında önemli bir fark yoktu. Dil, vezin, nazım şekilleri büyük ölçüde aynı idi. Ayrıca, yeni şiirin önde gelen isimleri, eski şiiri öğrenerek yetişmişler, hatta o yolda eserler de vermişlerdi. Bu yüzden edebiyat ve özellikle şiir alanındaki değişiklikler, askerî değişiklikler kadar hızlı bir gelişme içinde olamamıştır.

İsmail Ünver'e göre, XIX. yüzyılda eski şiir geleneğini sürdüren şairlerin sayısı, daha önceki yüzyıllardaki şair sayısından hiç de az değildir. İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda bu döneme ait 114 şairin divanları bulunmaktadır. Aynı dönemde, yazma olarak kitaplıklara girmediği halde basılmış birçok divan vardır. Divanı elde bulunmayan şair sayısı da az değildir. Bu yüzyılın en önemli şairleri şunlardır:⁵

Enderunlu Vâsîf (ö. 1824), Keçeci-zâde İzzet Molla (ö. 1829), Dâniş (ö. 1830), Pertev Paşa (ö. 1837), Aynî (ö. 1837), Leylâ Hanım (ö. 1848), Şeyhülislâm Arif Hikmet (ö. 1859), Şeref Hanım (ö. 1861), Leskofçalı Gâlib (ö. 1867), Osman Nevres (ö. 1876), Yenişehirli Avnî (ö. 1883), Kâzım Paşa (ö. 1889), Hersekli Arif Hikmet (ö. 1903).

Burada XIX. yüzyıl Divan şâirlerinin yetişmesinde etkili olan iki çevreyi kısaca anmak yerinde olur. Bunlardan birincisi tarikat çevresidir. Her buhranlı dönemde olduğu gibi, XIX. yüzyılda da bir tarikata intisap etme modası vardır. Bu dönem divan şairlerinden, bir tarikata girmemiş, bir şeyhe intisap etmemiş şair yok gibidir. Fakat bu durum, bütün şairlerin dinî ve tasavvufî şiirler yazdığını göstermez. Bunlardan çoğunun şiirlerinde rindane ve âşıkane edâ hakimdir. XIX. Yüzyıl şairlerinin yetişmelerinde etkili olan ikinci çevre ise, devlet dairelelerinin kalemleridir. Şairlerin çoğu kâtiplikle hayata

⁴ Korkmaz, Ramazan, *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000*, Grafiker yayıncılık, Ankara 2004, s. 21-22.

⁵ İsmail Ünver, "XIX. yüzyıl Divan Şiiri", *DTCF Dergisi*, XXXII-1, 132.

atılmış, mahlaslarını, girdikleri dairenin başkanından ya da bir büyüğünden almış kişilerdir.⁶

İsmail Ünver, XIX. yüzyılda, bütün direnişine rağmen yeni şiir karşısında gittikçe gücünü kaybeden, hatta kendi geleneği içinde bile değerini koruyamayan Divan şiirinin durumunu, şu üç konuda değerlendirmiştir:⁷

1. Encümen-i Şu'arâ

1861 yılında kurularak çalışmalarını bir yıl kadar sürdüren bu topluluk, XIX. yüzyıl Divan şiirini canlandırmak için, XVII. yüzyılın önemli şairlerini örnek alma yolunu tutmuştur. Encümen, her hafta salı günleri Hersekli Arif Hikmet'in evinde toplanıp, yazdıkları şiirleri de değerlendiriyordu. Bu toplulukta yer alan şairler şunlardır: Hersekli Arif Hikmet, Leskofçalı Gâlib, Yenişehirli Avnî, Hoca Nâ'ilî, Osman Şems, Kâzım Paşa, Halet, Recâî-zâde Celâl, Üsküdarlı Hakkı, Eşref Paşa, Ziya Paşa ve Namık Kemâl.

Topluluktaki şairlerin çoğu, eski kültürü ve edebî zevki iyi bilen, nazım tekniği yönünden güçlü şairlerdi. Bunların divanları incelendiğinde, kasidede genellikle Nef'î'yi, gazelde ise Nâ'ilî-i Kadîm ile Fehîm-i Kadîm'i izledikleri görülür. Bu şairler XVII. yüzyılda sağlam ve ahenkli ifadeleriyle, renkli hayalleriyle, zevkteki incelikleriyle tanınmış şahsiyetlerdir. *Encümen-i Şu'arâ*'da yer alan şairler de şiirlerinde bu ilkelere uymaya çalışmışlardır. Bu yolda hepsinin de başarılı olduğu söylenemez. Ancak, XIX. yüzyıl Divan şiirinin en güçlü temsilcilerinin bu şairler arasından yetiştiği söylenebilir. Leskofçalı Gâlib, Yenişehirli Avnî ve Hersekli Arif Hikmet hem *Encümen-i Şu'arâ*'nın hem de XIX. yüzyıl Divan şiirinin en başarılı temsilcileridir.

Şiirlerindeki mubalağa ve fahriyeleriyle Nef'î'yi hatırlatan Leskofçalı Gâlib, söyleyiş bakımından Nâ'ilî-i Kadîm'in izindedir. Kendisini üstat olarak kabul eden gençlere de o yolda ilerlemelerini tavsiye eden Gâlib'in Divan'ında Nâ'ilî-i Kadîm'e ve Fehîm-i Kadîm'e nazireleri vardır. Şiirlerindeki sağlam ifade, gücünü tasavvuf sözlüğünden seçilmiş kelimelerden alır. Kullandığı kelime kadrosu içinde ılık ve aydınlıkla ilgili kelimeler önemli bir yer tutar. Bu yönüyle de Şeyh Gâlib'i andırır.

⁶ İsmail Ünver, "XIX. yüzyıl Divan Şiiri", *DTCF Dergisi*, XXXII-1, 132.

⁷ İsmail Ünver, *a.g.e.*, s. 133-137.

Yenişehirli Avnî Bey, eski şairlerin söyleyişlerinin zamanın icaplarına göre değiştirilip düzeltilmesi gerektiğine inanan, yeni söyleyişler peşinde koşan bir şairdir. Kasidelerinde Nef'î yolundadır. Gazellerinde Fuzûlî, Nâbî ve Şeyh Gâlib'in etkileri görülür.

Hersekli Arif Hikmet, şiir dilini ustalıkla kullanan, kolay yazan ve tekrara düşmeyen bir şair olarak tanınmıştır. Birçok gazeline Nâ'ilî-i Kadîm'in söyleyişine yaklaşmakla birlikte, muhteva bakımından ondan ayrılır. Gazelleri daha çok tasavvufî ve hikemîdir. Bazı şiirlerindeki fahriyeler Nef'î'yi andırır.

2. Mahallileşme hareketini sürdürmeye çalışanlar

XVIII. yüzyılda Nedîm'de en kuvvetli temsilcisini bulan "mahallîleşme" hareketi, bu yüzyılın sonlarına doğru gittikçe yozlaşmış, XIX. yüzyılda ise bayağılığa düşmüştür. Halk söyleyişini şiire sokmada aşırıya kaçan ölçüsüzlüklerin bulunması, şiirlerin duygu derinliğinden ve hayal zenginliğinden yoksun olması, eski divan şairlerinin üzerine toz kondurmamaya çalıştıkları "aşk"ta cinselliğin ağır basması, sadece yazılmış olmak için vezne uydurulmuş kafiyeli sözler izlenimini veren beyitlerdeki zevksizlikler, bu yoldaki şiirlerin genel özellikleridir. Bu gruptaki şiirleri, her yönüyle günümüz musikîsindeki arabesk parçalara benzetmek mümkündür.

Eski kültürün gittikçe yıprandığı böyle bir dönemde, bu tür şiirlerin oldukça ilgi gördüğünü de söyleyebiliriz. Yüzyılın başında düzenlenmiş olan *Şefkat Tezkiresi* ile son çeyreğinde tamamlanmış olan *Fatin Tezkiresi*'nde örnek olarak verilen şiirlerin, genellikle yukarıdaki tanıma uyduğu görülmektedir.

XVIII. yüzyılda Nedîm'in, nezaketi haddeden geçirerek boy, gül kokusunu imbikten geçirdikten sonra koku, nazın ucunu işledikten sonra mendil olarak verdiği; "buse" sözünü söylerken, bu sözdeki "sin" harfinin dişlerinden, dudaklarının incineceğini hayal ettiği sevgili; XIX. yüzyılın bu yoldaki şiirlerinde, türlü meyvelere benzetilen organları şapur şapur hoyratça öpülen, adî zevklere vasıta kılınan güzeller haline getirilmiştir.

Mahallileşme hareketini sürdürmeye çalışan şairlerin, divan şiirindeki "nazire" anlayışını da yıprattıkları, nazireyi basitçe taklit ya da tehzil haline getirdikleri, divanlarının incelenmesinden anlaşılmaktadır.

Bu gruba giren birçok şair arasında Enderunlu Vâsıf, Hızırağa-zâde Sa'îd, Refî-i Kâlâyî ve Fatin Davud'u gösterebiliriz. Bunlardan Vâsıf'ın "Kadın söyleyişiyle ananın

kızına öğütleri" ve "Kızının anasına cevabı" başlıklı iki muhammesi, XIX. yüzyıl divan şiiri açısından önem taşımamakla birlikte, İstanbul'un kenar mahalle kadınlarının dilini, hayata bakış açılarını göstermesi bakımından değerlidir. Fatin Dâvûd ise, şairliğinden çok "*Hatimetü'l-eş'âr*" adlı tezkiresiyle tanınmıştır. Bütün şiirlerini bu yolda yazmamakla birlikte, divanlarında bu tür şiirler bulunan şairlerin sayısı da oldukça kabardır.

Şiirlerinde mahallî renkler bulunması ve nazire yazmaya düşkünlüğü sebebiyle XIX. yüzyılın önemli şairi İzzet Molla'yı da bu grup içinde anıyoruz. Fakat o, öbürleri kadar aşırı gitmemiş, "*Mihnet-keşân*"ıyla son dönemin en başarılı ve en özgün mesnevi örneğini vermiş; kasidelerinde Nef'î'nin, öbür şiirlerinde Fuzûlî, Ruhî, Nedîm ve Şeyh Gâlib'in etkileri görülen önemli bir şairdir.

3. Dini-tasavvufi şiirler yazan şairler

Divan edebiyatının her döneminde olduğu gibi, XIX. yüzyılda da dinî ve tasavvufi şiirlerin belli bir ağırlığı vardır. Nasır Abdalbâkî Dede, Müştak Baba, Safâyî Dede, Tûrâbî Baba, Şeyh Nazîf ve Osman Şems gibi tasavvufî şiirler yazan şairler yanında, Kâzım Paşa gibi "âl-i abâ" mersiyesiyle tanınmış şairler de vardır. Ayrıca şiirlerinin çoğu din dışı olduğu halde, divanlarında dinî ve tasavvufi şiirler bulunan şairler de çoktur.

Dinî ve tasavvufî şiirlerde de genellikle eskinin tekrarlandığı, XIX. yüzyılın bir Şeyh Gâlib yetiştiremediği kesinlikle söylenebilir.

Bu yüzyılda divan şairlerinin kullandıkları nazım şekillerinde de sayı bakımından dengesizlikler gözlenmektedir: Mesnevi nazım şekli birkaç örnek dışında ihmal edilmiştir. Divanlarda mesnevi biçimiyle yazılmış değişik türde şiirler görülmekle birlikte, çeşitli konularda yazılmış uzun mesneviler görünmez olmuştur. Yukarıda da andığımız gibi, yüzyılın en başarılı mesnevisi, İzzet Molla'nın "*Mihnet-keşân*"ıdır. Bunun dışında, aynı şairin *Gülşen-i Aşk*'ı, *Selâmı Mevlid*'i, Mehmed İzzet Paşa'nın *Yûsuf u Züleyhâ*'sı, Osman Nevres ve Aynî Divanlarındaki küçük mesneviler, mahiyet bakımından farklı olmakla birlikte, Ziya Paşa'nın "*Hârâbat Mukaddime*"si anılabilir. Divanlardaki kaside sayısında da önceki yüzyıllara göre önemli bir azalma gözlenmektedir. Gazel türü bu yüzyılda da işlenmiş olmakla birlikte, sanat değeri taşıyan gazel sayısında büyük bir düşüş görülmektedir.

XIX. yüzyılda en çok rağbet gören nazım şekilleri, tarih kıtalarıyla bendli nazım şekilleridir. Bir örnek olmak üzere, Pertev Paşa Divanı'ndaki tarih kıtalarının diğer nazım şekillerinin toplamından çok daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Öbür divanlarda da bu sayı geçmiş yüzyıllara göre oldukça fazladır. Ayrıca, tarih kıtalarının kullanım alanları da genişlemiştir. Şairlerin, değişik türden olaylar için çok sayıda tarihler düşürmüş olmaları, bir bakıma XIX. yüzyıl tarihinin ve sosyal hayatının edebiyata yansımaları olarak değerlendirilebilir. Öte yandan divanların bu dönem tarihi için vazgeçilmez kaynaklar olduğunu ifade etmek gerekir.

Bendli nazım şekilleri arasında terkîb-i bendler ve şarkılar, en çok ilgi gören nazım şekilleridir. Terkîb-i bendlerin çokluğu, divanlarda sık karşılaşılan mersiyelerin bu nazım şekliyle yazılmış olmasındandır. Ayrıca bu yüzyılda Bağdadlı Ruhî'nin Terkîb-i Bendi'ne yazılmış nazireler de vardır. Bunlar arasında Kâzım Paşa'nın ve özellikle Ziya Paşa'nın Terkîb-i bendleri anılmaya değer. Şarkılar ise en çok ilgi gören nazım şeklidir. Bu dönemde yazılıp bestelenmiş şarkıların çoğu bugün bile beğenilmektedir.⁸

Bu dönemde yaşamış olan Ömer Şevkî Efendi de dönemin önemli şairlerinden sayılabilir. Zira yenileşmenin ve Batı edebiyatına yönelmenin hızlandığı bu yüzyılda gelecek nesillere klasik gazel nazım şeklini, ayrıca dinî ve tasavvufî şiirleri sevdirmeye çalışmış, bu bağlamda bilgi ve birikimini okuyucularına aktarmıştır.

⁸ İsmail Ünver, *a.g.e.*, s. 133-137.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖMER ŞEVKİ

1.1.HAYATI

1.1.1. Adı

Adı Ömer, mahlası Şevkî'dir; oğlu Müftüzade Seyyid Yusuf (Sıdkî) Efendi'nin istinsah ettiği divanının ketebe kaydında *es-Seyyid Ömer Efendi eş-Şevkî* olarak kaydedilmesi;⁹ ayrıca Bağdatlı İsmail Paşa'nın Ömer b. Muhammed el-Mardînî diye ismini verdikten sonra "el-mütehalls bi-Şevkî (Şevkî mahlası)"¹⁰ ve ondan yararlanan Ömer Rızâ Kehhâle'nin yine aynı isimle ancak "el-mülakkab bi-Şevkî"¹¹ demeleri adının kesinlikle Ömer, mahlasının da Şevkî olduğunu göstermektedir. Seyyidlerden olup yine divanının başında Mardin sakinlerinden Ağazade Seyyid Müftü Ömer Şevkî Efendi olarak kayıt düşülmüştür.¹² Kaynaklarda Ömer, Ömer Şevkî, Şevkî, el-Mardînî veya Müftüzâde Ömer Şevkî olarak da geçmektedir.¹³

1.1.2. Doğumu

Doğum tarihi kesin olarak belli değildir; ancak 1268'de (1851) vefat ettiği¹⁴ ve oğlu Yusuf Sıdkî Efendi'nin 1824'te Mardin'de¹⁵ doğmuş olması göz önüne alındığında muhtemelen on sekizinci yüzyılın son çeyreğinde veya on dokuzuncu yüzyılın başında dünyaya gelmiştir.

⁹ *Ömer Şevkî'nin Se-Zebân Divanı*, Ankara Milli Kütüphane, 7928 Numaralı yazma, vr. 187a; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333-1342, I, 382; Tuman, Mehmet Nail, *Tuhfe-i Nâilî* (haz. Mustafa Tatçı-Cemal Kurnaz), Ankara 2001, II, 507 (2140), II, 1248 (4921).

¹⁰ Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifîn, esmâ'ü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannifîn* (nşr. Kilisli Muallim Rifat-İbnülemin Mahmud Kemal İnal), İstanbul 1951, I, 802.

¹¹ Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifîn terâcimü musannifi'l-kütübi'l-'Arabîyye*, Beyrut ts., VII, 317.

¹² *Ömer Şevkî'nin Se-Zebân Divanı*, Ankara Milli Kütüphane, 7928 Numaralı yazma, vr. 1b; *Ömer Şevkî'nin Farsça Divanı*, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Koleksiyonu, Manzum No: 235, vr. 1b.

¹³ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382, II, 59; Tuman, *a.g.e.*, II, 507 (2140); *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu*, İstanbul 1969, IV, 1051-1052.

¹⁴ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382; Tuman, *a.g.e.*, II, 507 (2140).

¹⁵ *Sicill-i Umûmî, Sicill-i Ahvâl Komisyonu* (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, DH_SAİDd_00066_00056 Numaralı Defter Sayfası), s. 109; M. Ali Arıkan, Yusuf Sıdkî Efendi'nin 1816'da doğduğunu kaynak göstermeden nakletmektedir; ancak bu bilgi doğru değildir (Arıkan, M. Ali, *Bin Yıl Mardin'den 24 Portre*, Marev Kültür Yay, Ankara 2004, s. 87).

1.1.3. Ölümü

Ömer Şevkî, önce de ifade edildiği gibi 1268 (1851) yılında vefat etmiştir.¹⁶

1.1.4. Ailesi

Ömer Şevkî, Mardin müftüsü seyyid Muhammed el-Mardînî¹⁷ veya Âbid Efendi'nin oğludur.¹⁸

Ömer Şevkî'nin eşi ve evliliğine dair bir bilgi olmamakla birlikte Bursalı Mehmed Tahir'in "Müftüzâde Seyyid Yusuf Sıdkî Efendi'nin pederidir"¹⁹ ve oğlu hakkında *Sicill-i Umûmî Defterleri*'nde "Mardin müftüsü esbak Ağazâde Ömer Şevkî Efendi'nin mahdumudur"²⁰ ifadelerinden evlendiği ve en azından bir çocuğunun dünyaya geldiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Ömer Şevkî'nin *Sicill-i Umûmî*'de Yusuf Ziya Efendi adında bir oğlundan da bahsedilmektedir. Yusuf Ziya Efendi, 25 Recep 1275 (28 Şubat 1859) tarihinde İstanbul'a gelerek babasının divanının basılması için müracatta bulunmuştur. Ancak bu oğlu ile Yusuf Sıdkî Efendi'nin aynı kişi olup olmadığı kesin değildir.²¹

1.1.5. Mezhebi ve Tarikatı

Ömer Şevkî, muhtemelen Hanefî mezhebindedir. Çünkü Sedîdüddin el-Kâşgarî'nin (ö. 705/1305) Ebû Hanîfe ve talebelerinin görüşlerini ana hatlarıyla verdikten sonra Hanefî fakihlerinin beş asır boyunca bu görüşler çerçevesinde geliştirdikleri hükümleri ve döneminin sık karşılaşılan problemlerini maddeler halinde VII. (XIII.) yüzyılın Hanefî terminolojisini kullanarak aktarmış olduğu *Münyetü'l-musallî ve gunyetü'l-mübtedî*²² adlı eserini Türkçeye çevirmesi bu kanıyı doğrular niteliktedir.

¹⁶ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382; Tuman, *a.g.e.*, II, 507 (2140).

¹⁷ Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, I, 802; Ömer Rızâ Kehhâle, *a.g.e.*, VII, 317.

¹⁸ Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul 1996, IV, 378; Kamil Büyüker, "İstanbul'da Mardinli Bir Asker, Mutasavvıf Ömer Fevzî Mardin (1878-1953)", *Makalelerle Mardin IV, Önemli Simalar- Dini Topluluklar* (haz. İbrahim Özcoşar), İstanbul 2007, s. 77.

¹⁹ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382.

²⁰ *Sicill-i Umûmî, Sicill-i Ahvâl Komisyonu* (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, DH_SAİDd____00066_00056 Numaralı Defter Sayfası), s. 109; Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, II, 59.

²¹ *Sicill-i Umûmî, Sicill-i Ahvâl Komisyonu* (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, A_}MKT_MHM_00147_00072_001_001/2 Numaralı Defter Sayfaları).

²² Hüseyin Kayapınar, "Münyetü'l-musallî", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 32.

Bursalı Mehmed Tahir'in Ömer Şevkî için "tarikaten Kâdirî ve Rifâî'dir"²³ ve oğlu Seyyid Yusuf Sıdkî Efendi için "tarikaten Kâdirî'dir"²⁴ demesi, ayrıca Kamil Büyüker'in Ömer Şevkî Efendi'nin torunlarından Ömer Fevzî Mardin hakkında yaptığı araştırmada Mardin'de türbesi bulunan Kâdirî şeyhlerinden Şîrîn Dede lakabıyla meşhur es-Seyyid eş-Şeyh Muhammed Şahrind el-Kâdirî'den Ömer Şevkî Efendi'ye kadar verdiği Kâdirî tarikat silsilesi²⁵ de Ömer Şevkî Efendi'nin Kâdirî tarikatından olduğunu göstermektedir.

Sözkonusu Kâdirî tarikat silsilesi:

Seyyid Ömer Şevkî Efendi

Seyyid Âbid Efendi

Seyyid Abdülkâdir Efendi

Seyyid Âbid Çelebi

Seyyid Ebû Bekir Çelebi

Seyyid Ahmed Çelebi

Seyyid Mahmud Çelebi

Seyyid Ağa Çelebi

Seyyid Munlâ Ahmed Çelebi

Seyyid Pîrî Çelebi

Seyyid Mu'tî Çelebi

Kutbü'l-aktâb ve'l-gavsü'l-müstecâb Mevlânâ Seyyid Ahmed Şemseddin Çelebi

Seyyid-i Celîl el-Hâc Pîrî Çelebi

Veliyyü'l-kâmil ve'l-gavsü'l-vâsılı'l-âlemi'lferdi'l-emced Şîrîn Dede lakabıyla meşhur Seyyid Şeyh Muhammed Şahrind el-Kâdirî

Seyyid Hüseyin el-Ezrâk Kaddesallâhu esrârahum.

1.1.6. Eğitimi

Ömer Şevkî Efendi, ilk öğrenimini Mardin alimlerinden Zeynîzade Mahmud Efendi'den almış daha sonra Kayseri ulemasından Hâce Kâsım Efendi'den tamamlamış-

²³ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382.

²⁴ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, II, 59.

²⁵ Kamil Büyüker, "İstanbul'da Mardinli Bir Asker, Mutasavvıf Ömer Fevzî Mardin (1878-1953)", *Makalelerle Mardin IV, Önemli Simalar- Dini Topluluklar* (haz. İbrahim Özcoşar), İstanbul 2007, s. 77.

tır.²⁶ M. Sait Çalka,²⁷ Ömer Şevkî Efendi'nin Kayseri'ye gittiği ve orada eğitimini tamamladığı bilgisini vermekte ve İbrahim Özcoşar'ın çalışmasını²⁸ kaynak göstermektedir; ancak bu bilgi doğru değildir; zira söz konusu çalışmada böyle bir bilgi yoktur; önce de ifade edildiği gibi Kayseri ulemasından Hâce Kâsım Efendi'den ders almıştır.

Türkçe, Farsça ve Arapça üç dilde şiirler yazması, müftülük yapması, fetvalar vermesi, *Münyetü'l-musallî*'yi tercüme etmesi, aruzdan *el-Kâfî* adlı eseri şerhetmesi ve tıbbı dair Farsça bir eseri tercüme etmesi, fakih, şair ve aruz âlimi olması²⁹ çok iyi bir eğitim aldığını göstermektedir.

1.1.7. Ahlâkı

Ömer Şevkî Efendi'nin ahlâkına dair kaynaklarda her hangi bir bilgi mevcut değildir; ancak divanındaki şiirlerinden hareketle şunlar söylenebilir.

Daha önce de ifade edildiği gibi almış olduğu eğitime ve sufi bir şair olması hasebiyle tasavvuf terbiyesi aldığı kanaatine varılabilir. Farsça gazellerinde genellikle ilahi aşk, nefis terbiyesi ve güzel ahlâk konularına yer vermiştir. Nefsin heva ve heveslerine kapılmamayı, mal ve mülke itibar etmemeyi, fani olan bu dünyaya bağlanmamayı öğütlemektedir. Bir gazelinde de “*Toprağın altında yer isteyen kişinin felekte temel atmaya ne ihtiyacı var?*”³⁰ diyerek bu fikrini açıkça beyan etmiştir.

“*Dünyada gönül ehlinde bağlılık izi yoktur. Kalbin ve dilin düşüncesi de -Allahu Ekber- zikridir.*”³¹ ifadesiyle dünyada gönül ehli olan kişilerin zikir ve taattan başka bir işinin olmadığına işaret ederek tasavvufi yönünü ön plana çıkarmıştır.

Şevkî gazellerinde dünya malına değer vermediğini, dünya malına değer verenlerin asıl müflisler olduğunu, geçici heves ve arzularının peşinde olmadığını, gönlünün

²⁶ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382.

²⁷ Mehmet Sait Çalka, “Mardinli Ömer Şevkî Efendi ve Türkçe Divânı”, *Sûfî Araştırmaları-Sufi Studies*, Kış 2010 Manisa, C. 1, S. 1, s. 28.

²⁸ Muhammed Sadık Hamidî, “*Mardinî Şeyh Hamid ve Oğlu Şeyh Abdurrahman Zihni Efendi*”, *Makalelerle Mardin IV, Önemli Simalar-Dini Topluluklar* (haz. İbrahim Özcoşar), İstanbul 2007, s. 47.

²⁹ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382; Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, I, 802; Ömer Rızâ Kehhâle, *a.g.e.*, VII, 317.

³⁰ Metin, s. 7 (11. Gazel).

³¹ Metin, s. 29 (56. Gazel).

Allah aşkıyla dolduğunu ve asıl gayesinin sevgiliye yani Allah’a kavuşmak olduğunu anlatmaktadır.

*Dünya saltanatı elinde olan müflistir. Fakirlik ve perişanlıkta olan müflis değildir. Alçak felekten onun saltanatını istemiyoruz. Bir elbise, iki-üç lokma... Bize bu da yeter.*³²

Bir gazelinde Kadîrî tarikatının şeyhi Abdülkâdir-i Geylânî’yi methettiği için daha önce de zikredildiği gibi sufî ve tasaffuvi yönünün olduğu söylenebilir.

Medet Şeyh’in himmetinden ve kutlu talihinden! Ne güzel Şeyh’in o devleti ve nüfuzu.

*Şeyh Geylânî, iki dünyanın kutbu. Dünyanın önderi hazret-i Şeyh.
Dokuz feleğin damında edepli bir şekilde Şeyh için nakkare çalarlar.
Onun ismi Hz. Abdülkâdir. Şeyh’in şöhreti sancak gibi oldu.
Sıkıntı ve darlık anında Şeyh’in himmeti çabucak ulaşır.
Şeyh’in mağrur bakışı bütün nazar sahiplerinden daha iyidir.
Ey Şevkî! Eğer Şeyh’in nazarı sana ulaşırsa, işin altın gibi olur.*³³

Bu düşüncelere haiz olan Şevkî’nin iyi bir ahlâka sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz.

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

XIX. yüzyıl Osmanlı şairlerinden olan Ömer Şevkî Efendi, iyi bir eğitim almış, müftülük yapmış, Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dilde şiirler yazmış, Arapça ve Farsça bazı eserleri tercüme etmiş ve aruz ilmine vakıf bir şairdir. Ömer Şevkî Efendi iki nüshası mevcut olan “*Se-Zebân*” divanındaki bütün şiirlerini aruz vezniyle yazmış, bu divânını sırasıyla Türkçe, Farsça ve Arapça şiirlerine yer vererek oluşturmuştur.

Türkçe şiirlerinde Nesîmî’yi örnek almış ve ona nazire yapmıştır. Aşağıdaki sebeb-i te’lif gazelinde, Nesîmî’nin gazellerinin aynı vezni, kafiyesi ve redifi yanında hemen hemen aynı kafiye kelimelerini de kullanmıştır.

Sebeb-i te’lif-i divân ve beyân târîhî / Bismillâhirrahmânirrahîm.

³² Metin, s. 37 (71. Gazel).

³³ Metin, s. 45 (83. Gazel).

Mefûlü mefâîlü mefâîlü feûlün

Hamd eyle gönül hem dahı kıl sun'a temâşâ

Hep sun'-ı Hudâ'dur bu vücûdât u bu eşyâ

İcâdı 'ademden idüb eşyâların ammâ

Hep cümleleri eyleyecek bir dahı ifnâ

Bakî kalacak Hazret-i Hak 'azze vü celldür

Fânî olacak nesnedür ekvân u berâyâ

Her âdeme bâkî kalacak hayr-ı 'ameldür

Yâ bir eser-i hayr ola kim mûcib-i hüsnâ

Hiç olmasa insân ne kadar olsa da nâkıs

Makdûrî kadar itse gerek nâmını ihyâ

Elbetde eser bâ'is olur zikr-i cemîle

Mümkindür ola sâhib-i mağfûr u mühennâ

Ben de bu sebebdan diledüm kim yazayum biz

Nişân o kadar nâmum için kala bu inşâ

Hâlüm kadarınca deyü bu nüshai yazdum

Bir nazm-sıfat lîk degül şöyle mu'allâ

Çünkü bu tarîk içre olan sâhib-i fenler

Anlar gibi yok böyle benüm bir yed-i tûlâ

Ancak o kadar şevkum olur böyle edâyâ

Andan ötürü ehl-i dile eylerüm ikfâ

Peyrevlük idersem n'ola eslâf u kibâra

Haddümde degül nazmun idem hakkını ifâ

Deh sâle ki ol dem ider idüm nice rağbet

Her şi're vü her nazm u suhen k'ola mukaffâ

Kesb eyledi tab'um o sebebdan azacık vezn

Âvâz-ı kebûter gibi eyler o da îmâ

Lâkin ne kadar olsa da nazmum yine hAli

Olmaz yine bir fâideden olsa da ednâ
 Maksûdum odur bir eserüm kala cihânda
 Benden sonra nev-reste-i etfâllere ihdâ
 Bir muhtasar üslûp ile kıldum kelimâtı
 Hiç sûy-ı dırâzlıkda ‘mân itmedüm irhâ
 Tâ olmaya hergiz sebep-i ‘acz ü melâlet
 Tekmîline tevfikini ihsân ide Mevlâ
 Hem dahî niyâz eylerüm erbâb-ı suhenden
 Setr ide ‘uyûbun göricek itmesün ifşâ
 Ahbâb olan elbetde anun ‘aybına bakmaz
 Teşhîr ider elbetde anı görseler a‘dâ
 Düşmânun elinden ne gelür olmasa râzı
 Ger râzı olurlarsa kusûrumla ehıbbâ
 Ehl-i dil olan eylemez ifşâ-yi cerâyim
 Erbâb-ı hünerdür hünere âşık u şeydâ
 Erbâb-ı suhendür bu güher kadrine ‘ârif
 Ta‘n eylese düşmen ne olur bizlere pervâ
 Ger âşık u mâşuk olalar hem-leb-i sohbet
 Kalur o rakîbün gözi kör ü kara sîmâ
 Kaldı nice yıllar bu kelâmum varakâtı
 Gehvâre-i tesvîdde kim bî-ser ü bî-pâ
 Bî-kavle-i hicrânda yatarken müteşettit
 Hâlüm gibi üftâde perâkende-i eczâ
 Çünkim o zamân nâ-mütesâid idi vaktüm
 Acz-âver olub kalmış idüm ‘adem-i eşyâ
 Hem yok idi râğbet o zamân ehl-i kemâle
 Yeksân idi kıymetde dür ü gûher ü hârâ

Hem sîm ü zer ü hâr ile kıymetde berâber
 Hâşâk ile sünbül mütesâvî gül-i ra'nâ
 Gûherle mu'adil semen-i hurde-i billûr
 Sarrâf-ı felek olmuş idi ol vakt a'mâ

Kâsid idi bâzâr-ı hünerler o zamânda
 Kıymetlerün itmezdi hünerden dür ü dîbâ
 Yek kıymet iken sûk-ı hünerde şebe vü zer
 Takvîmde hemtâ idi peşmîne vü kâlâ

Tâ kim bu zamân taht-ı 'ulâ bahta çıkınca
 Sultân-ı cihân vâris-i berrîn ü dü deryâ
 Şevketlü mehâbetlü vü kudretlü şeh-i mülk
 Sultân-ı cihân-bân-ı zamân saltanat-ârâ

Hâkân-ı cihân ismi dahı 'Abdûlmecîd Hân
 Şâhenşeh-i 'âlem melik ü mâlik ü Mevlâ
 Dîvân-ı 'adâletde durub hâme-i 'adli
 Tevkî-'i refî'inde çeküb 'adl ile tuğrâ

Sultân-ı selâtîn zihi hâkân-ı havâkîn
 Gehvâre-i emn ile emîn oldu bu dünyâ

Kaddi ham iken çarh-ı felek lîk ferahdan
 Toğrıldı zamânında olub bir kalem-âsâ

Zahmet-keş iken devr-i zamân şûr u halelden
 Devrinde olub gam vü kederden tek ü tenhâ

Devrinde bulub kadr ü kemâlâtı me'ârif
 Virdi hüner erbâbına çok revnak ü zîbâ

Vaktinde revâc buldı behâ-yı dür ü gûher
 Bâzâr-ı me'ârif dahı germ oldu ser-â-pâ

Nakkâd-ı felek kıymet-i eşyâyı idüb fark
 Temyîz ile kıymetlerini buldılar eşyâ

Çün kendi hüner ehline rağbet idüğünden
Kıymetleri efzûn olub erbâb-ı hünerhâ

Temhîd-i bilâd eyledi her yerlû yerinde
Tedbîr ile nev-hâste vaz‘ eyledi peydâ

Bir elde girift eylemiş ol şer‘-i mecîdi
Dîger el ile tutmuş o şemşîr-i mu‘arrâ

Mansûr u muzaffer dahı mes‘ûd u mu‘ammer
Dâim kala mâ-dâm ki dünyâda akar mâ’

Zerd eylesün bâd-ı hazân gülşen-i şânı
Hem devlet ü dîni ola dâim zemen-ârâ

Bi'l-cümle-i a‘dâsı ola ser-fiken-i kahr
Dâim kalalar cümleleri bi-ser ü bî-pâ

Çün böyle zamân oldı müzeyyen kereminden
Şevkiyle hemân tab‘um olub tâlib-i inşâ

Cem ‘ eyledüm evvel müteşettit varakâtı
Andan sonra tekmîlün idüb oldı kaç eczâ

Bin ‘acz ü niyâz ile bu ben Şevkî-i dil-sûz
Hâk-i der-i şâhâneye itdüm anı ihdâ

Makbûl-i Hudâvend-i cihân olsa ‘acebdir
Her ‘aybı hüner olmaya her kemligi zîbâ

Şâyed ola bu zahm-ı ciger-sûzuma merhem
Dünyâda vü uhrâda ola mAksâdum icrâ

Bin iki yüz altmış senesi mâh-ı muharrem
Sâlinde temâm oldı bu dîvân-ı mukaffâ

Ömer Şevkî’nin Türkçe divanında toplam 262 şiir mevcuttur. Bunun 16’sı kaside, 245’i gazel ve 1’i de (257. şiir) Nâbî’nin “kalmamış” redifli gazeline tahmistir.³⁴

³⁴ Kanmaz, Fatma Esra, *Ömer Şevki Mardîni ve Divanı* (Gazi Üniversitesi, SBE, YLT), Ankara 2010, s. 21.

Zikredildiği üzere Türkçe divanındaki 257. şiiri “Nâbî”nin yaşadığı devirle ilgili sıkıntısını anlattığı, tükenip giden değerlere iç çektiği “kalmamış” redifli şiirine tahmistir.

Tahmis: Bir gazelin her beytinin önüne aynı vezinde üç mısra ilâve edilerek yazılır. Tahmîsin başarısı, esas alınan beyitlerle ilâve edilen mısralar arasındaki anlam bütünlüğünün derecesine göre ölçülür. Tahmîsler genellikle beş-yedi bend arasında tertiplenir ve son bendle her iki şairin de mahlası yer alır.³⁵

Ancak şairimiz Nâbî’nin gazeline yazmış olduğu tahmisinde farklı bir yol izlemiş ve Nâbî’nin ilk mısraı ile son mısraı arsına kendinden üç mısra yazmıştır. Bu yönüyle tahmis türüne farklı bir yenilik katmıştır. Tahmisin beşinci bendindeki Nâbî’ye ait olan beyit Nâbî’nin mevcut divanında yoktur.³⁶

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün (76^b-77^a Ankara Milli Kütüp)

Gül-sitân-ı dehre geldük rengi yok bû kalmamış

Ravza-i bâğ-ı keremde serv-i had-rû kalmamış

Matbah-ı hân-ı vefâda zerre mencû kalmamış

Gûheristân-ı sadefde dâne incü kalmamış

Sâye-endâz-ı kerem bir nahl-i dil-cû kalmamış

Eylemiş der-beste dükkânun tabîb-i rûzgâr

Âh u feryâdında kalmış âşık-ı bîmâr zâr

Âteşi sûz-ı derûn ile yatar her zahmdâr

Nâ-bebîd olmuş hakîm-i dehr-i dîn-i bî-karâr

Hokka-i firûze-i gerdûnda dârû kalmamış

³⁵ İskender Pala-Filiz Kılıç, “Musammat”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 234.

³⁶ *Gül-sitân-ı dehre geldik reng yok bû kalmamış*
Sâye-endâz-ı kerem bir nahl-i dil-cû kalmamış

Eylemiş der-beste dükkânın tabîb-i rûzgâr
Hokka-i firûze-i gerdûnda dârû kalmamış

Teşne-gânın çâk çâk olmuş leb-i hâşiş-keri
Çeşme-sâr-ı merhametde bir içim su kalmamış

Kadrin anlar yok bilür yok her dîr-i sencidenin
Çârsû-yi kaabiliyyetde terâzû kalmamış

Ceyş-i gamdan kande itsün ilticâ ehl-i niyaz
Kal'a-i himmetde Nâbî burç ü bârû kalmamış

Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Divânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, II, 720 (353. Gazel).

Teşne-gânun çâk çâk olmuş leb-i hâhiş-geri
 Pâ zed itmekden azîzân ara gam-mı leşkeri
 Sevk-ı erbâb-ı mürüvvetde bulunmaz müşteri
 Ser-te-ser mürvetden ebnâ-i zamân olmuş beri
 Çeşme-sâr-ı merhametde bir içim su kalmamış
 Kadrin anlar yok bilür bir merdüm-i sencîdenün
 Pîşe-gâh ister hemân her merdüm-i has-çidenün
 Kadri yok şimdi suhendân u gazel-i bî-çidenün
 Hadden efzûn oldu irfân ehline rencîdenün
 Çâr sûy-ı kâbiliyyetde terâzû kalmamış
 Kimden eylersün recâ kimde idersün ilticâ
 Bend olup bî-çâregân üzre kamu bâb-ı recâ
 Basdı erbâb-ı kelâm üzre sitem her câ-be-câ
 Mahv olup ol defter-i ikrâm u izzet görince
 Köhne evrâk-ı keremde resm-i yazı kalmamış
 Ceyş ü gamdan kanda itsün ilticâ ehl-i niyâz
 Nitsün erbâb-ı hakikat neylesün ehl-i mecâz
 Mutribâ kaldur bu sâzı kanda Uşşâk u Hicâz
 İlticâmuz kaldı Şevkî Kirdigâr-ı kâr-sâz
 Kal'a-i himmetde Nâbî burc u bârû kalmamış

Ömer Şevkî Efendi, döneminin ve öncesinin şairlerinden geri kalmadığını zaman zaman göstermeye çalışmış, Türkçe divanının sonunda Hâfız Mehmed Paşa'yı methettiği bir gazelini de ağaç figürü şeklinde yazmıştır. Hem 19. yüzyılda hem de öncesinde Türk ve batı edebiyatında yumurta, kanat vb. figürlerle şiirler yazılmıştır. Biz de bu gazelini örnek teşkil etmesi açısından aynen almayı uygun gördük.

Sabıkan serasker vekili devletlü Hâfız Mehmed Paşa hazretlerinin sitâyîş ü senâlarında

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

Hazret-i safder-i ahşem ki Mehmed Paşa
Şöhreti hâfız-ı Kur'ân-ı kelâm-ı Mevlâ

Hazret-i melce-i kül sâmi-yi zî-şân-ı ecel
Hâmi-yi ehl-i sübül kehf-i melâz ü fukarâ

Hazret-i Âsaf-ı sâni ki husûs-ı ni'amî
İçre bi'z-zât garîk oldu 'umûm-ı zu'afâ

Hazret-i safder-i mevsûf-ı kemâl-i vasfun
Diyebilmez dü zebân-ı kalem-i bezle-nümâ

Hazret-i safder-i dâni şeref-i zâtından
Şerefün buldı kemâliyle serîr ü vüzerâ

Hazret-i safder-i ahşem ser-i sâlâr-ı ümem
'Âli-yi fazl u himem 'ârif ü kâmil-i dâni

Hazret-i safder-i ahşem kefi yenbû-'i-kerem
Durabilmez kefi cûdında dahî katr-ı a'tâ

Hazret-i safder-i ahşem ki sitem istemi
Hazret-i fahr-i rüsûl sâhib-i mi'râc-ı 'ulâ

Hazret-i safder-i ahşem ki hıdv-i ahşem
Şerm ider tantanasından ümerâ vü fuzalâ

Hazret-i safder-i ahşem ki Mehmed Paşa
Devri-i 'adlinde gezer dîv-i sitem bî-ser ü pâ

Hazret-i safder-i ahşem ki Mehmed Paşa
Yesserallâhu lehu minyetehu mimmâ şâ'

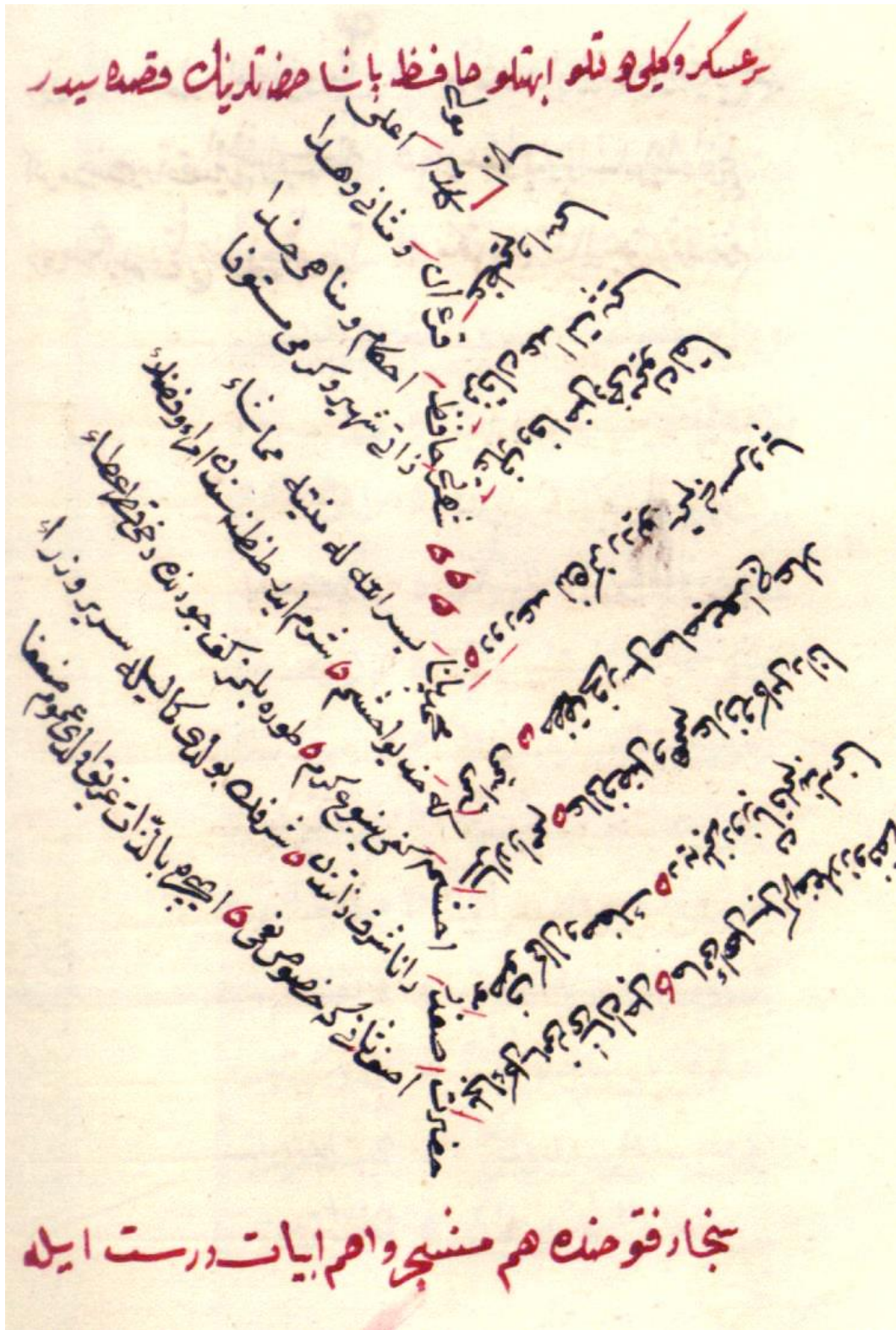
Şöhreti 'ârif ü fâzıl dahi meymûn-i likâ
Şöhreti zâtı şehîr ü keremi müstevfâ

Şöhreti hâfız-ı Furkân-ı 'adâlet peymâ
Şöhreti hâfız-ı ahkâm ü menâhî-yi Hudâ

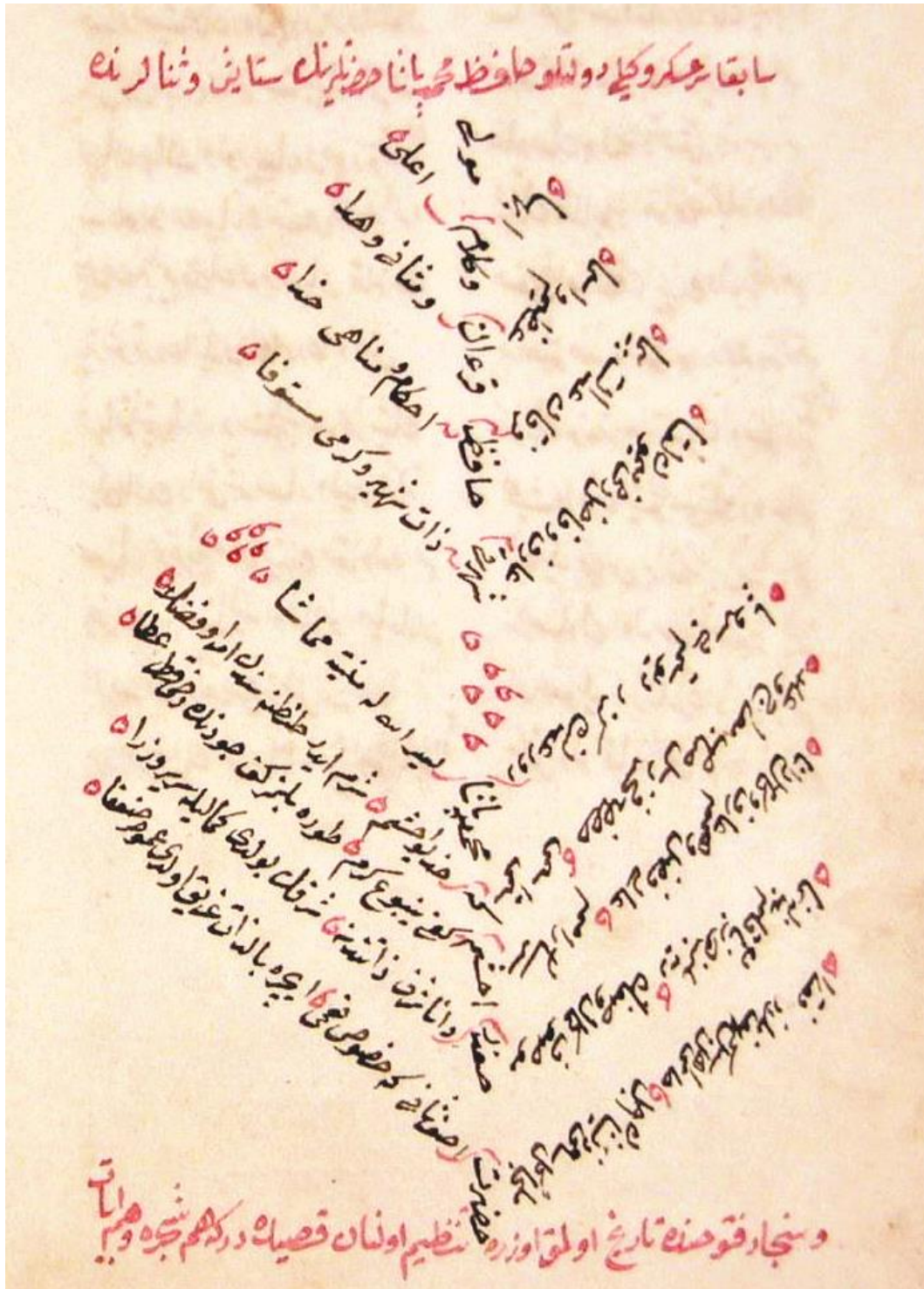
Şöhreti hâfız-ı Kur'ân-ı 'azîm ü esmâ
Şöhreti hâfız-ı Kur'ân ü mesânî vü Hudâ

Şöhreti hâfız-ı Kur'ân-ı kelâm-ı ibhâ

Şöhreti hâfız-ı Kur'ân-ı kelâm-ı a'lâ

(Milli Kütüphane Nüshası)

(Ali Emiri Nüshası)

Türkçe şiirlerini remel, hezec, recez, hafif, müctes, muzari, münserih ve mütekarip bahirlerinin çeşitli vezinlerinde söylemiştir. Kanmaz'ın çalışmasında birçok şiir yanlış takti edilmiş ve yanlış vezinler yazılmıştır. Örneğin mütekarib bahrinin çok kullanılan vezinlerinden olan fa'lün fe'ülün fa'lün fe'ülün (فعولن - فعولن - فعولن) vezni müstef'ilâtün müstef'ilâtün (مستفعلن - مستفعلن); muzari bahrinin mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün (مفعول - فاعلاتن - مفعول - فاعلاتن) vezni de müstef'ilün fe'ülün müstef'ilün fe'ülün (مستفعلن - فعولن - مستفعلن - فعولن); yine muzari bahrinin mef'ûlü fâilâtün mef'ûlü fâilâtün (مفعول - فاعلاتن - مفعول - فاعلاتن) vezni müstef'ilün mefa'ilün müstef'ilün fe'ülün (مستفعلن - مفاعيلن - مستفعلن - فعولن) olarak takti edilmiştir.

Farsça divanında da “Şevkî” mahlasını kullanmış ve Farsça her gazelinin makta beytinde bu mahlasına yer vermiştir.

شوقی بکن خرامی در نظم شعر و اوزان این نکته‌ها که داری اهل قلم ندارد

*Şevkî şiirler ve vezinler nazmında salınarak yürü. Sahip olduğun bu hususlar kalem ehlinde yoktur.*³⁷

شوقی ایمن مشوز مکر سپهر می کند مکر و حیلۀ بسیار

*Şevkî feleğin hilesinden emin olma. Çok hile yapar ve çok aldatır.*³⁸

Şevkî'nin Farsça divanında 253 gazel mevcuttur. Kullanım oranlarına göre sırasıyla 86 manzumede remel, 52 manzumede hezec, 40 manzumede muzari', 34 manzumede müctes, 15 manzumede hafif, 10 manzumede recez, 5 manzumede ruba'î vezni, 4 manzumede münserih, 4 manzumede serî', 2 manzumede mütekârib, 1 manzumede de basît olmak üzere toplam on bir bahir ve bunların farklı kalıplarını kullanmıştır.

Şevkî'nin Farsça divanındaki yedi gazeli Farsça-Arapça mülemma şiirlerdir. Bunlar 127, 128, 158, 189, 218, 219 ve 220. gazellerdir. Bu gazellerin matla beyitleri Arapça, diğer beyitlerin ilk mısraları Farsça, ikinci mısraları Arapçadır.

³⁷ Metin, s. 47 (87. Gazel).

³⁸ Metin, s. 56 (106. Gazel).

Bir örnek:

يا ايّها المغنّى قل فى الصّبا و دارس
 فالحُبُّ قد شجّانى من أهيفِ ممارس
 اى ساقى باده در ده كاین موسم بهارست
 فالرّوض قد تردّى بالزهر كالعرائس
 با جیشِ غم ندارم در عشق تاب و طاقت
 هل استطیع صبراً عن غارة الفوارس
 در عشق كوش و طاعت در هر كجا كه باشد
 ان كان فى المساجد او كان فى الكنائس
 در عشق بذل كردم هر مكنتى كه دارم
 منذ نشأت طفلاً فى مكتب المدارس
 شوقى به تیشه نظم كنديده كن غزلها
 من معدن المعانى جواهر النفائس

Ey şarkıcı! Saba makamında bir şiir söyle ve öğüt ver. Bir güzelin yüzünden aşk beni coşturdu.

Ey Sakî! Şarap ver; çünkü bahar mevsimidir. Üstelik bahçe gelinler gibi çiçeklere bürünmüş.

Keder ordusuna karşı aşkta gücüm ve kuvvetim yoktur. Atlıların baskınına dayanamam mıyım?

İster mescitlerde ister kiliselerde, her nerede olursa olsun aşkta çalış ve itaat et.

Bir çocuk gibi okul sıralarında büyüdüğümde beri sahip olduğum tüm serveti aşkta feda ettim.

Şevkî, anlamların kaynağından, canların özlerinden nazm keseriyle gazeller kaz.³⁹

Şevkî'nin Arapça divanında 103 gazeli vardır. Farsça divanında da bir tane Arapça gazeli mevcuttur:

³⁹ Metin, s. 69 (128. Gazel).

يا من على فى حسنه كل العلا
شملتته كل لطاقته بكمالهها
حاز الجمال باسره و كماله
وحوى جميع الحسن فى وجناته
خضعت له كل الحسان رقابهم
لما رثاه البدر صار محيراً
واستقبلته شمس كل محاسن
الشوق شوقى زائد لوصاله

وازداد حسنا فى الجمال مكملاً
واليه مال الحسن من دون الملا
وغدى له كل البهاء مجملاً
فازداد حسناً كاملاً و تدللاً
لما رأوه مكملاً و مسربلاً
فى حسنه و بهاءه اقاً انجلاً
فعلى عليهم بالجمال تجملاً
والقلب يبدو للفراق توسلاً

Ey her şeyde güzelliğine dair bir iz olan! Şüphesiz senin güzelliğin mükemmel bir şekilde daha da arttı.

Mükemmelliğe gücü yettiği için her şey onu boydan boya kapladı ve bıkmaksızın güzellik ona yöneldi.

Güzellik onu tam ve kuşatmış bir şekilde ortaya çıktı. (O olduğu için) bütün güzellikler tamamen kayboldu.

Bütün güzelliği onun elmacık kemiğinde toplandı. Güzelliği, mükemmelliği ve cilvesi daha da arttı.

Onu mükemmel ve olağanüstü gördüklerinde o kişiler bütün bu güzellikler karşısında ona boyun eğdiler.

Dolunay, o (sevgilinin) ortaya çıktığını gördüğü zaman onun güzelliği ve parlaklığı karşısında şaşkına döndü.

Güneşler onu bütün güzellikleriyle selamladı. Bu yüzden zerafet timsali olarak güzellik onların üzerine olsun.

Özlem demek, ona kavuşmayı çok isteyen Şevkî demektir. Kalp ise ayrılık vesilesi olarak ortaya çıkar.⁴⁰

Şevkî şiirlerinde cinâs, îhâm, iktibas, isti'are, kinâye, leff ü neşr, mecaz, mürâ'ât-ı nazîr, müreddef, suâl ve cevâb, telmih, teşbih, tezâd gibi birçok edebi sanata yer vermiş özellikle mecâz, teşbih ve isti'areyi çokça kullanmıştır. Buradan hareketle onun edebi sanatlara vakıf olduğu söylenebilir. (bkz. İkinci Bölüm, Kullandığı Sanatlar)

⁴⁰ Metin, s. 138 (237. Gazel).

Güçlü bir şair olduğunu göstermek amacıyla imâ ile de olsa kendisini methetmiştir.

شوقی همه بیتِ غزلِ گفتارت گر هفت نباشد همه باشد نه به

*Şevkî! Senin söylediğin gazellerin bütün beyitlerinin yedi değil dokuz olması daha iyidir.*⁴¹

Şevkî, bir beytinde İran'ın büyük şairlerinden Hâfız-ı Şîrâzî'nin takipçisi olduğunu söylemiş, içerik olarak yer yer benzer beyitler ve nazire sayılabilecek şiirler kaleme almış, kendisini adeta ona denk görmüş, hatta bazen ondan daha iyi olduğunu imâ etmiştir:

شوقی تو همه پیرویِ خواجه حافظ از دست منه در پی او باش دونده

*Şevkî, sen her zaman Hâce Hâfız'ın takipçisisin, ondan el çekme ve onun peşinde koş.*⁴²

Hâfız'ın beyti:

الا يا ايها الساقی ادر كأسا و ناولها که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

*Ey Saki! Şarap kadehini döndür ve ikram et zira; aşk başlangıçta kolaydı fakat sonunda zorluklar ortaya çıktı.*⁴³

Şevkî'nin beyti:

عشق سهلست ابتدا آخر ولیکن مشکلست صبر می باید هر آن کس را که دارد نار عشق

*Aşk başlangıçta kolaydır, fakat sonu zordur. Aşk ateşine düşen herkesin sabretmesi gerekir.*⁴⁴

Hâfız-ı Şîrâzî'nin beyti: Hâfız-ı Şîrâzî'nin 60. Gazeli:

آن پیکِ نامور که رسید از دیار دوست آورد حرزِ جان ز خطِ مشکِ بارِ دوست

*Sevgilinin diyarından gelen ve mektup getiren bu güzel haberci, âdeta onun misk gibi kokan siyah hattından bize bir can hamaili getirdi.*⁴⁵

⁴¹ Metin, s. 127 (214. Gazel).

⁴² Metin, s. 127 (213. Gazel).

⁴³ Hâfız-ı Şîrâzî, *Divan* (nşr. Halil Hatip Rehber), Tahran 1374 hş., 1.

⁴⁴ Metin, s. 103 (175. Gazel).

Şevkî'nin beyti:

آن پیکِ نامه‌بر که رسید از جنابِ یار جان را حیات کرده بُد آن خطّ و این خطاب

*Mektup götürən o postacı yârin yanından gelince, cana hayat vermişti o yazı ve bu hihap.*⁴⁶

Hâfız-ı Şîrâzî'nin matla beyti: 14. Gazeline nazire

گفتم ای سلطان خوبان رحم کن بر این غریب گفت در دنبال دل ره گم کند مسکین غریب

*Sevgiliye dedim ki; ey güzeller sultanı! Bu garibe merhamet et. Dedi ki; yoksul garipgönlün peşine düşerse yolunu kaybeder.*⁴⁷

Şevkî'nin gazelinin ilk beyti:

بس عجب خالست بر رخساره رنگین غریب آن دل عاشق رباید زلفِ خم مشکین غریب

*Kırmızı yanağın üzerinde çok acayip bir ben vardır, tuhaf. O aşığın gönlünü mis kokulu kıvrımlı zülûf kapar, tuhaf.*⁴⁸

Bunların dışında daha birçok yerde Hâfız-ı Şîrâzî'nin beyitlerine benzer beyitler yazmıştır.⁴⁹

Şevkî, Sadî-yi Şîrâzî'nin *Gülüstan* adlı eserindeki bir beytiyle hemen hemen aynı anlama gelen bir beyit kaleme almış ve adeta şiir yazma konusunda mahir olduğunu göstermeye çalışmıştır:

Sadî'nin beyti:

به دریا در منافع بی شمار است و گر خواهی سلامت بر کنار است

*Denizde sayısız faydalar (nimetler) var ama; selâmet (kurtuluş) istersen kıyıda bulursun.*⁵⁰

⁴⁵ Hâfız-ı Şîrâzî, a.g.e., 84.

⁴⁶ Metin, s. 18 (35. Gazel).

⁴⁷ Hâfız-ı Şîrâzî, a.g.e., 21.

⁴⁸ Metin, s. 17 (32. Gazel).

⁴⁹ Metin, s. 6 (Gazel 10/1), s. 26 (Gazel 51/5), s. 29 (Gazel 55/4, 7), s. 33 (Gazel 62/5), s. 36 (Gazel 69/4), s. 46 (Gazel 85/1), s. 52 (Gazel 96/1-7), s. 52 (Gazel 97/1-7), s. 93 (Gazel 161/2), s. 99 (Gazel 169/7), s. 138 (Gazel 236/2).

Şevkî'nin gazelinin ilk beyti:

اگر چه در بنِ دریا شود دُر و گوهر ولی سلامتِ مردم به ساحل است و کنار

*Her ne kadar inci ve mücevher denizin dibinde ise de insanların kurtuluşu sahilde ve kenardadır.*⁵¹

Sevgilinin yüzüyle ilgili olarak çeşitli benzetmelerde bulunmuş, onu ay yüzlü, ay simalı, ceylan, peri yüzlü saki, ay, gül ve güneş olarak nitelendirmiştir. Boyunu servi ve gül fidanına; yanağını laleye; dudağını yakuta ve ab-ı hayata; ağzını goncaya, şeker, şeker kamışına ve bala; kıvrımlı zülfünü ve benini tuzağa, gözünü nergise benzetmiştir. Bunları da şiirlerinde ustalıkla kullanmayı başarmıştır. Birkaç örnek:

ما عاشقانِ حسن و جمالِ پریوشیم زان رو زیاده می شود آخر جمالِ ما

*Biz peri yüzlülerin güzelliğinin ve cemâlinin âşıklarıyız. O yüzden artıyor bizim güzelliğimiz.*⁵²

لذت شیرینی عالم مرا در تلخ زد هجر و نازِ آن لب لعلین که گشتم مبتلا

*Âlemin şirin lezzeti beni acı içinde bıraktı. O lâl dudaklının ayrılığına ve nazına mübtela oldum.*⁵³

گفتم من ای شیرین دهان ای ماه و مهر و غنچه لب تا کی کشم از هجر تو بیماری و رنج و تعب

*Ben dedim: Ey şirin ağızlı, ey ay ve güneş, gonca dudaklı! Ayrılığından dolayı ne zamana kadar hastalık, sıkıntı ve meşakkat çekeceğim?*⁵⁴

نه روز است آن که خالی باشد از دیدار مهرویی شی کز می تهی باشد من آن شب را نگویم شب

*Ay yüzlü güzelin cemalinden yoksun olan gün, gün değildir. Şarabın olmadığı geceye, gece demem ben.*⁵⁵

⁵⁰ Sa'dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-ı Sa'dî* (nşr. Muhammed Ali Furûğî), Tahran, 1374, 50.

⁵¹ Metin, s. 51 (95. Gazel).

⁵² Metin, s. 3 (4. Gazel).

⁵³ Metin, s. 137 (235. Gazel).

⁵⁴ Metin, s. 20 (39. Gazel).

Şevkî, aşk yolunda sıkıntı çekildiği zaman Allah'tan başka dayanacak kimsenin olmadığını dile getirerek, O'ndan gayrı her şeyin gelip geçici olduğunu dile getirmiştir.

شوقی تو مکن عربده با سختی و محنت خوش باش توکل بکن و راهِ خدا گیر

*Şevkî sen sıkıntı ve zorluktan dolayı kavga çıkarma. Mutlu ol, tevekkül et ve Allah'ın yolunu tut.*⁵⁶

Şevkî, mal ve mülkle gururlanılmamayı öğütler; çünkü Sultan Süleyman'ın bile malının, mülkünün dünyada kaldığını, ona fayda vermediğini; herkese Allah'ın takdirinden başka bir şey ulaşmayacağını söyler.

هر کس که می شناسد بسیار قدرِ مالش در روزیِ سختی وی او را نبود ناصر

*Her kim mala mülke çok kıymet verirse zor günde kendisine yardım edecek kimse olmaz.*⁵⁷

Şevkî, rindlerin sohbetini, meclisini ve onların yolunu över; zâhitleri ise eleştirir. Onların ilahî aşkı ve Allah aşkıyla yananları anlamadıklarını; onları kınadıklarını ve gönül ehli olanların sırlarına vakıf olmadıkları için çektikleri acı ve elemenden gafil olduklarını dile getirir. Kendisinin rindlik makamında bir yere sahip olduğunu iddia eder.

مرا در مجلسِ رندان مقام است که مستوری مرا هرگز حرام است

*Rintler meclisinde bir makamım var benim; çünkü zahitlik her zaman haramdır bana.*⁵⁸

1.2.1. Memduhları

Ömer Şevkî, yaşadığı XIX. yüzyılda Sultan Abdülmecid Han ve bazı paşalar için Türkçe methiyeler yazmış, tarih düşürme konusunda da mahir olduğunu göstermiştir.

1.2.1.1. Abdülmecid Han

⁵⁵ Metin, s. 20 (40. Gazel).

⁵⁶ Metin, s. 57 (108. Gazel).

⁵⁷ Metin, s. 54 (102. Gazel).

⁵⁸ Metin, s. 39 (74. Gazel).

Babası II. Mahmud, annesi Bezmiâlem Vâlide Sultan'dır. 25 Nisan 1823'te İstanbul'da doğdu. Tahsil ve terbiyesine azami itina gösterilerek zamanın icaplarına göre Avrupalı bir prens gibi yetiştirildi. Koşuşacak ve okuduğunu anlayacak kadar iyi Fransızca öğrendi. Batı musikisine ve yaşayış tarzına hayrandı.

1 Temmuz 1839'da babasının ölümü üzerine, on yedi yaşında iken otuzbirinci padişah olarak Osmanlı tahtına çıktı. Devlet idaresindeki tecrübesizliği ve devletin o sırada içinde bulunduğu meseleleri halletmesini güçleştiriyordu. Zaaf ve aczini bilen genç padişah, devlet büyüklerinin nasihatlerini dinleyeceğine ve kendilerine güveneceğine dair söz vermişti. Yabancı sefirlere de II. Mahmud'un başlattığı ıslahata devam edileceğini bildirdi.

Sultan Abdülmecid tahta çıktığında devlet çok önemli bir dönemini yaşıyordu. Hemen her sınırdaki huzursuzluklar ve savaş vardı. Tarihimizde ilk Batılılaşma hareketi olarak isimlendiren Tanzimat ilan edilmişti. 1833 yılında ilk defa Boğazlar Meselesi devlet için yeni bir sorun olarak ortaya çıkmış, 1841 Londra Protokolünün imzalanması ile de sorun uluslararası bir hale getirilmişti. Avrupa, bu dönemde Osmanlı Devleti'ne "Hasta Adam" sıfatını uygun bulmuştu. Rusya ise yeni bir stratejiyi uygulamaya koymuştu: "Boğazın Hasta Adamı yıkılıp, parçalanmalı, en önemli toprakları (Boğazlar) benim olmalıdır" diyordu.

Batılı Devletler, ilk defa 1850'li yıllarda Rusya'nın yayılmacı politikasını anlamışlar, 1853 Kırım Savaşı'nda Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin yanında yer almışlardı. 1856'da uluslararası düzeyde ilk büyük kongre olan Paris Kongresi'ni toplamışlar. "Osmanlı Devleti bir Avrupa'lı devlettir, toprak bütünlüğü kontrolümüz altındadır kaydını" andlaşma metnine koymuşlardı. Osmanlı Devleti ise malî durumu yetersiz olduğundan bu savaşa Batılı Devletlerden borç alarak girmişti. Paris Andlaşması'nın sonuna da ülke içindeki azınlıkların, Hristiyan tebanın haklarını koruyacağına dair "Islahat Fermanı"nı ek dosya olarak koymuştu.

Sultan Abdülmecid, uzuna yakın boylu, ince yapılı, açık tenli, siyah saçlı ve kısa sakallı idi. Koyu kahve gözleri, derin bakışları vardı. Çok iyi eğitim görmüş, müzikle yakından ilgilenmiş ve iyi bir hattat olarak güzel hatlar yazmıştı.

İlk liseler bu dönemde açılmıştır. Kuleli kışlası (Kuleli Askerî Lisesi) yapılmış, ilk Türk müzesi de, kurulmuştur. Tarihimizde ilk İlimler Akademisi olarak anılan “Encümen-i Daniş”, 1851’de toplanmıştı. Denize önem verilmiş, bahriye kıyafetleri düzenlenmişti. Edirne-Varna-Kırım arasında ilk telgraf hatları kurulmuştu. İzmir-Turgutlu arasında raylı sisteme geçilerek ilk demiryolu hattı işletmesi başlatılmıştı. Dolmabahçe Sarayı, Ortaköy Mecidiye Camii, Harem-i Şerif’in onarılması, Karaköy Köprüsü’nün yapılması, dönemin önemli imar faaliyetlerindendir. Ülkemizde ilk Belediye teşkilâtı bu dönemde kurulmuş, edebiyatımızda roman edebiyatı, Tanzimat edebiyatı ve hikâyeciliği başlamıştı.

Osmanlı Devleti’nin son dört padişahının babası olup, en çok sayıda oğlu padişahlık yapan, Osmanlı Padişahı olan Abdülmecid, babası gibi tüberküloz hastalağını yakalanarak 25 Haziran 1861’de henüz 39 yaşında iken İhlamur Köşkü’nde vefat etti ve Fatih’te, Sultan Selim semtinde, Yavuz Sultan Selim Camii haziresinde, Sultan Abdülmecid Türbesi’ne defnedildi. Çocuklarından Murad, Abdülhamid, Mehmet Reşat, ve Vahdeddin daha sonra padişah olmuşlardır.⁵⁹

Ömer Şevkî Efendi, Türkçe bir kasidesinde Abdülmecid Han’ın tahta çıkışıyla ülkenin sükûnet bulunduğunu anlatmış, sultanı methetmiştir. Şiirinden üç beyit:

تا کیم بو زمان تخت عُلا بختہ چقینجه	سلطان جهان وارث برّین و دو دریا
شوکتلو مہابتلو و قدرتلو شہ ملک	سلطان جهانبان زمان سلطنت آرا
خاقان جهان اسمی دخی عبد المجید خان	شاهنشہ عالم ملک و مالک و مولی

Tâ kim bu zamân taht-ı ‘ulâ bahta çıkınca

Sultân-ı cihân vâris-i berrîn ü du deryâ

⁵⁹ Cevdet Küçük, “Abdülmecid”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 259-262

*Şevketlû mehâbetlû vü kudretlû şeh-i mülk
Sultân-ı cihân-bân-ı zamân saltanat-ârâ
Hâkân-ı cihân ismi dahî 'Abdü'l-Mecid Hân
Şâhen-şeh-i 'âlem-i melik ü mâlik ü Mevlâ⁶⁰*

1.2.1.2. Ali Rıza Paşa

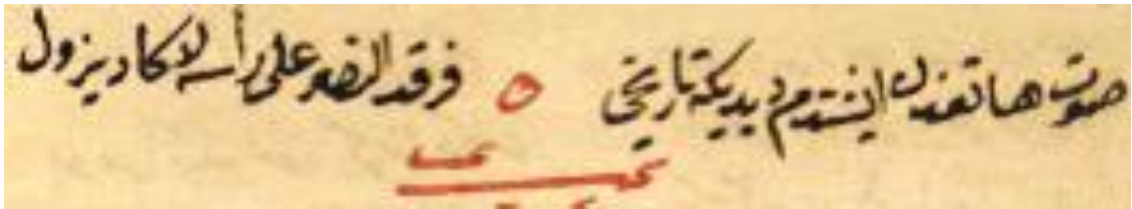
Trabzonludur. Laz Ahmet Paşa'nın akrabasından olup Manisa müsellimi, sonra İzmir gümrükçüsü ve azilden sonra da Menemen voyvodası oldu. 1244'de (1828/29) ıstabl-ı âmire (has ahırlar) pâyesiyle Haleb valisi Raûf Paşa'ya kethuda oldu. 1254'de (1829/30) vezirlikle Haleb valisi, 1246'da (1830/31) Diyarbekir valisi oldu. Bağdad'a memur olup Davud Paşa'yı oradan çıkararak devlete hizmet etti ve Bağdad valisi oldu. 1253'de (1837/38) ilâveten Şehrizor valisi olup 1256'da (1840) ek olarak Cidde valisi oldu. Rebiyülevvel 1258'de (Nisan 1842) Şam valisi oldu ve Zilkade 1261'de (Kasım 1845) görevinden ayrıldı.

Akıllı, şair, kâmil, tedbirli, gayretliydi. Bağdad'ı kölemen idaresinden kurtarmak gibi unutulmaz bir hizmette bulunmuştur. Şam'da Hz. Bilâl-i Habeşî'ye kabir arkadaşı oldu. Damadı İzzet Ahmed Paşa'dır. ⁶¹

Şevkî'nin, Bağdad valisi Ali Rıza Paşa'yı methettiği Türkçe kasidenin başlığı ile tarih düşürdüğü beyti:

Sabık Bağdad müşiri devletlü Ali Rıza Paşa hazretlerinün sitayişlerinde Bağdad'a duhulinde tanzim ü takdim olınmışdur.

صوت هاتفدن ایشتم دیدیکه تاریخی فرقد النصر علی رأسه لاکاد یزول

⁶⁰ Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 2^b

⁶¹ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, İstanbul 1996, I, 301.

Savt-ı hâtifden işitdüm didi ki târîhi

*Ferkadü'n-nasrı 'ala ra'sihi lâ kâde yezûl (1240/1824)*⁶²

Başlıktan da anlaşılacağı üzere Ömer Şevkî Efendi sayesinde Ali Rıza Paşa'nın Bağdad'a girişi hakkında tarihi bilgi öğrenmiş oluyoruz.

1.2.1.3. Hâce Hâfız

Şevkî, Türkçe kasidelerinde bazen Mehmed Paşa, bazen da Hâfız Mehmed Paşa isimlerini kullanmıştır.

Hâce Hâfız, Çerkesdir. Sultan Mahmud Han ve Sultan Abdülmecid Han devri münîrânındandır.⁶³ Kuvvetli olduğundan pehlivanlıkla şöhret buldu. Saraydan yetişerek tebdil hasekisi oldu. Nizâmiye Ordusu'nun kuruluşunda binbaşı, miralay ve sonra süvari oldu. 1252'de (1836) vezirlikle Sivas valisi olup 1254 sonlarında (1839 başları) Mısır üzerine gönderilen orduya kumandan oldu. Nizip olayı çıktığında azledilmesi beklenirken 1255'de (1839) Sivas valiliğinde kaldı. Recep 1255'de (Eylül 1839) Erzurum valisi olup Zilhicce 1256'da (Şubat 1842) azledildi. 1259'da (1843) Belgrad muhafızı olup Zilhicce 1261'de (Aralık 1845) Musul valisi ve Muharrem 1262'de (Mart 1846) zaptiye müşiri oldu ve 1263'de (1847) azledildi. Çeşitli görevlerde bulunmaya devam etti ve 1270'de (1854) Trabzon valisi oldu. 1271 ortalarında (1855 başlarında) Erzurum ve Kars imdadına vilayet askerleriyle gidip, Erzurum'un kurtarılmasına çalıştı. 1279'da (1862) Şeyhü'l-harem oldu, ancak 1280'de (1864) azledildi ve Medine'de kaldı. 17 Zilhicce 1282'de (3 Mayıs 1866) Medine'de vefat etti.

Dindar ve doğru idi. Top ve tüfek yapmakla uğraşırdı. Oğlu Sâmî Bey, Bağdad'a giderken 1275'de (1858/59) kaybolmuştur. Diğer oğlu İzmit redif kumandanı ferik Sadedtin Paşa'dır. Kızını serdâr-ı ekrem Ömer Paşa nikâhlamıştır.⁶⁴

Şevkî'nin Musul valisi Hâce Hâfız'ı methettiği Türkçe kasidelerinin başlıkları ile tarih düşürdüğü beyitler:

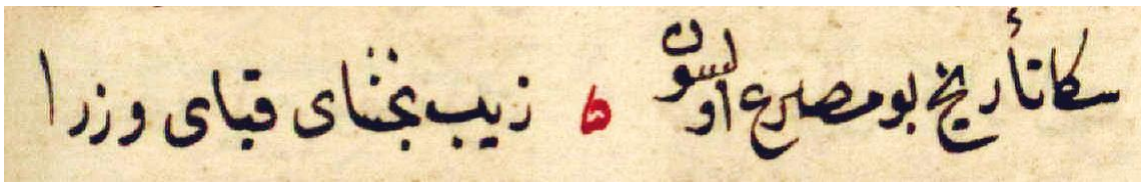
Sabık Musul müşiri devletlü Mehmed Paşa'nun sitayişlerinde tanzim olunan kasidedür:

⁶² Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 78^a

⁶³ Şemsettin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996, III, 1913.

⁶⁴ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, II, 557-558.

سکا تاریخ بو مصرع اولسون زیب بخشای قباى وزرا

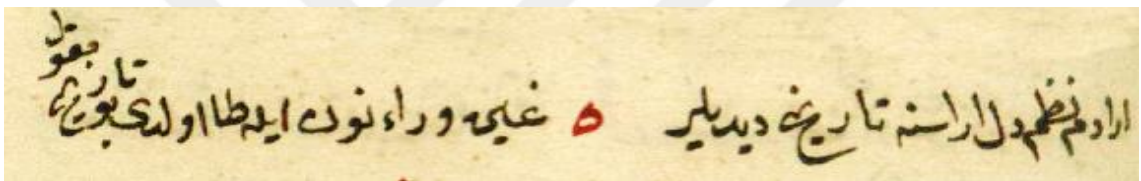

Sana târîh bu misra' olsun

Zîb bahşâ-yî kabâ-yî vüzerâ (1259/1843)⁶⁵

Esbak Musul Valisi devletlü Mehmed Paşa'nun sitayişlerinde tanzim ü takdim olunan kasidedür:

ارادم نظم دل اراسنه تاریخ دیدیلر غین و راء نون ایله طا اولدی بو تاریخ مقول

Aradum nazm-ı dil arasına târîh didiler

Ğayn u râ nûn ile tâ oldı bu târîh mekûl (1259/1843)⁶⁶

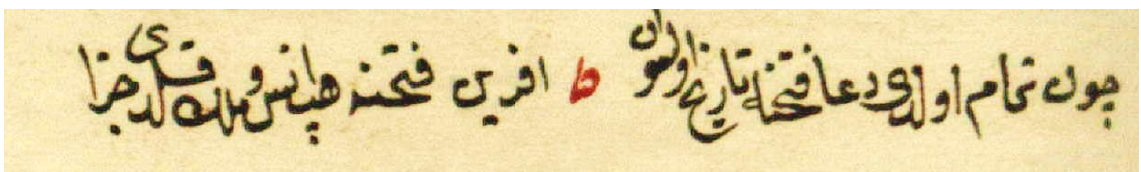
Sabıkan serasker vekili devletlü Hâfız Mehmed Paşa hazretlerinin sitâyîş ü senâlarında:

Hazret-i safder-i ahşem ki Mehmed Paşa

Şöhreti hâfız-ı Kur'ân-ı kelâm-ı Mevlâ (Müşeccere/bkz. s. 12)⁶⁷

Sencar fütûhında hem müşeccer ve hem hem ebyât-ı dürüst ile:

چون تمام اولدی دعا فتحنه تاریخ اولسون آفرین فتحنه هپ انس و ملک قلدی جزا

⁶⁵ Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 80^b

⁶⁶ Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 82^a

⁶⁷ Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 83^b

*Çün temâm oldu du 'â fethine târîh olsun
Âferîn fethine hep ins ü melek kıldı cezâ (1253/1837)⁶⁸*

Yine buradaki başlıklardan da Hâfız Mehmed Paşa'nın Sencar'ı fethi gibi tarihî konuları öğreniyoruz.

Ömer Şevkî Efendi, her ne kadar şiirlerde tarih düşürmüştü de kaynaklardan elde ettiğimiz bilgilerle bu tarihler uyuşmamaktadır.

1.2.1.4. Mehmed Reşid Paşa

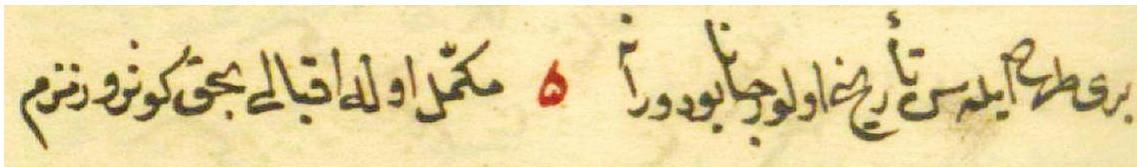
Sultan II. Mahmud zamanında devlet-i aliyyenin vezirlerindendir.⁶⁹ Gürcü olup Hüsrev Paşa'nın kölesi olduğundan onun dairesinde terbiye gördü. 1223'de (1808) mîrimîran rütbesiyle Menteşe sancağıyla Tulca muhâfızı oldu. Sonra Kütahya vali kaymakamı oldu. 1236'da (1821) Konya valisi oldu ve Mora muharebelerine memur tayin edildi. Sadrazam ve serdâr-ı ekrem görevlerinde bulunup 1248'de (1832) Mısır valisi tayin edildi ve Ramazan 1248'de (Şubat 1833) sadaretten azledildi. Bir süre sonra 1249'da (1834) Diyarbekir valisi oldu ve Recep 1252'de (Ekim-Kasım 1836) Diyarbekir'de vefat etti.

Cesur, gayretli, sadık ve tedbirli bir insandı. Oğlu Emin Paşa'dır.⁷⁰

Şevkî'nin Mehmed Reşid Paşa'yı methettiği Türkçe kasidesinin başlığı ile tarih düşürdüğü beyti:

Devletlü Mehmed Reşid Paşa'nın sitayişlerinde tanzim ü takdim olunan kasidedür:

بری طرح ایله سن تاریخ اولور جانا بو دورانه مکمل اوله اقبالی بحق کوثر و زمزم

⁶⁸ Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 84^a

⁶⁹ Şemsettin Sâmî, *a.g.e.*, III, 2282.

⁷⁰ Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, V, 1381.

Biri tarh eylesün târîh olur cânâ bu devrâna

*Mükemmel ola ikbâli be-hak-kı Kevser ü zemzem (1252/1836)*⁷¹

1.3. ESERLERİ

Ömer Şevkî Efendi'nin mevcut beş eseri olup hiçbiri basılmamıştır. Bunlar:

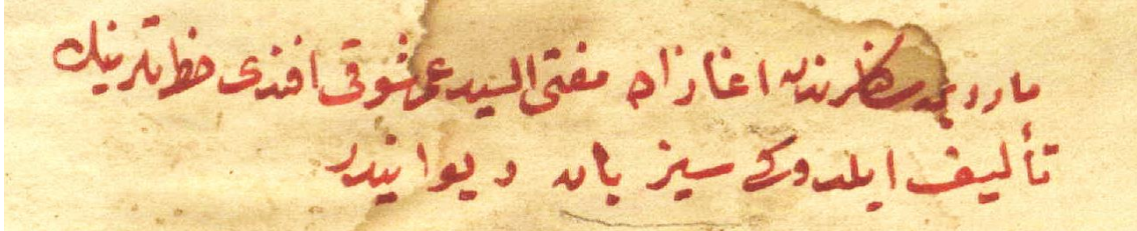
1.3.1. Mecmûa-i Fetâvâ (Mecmûatü'l-fetâvâ)

Müftülüğü zamanında verdiği fetvaları içeren bir eserdir.⁷²

1.3.2. Dîvân-ı Se-zebân

Hayli hacimli olan bu eserde, müellifin şiirlerini topladığı müretteb üç divanı bulunmaktadır. Türkçe, Farsça ve Arapça olan bu üç divan, üç dille meydana getirildiği için “Se-zebân” ismiyle adlandırılmıştır.

ماردين ساكنلرندن آغازاده مفتى السيد عمر شوقى افندى حضرتلرينك تأليف ايلدو كى سيزبان ديوانيدر.

*Mardin sâkinlerinden ağazade müftî es-seyyîd Ömer Şevkî Efendi hazretlerinin te'lif eylediği Se-Zebân dîvânıdır.*⁷³

Ancak; divan üç dilde teşkil edildiği için Çalka'nın⁷⁴ da ifade ettiği gibi Dîvân-ı Se-Zebân olması daha uygun olacaktır.

Sebeb-i te'lif kısmında bulunan beyitlerinden anlaşıldığına göre şair, divandaki şiirleri kafiyeleştirmek ve vezinlere uydurmak için tam on yıl uğraşmıştır.

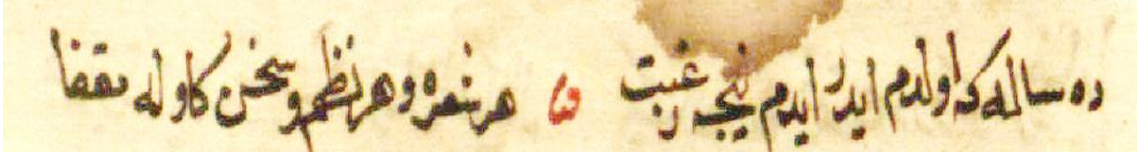
⁷¹ Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 83^a

⁷² Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382; Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, I, 802; Ömer Rızâ Kehhâle, *a.g.e.*, VII, 317.

⁷³ Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 1^b

⁷⁴ Çalka, Mehmet Sait, “Mardinli Ömer Şevki Efendi ve Türkçe Divânı”, *Sûfî Araştırmaları, Sufi Studies*, s. 29.

ده ساله كه اولدم ايدر ايدم نيجه رغبت هر شعره و هر نظم و سخن كه اوله مقفا

Deh sâle ki ol dem ider idüm nice rağbet

Her şî'r ü her nazm u suhen ki ola mukaffâ⁷⁵

Sonunda bu divanları, Hicrî 1260 yılının Muharrem ayında (Milâdî Ocak-Şubat 1844 tarihinde) bitirmiştir.

بيک ايکيوز آلتмыш سنه سی ماه محرم سالنده تمام اولدی بو دیوان مقفی

Bin iki yüz altmış senesi mâh-ı Muharrem

Sâlinde tamâm oldı bu dîvân-ı mukaffâ⁷⁶

Söz konusu divanları muhtevası bakımından kısaca tanıtmak gerekirse,

1.3.2.1. Türkçe Divan

Başlangıçta sebep-i te'lif olmak üzere, tevhid, Hz. Peygamber için 3 nat, 249 gazel, 5 kaside ve 1 tahmisten oluşmaktadır.

1.3.2.2. Farsça Divan

Sadece gazellerden oluşan bu divanda 253 manzume bulunmaktadır. Bunlardan 7 tanesi Farsça-Arapça mülemma, 1 tanesi de Arapçadır.

1.3.2.3. Arapça Divan

Yine sadece gazellerden ibaret olan bu divanda ise 103 gazel yer almaktadır.

⁷⁵ Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 2^a

⁷⁶ Ömer Şevkî'nin *Se-Zebân Divanı* (A), 3^b

1.3.3. Münyetü'l-musallî Tercümesi

Sedâdüddin el-Kâşgarî'nin (ö. 705/1305) Ebû Hanîfe ve talebelerinin görüşlerini ana hatlarıyla verdikten sonra Hanefî fakihlerinin beş asır boyunca bu görüşler çerçevesinde geliştirdikleri hükümleri ve döneminin sık karşılaşılan problemlerini maddeler halinde VII. (XIII.) yüzyılın Hanefî terminolojisini kullanarak aktarmış olduğu *Münyetü'l-musallî ve gunyetü'l-mübtedî*⁷⁷ adlı kitabının çevirisidir.⁷⁸

1.3.4. Şerhu'l-Kâfi fi'l-'arûz

Molla Câmi'nin Oğlu Ziyâüddîn Yûsuf için yazdığı *el-Fevâidü'z-Ziyâiyye fî Şerhi'l-Kâfi* adlı Arabça gramer kitabının çevirisidir.⁷⁹

1.3.5. Tıptan Fârsî Bir Eserin Tercümesi

Tıbbâ dair kimin olduğu bilinmeyen Farsça bir eserin Türkçe çevisidir.⁸⁰

⁷⁷ Hüseyin Kayapınar, "Münyetü'l-musallî", *DİA*, İstanbul 2006, XXXII, 32.

⁷⁸ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382.

⁷⁹ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382; Bağdatlı İsmail Paşa, *a.g.e.*, I, 802; Ömer Rızâ Kehhâle, *a.g.e.*, VII, 317.

⁸⁰ Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, I, 382, *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu*, IV, 1051-1052.

İKİNCİ BÖLÜM

DİVANIN İNCELENMESİ

2.1. DİVANIN İNCELENMESİ

2.1.1. Ömer Şevkî Divanı'nın Yazma Nüshaları

Ömer Şevkî'nin Türkçe, Farsça ve Arapça şiirlerinden oluşan Se-Zeban adlı divanının bilinen iki yazma nüshası vardır. Mevcut her iki nüsha da oğlu Yusuf Sıdkî Efendi tarafından istinsah edilmiştir. Bunlar:

1. Ankara Nüshası

Bu nüsha, Ankara Millî Kütüphane'de 7928 demirbaş numaralı yazmalar koleksiyonunda bulunmaktadır. Eserin sonunda yer alan "Temmet" kaydından anlaşıldığı üzere, söz konusu nüsha, şairin oğlu Yusuf Sıdkî Efendi tarafından Hicrî 1260 senesinin Şevvâl ayında (Ekim-Kasım 1844) istinsah edilmiştir. Siyah lekeli, vişne rengi ciltle kaplı bu nüshanın varakları krem rengi olup şiirler siyah, söz başları ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cedid kâğıda yazılmış olan nüsha 188 varak olup her varakta 15 satır vardır. Nüsha müretteptir ve yazı çeşidi nesihdir. 1b-84a arasında Türkçe Divan; 85b-154b arasında Farsça Divan ve 155a-188a arasında ise Arapça Divan bulunmaktadır.

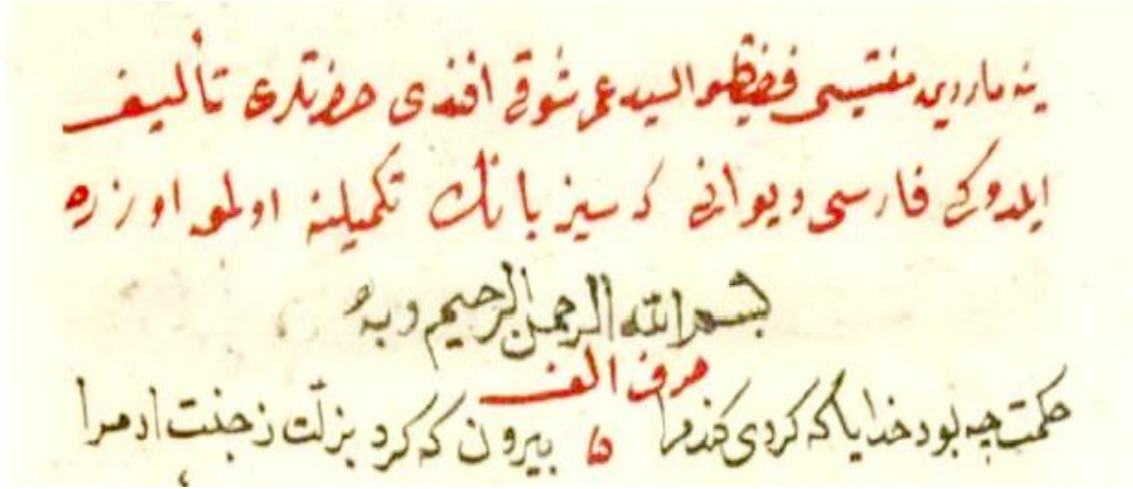
Mehmet Sait Çalka⁸¹ ve Fatma Esra Kanmaz⁸² Millî Kütüphane'deki bu nüshanın 187 varaktan ibaret olduğunu yazmışlardır; ancak sonradan verilen varak numaralarında Farsça kısımda hata yapılmış ve 121. varaktan sonra 122 yazılacakken 121 tekrar edilmiş, dolayısıyla toplamda bir varak eksik yazılmıştır. Dolayısıyla nüshanın tamamı 188 varaktır. Çalışmamızın metin kısmında varak numaraları 121'den sonra düzeltilerek yazılmıştır.

Farsça divanın baş kısmı 85b:

حکمت چه بود خدایا که کردی گندم را بیرون که کرد به زلت ز جنت آدم را

⁸¹ Mehmet Sait Çalka, "Mardinli Ömer Şevki Efendi ve Türkçe Divânı", *Sûfî Araştırmaları-Sufi Studies*, s. 30.

⁸² Kanmaz, *a.g.e.*, s. 47.

Farsça divanın son kısmı 154b:

شوقی بچنین شاه و چنین خسرو خوبان اخلاص به خدمت بکناد ار تو غلامی

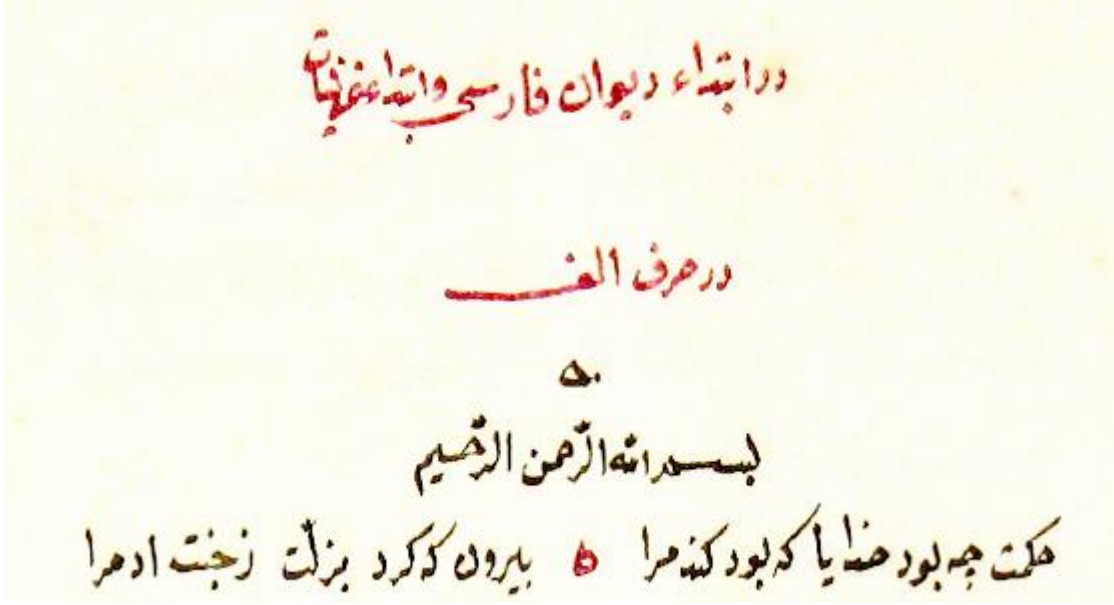
2. İstanbul Nüshası

İstanbul'un Fatih ilçesindeki Millet Kütüphanesi 235 demirbaş numarasıyla Ali Emîrî koleksiyonunda bulunmaktadır. Hicrî 1263 yılı Safer ayında (Ocak-Şubat 1847) yine Ömer Şevkî Efendi'nin oğlu Yusuf Sıdkî Efendi tarafından istinsah edilmiştir. Koyu kestane rengi ciltle kaplı olan bu nüshanın kâğıt türü, krem renkli cediddir. Şiirler siyah, söz başları ise Ankara nüshası gibi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı türü rik'a

olan bu nüsha da mürettep olup her varak 17 satırdan oluşmuştur. Toplam 149 varak olan nüshada 1b-68a arasında Türkçe Divan; 68b-123a arasında Farsça Divan; 123b-149a arasında ise Arapça Divan bulunmaktadır.

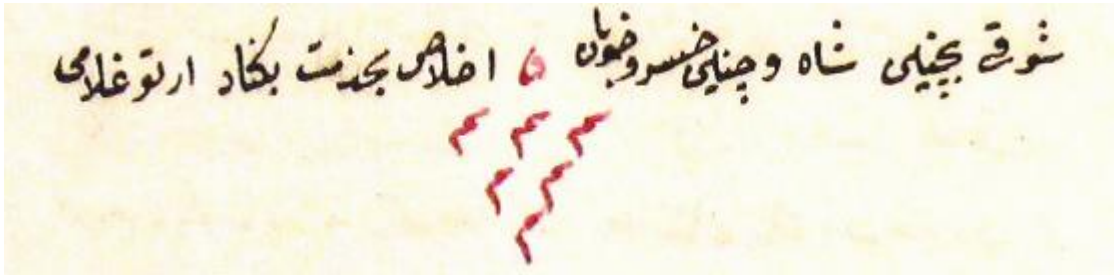
Farsça divanın baş kısmı 68b:

حکمت چه بود خدایا که بود گندم را بیرون که کرد به زلت ز جنت آدم را

Farsça divanın son kısmı 123a:

شوقی بچینی شاه و چنین خسرو خوبان اخلاص به خدمت بکناد ار تو غلامی

Türkçe Divan: Daha önce de ifade edildiği gibi başlangıçta sebab-i te'lif olmak üzere, 1 tevhid, 3 nat, 249 gazel, 5 kaside ve 1 tahmisten oluşmaktadır.

Farsça Divan: Sadece gazellerden oluşan bu divanda 253 manzume bulunmaktadır. Bunlardan 7 tanesei Farsça-Arapça mülemma, 1 tanesi de Arapça gazeldir.

Arapça Divan: Yine sadece gazellerden ibaret olan bu divanda ise 103 gazel yer almaktadır.

2.1.2. Yazma Nüshanın İmlâ Özellikleri

Elimizde mevcut olan Ömer Şevkî Divanı'nın Ankara ve İstanbul nüshalarının her ikisinde de bir takım imlâ özellikleri bulunmaktadır. Bunlar:

1. Fiillerdeki med işareti bazen elif (ل) harfinin üzerine konmuş, bazen konmamış; fakat cansız varlıklar için kullanılan üçüncü tekil şahsı (آن) ve soru kelimesi olan (آیا) üzerine hemen hemen hiç konmamıştır.

ان روز ؛ دل ازار ؛ آمد ؛ آشنا ؛ ایا بود ؛ هر آینه .

2. İsim ve isim soylu kelimelerin başına gelen به edatı kelimelere bitişik olarak yazılmıştır.

بجان ؛ بمیخانه ؛ بمیکده ؛ بعقل ؛ بنظم .

3. Kâf-i Farsînin üzerine keşidesi konmayarak ک şeklinde yazılmıştır.

کل ؛ هرگز ؛ چه کونه ؛ کلشن ؛ یکدیگر ؛ اکر ؛ شبکیر .

4. Şeddeli harflerin üzerine bazen şedde konmuş, bazen konmamıştır.

تأمل ؛ تلطفی ؛ شمه ؛ صحت .

5. Mazi-yi nakli/miş'li geçmiş zamanın I ve III. tekil şahsı çoğunlukla fiilin sonundaki (ه) harfî korunarak yazılmıştır.

نهادام ؛ دادهام ؛ کشادهام ؛ دیدهاش .

6. Mazi-yi nakli/miş'li geçmiş zamanın I. çoğul şahsı bazen (ل) yerine (ه) kullanılarak yazılmıştır.

نهادیم .

7. Sonu (۵) ile biten isim ve isim soylu sözcüklerde izafet kullanılırken (۵) üzerinde hemze (۶) aynen kullanılmıştır.

دیده ما ؛ پاشیده ما ؛ سنجیده ما ؛ غنچه کلهها .

8. İsmın hal eklerinden belirtme hali olan را edatı bazen sözcüklere bitişik, bazen de ayrı yazılmıştır; ancak ikinci tekil şahıs kelimesi olan (تو) 'ya genellikle bitişik yazılmıştır.

یکدیگریرا ؛ اطلس را ؛ نثاریرا ؛ نرکسرا ؛ پناهیرا ؛ ما را ؛ ترا .

9. Fiil çekimlerinde می edatı çoğunlukla fiillere bitişik yazıldığı gibi bazen de ayrı yazılmıştır.

میتوان کرد ؛ میکنم ؛ میشود ؛ می نالم ؛ نمی ماند .

10. Olumsuzluk edatı نه her zaman fiillere bitişik yazılmıştır.

نمیکویم ؛ نکنم ؛ نباشد ؛ نکرفت .

11. Edatlardan sonra gelen (این) ve (آن) kelimelerinin önündeki elif harfı bazen yazılmış bazen hazfedilmiştir.

از این ؛ ازان ؛ دران ؛ ازین ؛ در آن، درین

12. Olumsuzluk anlamı veren بی sözcüklere bitişik yazılmıştır.

بیوفا ؛ بیمدارا ؛ بیغش .

13. Bileşik kelimeler bazen bitişik bazen ayrı yazılmıştır.

سیهفام ؛ سمنبو ؛ مصائب کر ؛ مغیچه کان ؛ پری چهره ؛ پیشگاه ؛ پیشه کاه ؛ مهمانسرای .

14. Sonu ha-yı resmiye (۵) ile biten isim ve isim soylu sözcükler (ها) ile çoğul yapılırken bir nüshada sözcüğün aslındaki ha-yı resmiye (۵) aynen korunup çoğul eki

ayrı yazılırken diğer nüshada ise ha-yı resmiye (ه) düşürülerek yazılmıştır.

غنچهها ؛ غنچهها ؛ نالها ؛ میکدهها ؛ میخانهها .

15. Divanın her iki nüshasında da (پ) ve (چ) harfleri her zaman üç noktalı olarak yazılmıştır.

چون ؛ پا ؛ چونکه ؛ چراغ ؛ پروانه ؛ هیچ ؛

16. Birlik, belirsizlik, işaret ve bazen de tekil ikinci şahıs yaları (ی), hemze (ء) ile yazılmıştır:

مسئله ؛ شمه .

17. Ek fiil است bazen elifli, bazen de elifsiz olarak yazılmıştır:

کوکبست ؛ معشوقست ؛ سزاوار است ؛ گاهیست .

2.1.3. Neşre Hazırlanan Metnin İmlâ Özellikleri

Neşre hazırlanan metinde aşağıdaki imlâ özellikleri uygulanmıştır:

1. Fiillerde, üçüncü tekil şahıs, soru sözcükleri ve gerekli yerlerde med işareti elif (ا) harfinin üzerine konmuştur.

آن روز ؛ دل آزار ؛ آمد ؛ آشنا ؛ آیا بود ؛ هرآینه .

2. İsim ve isim soylu kelimelerin başına gelen به edatı kelimelerden ayrı olarak yazılmıştır.

به جان ؛ به میخانه ؛ به میکده ؛ به عقل ؛ به نظم .

3. Kâf-i Farsînin üzerine keşidesi konulmuştur.

گل ؛ هرگز ؛ چه گونه ؛ گلشن ؛ یکدیگر ؛ اگر ؛ شبگیر .

4. Şeddeli harflerin üzerine şedde konularak yazılmıştır.

تأمل ؛ تطّفى ؛ شمّه ؛ صحّت .

5. Mazi-yi nakli/miş'li geçmiş zamanın I ve III. tekil şahsı fiilin sonundaki (۵) korunarak yazılmıştır.

نهادام ؛ دادهام ؛ کشادهام ؛ دیده‌اش .

6. Mazi-yi nakli/miş'li geçmiş zamanın I. çoğul şahsı düzeltme yapılarak (!) ile yazılmıştır.

نهاده ایم .

7. Sonu (۵) ile biten isim ve isim soylu sözcüklerde izafet kullanılırken (۵) üzerinde hemze (۶) aynen kullanılmıştır.

دیده‌ما ؛ پاشیده‌ما ؛ سنجیده‌ما ؛ غنچه‌گلها .

8. İsmi hal eklerinden belirtme hali olan را edatı sözcüklerden ayrı yazılmıştır;

یکدیگری را ؛ اطلس را ؛ نثاری را ؛ نرکس را ؛ پناهی را ؛ ما را ؛ تورا .

9. Fiil çekimlerinde می edatı fiillerden ayrı yazılmıştır.

می توان کرد ؛ می کنم ؛ می شود ؛ می نالم ؛ نمی ماند .

10. Olumsuzluk edatı نه her zaman fiilere bitişik yazılmıştır.

نمیکویم ؛ نکنم ؛ نباشد ؛ نکرفت .

11. Edatlardan sonra gelen (این) ve (آن) kelimelerinin önündeki elif harfi yazmada olduğu gibi bazen yazıldı bazen yazılmadı.

از این ؛ از آن ؛ ازین ؛ ازآن .

12. Olumsuzluk anlamı veren بی sözcüklerden ayrı yazılmıştır.

بی وفا ؛ بی مدارا ؛ بی غش .

13. Bileşik kelimelerde genellikle iki kelime birbirine bitişik yazılmıştır.

سیهفام ؛ سمنبو ؛ مصائب کر ؛ مغیچهگان ؛ پریچه ره ؛ پیشگاه ؛ مهمانسرای .

14. Sonu ha-yı resmiye (ه) ile biten isim ve isim soylu sözcükler (ها) ile çoğul yapılırken sözcüğün aslındaki ha-yı resmiye (ه) aynen korunup çoğul eki ayrı yazılmıştır.

غنچه ها ؛ ناله ها ؛ میکده ها ؛ میخانه ها .

15. Birlik, belirsizlik, işaret ve bazen de tekil ikinci şahıs yaları (ی), hemze ve ya harfi bir arada (ای) yazılmıştır:

مسئله ای ؛ شمه ای .

16. Ek fiil است bazen elifli, bazen de elifsiz olarak yazılmıştır:

کو کبست ؛ معشوقست ؛ سزاوار است ؛ گاهیست .

2.1.4. Vezin ve Kafiye Özelliği

2.1.4.1. Vezni

Ömer Şevkî, gazellerinde sıkça imâle (uzatma), hemzenin hazfı (ulama/birleştirme) ve nadir de olsa zihâf (kısaltma) yapmıştır:

1. Şair vezin zaruretinden dolayı genellikle izafet kesreleri, atıf vavı, که ve چه gibi kelemelerle sonu ha-yı resmiye ile biten kelimelerde kısa sesliyi uzun okuyup imâle⁸³ (uzatma) yapmıştır.

⁸³ Değirmençay, Veyis, *Arûz ve Kafiye*, Erzurum 2012, s. 16.

Birkaç örnek:

یا رب چگونه می شود از عشق حالِ ما از که بود جواب و سؤالِ مقالِ ما

- v - / v - - v / v - v - / v - - - v - / v - - v / v - v - / v - -

*Ey Allahım! Aşktan dolayı bizim halimize ne oluyor? Sözümüzün sorusuna kim verecek cevabı?*⁸⁴

Beytin ikinci mısrasında که kelimesi kısa hece iken vezin gereği uzun okunmuştur. Yine aynı mısrada سؤال kelimesinin sonundaki izafet kesresi (li) kısa hece iken, imâle yapılmış ve (lî) şeklinde uzun okunmuştur.

نهفته رازِ خود شوقی چگونه می کنی پنهان چو می سازند از رازِ تو هر شب تازه محفلها

- - - v / - - - v / - - - v / - - - v - - - v / - - - v / - - - v / - - - v

*Ey Şevkî! Gizli olan sırrını nasıl gizlersin? Çünkü senin sırrın hakkında her gece yeni toplantılar yapıyorlar.*⁸⁵

Bu beytin ilk mısrasındaki (نهفته) ve (چگونه) kelimelerinin son heceleri kısa olması-na rağmen vezin gereği imâle yapılmış ve uzun okunmuştur.

بشنو ز ما حکایتِ عشقِ درازِ ما دلها بسوزد آتشِ سوز و گدازِ ما

- v - / v - - v / v - v - / v - - - v - / v - - v / v - v - / v - -

*Uzun aşk hikâyemizi bizden dinle. Bizim yakıp yok eden ateşimiz gönüller yakar.*⁸⁶

Bu beytin ilk mısrasında yine عشق kelimesinin sonundaki izafet kesresi (kı) kısa hece iken, imâle yapılmış ve (kî) şeklinde uzun okunmuştur.

⁸⁴ Metin, 3 (4. Gazel).

⁸⁵ Metin, 6 (10. Gazel).

⁸⁶ Metin, 4 (5. Gazel).

گردون اگر مراد من آخر نمی دهد مقراض گیرم و گسّلم خیمه‌اش طناب

= v - / v - - v / v - v - / v - - - v - / v - - v / v - v - / v - -

*Eğer felek sonunda benim dileğimi vermezse makası alırım ve çadırının ipini keserim.*⁸⁷

Beytin ikinci mısrasındaki atıf vavı kısa hece iken uzun okunarak imâle yapılmıştır.

İmâleye ek olarak mısra sonlarındaki kısa heceler de uzun okunmuştur:

در قید محبت شده‌ام چاکر و بنده در بنده کیم تا که شوم عاقل و زنده

- - v / v - - v / v - - v / v - - - - v / v - - v / v - - v / v - -

*Muhabbet bağında kul köle olmuşum, akıllı ve sağ olduğum sürece kul olacağım.*⁸⁸

Bu beyitte de her iki mısranın da son heceleri kısa olmasına rağmen uzun hece kabul edilir. Çünkü Farsça şiir vezinlerinde mısranın son hecesi daima uzundur; kısa olsa bile uzun hece sayılır. Mısra sonunda kısa ve uzun hece arasında bir fark yoktur.⁸⁹

2. Şair, bazen zihaf yapmış yani uzun heceyi kısa okumuştur:

شوقی چه می کنی جدل صبر یار در عمل چونکه تمام شد غزل با غزل دگر بیا

- v - v / - v v - / - v - v / - v v - - v - v / - v v - / - v - v / - v v -

*Ey Şevkî! Niçin müinakaşa ediyorsun, işte sabırlı ol. Çünkü gazel tamamlandı, başka bir gazelle gel.*⁹⁰

Bu beytin ilk mısrasındaki (شوقی) kelimesinin ikinci hecesi uzun olmasına rağmen vezin zaruretinden dolayı kısa okunarak zihaf yapılmıştır.

⁸⁷ Metin, 18 (34. Gazel).

⁸⁸ Metin, 127 (213. Gazel).

⁸⁹ Değirmençay, *Arûz ve Kafiye*, s.13.

⁹⁰ Metin, 7 (14. Gazel).

3. Bazen de vezin gereği kelimelerin okunuşunda farklılıklar görülmektedir.

صفایِ مجلسِ جانست اگر با یار بنشینم که در بوسِ کنار افتد نگارم دست بر زانو
- - - v / - - - v / - - - v / - - - v - - - v / - - - v / - - - v / - - - v

*Eğer sevgiliyle otursam can meclisi safa bulur; çünkü sevgilim yüzümü öpmek için eğildi.*⁹¹

Birinci mısranın son kelimesi (بنشینم) be-ni-şî-nem (- - - v) okunması gerekirken vezin zaruretinden dolayı ben-şî-nem (- - -) olarak okunmuştur.

4. 14. gazelin ilk beytinin baş tarafında bir tef'ile eksiktir.

... ییا ییا ای بُتِ جلوهِ گر ییا تا که بگویمت ز دل نکته معتبر ییا
- v - v / - v v - / - v - v / - v v - - v - v / - v v - / - v - v / ?

Gel, gel! Ey cilveli güzel, gel de sana gönülden muteber hususlar söyleyeyim, gel.

5. Hemen hemen bütün gazelerde mısra sonunda vezin formülüne ek olarak bir ya da iki sessiz harf getirip getirmemede serbest davranmıştır.

یک روز اگر به ما کند آن یار التفات مرغِ هما هرآینه باشد غلامِ ما
- - v / v - - v / v - v - / v - - - - v / v - - v / v - v - / v - -

Beytin ilk mısrasının sonundaki hece (فات) faat dört harfli, ikinci mısranın sonundaki ise (ما) maa üç harflidir.

2.1.4.2. Vezinler ve Oranları

<u>Bahirler / Vezinler</u>	<u>Kullanım Miktarı</u>	<u>Oranı</u>
Remel Bahri بحر رمل	۸۶	% 34,00
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	29	
فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن	3	

⁹¹ Metin, s. 132 (226. Gazel).

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	14	
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	1	
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات	15	
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن	1	
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات	2	
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن	11	
فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فع لن	5	
فاعلاتن فاعلاتن فاعلات	4	
فاعلاتن فاعلاتن فاعلات	1	
Hezec Bahri بحر هزج	٥٢	% 20,55
مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن	19	
مفعولُ مفاعيلُ مفاعيلُ مفاعيل	4	
مفعولُ مفاعيلُ مفاعيلُ فعولن	18	
مفاعيلن مفاعيلن مفاعيل	5	
مفاعيلن مفاعيلن فعولن	3	
مفعول مفاعيلن فعولن	3	
Muzâri‘ Bahri بحر مضارع	40	% 15,81
مفعولُ فاعلاتن مفعولُ فاعلاتن	16	
مفعولُ فاعلاتُ مفاعيلُ فاعلات	7	
مفعولُ فاعلاتُ مفاعيلُ فاعلن	17	
Müctes Bahri بحر مجتث	34	% 13,43
مفاعيلن فاعلاتن مفاعيلن فعلات	6	
مفاعيلن فاعلاتن مفاعيلن فاعلات	16	
مفاعيلن فاعلاتن مفاعيلن فع لن	6	
مفاعيلن فاعلاتن مفاعيلن فع لن	3	

Hafîf Bahri بحر خفيف	15	% 5,92
فاعلاتن مفاعِلن فعلات	7	
فاعلاتن مفاعِلن فعلات	6	
فاعلاتن مفاعِلن فعِلن	2	
Recez Bahri بحر رجز	10	% 3,95
مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن	5	
مفتعلن مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن	3	
مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن	2	
Rubâ'î Vezni وزن رباعي	5	% 1,98
مفعولُ مفاعيلُ مفاعيلن فع	3	
مفعول مفاعِلن مفاعيلن فع	2	
Münserih Bahri بحر منسرح	4	% 1,58
مفتعلن فاعلاتُ مفتعلن فاع	1	
مفتعلن فاعِلن مفتعلن فع	3	
Serî' Bahri بحر سريع	4	% 1,58
مفتعلن مفتعلن فاعلات	1	
مفتعلن مفتعلن فاعِلن	3	
Mütekârib Bahri بحر متقارب	2	% 0,80
فع-لن فعولن فع-لن فعولن	2	
Basît Bahri بحر بسيط	1	% 0,40
مستفعِلن فاعِلن مستفعِلن فعِلن	1	

2.1.4.3. Kafiye

Şâir, vezne oranla kafiye ve kafiye kurallarına azami derecede riayet etmiş sadece birkaç yerde ikvâ kusurunu yapmıştır.

1. İkvâ/اقواء Kusuru: Hazv (Ridf ve kayd harfinden önceki harfin harekesi) ve tevcih (Sakin reviden önceki harfin harekesi)'in farklı olmasıdır.⁹²

شنیده‌ام سخنی مرغ با سلیمان گفت که ملک و مال و بساطت به باد خواهد رفت
.....
هوس ز خلقِ جهان در جهان بسیار است بسی که گوهرِ کامش به دستِ خود نگرفت

Bir kuşun Süleyman'la "malın, mülkün ve sermayen yok olacak" diye konuştuğunu duydum.

...

*Dünya halkının dünyaya karşı arzusu çoktur; murat incisini eline geçiremeyen de çoktur.*⁹³

Birinci ve ikinci mısranın sonundaki گفت ve رفت kafiye kelimelerinde (ت) harf-i revî ve (ف) harf-i kayddır. Kayd harfinden önce gelen harfin harekesi aynı olması gerekirken burada farklı kullanılmış ve kafiye kusuru yapılmıştır.

Aynı gazelin 5.beytinin ikinci mısrasının sonundaki نگرفت kafiye kelimesinde de kayd harfinden önceki harfin harekesinde de farklılık görülmektedir.

در حقِ اربابِ دانش چرخ و گردون ناکس است جامهٔ پشمینه پوشاند و او از اطلّس است
.....
مفلس آن باشد که باشد دولت گردون به دست وانکه در فقر و پریشانیست او نامفلس است

İlim erbabı hakkında felek ve dünya cimridir. (Onlara) Yün elbise giydirir ama kendisinininki atlastandır.

...

*Dünya saltanatı elinde olan müflistir. Fakirlik ve perişanlıkta olan müflis değildir.*⁹⁴

⁹² Değirmençay, Veyis, *Farsça Aruz ve Kafiye*, Atatürk Üniversitesi Ofset Tesisleri, Erzurum 2012, s. 127.

⁹³ Metin, 34 (65. Gazel).

است Birinci ve ikinci mısra ile aynı şiirin 4. beytinin ikinci mısrasının sonundaki sözcükleri rediftir. اطلّس، مغلّس، ناكس (س) harf-i revîdir. Harf-i revîden önce gelen harfin harekesi aynı olması gerekirken birinci mısrada fetha, ikinci mısrada kesra ve yine 4. beytin sonunda da kesra olarak kullanılmış ve kafiye kusuru yapılmıştır.

92. gazel (لذیذ) kelimesini bütün mısralarda kafiye olarak kullanmış ve kafiye kusuru işlemiştir.

در مذاق من اگر هست در این دهر لذیذ	جز نبات لبِ خوبان نبود چیز لذیذ
خنک آن وقتِ سحر کز سرِ میخانه روم	که جز آن جامِ صبحی نبود چیز لذیذ
...	...

127. gazelin ikinci ve üçüncü beytindeki kafiye kalimelerinde diğer beyitlerde bulunan ridf-i asli harfi (ل) yoktur.

150. gazelin ilk mısrasındaki kafiye kelemesinde kafiye kusuru vardır; çünkü diğer beyitlerde revî harfi (ت), reviden sonraki (ند) harfleri vasıl ve huruç harfleridir. İlk mısrada revî harfi (ت) yerine sanki bütün mısralarda (د) harfi revî harfi gibi değerlendirilmiş olup kafiye kusuru işlenmiştir. اصحاب فیض terkihi ise rediftir.

ای دریغا گم شدند اصحاب فیض اولیای نعمتند اصحاب فیض

232. gazelin ilk mısrasında kafiye kelimesi yoktur. بکند آرزو kelimeleri redif olup elif harfi kafiyedir. İlk mısrada kafiye olmayıp redif kelimesi de eksiktir.

این دل شیدا چه کند آرزو	یک قد طویلی بکند آرزو
محنت هنگام فراقش کشید	وصل دلآرا بکند آرزو
...	...

2.1.4.4. Redif

Ömer Şevkî şiiirlerinin çoğunu redifli söylemiş ve redif olarak şu kelime ve terkip-leri kullanmıştır:

ها	شما	ما	را
ترا	آیا	کجا	بیا
مده یاراب	امشب	غریب	ما را
الغیاث	تست	است	همه خوب
شیخ	فرخ	عبث	غوث
شد	چه می شود	شیخ	فرخ
بیار	لذیذ	نماید	ندارد
است هنوز	مگیر	گیر	به من آر
را ای عزیز	از تو می دارم نیاز	باشد عزّ و ناز	است این عزّ و ناز
که می پرس	من پرس	بس	کند نان عزیز
خویش	(-) ش	مباش	باش
اصحاب فیض	اخلاص	خلوص	(۱)ست سورة اخلاص
واعظ	ای واعظ	بود فقط	فیض
نمی کنم	(-)م	عشق	است الوداع
مکن	کن	من	کنم
تو	من و تو	مده	به
که گشتم مبتلا	بلا	بکند آرزو	او
شدی	کنی	(-)یی	تویی

2.1.5. Dil ve Üslup Özellikleri

Divanda yer alan manzumelerden bazıları sade, akıcı ve basit bir dille, bazıları ise ne anlatmak istediği anlaşılmayan, oldukça ağır ve müphem bir dille söylenmiştir. Dilbisi kurallarına riayet edilmiş, zaman ve kip kalıpları düzenli kullanılmış, sadece birkaç yerde olmaması gereken söyeyiş tarzıyla karşılaşmıştır.

Tespit edilebilen fesahat kusurlarından bazıları şunlardır.

1. اما bağlacı yanlış yerde kullanılmıştır.

آب اگر می بارد از ابرِ جهان بر عادتش سیم و زر می بارد اما ابر در میزاب فیض

*Gerçi dünya bulutundan âdeti üzere su yağar; ama feyiz bulutundan gümüş ve altın yağar.*⁹⁵

İkinci mısradaki اما bağlacı başta kullanılması gerekirden ortada kullanılmış. Yine aynı mısradaki anlamın tam ve doğru anlaşılır olabilmesi için ابر kelimesinden önce از edatı gelmesi gerekirken burada hafzetmiştir.

2. چونکه bağlacı dilbilgisi açısından yanlış kullanılmıştır.

شوقیا راه حقیقت گیر تا ایمن شوی با خطا سخت است رفتن چونکه بر جسر صراط

*Ey Şevkî! Hakikat yolunu tut ki emin olasın; çünkü günahlarla sırat köprüsünde yürümek zordur.*⁹⁶

Beytin ikinci mısrasında da yine چونکه bağlacı başta kullanılması gerekirken ortada kullanılmıştır.

3. Bazen fiillerin kullanımında dilbisi kusuru yapılmıştır.

شوقیا از دست خود مگذر کتاب عشق را از حیاتِ دارِ دنیا تا که گویی الوداع

*Ey Şevkî! Dünya hayatından elveda demedikçe aşk kitabını elinden bırakma.*⁹⁷

Beytin ilk mısrasındaki مگذر از دست خود مگذار yerine از دست خود مگذر olmalıydı.

⁹⁵ Metin, 86 (151. Gazel).

⁹⁶ Metin, 88 (153. Gazel).

⁹⁷ Metin, 90 (157. Gazel).

4. Cümle bozukluklarına yer verilmiştir.

من به دیوان شه ملک هوا می رفتم تا که دارند به مهر تو به دستم توقیع

*Ben aşk ülkesinin şahının huzuruna gidiyordum. Ta ki senin sevginle benim elime mektubumu versinler.*⁹⁸

Bu beyitte şairin ne demek istediği tam anlaşılmamaktadır. Bir ifadenin anlaşılabilir olması için kelimeler değil, kelimelerin kullanım yeri ve biçimi önemlidir. Burada da cümle bozukluğundan kaynaklı ifade ve anlam düşüklüğü göze çarpmaktadır.

5. Şair, sıfat tamlamasının arasına fiil getirerek anlamı zorlaştırmıştır.

ز آرزوی دلش این فغان کند بلبل که از نهال امل نو شگفته شد یک گل

*Bu bülbül gönül arzusundan dolayı figan ediyor; çünkü arzu fidanından yeni bir gül açtı.*⁹⁹

Dilbilgisi kurallarına göre sıfat tamlamasında sıfat ile mevsuf arasına her hangi bir sözcük giremez. Ancak burada şairimiz ilk mısradaki بلبل این sıfat tamlaması arasına fiil getirmiş ve dilbilgisi açısından kusur işlemiştir.

6. İzafet kesresinin hatalı kullanımı.

بنده شوقی که گنهکار تست کعبه علیا بکند آرزو

*Senin günahkârın olan bu kul Şevkî yüce Kâbe 'yi arzu eder.*¹⁰⁰

Beytin ilk mısrasında بنده شوقی tamlaması بنده تو شوقی olması gerekirken, vezin bakımından zorlanıldığı için تو kelimesi hazfedilmiş ve anlam anlamı güçleştirmiştir.

7. Bazen ی harfini zait olarak kullanmıştır.

دم هجرم دراز بود که هیچ من نیمنم ز وصل نیشانی

*Ayrılık zamanım uzundu. Zira vuslattan hiçbir emare görmüyorum ben.*¹⁰¹

⁹⁸ Metin, 91 (159. Gazel).

⁹⁹ Metin, 107 (182. Gazel).

¹⁰⁰ Metin, 136 (232. Gazel).

¹⁰¹ Metin, 141 (242. Gazel).

İkinci mısranın sonundaki نیشانی kelimesi aslında نشانى olmalıydı; şair vezne uydurmak için zait bir ی harfi kullanılmıştır.

8. را edatı söz dizimi kurallarına aykırı kullanılmıştır.

چون جان و دل به تیغ جفا را سپرده‌ایم مین بعد از چه می شود آن احترازِ ما

*Cefa kılıcıyla canımızı ve gönlümüzü teslim ettikten sonra artık neden sakınılır ki?*¹⁰²

را edatı جان و دل kelimelerinden sonra gelmesi gerekirken daha sonra gelmiş ve anlamı zorlaştırmıştır.

9. را edatı tamlama görevinde kullanılmıştır.

مرغ وصال ار نبود دام را شکار عیشت چه گونه می کند این مرغِ بازِ ما

*Eğer vuslat kuşu tuzağın avı olmazsa, bizim bu şahin kuşumuz nasıl yaşar?*¹⁰³

را edatı ilk mısranın sonunda yer alan دام را شکار ibaresinde “tuzağın avı” anlamında tamlama görevinde kullanılmıştır.

10. Bazen miş'li geçmiş zamanın üçüncü şahıstan kısaltılmış şekli kullanılmıştır.

آن که می داد ترا سروری و مسروری بلکه دادست چنین رسم گداها ما را

*Sana sevinç ve mutluluk veren, bize de böyle dilencilerin yolunu verdi (vermiş-tir).*¹⁰⁴

İkinci mısradaki دادست ، aslında داده‌ست.

11. گر ... gerek bağlacı, gerek ... gerek anlamında kullanılmıştır.

اگر مجنون و گر محمود و گر فرهاد می خوارند به می‌خواری و سرمستی ازینها من نیم کمتر

*Gerek Mecnûn gerek Mahmud gerek Ferhâd şarap içerler. Şarap içmede ve sarhoşlukda ben bunlardan daha aşağı değilim.*¹⁰⁵

¹⁰² Metin, 4 (5. Gazel).

¹⁰³ Metin, 4 (5. Gazel).

¹⁰⁴ Metin, 14 (27. Gazel).

¹⁰⁵ Metin, 58 (110. Gazel).

12. گر ... گر bağlacı, ister ... ister anlamında eşitleme olarak kullanılmıştır.

هرآنکه قسمتِ ما کرد اوست پیر مغان اگر که دُرْدِ شرابست و گر که باده صاف

*Bize taksimatta bulunan pirimuğandır. İster şarabın tortusu olsun ister saf şarap olsun.*¹⁰⁶

13. İkinci mısradaki شکرِ نعمت terkinde tamlama esresi, به anlamında kullanılmıştır.

نعمتِ وصلت ترا گر شد میسر شکر کن مردِ شاکر را فزاید شکرِ نعمت نعمتش

*Eğer kavuşma nimeti namüyesser olursa sana, şükret. Şükreden kişinin nimete şükri nimetini artırır.*¹⁰⁷

14. İkinci mısradaki خدا شکر terkinde tamlama esresi, را anlamında kullanılmıştır.

شوقیا گوش مده بر سخنِ کج نگران که کلام و سخت شکرِ خدا از همه به

*Ey Şevkî! Şaşıların sözüne kulak verme. Allaha şükür ki senin kelamın ve sözün hepsinden daha iyidir.*¹⁰⁸

15. کجا nasıl anlamında kullanılmıştır.

بهار تا نشود وز پَیشِ دم انگور کجا به دست رسد گل کجا بر آید مُل

*Bahar mevsimi olmadan arkasından da üzüm mevsimi gelmeden nasıl gül ele geçer, nasıl şarap ortaya çıkar?*¹⁰⁹

2.1.6. Kullandığı Sanatlardan Örnekler

Şair, divanında birçok sanata yer vermiştir. Tespit edilen sanatlar şunlardır:

Cinâs-ı hattî: Yazılıştta aynı, telaffuz ve noktalamada farklı kelimelerin oluşturduğu cinastır.¹¹⁰

¹⁰⁶ Metin, 95 (164. Gazel).

¹⁰⁷ Metin, 81 (143. Gazel).

¹⁰⁸ Metin, 128 (216. Gazel).

¹⁰⁹ Metin, 107 (182. Gazel).

ای غنچه‌دهن این دلم آشفته خالست سرگشته ویران شد و برهم زده خالست

*Ey gonca ağzılı! Bu gönlüm (yüzündeki) benin perişandır; kendinden geçmiş, tarumar olmuş ve perişandır.*¹¹¹

Mısra sonlarındaki خالست ve خالست kelimeleri arasında cinâs-ı hattî vardır. Yazılışları aynı fakat noktaları farklıdır.

Cinâs-ı muzâri: İmlâ ve telaffuzları birbirine benzeyen kelimelerde değişik olan harfin başta veya ortada bulunmasıdır.¹¹²

کی اعتماد کنم بعدازین که صبح فروغ کند به هر سرِ روزی همیشه تازه دروغ

*İlkbahar geldi, dostlar ve rakipler nereye gittiler? Soğuşun sertliği gitti ve ilkbahar günleri gitti.*¹¹³

İlk mısraların sonundaki فروغ ile ikinci mısranın sonundaki دروغ kelimeleri imlâ ve telaffuz bakımından birbirlerine benzemekte olup baş kısımlarındaki harflerin de farklı olması nedeniyle cinâs-ı muzâri sanatı yapılmıştır.

Cinâs-ı nâkıs: Mütecanis kelimelerin harflerde bir, harekede farklı olmasıdır. Başka bir ifadeyle hareketleri farklı olan kelimelerin oluşturduğu cinastır. Buna cinâs-ı muharref de denir.¹¹⁴

اگر چه در بنِ دریا شود دُر و گوهر ولی سلامتِ مردم به ساحل است و کنار

*Her ne kadar inci ve mücevher denizin dibinde ise de insanların kurtuluşu sahilde ve kenardadır.*¹¹⁵

¹¹⁰ Humâyî, Celâleddîn, *Fünûn-i Belâğat ve Sînâ'ât-ı Edebî*, Tahran 1373 hş., s. 56-57; Değirmençay, Veyis, *Fünûn-i Belâğat ve Sînâât-ı Edebî*, Aktif Yayınları, Ankara 2014, s. 73.

¹¹¹ Metin, 32 (62. Gazel).

¹¹² Humâyî, a.g.e., s. 56; Değirmençay, Veyis, *Fünûn-i Belâğat ve Sînâât-ı Edebî*, s. 73-74.

¹¹³ Metin, 93 (162. Gazel).

¹¹⁴ Humâyî, a.g.e., s. 50; Değirmençay, *Fünûn-i Belâğat ve Sînâât-ı Edebî*, s. 69.

¹¹⁵ Metin, 51 (95. Gazel).

İlk mısradaki در ve دُر kelimeleri arasında cinâs-ı nâkıs vardır. Her iki kelimenin de yazılışları aynı; ancak harekeleri ve anlamları farklıdır. دُر kelimesi -de, -da anlamında edat iken دُر kelimesi inci anlamında isimdir.

Cinâs-ı zâid: Aynı cins iki kelimedenden birinin diğerinden bir harf fazla olmasıdır. Bu fazla (zait) harf, kelimenin başında, ortasında veya sonunda olabilir. Buna cinâs-ı müzeyyel de denir.¹¹⁶

شوقی ز شوقِ باده و عشقِ سهیقدان بر زاهدان شد سرِ جاه و جلالِ ما

*Ey Şevkî! Bizim makam ve mevkimiz, kadeh Şevkînden ve servi boyluların aşkından dolayı zahidlerin üstünde oldu.*¹¹⁷

İlk mısradaki شوقی ve شوق kelimelerine bakınca شوقی kelimesinin sonundaki ی harfi zaittir ve bu yüzden bu iki kelime arasında cinâs-ı zâid sanatı mevcuttur.

آن که می داد ترا سروری و مسروری بلکه داداست چنین رسم گداها ما را

*Sana sevinç ve mutluluk veren, bize de böyle dilencilerin yolunu verdi.*¹¹⁸

İlk mısradaki سروری ve سروری kelimelerine bakınca سروری kelimesinin başındaki م harfi zaittir ve bu yüzden bu iki kelime arasında cinâs-ı zâid sanatı mevcuttur.

Îhâm: Uzak ve yakın iki anlamı bulunan bir kelimenin diğer anlamıyla birlikte asıl olarak uzak anlamının kastedilmesidir. Buna tahyîl, tevhîm ve tevriye de denir.¹¹⁹

ز هجر مردم چشم نشسته در خونست همیشه از غم تو حالِ مردمان چونست

*Ayrılıktan göz bebeğime kan oturmuştur; sürekli senin gamından insanların hali nasıldır (bir bak).*¹²⁰

İkinci mısradaki (مردم) kelimesi insan ve gözbebeği anlamlarında kullanılmıştır. Yakın anlamı insan, uzak anlamı göz bebeğidir.

¹¹⁶ Humâyî, a.g.e., s. 51-52; Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sînâât-ı Edebî*, s. 70.

¹¹⁷ Metin, 3 (4. Gazel).

¹¹⁸ Metin, 14 (27. Gazel).

¹¹⁹ Humâyî, a.g.e., s. 269; Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sînâât-ı Edebî*, s. 98.

¹²⁰ Metin, 30 (57. Gazel).

چه داند مردم بی گریه رنگِ اشکِ من جانا دمامد اشکِ من از مردمِ خونبارِ من پرس

*Ey sevgili! Ağlamamış kişi benim gözyaşımın rengini ne bilir? Peşpeşe akan göz-yaşımı benim kan saçan göz bebeğimden sor.*¹²¹

İkinci mısradaki (مردم) kelimesi insan ve gözbebeği anlamlarında kullanılmıştır. Yakın anlamı insan, uzak anlamı göz bebeğidir.

İktibas: Konuyu ve anlamı pekiştirmek için sözde âyet ve hadise yer vermektir. İktibasta esas olan, âyet ya da hadis olduğu gibi belirtilmeden sözün aynen ya da kısmen getirilmesidir.¹²²

دوست داری را نشاید این گلستانِ زمان لا أحبّ الآفلین گفت آن شه ملک چمن

*Bu devrin gül bahçesini sevmem uygun olmaz; (çünkü) o çimenlik mülkünün padişahı “Ben batanları sevmem.” dedi.*¹²³

İkinci mısradaki “Ben batanları sevmem.” (لا أحبّ الآفلین) cümlesi, Kur’ân-ı Kerim’in En’âm suresi 76. ayetinden iktibas edilmiştir.

İsti’âre: Kelime anlamı, birinden bir şey ödünç almaktır. Terimde ise gerçek anlamı ile mecâzî anlamı arasında benzerlik ilgisi olması şartıyla bir kelimeyi gerçek anlamı dışında kullanmaktır. Başka bir deyişle teşbihin iki tarafından (benzeyen ve benzetilen) birini zikredip diğer tarafı kasdetmektir. Bu nedenle istiare de mecazdan bir türdür.¹²⁴

نه حدّ هر قد سرو چمانست که باشد چون قد دلجویِ فرخ

*Her salınarak yürüyen servi boylunun ne haddinedir ki gönül alan güzelin boyu gibi olsun.*¹²⁵

Beyitte gönül alan güzelden (دلجویِ فرخ) maksat sevgilidir. İstiare-i tahkîkiye sanatı vardır. Benzetilen gönül alan güzel zikredilmiş, benzeyen yani sevgili zikredilmemiştir.

¹²¹ Metin, 70 (130. Gazel).

¹²² Humâyî, a.g.e., s. 383-385; Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 113.

¹²³ Metin, 121 (203. Gazel).

¹²⁴ Râzî, a.g.e., s. 317-318; Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 167.

¹²⁵ Metin, 44 (81. Gazel).

Kinâye: Sözlükte kapalı, açık olmayan anlamına gelen kinâye, uzak ve yakın iki anlamı olan bir sözün, kapalı ve zihinden uzak anlamı kasdedilecek şekilde kapalı söylenmesidir. Başka bir deyişle kinâye, söyleyenin amacının açık anlamı olmayan ve bizi açık anlamından gizli anlamına yönlendirecek açık bir karinede bulunmayan ibare ya da cümle kullanmasıdır.¹²⁶

خال عنبر شکن و زلف عییر افشانش دانه و دام دل عاشق زارند فقط

*Onun amber kokulu beni ve hoş kokulu zülfü ancak inleyen âşîğın gönlünün tane ve tuzağıdır.*¹²⁷

Birinci mısradaki (عنبر شکن) hoş kokuludan kinayedir.

Leff ü neşr-i müretteb: Önce zikredilen kelime veya terkiplerle, onlarla ilgili olarak sonra getirilenlerin aynı sırayı takip etmesidir.¹²⁸

بهار تا نشود وز پَیش دم انگور کجا به دست رسد گل کجا بر آید مُل

*Bahar mevsimi olmadan arkasından da üzüm mevsimi gelmeden nasıl gül ele geçer, nasıl şarap ortaya çıkar?*¹²⁹

Birinci mısranın başındaki “bahar mevsimi gelmeden” ile ikinci mısranın başındaki “nasıl gül ele eğer”; Birinci mısranın sonundaki “üzüm mevsimi gelmeden” ile ikinci mısranın sonundaki “nasıl şarap ortaya çıkar?” terkipleri birbirleriyle ilgili olup sırayla gelmiştir.

Mecaz: Hakikatın zıddıdır; terimde ise kelimenin gerçek anlamı dışında kullanılmasıdır.¹³⁰

زن دنیا به کار من ناید داده ام من به این عجزه طلاق

*Dünya kadını benim işime yaramaz. Ben bu kocakarıyı boşamışım.*¹³¹

¹²⁶ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 161-162.

¹²⁷ Metin, 79 (154. Gazel).

¹²⁸ Humâyî, *a.g.e.*, s. 279-280; Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 102.

¹²⁹ Metin, 107 (182. Gazel).

¹³⁰ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 151.

¹³¹ Metin, 102 (174. Gazel).

Burada kocakarıdan (عجوزه) maksat dünyadır. Şairimiz yaşlı kadın anlamına gelen bu kelimeyi mecazi anlamda kullanmıştır.

Mürâ'ât-i nazîr: Beyitte; sözde aynı tür (gül, yasemin; ay, güneş, yıldız; kaş, göz, dudak), benzerlik (göz-nergis; boy-servi), mülâzemet (mum-kelebek, ok-yay, Leylâ-Mecnûn) gibi anlam bakımından birbirleriyle uygun olan kelimeleri bir arada getirmek-tir.¹³² Buna tenâsüb, mu'âhât, telfik, tevîfik, tevâfuk ve i'tilaf da denir.¹³³

چه جای صید و شکارست دام بازِ تورا که دام کس نگرفتست مرغِ عنقا را

*Senin şahininin tuzağının avcılık ve avlanmadaki yeri nedir ki? Kimsenin tuzağı anka kuşunu yakalayamaz.*¹³⁴

Beyitte geçen شکار (av) ve دام (tuzak) kelimeleri arasında tenasüp vardır.

ز آرزوی دلش این فغان کند بلبل که از نهال امل نو شگفته شد یک گل

*Bu bülbül gönül arzusundan dolayı figan ediyor; çünkü arzu fidanından yeni açtı bir gül.*¹³⁵

Beyitte بلبل (bülbul), گل (gül) ve فغان (figan) kelimeleri arasında tenasüp vardır.

Müreddef: Şiirlerde redifin bulunmasıdır. Mısra ya da beyit sonlarında kafiye-den sonra aynı anlamda aynen tekrar edilen kelimelere redif denir. Redife sahip olan şiire ise müreddef denir.¹³⁶ Şair, birçok manzumesini redifli söylemiştir. Bunlardan üç örnek:

دلبرا حسن و جمال و رخِ جانت همه خوب لب شیرین و هم آن پسته دهانت همه خوب

*Ey Dilber! Senin güzelliğin, cemalin ve hayat veren yüzün, hepsi güzel. Tatlı du-dağın ve de o fıstık gibi küçük ağzın, hepsi güzel.*¹³⁷

¹³² Simâdâd, *Ferheng-i Istilâhât-i Edebî*, Tahran 1378 hş., s. 268.

¹³³ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 95.

¹³⁴ Metin, 3 (3. Gazel).

¹³⁵ Metin, 107 (182. Gazel).

¹³⁶ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 89.

¹³⁷ Metin, 26 (50. Gazel).

لیلة القدری که گویند اهلِ همت امشب است یا رب آثارِ سعادت در کدامین کوب است

*Himmet ehli bu gece “Kadir Gecesidir” derler. Yâ Râb! Muthuluk işaretleri hangi yıldızdadır.*¹³⁸

توبه دل را ره اندوه و غم خام مده فرصتِ درد و الم بر دلِ ناکام مده

*Sen gönle beyhude keder ve gamı sokma. Muratsız gönülde dert ve eleme fırsat verme.*¹³⁹

Reddû'l-‘acuz ‘ale’s-sadr: Beytin sonunda (acuz) getirilen kelimenin, bir sonraki beytin başında (sadr) tekrar edilmesidir.¹⁴⁰

مقتضای یار باشد عزّ و ناز در پری اطوار باشد عزّ و ناز
ناز اگر در جایِ خود باشد چه غم بی محل چون بار باشد عزّ و ناز

Yârin gereğidir bu yücelik ve naz. Peri davranışında olur yücelik ve naz.

*Eğer naz yerinde olursa ne gam. Yersiz yük gibidir yücelik ve naz.*¹⁴¹

Birinci beytin sonundaki ناز kelimesi ile ikinci beyte başlanarak Reddû'l-‘acuz ‘ale’s-sadr sanatı yapılmıştır. İkinci beyitte ayrıca Reddû’s-sadr ‘ale’l-‘acuz sanatı vardır.

در سر من شد هویدا شمه از آثار عشق گلشنِ عمرم نمود است آن گلِ نوبار عشق
عشق سهلست ابتدا آخر ولیکن مشکست صبر می باید هر آن کس را که دارد نار عشق

Aşkın etkisinden dolayı başımda bir şey ortaya çıktı. Aşkın o gonca gülü ömrümün gül bahçesinde yeşerdi.

*Aşk başlangıçta kolaydır, fakat sonu zordur. Aşk ateşine düşen herkesin sabretmesi gerekir.*¹⁴²

¹³⁸ Metin, 27 (53. Gazel).

¹³⁹ Metin, 64 (122. Gazel).

¹⁴⁰ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 80.

¹⁴¹ Metin, 64 (122. Gazel).

¹⁴² Metin, 103 (175. Gazel).

Birinci beytin sonundaki عشق kelimesi ile ikinci beyte başlanarak Reddû'l-'acuz 'ale's-sadr sanatı yapılmıştır. Yine ikinci beyitte Reddû's-sadr 'ale'l-'acuz sanatı vardır.

Reddû's-sadr 'ale'l-'acuz: Beytin veya cümlelerin başında (sadr) gelen bir kelimelerin aynısının veya benzerinin sonunda (acuz) tekrar edilmesidir.¹⁴³

ما رو بسوی کعبه چون آریم در زمین چون رو بسوی میکده شد پیرِ رازِ ما

Bizim sır şeyhimiz meyhaneye doğru döndükten sonra, biz yeryüzünde kabeye doğru nasıl döneriz?¹⁴⁴

Lafız ve anlam bakımından aynı olan “biz” (ما) kelimesi beytin hem başında hem de sonunda kullanılarak Reddû's-sadr 'ale'l-'acuz sanatı yapılmıştır.

الغياث از آتشِ دلسوزِ هجرانِ الغياث الغياث از جورِ خوبانِ جوانانِ الغياث

*İmdat! Gönül yakan ayrılık ateşinden imdat! İmdat! Genç güzellerin zulmünden imdat!*¹⁴⁵

Lafız ve anlam bakımından aynı olan “imdat!” (الغياث) kelimesi beytin hem başında hem de sonunda kullanılarak Reddû's-sadr 'ale'l-'acuz sanatı yapılmıştır.

Suâl ve Cevâb: Şairin muhatabıyla konuşması ya da kendisiyle muhatabı ya da iki kişi arasındaki konuşmayı soru cevap şeklinde yapmasıdır.¹⁴⁶

پرسیدم از طبیبی درمانِ عشقِ گفتا و صلست دارویِ تو بیشترِ مجو دوا را

*Bir doktordan aşkın ilacını sordum. Senin ilacın kavuşmaktır, bundan daha iyi bir ilaç arama diye cevap verdi.*¹⁴⁷

Şair ilk mısradaki muhatabına پرسیدم (sordum) kelimesiyle soru sormakta ve aynı mısranın sonunda گفتا (cevap verdi) kelimesiyle de cevap vermektedir.

¹⁴³ Râzî, Şemsuddîn Muhammed, *el-Mu'cem fi Me'âyiri Eş'âri'l-'Acem* (tsh. Muhammed-i Kazvînî ve Muderris-i Razevî), Tahran 1338 hş., s. 301; Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sînâât-ı Edebî*, s. 78-79.

¹⁴⁴ Metin, 4 (5. Gazel).

¹⁴⁵ Metin, 40 (76. Gazel).

¹⁴⁶ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sînâât-ı Edebî*, s. 120.

¹⁴⁷ Metin, 5 (7. Gazel).

پرسیدم از دلیلی بر کوی یار گفتا در بُعدِ وی شامت در قُربِ وی ملامت

*Bir rehberden sevgilinin mahallesini sordum. Onun uzağında uğursuzluk, yakınında kınama vardır diye cevap verdi.*¹⁴⁸

Şair ilk mısradaki muhatabına پرسیدم (sordum) kelimesiyle soru sormakta ve aynı mısranın sonunda گفتا (cevap verdi) kelimesiyle cevap vermektedir.

Tecrîd: Şâirin, kendisini soyut bir kişi kabul ederek kendisine hitap etmesidir. Buna hitâbu'n-nefs yani kendine hitap etme de denir.¹⁴⁹ Bu sanat, gazellerin genelde son beyitlerinde bulunur.

چو گشت بهره تو شوقیا پریشانی چه حاجتست به قسمت نزاع و غوغا را

*Ey Şevkî! Mademki perişanlık senin nasibin oldu, kavga ve didişmeye ne hacet!*¹⁵⁰

Beyitte şair شوقیا (Ey Şevkî) ifadesiyle kendisine hitap etmektedir.

نه من ز جور فلک شوقیا ملولم و بس هزار کس چو من این چرخ کرده است ملول

Ey Şevkî! Feleğin eziyetinden üzgün olan sadece ben değilim. Bu felek benim gibi binlerce kişiyi üzmüştür.¹⁵¹

Beyitte şair شوقیا (Ey Şevkî) ifadesiyle kendisine hitap etmektedir.

Telmîh: Şairin ya da yazarın söz içinde bilinen bir olaya, bir hikâyeye, bir kişiye; âyete, hadise veya meşhur bir şiire; yaygın bir fıkra, nükte, atasözü ve benzeri şeylere işaret etmesidir.¹⁵²

نگاه دیده عاشق به راه معشوقست که می دهد خبر از یوسف آن زلیخا را

*Âşıkın gözü sevgilinin yolundadır; Yusuf'tan kim haber getirecek o Züleyhâ'ya?*¹⁵³

¹⁴⁸ Metin, 31 (60. Gazel).

¹⁴⁹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sînâât-ı Edebî*, s. 111.

¹⁵⁰ Metin, 2 (2. Gazel).

¹⁵¹ Metin, 110 (187. Gazel).

¹⁵² Humâyî, a.g.e., s. 328-331; Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sînâât-ı Edebî*, s. 112.

Yusuf u Züleyhâ, Doğu edebiyatında konusunu Kur'ân'dan alan klasik bir aşk hikâyesidir.

Dünyanın en güzeli insanı olarak bilinen Yusuf peygamberin kıssasını anlatan Yusuf u Züleyhâ mesnevîsi, Kur'ân'da 111 âyet hâlinde anlatılan (Yusuf suresi) kıssanın aşk ağırlıklı olarak edebiyata yansımış şeklidir.

Hiz. Yusuf, Hiz. Yakub'un oğludur. Hiz. Yusuf'un on bir üvey ve Bünyamin isimli bir öz olmak üzere on iki kardeşi vardır. Yusuf çocukken rüyasında 11 yıldız ile güneş ve ayı kendisine secde ederken görür. Yusuf'un babası Yakub peygamber bu rüyayı, diğer kardeşlerine söylememesini tembih eder. Üvey kardeşleri, babalarının Yusuf'a daha fazla ilgi döstermesini kıskanarak ona kötülük etmeyi planlar ve gezinti bahanesiyle götürüp bir kuyuya atarlar. Sonra da babalarına, Yusuf'u kurt yedi, diye kanlı gömleğini gösterirler. Yakub peygamber inanmamıştır. Nitekim oğlunun hasretine yıllarca ağlamaktan gözleri kör olur. Kuyuda bekleyen Yusuf'u oradan geçen bir kervanın sakası kuyudan çıkarır. Bu durumu uzaktan izleyen kardeşleri gelip onu birkaç dirhem karşılığı kervana satarlar. Kervandakiler de Yusuf'u Mısır'a getirerek Mısır azizine satarlar. Yıllar geçer ve Yusuf çok güzel bir delikanlı olur. Mısır azizinin Züleyhâ isimli hanımı Yusuf'a âşık olur ve olaylar birbirini takip eder.¹⁵⁴

Bu beyitte de kısaca zikredilen bu olaya telmih vardır.

هر کسی پا بسته جرم خوداست اندر حساب گوسفندان هر یکی از پای خود گردد مناط

*Herkes hesapta kendi suçuna mahkûmdur. Her koyun kendi ayağından asılır.*¹⁵⁵

Bu beyitte “Her koyun kendi bacağından asılır.” yani “Herkes kendi davranışlarından sorumludur, herkes hatasının cezasını kendisi çeker.” Atasözüne telmih vardır.

ترکِ خان و مان خود من چون نکردم از خوشی قصه محمود و سودای ایاز است الوداع

*Ben aile bireylerimi mutluluktan dolayı terk etmedim. (Bu) Mahmud'un hikâyesi ve Ayaz'ın sevdasıdır, elveda!*¹⁵⁶

¹⁵³ Metin, 3 (3. Gazel).

¹⁵⁴ Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, s. 573.

¹⁵⁵ Metin, 88 (153. Gazel).

Ayaz, Mahmud-ı Gaznevî'nin kölesi ve mahbûbunun adı. Rivâyet ederler ki Sultan Mahmud bir gece neşe ve keyifle kendinden geçmişken Nedîmlerine emrederek Ayaz'ın saçlarını kesmelerini ister. Ayaz rıza gösterir ve saçları kökünden kesilir. Ertesi gün durumu gören padişah şaşırır ve çok pişman olur. Bir daha içki içmemeye tövbe eder. Bunun içindir ki ayaz çok zaman zülûf ile birlikte anılır. Şairler sevgililerini Mahmud'a kendilerini de Ayaz'a benzetirler. Böylece hâm-ı tenasüp yapmış olurlar.¹⁵⁷

Bu beyitte de şair bu kıssaya telmih yapmıştır.

Teşbîh: Bir şeyi bir şeye benzetmektir. Teşbihte benzeyene müşabbeh (مُشَبَّه), benzetilene müşebbehün bih (مُشَبَّهٌ بِهِ), onlar arasındaki ortak sığata benzetme yönü (وجه شبه) ve benzetme anlamını gösteren kelimeye de benzetme edatı (ادات تشبيه) denir.¹⁵⁸

در کنارِ غیرِ من باشد دلت موم و پرند پیشِ من باشد دلت چون سنگِ خارا ای عزیز

*Benden başkalarının yanında senin gönlün mum ve tüy gibi, senin gönlün benim yanımda ise sert taş gibidir ey aziz.*¹⁵⁹

Beyitte (sevgilinin) gönlünü sert taş benzetmektedir. (Sevgilinin) gönlü (دلت) benzeyen, taş (سنگ) benzetilen, sert(lik) (خارا) benzetme yönü, gibi (چون) benzetme edatıdır.

عاشق آن باشد که چون پروانه خود را در چراغ سوزد و پروا ندارد از عدم از هیچ کس

Âşık, kelebek gibi kendisini ateşte yakan, yok olmaktan ve hiç kimseden korkmayandır.¹⁶⁰

Tezâd: Sözde birbirine zıt kelimeler getirmektir. Bu sanata Mütezâd ve Mutâbaka da denir.¹⁶¹

آرام خود ندیدم الا بدین دو خصلت با عاقلان تلطف با جاهلان مدارا

*Huzurumu şu iki özellikte gördüm: Akıllılara lütfetmek, cahillerle iyi geçinmek.*¹⁶²

¹⁵⁶ Metin, 92 (160. Gazel).

¹⁵⁷ Pala, a.g.e., s. 59.

¹⁵⁸ Râzî, a.g.e., s. 306-307; Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sinâât-ı Edebî*, s. 138.

¹⁵⁹ Metin, 65 (124. Gazel).

¹⁶⁰ Metin, 72 (132. Gazel).

¹⁶¹ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sinâât-ı Edebî*, s. 99.

İkinci beyitte geçen akıllılar (عاقِلان) ile cahiller (جاهِلان) kelimeleri arasında anlam bakımından zıtlık mevcuttur.

سعی کن در روز و شب وز اهلِ همت بهره گیر تا توانی در طریقت مردم رنجور باش

*Gece gündüz çalış ve himmet ehlerinden hisse al. Tarikatta güçlü olman için eziyet çeken adam ol.*¹⁶³

Birinci mısradaki gece ve gündüz (روز و شب) kelimeleri zıt anlamlı kelimelerdir.

Mecaz/Zikr-i cüz ve irâde-i kül: Mecaz hakikatin zıddıdır; terimde ise kelimenin gerçek anlamı dışında kullanılmasıdır.¹⁶⁴ Mecazda ilginin çeşitli türleri vardır. Bunlardan biri de Zikr-i cüz ve irâde-i küldür ki; parçayı zikredip bütünü kasetmektedir.¹⁶⁵

شیرین تر از آن دولت و نعمت نبود هیچ گر یار کند جای مرا بوس و کنارش

*Eğer sevgili benim yerimi kucağı ve dudağı yaparsa o devlet ve nimetten daha tatlı hiçbir şey olmaz.*¹⁶⁶

Aşkta sevgilinin asıl makamı kalptir. İkinci mısradaki (yerimi) dudağı yapsadan maksat kalbinde yer verse, sevgisinden beni mahrum etmese anlamındadır. Dudak da aşktan bir parçadır neticede.

2.1.7. Arapça Cümle ve Terkipler

Muhakkak ki bu büyücü ve yalancıdır.	انّ هذا لَساحِرٌ كَذّابٌ
Aşka hizmet eden kişiye azap yoktur.	خادم العشق لا عذاب له
Muhakkak ki azap kırbağı ikiyüzlüler içindir.	انّما للمراءِ سوط عذاب
Ey kapıları açan! Aç kapıyı.	افتح الباب فاتح الابواب
Kadir gecesi.	ليلة القدر

¹⁶² Metin, 5 (7. Gazel).

¹⁶³ Metin, 76 (136. Gazel).

¹⁶⁴ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 151.

¹⁶⁵ Değirmençay, *Fünûn-i Belâgat ve Sınâât-ı Edebî*, s. 153.

¹⁶⁶ Metin, 80 (142. Gazel).

Hamd Allah içindir.	حمد لله
Allah en büyüktür.	الله اكبر
Şeytanın kendisini şüpheyeye düşürdüğü zır cahil gibi olma.	فلا تكن كجهولٍ يريبه الخناس
Hiç bir ümitsizlik sana engel olmadıkça kısmetine razı ol.	فثق بقسمت ما لا يصدّ عنه اليأس
Fakirliğin ortaya çıkmasından dolayı nasıl ümitsiz olursun?	فكيف تيأس شيئاً طرى عليه البأس
Belki de bir altının altında bakır olabilir.	فربّ من ذهبٍ تحته يكون نحاس
Nefislerin isteklerini azaltarak sözünün zararından korun.	اذى كلامك صُنّه بقلّة الانفاس
Aşırı hırslılardan insanlar nefret eder.	فكلّ مكثّر زورٍ تنافرتّه الناس
Rızık bolca olmaz, ölçülü bir şekilde olur.	فليس يكثّر رزقٍ يكون بالمقياس
Bazen dost (seni) şeytanın bile kurtaramayacağı şekilde ateşe atar.	يحضّي الصديق بما لم يفز به الخناس
Eğer vakur olmak istersen akıllı kişilerle oturup kalk.	إذا اردت وقاراً فجالس الاكياس
Bir güzelin yüzünden aşk beni coşturdu.	فالحُبُّ قد شجاني من أهيفٍ ممارس
Üstelik bahçe gelinler gibi çiçeklere bürünmüş.	فالرّوض قد تردّى بالزهر كالعرائس
Atlıların baskınına dayanabilir miyim?	هل استطيع صبراً عن غارة الفوارس
İster mescitlerde ister kiliselerde (ol)...	ان كان فى المساجد او كان فى الكنائس
Bir çocuk gibi okul sıralarında büyüdüğüm beri	منذ نشأت طفلاً فى مكتب المدارس
...anlamaların kaynağından, canların özlerinden...	من معدن المعانى جواهر النفائس
Ne hoş güzellik! Tan yerini süsledi.	يا حبذا جمالٌ قد زينَ المطالع
Dedi: Sabret; çünkü ben aşka karşı çok katı değilim.	قال اصطبر فإننى للحبّ لست قاطع
Âşık olmayan, ayrılık (nedir) bilemez.	من لم يكن محبّاً لم يدر ما التقاطع
Bu işitmeye şahit olan kimse bu şikâyetleri duyuyor mu?	هل تسمع الدّعاوى من شاهد التّسامع

Tevazuda olan şey kibirlilikte olmaz.	ما كان في التَّعَلَّى ما كان في التَّواضع
Aşkından dolayı benim aşkım tekkeleri harap etti.	من اجل حُبِّ حَبِّي قد هَدَمْتُ صوامع
Onun aşkından dolayı uyku yüzü görmedim.	قد صرت في هواه مستبعد المضاجع
Allah korusun! (Haşa! Allah için...)	حَاشَ لِلَّهِ
Hayatımda sahip olduğum bütün varım yoğun se-nindir.	كلّ ما املك من نقد حياتي هو لك
Ey ölümüm! Sana gelen sorgucuya karşı çok nazik davranıyorsun.	يا منيتي تعطف في من اتاك سائل
Sana yaklaşan her söylediği söze itibar etme.	اقبل و لا تبالي من كلّ قول قائل
Doğarkenki güneş, batarkenki ay gibi.	كالشمس حين تذكو والبدر في التماثل
Boyda sorgun ağacı gibidir, ne kadar da hoş etrafa yayılır.	في القد غصن بان ما احلى ذا التماثل
Bazen ben onu çok kolay yollardan görebilirim.	هذا و قد أراه من اسهل الوسائل
En güzel özellikler ve en özel şekillerde...	في احسن الخصائل في الطف الشماثل
Ey ahâli koşun (üşüşün), sorunları ortaya dökelim.	يا قومنا هلمّوا كي نسرد المسائل
Uyku (hayal) dedi ki; Allah orada söz söyleyenlerin incisidir.	قال الانام فيها لله درّ قائل
Allah'a şükürler olsun!	المنة لله
Batanları sevmem.	لا أُحِبُّ الْآفِلِينَ
En güzel şekil	أَحْسَنَ تَقْوِيمٍ
Allah'ın yardımı üzerine olsun!	عَلَيْكَ عَوْنُ اللَّهِ
Allah'ım senden af dilerim!	أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ
Mülk Allah'ındır.	الْمُلْكُ لِلَّهِ
Ey parçalanmış kalp! Gami satın alıyoruz.	يا قَلْبَ صَبٍّ نكال الغمّ اضماه
Bu ise senin gönül eğlendirdiğin sevgiliden gelen cefadır.	هذا الجفا من محب انت تهواه

Kim böyle ışıltılı bir makamda cefaya razı olur ki?	من ذا الجفا في مقام الزهو يرضاه
Şarkıcının aşk hakkındaki şarkısı beni çok sevindirdi.	فسرني ما انطوى في الحب فحواه
Ey servi boylu! Bırak da oan kavuşayım?	يا اهل ربع خلى حتى ما القاه
Ancak ona mahsus olan olağanüstü bir güzellik.	فمعظم الحسن لم يحويه الاله
Onun rüyası hilâl gibi zayıf olur.	مثل الهلال بضعف صار رؤياه
Onun kişiliğinde bir heyecana sahip oldum.	اننى ملكت خشفاً في ذاته شرافه
Onun makamı kesin ve mutlak surette yücedir.	تفنج علاه بالطبع و النظافه
Güzellik onun hakkıdır ve hilâfet makamını süslemiştir.	حقاً له بحسن قد زين الخلافه
Onun tuzağı letafetle kazandığı güzelliştir.	حباله جمال قد فاز باللطافه
Eğlence meclisinde kalbin sırrını gizli tutmalıyız.	كتما لسر قبلى في محفل الضرافه
Kim ölürse onu zırh ve kılıfla (şerit bezle) kefenlerler.	من مات كفنوه بالدرع واللفافه
Kim âşık olmak isterse bazen korkuyu atar.	من يطلب التعشق قد يهجر المخافة
Bu bize ulaşan ne güzel bir delildir.	هذا دليل وصل يا حبذا العلامة
Ki bu sayede keramet anlamında zafer kazanmış bir gün elde etmiş olurum.	حتى افوز يوماً فوزاً من الكرامة
Göç esnasında ortaya çıkan bütün haller kıyametin halleri gibidir.	احوال كل صب في الهجر كالقيامة
Pişmanlıktan dolayı Allah'tan yardım diliyorum.	بالله مستغيث من ان تكن ندامة
Âşık olmayı bıraksın, selâmete ersin.	فليترك التعشق و التفنم السلامة
Sen hiç oynaşması olmayan bir aşk gördün mü?	هل قد رأيت حباً يهوى بلا ملامه
Büyük şeylere yönel, bıkkınlığa karşı tedbirli ol.	فاستقبل المعالى و استدبر السئامة
Ey her şeyde güzelliğine dair bir iz olan!	يا من على في حسنه كل العلا
Şüphesiz senin güzelliğin mükemmel bir şekilde daha da arttı.	وازداد حسنا في الجمال مكملاً
Mükemmelliğe gücü yettiği için her şey onu boydan boya kapladı	شمّته كلّ لطاقته بكمالها

Bıkmaksızın güzellik ona yöneldi.	والیه مال الحسن من دون الملا
Güzellik onu tam ve kuşatmış bir şekilde ortaya çıktı.	حاز الجمال بأسره و کماله
(O olduğu için) bütün güzellikler tamamen kayboldu.	وغدى له کل البهاء مجتملاً
Bütün güzelliği onun elmacık kemiğinde toplandı.	وحوى جميع الحسن فى وجناته
Güzelliği, mükemmelliği ve cilvesi daha da arttı.	فازداد حسناً كاملاً و تدللاً
O kişiler bütün bu güzellikler karşısında ona boyun eğdiler.	خضعت له کل الحسان رقابهم
Onu mükemmel ve olağanüstü gördüklerinde...	لمّا رأوه مكملاً و مسربلاً
Dolunay, onu gördüğü zaman şaşkına döndü.	لمارئاه البدر صار محيراً
o (sevgilinin) güzelliği ve parlaklığı karşısında	فى حسنه و بهاءه اما انجلا
Güneşler onu bütün güzellikleriyle selamladı.	واستقبلته شمس کل محاسن
Bu yüzden zerafet timsali olarak güzellik onların üzerine olsun.	فعلى عليهم بالجمال تجملاً
Özlem demek, ona kavuşmayı çok isteyen Şevkî demektir.	الشوق شوقى زائد لوصاله
Kalp ise ayrılık vesilesi olarak ortaya çıkar.	والقلب يبدو للفراق توسلاً

2.1.8. Şiirleri

Ömer Şevkî'nin Farsça şiirlerinin tamamı gazellerden oluşmaktadır. Bu gazellerde dinî ve tasavvufî konular yanında, öğüt, aşk, şarap, sevgili, tabiat, dünya hayatının faniliği, vaaz ve benzeri konular da işlenmiştir.

Divanda 253 gazel mevcut olup toplam 1832 beyittir. Bu gazellerin 245 tanesi Farsça, 7 tanesi mülemmâ, 1 tanesi de Arapçadır.

Farsça 245 gazelin; 18 tanesi 5, 25 tanesi 6, 130 tanesi 7, 39 tanesi 8, 21 tanesi 9, 8 tanesi 10, 2 tanesi 11 ve 1 tanesi de 15 beyitlidir. Mülemma şiirlerin 2 tanesi 6, 4 tanesi 7 ve 1 tanesi de 8 beyitlidir. Arapça gazel ise 8 beyitten ibarettir.

2.1.9. Divanda Adı Geçen Şahsiyetler

Abdülkâdir-i Geylânî: Muhyiddîn Ebû Muhammed Abdülkâdir b. Ebî Salih Mûsâ Zengîdost el-Geylânî 470'te (1077) Hazar denizinin güneybatısındaki Gîlân eyâlet merkezine bağlı Neft köyünde doğdu.

Küçük yaşta babasını kaybeden Geylânî, annesi ve dedesinin yanında büyüdü ve ilk eğitimini onların yanında aldı. 18 yaşlarında Bağdad'a giderek devrin âlimlerden hadis, tefsir, kıraat, fıkıh, nahiv gibi ilimleri öğrendi ve bu alanlarda da kenisine tahsis edilen medresede eğitim ve vaaz vermeye başladı.

Geylânî'nin tasavvufu, şeriata ve dinin zahiri hükümlerine titizlikle bağlı kalma esasına dayanır. O her an Kur'ân ve hadislerle uygun hareket etmeyi şart koşar. Müritlerine ve onların nezdinde halka hep, "Uyun, uydurmayın; itaat edin, muhalefet etmeyin, yakınmayın; temizlenin, kirlenmeyin" şeklinde tavsiyelerde bulunurdu.

Daha sağlığından itibaren kendisinden birçok keramet nakledilerek kişiliği tam manasıyla menkıbeleştirilmiştir. Tasarruf ve kerametlerinin ölümünden sonra da devam ettiğine inanıldığı için, müridlerinin darda kaldıkları zaman söyledikleri, "Medet, yâ Abdülkâdir!" sözü bir tarikat geleneği halini almıştır.

561'de (1165-66) Bağdad'ta vefat eden Abdülkâdir-i Geylânî, zaman zaman divan şiirinde manzumalara konu olmuş ve şairler tarafından methedilmiştir.¹⁶⁷

Şevkî de gazeline şeyhten medet ummakta, her iki cihanın kutbu ve dünyanın önderi olduğundan bahsederek ona methiyeler dizmektedir.

Âdem : Semavî dinlere göre Allah'ın yarattığı ilk insan ve ilk peygamberdir. İnsanlığın atası olan Hz. Âdem, Ebü'l-Beşer (İnsanlığın Babası) künyesi ve Safiyyullah (Allah'ın temiz kulu) sıfatıyla anılır.

Âdem topraktan yaratılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'e göre Allah, Âdem'i yaratıp ona ruh verdiği zaman meleklerle, "*Âdem'e secde edin*" diye emretmiş, bütün melekler bu emre uymuşlar; ancak Ezâzîl (İblis) kendisinin ateşten, Âdem'in ise topraktan yaratıldığını,

¹⁶⁷ Süleyman Uludağ, "Abdülkâdir-i Geylânî", *DİA*, İstanbul 1988, I, 234-239.

dolayısıyla ondan üstün olduğunu ileri sürerek emre karşı gelmiş ve bu yüzden lânetlenerek Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmıştır.

Âdem, cennette yaşarken sol eğe kemiğinden Havva yaratılmıştır. Allah, her ikisine de cennette rahatça yaşamaları ve cennetin herşeyinden yararlanmalarını, ancak yasak ağacın meyvesini yememelerini emretmişti. Şeytanın hilesiyle her ikisi de yasaklanan meyveden yedikleri için cennetten çıkarılıp yeryüzüne gönderilmişlerdir. Daha sonra Allah, her ikisinin de tövbesini kabul etmiş, Âdem, Hicaz'a gelerek Arafat'ta Havva ile buluşmuştur. Bundan sonra Hz. Âdem'e Suhuf indirilmiş ve 20 çiftten oluşan çocuklarına Allah'ın dinini tebliğ görevi verilmiştir.

Gerek dinî gerekse din dışı Türk edebiyatında Âdem peygamberin kıssalarından geniş çapta faydalanılmıştır. Acz ve kudreti birlikte taşıyan Âdem (insan), adem (yokluk) ve dem ile de cinâslar kurulmuştur. Bazen sevgilinin Âdem'e, rakib'in de şeytana benzetildiği olmuştur.¹⁶⁸

Şevkî, gazellerinde Hz. Âdem'in hile ile cennetten çıkışına, bu çıkışı esnasındaki feryad u figanını bizzat kendisinin sevgiliye duyduğu acıya benzetmiş, atası olan Hz. Âdem'in cenneti iki buğday tanesi uğruna hiçe saydığı için kendisinin değersiz dünyayı neden iki arpa tanesine değişmeyeceğinden bahsedererek dünya malının feda edilebileceğinden bahseder.

Ayaz: Gazneli hükümdarı Sultan Mahmud'un zekası, savaşçılığı ve güzelliği ile tanınmış kölesi ve mahbubudur.

Rivâyet ederler ki Sultan Mahmud bir gece neşe ve keyif ile kendinden geçmişken Nedîmlerine emrederek Ayaz'ın saçlarını kesmelerini ister. Ayaz rıza gösterir ve saçları kökünden kesilir. Ertesi gün durumu gören padişah şaşırır ve çok pişman olur. Bir daha içki içmemeye tövbe eder. Bunun içindir ki ayaz çok zaman zülûf ile birlikte anılır. Hemedan beyliği görevinde de bulunmuş olan Ayaz, 499/1105 yılında vefat etmiştir. Şairler sevgililerini Mahmud'a kendilerini de Ayaz'a benzetirler.¹⁶⁹

¹⁶⁸ Pala, *a.g.e.*, s. 18-19.

¹⁶⁹ Pala, *a.g.e.*, s. 59.

Şair gazellerinde Sultan Mahmud ve Ayaz'ın sevgisinin halk içinde dillere destan olduğunu, artık sıranın kendi aşkına geldiğini dile getirir.

Cem: İran'da hüküm süren Pişdâdî sülalesinin dördüncü ve en büyük hükümdarı olan Cem, Cemşasp, Cemşîd ve Cemşîdun adlarıyla bilinir. Cem, rivayetlere göre yedi yüz yıl İran'da hüküm sürdükten sonra Dahhak tarafından yenilgiye uğratılmış ve öldürülmüştür.¹⁷⁰

Bazılarına göre Cem Süleyman peygamberdir. Cemşasp da denilen Cem bu yüzden rüzgâr yahut yüzük ile anılır. Ayna ile anılırsa İskender kimliğine bürünür. Şarabı bulanın Cem olduğu söylenir.¹⁷¹

Divan şiirinde genellikle saltanatı döneminde tecelli eden kudreti, şarabı bulan kişi oluşu, bütün cihanı gösterdiğine inanılan efsanevi kadehi, tahtı ve binbir mücevherle süslenmiş parlak tacı ile anılır.¹⁷²

Şevkî, şiirlerinde Cem'in saltanatına ve sıkıntıları unutturan esrarengiz kadehine işaret ederek sahip olduğu zevk u sefanın Cem'de dahi olmadığını iddia eder ve kendisini ondan daha üstün görür.

Dârâ: Erdeşîr-i Dîrâzdest'in oğlu ve on dört yıl boyunca İran'a hükmeden Ahâmeniş kiralıdır.¹⁷³ İran'ın Keyâniyân sülalesinin dokuzuncu hükümdarı olan Keykubad'dır. M.Ö. 330 yılında ölmüştür.

Dârâ-yı Kebîr olarak da anılan Dârâ, Büyük İskender ile yaptığı savaşta; İskender'in hilesi sonucu mabeyincisi tarafından zehirlenerek öldürülmüştür. Başka bir rivayete göre de savaştan kaçarken ölmüştür. Ölürken İskender'e kızı Ruşeng ile evlenmesini ve ailesini koruyup gözetmesini vasiyet etmiştir.

Dârâ, bir çok beyitlere konu olmuştur. “Dâver-i dâverân-ı Dârâ Derban (Dârâ'nın kapıcı olduğu sultanlar sultanı)” deyimini padişahların övgüsü için kalıplaşmış bir sözdür.

¹⁷⁰ Yıldırım, Nimet, *İran Mitolojisi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2008, s. 204; Nurettin Albayrak, “Cem”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 279.

¹⁷¹ Pala, a.g.e., s. 109.

¹⁷² Nurettin Albayrak, “Cem”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 279.

¹⁷³ Yıldırım, a.g.e., s. 233.

Bunun için bazen “derbân (kapıcı)” kelimesiyle de birlikte anılır. Dârâ, divan edebiyatında daha çok ihtişam ve ululuk sembolü olarak ele alınmıştır.¹⁷⁴

Şevkî de gazellerinde Dârâ'nın ihtişamlı saltanatından ve yüceliğinden bahseder ve sonunda kimsenin bu dünyada baki kalmayacağını söyler.

Eflatun: Platon ya da İslam dünyasında Eflatun olarak bilinir. M.Ö. 430'da doğmuş ve M.Ö. 348'de ölmüştür.¹⁷⁵

Antik klasik Yunan filozofu, matematikçi ve batı dünyasındaki ilk yüksek öğretim kurumu olan Atina Akademisinin kurucusudur. Bu akademi aynı zamanda günümüzdeki modern üniversite oluşumunun başlangıcı olarak da kabul edilir. Platon, akıl hocası Sokrates ve öğrencisi Aristoteles ile birlikte bilim ve Batı felsefesinin temellerini atmıştır. Platon, aynı zamanda Sokrates'in öğrencisidir. Sokrates'e dair bilgilerin çoğu Platon'un diyaloglarından edinilmiştir. Asıl adı Aristokles olan düşünür, geniş omuzları ve atletik yapısı sebebiyle, Yunanca Platon (geniş) lakabı ile anılmış ve tanınmıştır.¹⁷⁶

Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak sözkonusu edilir.¹⁷⁷

Şevkî, gazellerinde Eflatun'un aklına işaret ederek kişinin böyle bir akla sahip olsa bile aşka düşmesine engel olamayacağına ve bu aşk neticesinde maruz kalınan ayrılığa çare bulamayacağına değinir.

Eyyûb: İsrail oğullarından olup İshak peygamberin torunudur. Çok zengin ve dünya saadetine mâlik olduğu için Allah onu imtihan etmek istedi. Bütün malını ve on evlâdını almış, kendisine de (cüzam gibi) korkunç bir hastalık verdi. Vücudunun her yaralı uzvuna kurtlar üşüşmüştü. O, bütün acılara Allah'ın takdiridir, diye katlanıyor hatta yere düşen kurtları alarak yarasının üstüne tekrar koyuyordu. Allah onun bu sabrını ve imanını mükâfatlandırdı. Sağlığını, çocuklarını ve mallarını ona geri verdi.

Eyyûb, İbrahim peygamberin şeriatıyla amel ediyordu. Kur'ân-ı Kerim'de kendisinden altı yerde bahsedilir ve hakkında “Ne güzel, ne iyi kuldur.” buyrulur. Allah in-

¹⁷⁴ Pala, *a.g.e.*, s. 131.

¹⁷⁵ Pala, *a.g.e.*, s. 165.

¹⁷⁶ Fahrettin Olguner, “Eflâtun”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 469.

¹⁷⁷ Pala, *a.g.e.*, s. 165.

sanlara sabır örneği olsun diye Eyyûb peygamberi yaratmıştır. “Eyyûb Sabrı” dillerde mesel olmuştur. Edebiyatta sabır ve sabırlık dolayısıyla çok anılır.¹⁷⁸

Şevkî, bir gazelinde Eyyûb peygamberin sabrına işaret ederek kendisine hitaben *belalara karşı sabırlı ol ki, Allah da senin karşılaşacağın tüm bela kapılarını kapatsın* diye telkinde bulunmaktadır.

Ferhâd: Şirin’in âşığı ve Hüsrev-i Pervîz’in rakibidir. Klasik tarih ve edebiyat kaynaklarında onunla ilgili bilgilere rastlanmaz. Bazı kaynaklarda adı Ferhâd Hekim olarak geçer. Hüsrev-i Pervîz dönemine ait yapılarıdaki süslemelerin onun tarafından yapıldığı söylenir. VI./VII. yüzyıldan itibaren onun Şirin’le olan aşkı dizelere aktarılma-ya başlanmış, bu işi ilk olarak Nizâmî-yi Gencevî yapmıştır. Ferhâd’ın ünü zamanla Hüsrev-i Pervîz’i gerilerde bırakmış ve alabildiğine yayılmıştır.¹⁷⁹

Ferhâd, Hüsrev’in sevgilisi Şirin’e aşık olan ve Şirin’in arzusıyla Bîsutun adlı bir dağı delerek saraya su getirmek için çaba haracayan mimar ve mühendis birisidir.

Divân şiirinde sevgilisine kavuşmak için zorlu, gerçekleşmesi güç işleri göze alan âşığı sembolize eder. Daha çok Şirin ve Hüsrev ile anılır. Bazan Mecnûn ile karşılaştırılır.¹⁸⁰

Şevkî, gazellerinde Ferhâd’ın bu yönünden ziyade aşkına atıfta bulunarak, onun sırasının geçtiğini, artık kendi aşkının dillere destan olması sırasının geldiğine vurgu yapar.

Ferîdûn: Pîşdâdî hanedanının altıncı hükümdarı olan Ferîdûn beş yüz yıl saltanat sürmüştür. Cemşîd’den sonra İran tahtına geçen Ferîdûn, İran’ın en büyük mitolojik kahramanıdır. Avesta, Şahnâme ve İran dinsel metinleriyle, İslam sonrası Farsça ve Arapça kaynaklarda geçen en eski mitolojik çehrelerdendir. Pehlevicede Fretôn, Frîtôn, Farsçada Âfrîdûn, Efrîdûn, Ferîdûn ve Ferîdûn-i Ferruh: Kutlu Ferîdûn adlarıyla bilinir.¹⁸¹

¹⁷⁸ Pala, *a.g.e.*, s. 175.

¹⁷⁹ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 305.

¹⁸⁰ Pala, *a.g.e.*, s. 266.

¹⁸¹ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 307.

İran'ın destanî hükümdarlarından Cemşîd'in soyundan gelen Âtbîn'in (Abtîn) oğludur. Efsaneye göre annesi Ferânek Ferîdûn'u doğurduğu sırada permâye adlı inek de doğum yapar. Zulmü ile tanınan hükümdar Dahhâk saltanatı için tehlikeli gördüğü Ferîdûn'u öldürmeye karar verir. Önce babası Âtbîn'i öldürtür, beynini de omuzlarında yaşayan yılanlara yedirir. Durumu öğrenen Ferîdûn'un annesi ineğin bakıcısına giderek Ferîdûn'u ineğin sütüyle beslemesi için onun yanına bırakır. Üç yıl sonra Dahhâk bunu haber alınca da annesi çocuğunu geri alır ve Elburz dağına götürür, orada dindar bir kişiye teslim eder.

Ferîdûn on altı yaşına girince annesinden Dahhâk'ın babasını öldürdüğünü öğrenir ve intikam için kendini hazırlamaya başlar. Bu sırada Kâve, Dahhâk'e karşı ayaklanır ve Ferîdûn'un yanına gelip onu padişah olarak ilân eder. Kâve ile birlikte Dahhâk'ın üzerine yürüyen Ferîdûn askerini Dicle nehrinden gemilerle geçirmek ister, ancak kendisine gemi verilmez. O da atını suya sürer, askerler de kendisini takip eder. Sonunda Dahhâk'ın yaşadığı Gengdej Buht Kalesi'ne gelen Ferîdûn onun köşküne girer ve Cemşîd'in kız kardeşleri olan Şehnaz ve Ernevaz adlı hanımlarını kurtararak onlarla evlenir. Bu sırada Hindistan'da bulunan Dahhâk durumu öğrenince gelip gizlice kaledeki köşküne girer ve Ferîdûn'u Şehnaz'la birlikte öldürmek ister. Ancak Ferîdûn kafasına vurarak onu yere yıkar ve Demâvend dağında bir mağarada zincire vurur.

500 yıl yaşadığı rivayet edilen Ferîdûn Selm, Tûr ve Îrec adlı üç oğlunu Yemen şahının kızları ile evlendirir ve ülkesini bu üç oğlu arasında bölüştürür. İran'ı Îrec'e, Turan'ı Tûr'a ve Rum'u da Selm'e verir. Tûr ve Selm kıskançlıklarından Îrec'i öldürürler. Ferîdûn Îrec'in intikamını almayı torunu Minûçîhr'e bırakır. Minûçîhr amcalarını öldürür ve İran padişahı olur.

Ferîdûn efsanesine başta Firdevsî'nin Şâhnâme'si olmak üzere birçok eserde geniş yer verilmiştir. İran'da Ferîdûn'un Dahhâk'ı yendiği gün olarak kabul edilen Mihrigân (Arapça şekliyle Mihricân) bayramı Nevruz gibi kabul edilir.¹⁸²

Şevkî, şiirlerinde Ferîdûn'un uzun ömrüne atıfta bulunur ve acıyla geçen ömrünün daha kısa olmasının iyi olacağı hakkındaki düşüncelerini beyitlerine aktarır.

¹⁸² Tahsin Yazıcı, "Ferîdun", *DİA*, İstanbul 1995, XII, 396.

Hüsrev: Bkz. Kisra (Enûşirvân)

İsa: Hz. İsa Kur'ân-ı Kerîm'de İsa, İbn Meryem ve Mesîh şeklinde zikredilen, kendisine İncil'in verildiği, Hz. Muhammed'i müjdelediği bildirilen, "Allah'tan bir ruh ve kelime" olarak tavsif edilen, ancak kul olduğu vurgulanan peygamberdir. Hristiyanlık'ta ise İsa Mesîh Tanrı'nın oğlu, dolayısıyla tanrı kabul edilmektedir. İsa'nın doğumunu milâttan önce 5. yılın sonu veya 4. yılın başı olarak kabul etmek uygun olur.¹⁸³

Kur'ân-ı Kerim'de teferruatıyla anlatılır ve 22 yerde geniş bilgi vardır.

İsa, Cebrail'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir, ölüleri diriltir. Körlerin gözünü açmak, çamurdan kuşlar yapıp can vererek uçurmak, bebekken konuşmak, su üstünde yürümek gibi mucizeler göstermiştir. 30 yaşında kendisine peygamberlik verilmiş, 3 yıl süreyle halkı Allah yoluna çağırdıysa da kendisine ancak 10 kişi inanmıştır.

İsrailoğulları kendisini çarmıha gererek öldürdüler lakin; melekler onu dördüncü kat semaya kaldırdılar. Kendisine kıyamete kadar ömür verildi. Ahir zamanda Şam'a inecek ve halkı islam dinine davet edecektir.

Edebiyatta birçok yönüyle ele alınır. Mesih lakabıyla bilinir ve kendisine Rûhu'l-Kudüs denir. Şiirlerde çok defa bir hayat emaresiyle birlikte "Dem (Nefes)" kelimesiyle yanyana kullanılır. Sevgilinin dudağı can bağışlamakta İsa'ya benzer. Bazan sabâ yeli de diriltici özellikleriyle İsa'ya benzetilir.¹⁸⁴

Şevkî, gazellerinde İsa'nın nefesine vurgu yapmış, şiirlerinin usanılan değil, ölüle-re can veren olduğunu dile getirmiştir.

İskender: Tarihte iki İskender vardır. Bunların birincisi İskender-i Zülkarneyn, diğeri de İskender-i Yunanî (yani Makedonyalı Filip'in oğlu İskender) dir. Hayatları, yaşadıkları bölgeler ve başarıları yönünden birbirlerine çok benzeyen bu kişileri eski tarih, tefsir, edebiyat vs. müellifleri çok defa aynı kişi sanmışlardır. Oysa Kur'ân-ı Kerim'de (Kehf / 83-89) hayatı hakkında bilgi verilen Zülkarneyn ile hayatını Yunan kay-

¹⁸³ Ömer Faruk Harman, "İsâ", *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 466.

¹⁸⁴ Pala, *a.g.e.*, s. 285-286.

naklarından öğrendiğimiz Büyük İskender (Alexander The Great)in birbirleriyle hiçbir alakası yoktur. Çünkü Büyük İskender M.Ö. III. asırda (356-323) yaşamış olup içki içen, adam öldürmekten zevk alan, ırk ayrımı güden, Mısır'a bir tanrı olarak giren ve çoktanrılı Grek dinine mensup biridir. Oysa bir peygamber veya “salih kul” olması gereken Zülkarneyn’de bu gibi özellikler elbette bulunamaz.

İskender-i Zülkarneyn hakkında efsane ve rivayetler çok fazladır. Ancak; edebiyatta İskendernâmeler başta olmak üzere onun adına çok rastlanır. Divân şiiri mazmunlarında yer alan daha çok tenasüp ile telmih sanatları münasabetleriyle söz konusu edilen İskender, çok zaman Zülkarneyn yerine zikredilmiştir.

Rivâyetlere göre İskender, ordusu ile zulumât ülkesine âb-ı hayâtı aramaya gitmiş ama veziri olan Hızır, suyu bulup içtiği için ona nasip olmamıştır. İskender’in Ye’cüc ve Me’cüc kavmi üzerine sed (Sedd-i İskender) yapması da zaman zaman ele alınır. Ayrıca övülen kişileri İskender’e benzetmek gelenektir. Pers imparatoru Dârâ’yı yenerek İran’ı fethetmesi de sözkonusu edilir. Cihangirliği nedeniyle padişah övgülerinde çok kullanılır. Bazen de Ayîne-i İskender’den de bahsedilir. Divân şiirinde dünyanın pek çok yerini fethetmesi yönüyle de ele alınan İskender birçok sanatlara da konu edilmiştir.¹⁸⁵

Şevkî, gazelinde güçlü hükümdar olan İskender’in malı ve mülkünün kendisine fayda etmediğine, sonunda yok olduğuna değinerek esasen dünya malının kimseye fayda etmeyeceğine vurgu yapmıştır.

Kisra (Enûşirvân): Kisra Enûşirvân I. Hüsrev b. Kubad (ö. 579) Enûşervân, Nûşîrevân, Nûşervân olarak da bilinen Sasanî imparatorluğunun ilk büyük hükümdarıdır. Kisra ismi, I. Hüsrev’i II. Hüsrev-i Pervîz’den ayırt etmek için kullanılmıştır. 531-579 yılları arasında hükümdarlık yapmış ve adaletiyle meşhur olmuştur.¹⁸⁶

Bağdad yakınlarındaki Medâyin’de yaptırmış olduğu geniş ve muhteşem sarayının büyük bir bölümü olan Tâk-ı Kisrâ veya Eyvân-ı Kisrâ, halkını ve yabancıları kabul edip dinlediği, adaletsizliğe uğrayanlara yardım ettiği yerdir. Şair ve yazarlar tarafından ada-

¹⁸⁵ Pala, *a.g.e.*, s. 287.

¹⁸⁶ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 558.

let ve ahlâk simgesi olarak kabbul edilmiştir. Kısra'nın sarayı ise yücelik ve güç sembolüdür.¹⁸⁷

Şevkî, şiirlerinde Kısra'nın tahtının vuslat nazarında zerre kadar değeri olmadığına değinmiş, aşktaki vuslatı hiçbir şeye değişmeyeceğini söylemiştir.

Leylâ: Leylâ bint Mehdî b. Sa'dî'l-Âmirî, Leylâ ile Mecnûn adlı aşk hikâyesinin kadın kahramanıdır.

Leylâ ile amcasının oğlu Kays b. Mülevvah b. Müzâhim (ö. 690) çocukluktan beri birbirlerine aşıktılar. Dedikodular çoğalınca Leylâ'nın annesi kızını çadırına kapatır. Kays ise sevgilisini göremeyince, üzüntüyle aklı başından gider ve çöllere düşer. Bir müddet sonra da Mecnûn diye anılmaya başlar. Mecnûn çöllerde yabanî hayvanlarla dostluk kurup arkadaşlık eder. Aynı zamanda da yanık aşk şiirleri söylemektedir. Bu esnada babası Leylâ'yı İbn. Selâm ile evlendirir. Bir müddet sonra Mecnûn'un intizarları sonucu İbn Selâm ölür. Serbest kalan Leylâ, Mecnûn'u aramaya çıkar. Çölde onu bulursa da Mecnûn onu tanımaz ve visâle takati kalmadığını dile getirir. Leylâ çaresiz geri döner ve bir müddet acı çektikten sonra ölür. Leylâ'nın ölüm haberini alan Mecnûn onun mezarı başına gider ve Allah'a orada ölmesi için dua eder. Yakarışı kabul olur ve orada can verir.

Leylâ ve Mecnûn, edebiyatta aşkın ve âşıklığın sembolüdürler. Hemen hemen bütün şairler bu konuyu şiirlerinde işlemiş, vuslatı olmayan aşklara ve çekilen acıya örnek göstermişlerdir.¹⁸⁸

Şevkî, gazellerinde bu aşka gönderme yapıp Leylâ ile Mecnûn'un aşklarının geçtiğini, onlardan daha aşağı olmayan kendi aşkının dillere destan olmasını ister.

Mahmud (Mahmud-i Gaznevî): Ebü'l-Kâsım Yemînü'd-devle ve emînü'l-mille Kehfü'l-İslâm Nizâmü'd-dîn Gâzî Mahmûd b. Sebük Tegin (d. 361/971 - ö. 421/1030)¹⁸⁹

10 Muharrem 361 (2 Kasım 971) tarihinde Buhara'da doğdu. Gazneli Hükümdarı Sebük Tegin'in oğludur. Annesi Doğu Afganistan'daki Zâbülistan bölgesinden asil bir

¹⁸⁷ Ahmed Tefazzülî, "Enûşîrvân", *DİA*, İstanbul 1995, XI, 255.

¹⁸⁸ Pala, *a.g.e.*, s. 347-348.

¹⁸⁹ Erdoğan Merçil, "Mahmûd-i Gaznevî", *DİA*, İstanbul 2003, XXVII, 362.

ailenin kızı idi. Bundan dolayı kendisine Mahmûd-ı Zâbü'lî de denilir. Lakabı Seyfed-din'dir. Mahmud, zekâ ve casereti ile kısa zamanda yükseldi. Önce Horasan valisi (994) sonra Gazne tahtına oturdu (998).¹⁹⁰ Bir yıl sonra Horasan'ı ele geçirdi ve fetihlere başladı. Ülkesini her geçen gün büyüttü ve Sultan unvanını ilk alan kişi oldu. Putperestlere karşı islamı savundu. Devrinde şair ve şiire büyük önem gösterdi. Câizeyi ilk icat eden odur. Sarayında 400 şair bunurmuş. Bir çok şair de Sultan Mahmud'un caizeleriyle aşırı derecede zengin olmuştur. 32 yıl hükümdarlık yapan Sultan Mahmud 23 Rebîulâhîr 421'de (30 Nisan 1030) Gazne'de vefat etti.¹⁹¹

Edebiyatımızda cömertliği, şairleri koruması ve kölesi Ayaz ile birlikte çok anılır.

Şevkî, gazellerinde Mahmud'un Ayaz'ı methetmesine ve sevgisinin büyüklüğüne değinir. Ancak bir gazeline¹⁹² Sultan Mahmud'un da şarap içtiğini, kendisinin de aşk ve şarap konusunda ondan aşağı olmadığını iddia eder.

Mecnûn: Kays b. el-Mülevvah b. Müzâhim el-Âmirî (ö. 70/690 [?])¹⁹³ Leylâ ve Mecnûn hikâyesinin erkek kahramanıdır. Benî Âmir kabilesinden şair Kays b. El-Mülevvahü'l-Âmirî'nin lakabıdır. Bir başka rivayete göre Emevîler devrinde yaşamış Kays adlı bir beyzâdenin lakabıdır. (Bkz. Leylâ).

Perviz: Bkz. Hüsrev

Süleyman: Davud peygamberin oğlu olan peygamberdir. Oniki yaşındayken babasının yerine tahta geçmiştir. Hem padişah hem peygamberdir. Bir yoruma göre Süleyman milâttan önce 967-965 yılları arasında babasıyla birlikte, 965-928 arasında tek başına hüküm sürmüş, diğer bir yoruma göre ise babasının vefatından kısa bir süre önce 971 veya 970'te kral olmuş ve 931 yılına kadar hüküm sürmüştür.¹⁹⁴

Geçimini devlet hazinesinden değil ördüğü zembiller sayesinde kazanırmış. Babasının vefatından sonra ve onun vasiyeti üzerine Kudüs'teki yarım kalmış olan Mescid-i Aksâ'yı inşaya başladı. Yedi senede tamamladı. Daha sonra da 13 sene süreyle Kudüs'te

¹⁹⁰ Pala, *a.g.e.*, s. 355.

¹⁹¹ Erdoğan Merçil, "Mahmûd-i Gaznevî", *DİA*, XXVII, 364.

¹⁹² Metin, 58 (110. Gazel).

¹⁹³ İsmail Durmuş, "Mecnûn", *DİA*, İstanbul 2003, XXVIII, 277.

¹⁹⁴ Ömer Faruk Harman, "Süleyman", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 56.

bir hükümet sarayı yaptırdı. Rivâteye göre bu binaların yapımında cinleri çalıştırmıştır. Allah tarafından kendisine birçok mucizeler verilmiştir. Kuşlarla, karıcalarla, hayvanlarla konuşur, onların dilini anlar. Cinlere ve rüzgâra emretme yetkisi verilmiştir.

Üzerinde İsm-i A'zam yazılı bir mühürlü yüzüğü varmış. Bu yüzüğü sayesinde bütün vahşi ve yırtıcı hayvanlar Süleyman peygambere boyun eğermiş.

Hız. Süleyman'ın Hüdüh adlı bir de kuşu varmış. Bu kuş çok uzaklardaki şeyleri görebilir, uçsuz bucaksız çöllerde suyun yerini havadan tespit edebilirmiş. Bu yüzden Hız. Süleyman ordusuyla sefere çıkarken bu kuşu yanına alır ve bu sayede konaklama yerlerini su kenarlarında seçer. Ayrıca; Belkıs ile evlenmesi de yine bu Hüdüh kuşunun sayesinde olmuştur.

Divân edebiyatında Süleyman peygamber, özellikle yüzük, karınca, Hüdüh ve Belkıs ile birlikte çok anılır. Sevgilinin dudakları mühüre benzetildiği zaman Süleyman peygamberden bahsedilir. Şair, sevgilisine Süleymanlık yakıştırdığı zaman onun ihtişamından bahsetmektedir. Karınca aczin, Süleyman ise iktidar ve gücün timsali olarak tezat içinde verilir. Şair, övdüğü kişiye Süleyman dediği zaman kendisini karınca kadar aciz ve güçsüz gösterir.¹⁹⁵

Şevkî, gazellerinde Süleyman peygamberin karıncayla olan dostluğuna, mührünün ve saltanatının gücüne değinmiş, bu hikâyelere gönderme yapmıştır.

Yakub: İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden olup Yusuf peygamberin babasıdır. Yusuf'un ayrılığında çekmiş olduğu ıstırap ve üzüntü neticesinde gözleri kör olmuş fakat; yıllar sonra kendisine gönderilen Yusuf peygamberin gömleğini gözlerine sürmesi neticesinde tekrar görmüştür. (Bkz. Yusuf).

Şevkî, gazellerinde Yakub peygamberin gözlerinin Yusuf peygamberin ayrılık acısından dolayı kör olduğuna ve onun gömleği sayesinde gördüğüne işaret eder.

¹⁹⁵ Pala, a.g.e., s. 490-492.

Yusuf: Hz.Yakub'un on iki oğlundan biri olan Yusuf, İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir.

Yakub'un diğer oğulları babalarının Yusuf'u daha fazla sevmelerini kıskandıkları için, bir hileyle onu kıra götürüp kuyuya atarlar; babalarına ise Yusuf'u kurdun yediğini söylerler. Oradan geçen bir kervan Yusuf'u kuyudan çıkarıp Mısır'a götürerek Mısır azizine satar.

Yusuf'un eşsiz güzelliği Mısır Aziz'inin karısı Züleyhâ'yı büyüler ancak; Yusuf ona karşılık vermez. Yine bir gün Züleyhâ, Yusuf'la ilişki kurmak için odasına gider, Yusuf, bunu kabul etmeyip kaçmak isteyince Züleyhâ arkasından koşup kapıdan çıkmak üzere olan Yusuf'un gömleğini tutar ve Yusuf'un gömleği yırtılır.

Züleyhâ, kocasına Yusuf'un kendisine saldırmak istediğini söyler; bunun üzerine Yusuf zindana atılır ve yıllarca zindanda kalır. Bu esnada mahkûmların gördükleri rüyaları tabir eder ve her tabiri doğru çıkar. Bir gün Mısır Azizi'nin gördüğü rüyayı doğru yorumladığı için zindandan çıkarılır ve Mısır'a vezir olur.

Birkaç yıl kıtlık olur ve kardeşleri de Kenan ilinden zahire almak için Mısır'a gelirler. Yusuf, kendini tanıtır, onlara yardım eder ve ağlamaktan gözleri kör olan babasına gömleğini gönderip gözlerinin açılmasını sağlar ve aile efrâdını yanına alarak Mısır'da yerleşmelerini sağlar. Bu arada Yusuf da Züleyhâ'ya acır ve nikâhına alır. Allah Züleyhâ'ya eski güzelliğini geri verir ve Yusuf'tan Efrâyim ve Menşâ adında iki oğlu ile Rahme adında bir kızı olur.¹⁹⁶

Yusuf Kıssası Kur'ân-ı Kerîm'in en güzel kıssası olup, "Ahsenü'l-Kassas" olarak Vâsıflandırılır.

Divân şiirinde adı en çok kullanılan peygamber Yusuf'tur. Harikulâde güzelliği ile çok zaman sevgilili ona benzetilir, hatta sevgili, Yusuf-ı sâîn (ikinci Yusuf) olarak nite-lenir. Ay ile güneşin ona secde etmeleri, kuyuya atılması, terazi ile tartılıp ağırlığınca altın karşılığı satılması, Züleyhâ ile olan maceraları, zindana atılması, güzel rüya tabir etmesi, Yakub'dan ayrı oluşu, köle iken Mısır'a Sultan oluşu vs. kıssalar nedeniyle bir-

¹⁹⁶ Pala, a.g.e., s. 573.

çok beytin konusunu oluşturur. Mâh-ı Kenân diye nitelenen odur. Lakabı ise Sinân'dır.¹⁹⁷

Şevkî, şiirlerinde Züleyhâ'nın Yusuf'a olan aşkına, onun aşkı yüzünden çektiği acı ve eleme; Yâkub peygamberin gözlerinin kör olmasının ve tekrar açılmasının sebebi oluşuna; Yusuf'un güzelliğine, Kenanlı oluşuna, kuyuya atılmasına ve sevgilinin güzellik konusunda Yusuf gibi olduğuna değinir.

Züleyhâ: Kelime Zelîhâ diye de okunabilir. Yusuf peygamber ile aralarında çeşitli olaylar geçen ve sonunda onun eşi olan kadındır. Züleyhâ, Mağrib melikesi idi. Mısır Azîzi ile evlenmiş ancak Hz. Yusuf ile evleninceye kadar eline erkek eli değmemiştir. Daha evlenmeden Yusuf'u rüyasında görmüş ve âşık olmuştur.

Edebiyatta çok zaman Yusuf, Mısır vs. kelimelerle kullanılır.¹⁹⁸ (Bkz. Yusuf).

Şevkî, gazellerinde Züleyhâ'nın aşkına, sabrına ve çabasına değinmiştir.

¹⁹⁷ Pala, *a.g.e.*, s. 573.

¹⁹⁸ Pala, *a.g.e.*, s. 580.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FARŞA DİVANIN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

1

Ey Allah'ım! Buğdayı, Hz. Âdem'in cennetten zelle ile çıkmasına vesile kılmanın hikmeti ne idi?

Cennet evindeki mutluluktan (çıkarıp) feryadı figanla, üzüntü içinde onu mateme sürükledi.

Kudreti mahlûkata ve âleme görünsün diye, hikmetini akılla apaçık gösteriyor.

Zahmetsiz refaha kavuşmak mümkün olmaz, felek insanların arzusunu kolay kolay vermez.

Parlayan güneş gülün yaprağındaki çiği götürdüğü gibi şehri karıştıran sevgili de benden gönlümü alıp götürdü.

Kişi alçak olduğu sürece yükselemez; herkesin onunla ilişkisine bak, sadece “se-lam olsun” (derler).

Gülün çimenlikteki renginden ve kokusundan başka bir vefa görmedim, bu gözü yaşlı gül bahçesinden ebedilik bekleme.

Eğer bu dünyada ebedilik kalıcı olsaydı, mülk kesinlikle onun olurdu.

Ey Şevkî! Dünya tamamen yele giden bir hiçtir; gam şahını bu gönül evinden çıkar.

2

Hangi fitne âşık gönlü yola getirir; zira pençeleri o güzel ceylana ulaşamaz.

İstiğna bahçesinin servisi nazlanarak ay yüzlü, ay simalı güzelin yarım cilvesine bile ulaşamaz.

Her kimden sevgilimin güzel Vâsıflarını sordumsa, hiç kimse bize birazcık bile bir haber veremedi.

Aşk büyüğü apacık bir konu değildir; herkes bu muammayı çözemez, söyleyemez.

Her kim sevgiliye kavuşacağımanın haberini bana söylerse, karşılık olarak kalbi ve gönülleri peşinen (ona) hediye ederim.

Zahid, rindlerin haline sürekli güler; bunlarla cennet nasıl elde edilir!

Zahid! O içi boş ceviz gibisin, muktedir değilsin. Bu gururla acele acele nereye (kadar) gidersin!

Ben gönlü perişana nasıl reva gördün cefayı? Yolunda reva mı gördün zulmetmeyi?

Ey Şevkî! Mademki perişanlık senin nasibin oldu, kavga ve didişmeye ne hacet!

3

Sakî! Saf şaraptan ver içki içene; çünkü göç ettiler تنها yerlere.

Takva yolunda gönlünden süveyda noktasını silip atan kişiye ne mutlu!

Benim şaraptan tövbe ettiğimi kim söyledi? Asla! Ben gönlün gam ve kederi yüzünden şarap içmiyorum.

Senin şahininin tuzağının avcılık ve avlanmadaki yeri nedir ki? Kimsenin tuzağı Anka kuşunu yakalayamaz.

İşin uygunluğu nere, suçlu kişi nere? Cahil, bilgine benzetilemez.

Ey gönül! Feryadı figanı bülbülünden öğren; bak, nasıl inler öten bülbül.

Âşıkın gözü sevgilinin yolundadır; Yusuf'tan kim haber getirecek o Züleyhâ'ya?

Şarap üzüm suyundan elde edilir; fakat başka bir neşe verir akıllara.

Ey Şevkî! Huzur veren şiirini oku da şarkın dansa kaldırsın Mesih'i.

4

Ey Allahım! Aşktan dolayı bizim halimize ne oluyor? Sözümüzün sorusuna kim verecek cevabı?

Aşk ilminde yol rehberliği bir sorun oldu. O hususta çok mücadele ettik ve çok konuştuk.

Ayrılık bizim halimizi daha ne zamana kadar perişan edecek? Acaba, kavuşmamız nerede olacak?

Biz keder kuşuyuz, gam bizden uzaklaşmaz. Gönül ateşiyle kolumuzu, kanadımızı yaktı.

Biz peri yüzlülerin güzelliğinin ve cemâlinin âşıklarıyız. O yüzden artıyor bizim güzelliğimiz.

Eğer bizi sebepsiz yere öldürürse, kıyamet gününde bizim helal kanımızın her damlası helal olsun.

Ey Şevkî! Bizim makam ve mevkimiz, kadeh Şevkinden ve servi boyluların aşkından dolayı zahidlerin üstünde oldu.

5

Uzun aşk hikâyemizi bizden dinle. Bizim yakıp yok eden ateşimiz gönüller yakar. Senin aşk tacını başımıza koyduğumuzdan beri biz, tüm halktan üstün olduk. Cefa kılıcıyla canımızı ve gönlümüzü teslim ettikten sonra artık neden sakınılır ki?

Herkes namazını su ile abdest aldıktan sonra kılar. Bizim namazımız ise kanlı gözyaşıyla eda edilir.

Senden sadece bir vuslat istemizşiz, o kadar; senden bundan başka bir isteğimiz olmaz.

Eğer vuslat kuşu tuzağın avı olmazsa, bizim bu şahin kuşumuz nasıl yaşar?

Bizim sır şeyhimiz meyhaneye doğru döndükten sonra, biz yeryüzünde kabeye doğru nasıl döneriz?

Ey Şevkî! Vuslat iste ve kederden dolayı da üzülme. Bizim o servi boylu sevgilimiz zulmetmez.

6

Sevgilimizden haber geldiği gün ne güzel gün; çünkü onun için saçılır bu inci gibi gözyaşlarımız bizim.

Biz acımasız aşk yolunun müritleri olmuşuz. Ey Allahım! Senin lütfun rehberimiz olsaydı ne olurdu!

Fakirlikten dolayı şarabı peşin içemiyoruz. Bizim defterimiz meyhanede rehin ol-
saydı ne olurdu!

Onun aşkından dolayı altın taç bizim başımızda olduğu için dünya halkından daha
itibarlı olduk.

Tüm malını kim verir de sahte para alır? Sen bilmiyor musun ki bizim kuyumcu-
muz sahte para almaz.

Eğer gönülsüz ve cansız yâre kavuşmak mümkün değilse; önderimiz bu fazilet ve
kerametten daha iyi ne yapabilir?

Gerçi meyhaneye gidip şarapla sarhoş olduk, ama bizim tacımız şereften dolayı
gökyüzünün üstündedir.

Eğer yar kapısında köle olmamızı isterse, bizim gümüşümüz, altınımız ve süsü-
müz o topraktan daha iyi olur mu?

Ey Şevkî! Bizim kapımızın dilencisini kovun demesin diye sevgilinin kapısına di-
lenciliğe gidelim.

7

Gönül perişan oluyor ey sevgili, tut elinden. Ey güzel! Allah için vuslat lütfet!

Ciğer yakan kederden dolayı göğsüm dumanla dolu ve o duman (her an) külahım-
dan ortaya çıkacak.

Bir doktordan aşkın ilacını sordum. Senin ilacın kavuşmaktır, bundan daha iyi bir
ilaç arama diye cevap verdi.

Huzurumu şu iki özellikte gördüm: Akıllılara lütfetmek, cahillerle iyi geçinmek.

Dünyanın hilesinden gafil olma, çünkü sayısızdır; ne padişah ne dilenci hiç kim-
seye vefa göstermemiştir.

Cem ile büyük İskender'in, Süleyman'ın mülküyle Dârâ'nın saltanının akibetinin
ne olduğuna bir bak.

Düşmanlardan endişe etme, dostlardan sakın. Ancak tanıdık tanıdığa fırsat verir.

Ey Şevkî, varlıkta da yoklukta da mutlu ol, gönlünü üzme! Eğer buna razı değilsen
kazaya mana ver.

8

Ey sevgili, aşk yolunda sizin fermanınız nedir? Ya canımı al ya da yoluna kurban edeyim.

Gecenin karanlığındayım; acaba lütfeder de parlak yüzünüzden bir aydınlık ulaşır mı bana?

Bahar mevsiminde gül bahçesinin sahip olduğu canlılık, sizin dikensiz bahçenizden ve gülşeninizden sadece bir nebzedir.

Eğer gökyüzündeki güneş ve ay gece gündüz sizin avlunuzun toprağını öpmezlerse her zaman mahcup olurlar.

Sizin sofranızın kırıntıları ağızlarda olmasaydı, dünyadaki bütün açlar nasıl doyardı?

Bir gün şansım yaver giderse, bir gün bir gece evde sizin misafiriniz olurum.

Ayrılıktan dolayı gönül yandı, nerdeyse kül olacak. Size kavuşmak için inleyen Şevkî'nin haline acı.

9

Hangi gönül bizim incinmiş âşığımız olamaz? Gamdan kurtulur (elbet) bizim gamlı gözümüz.

Bizim kıvrımlı kâkülümüzden kurtulanın boynu zulüm boyunduruğundan kurtulamaz.

Gönlü bizimle perişan olmayacak kimdir? Çünkü ufuklar bile bizim sevdamızdan ayrı değildir.

Hangi küstah güzelliği ve cemaliyle cilvelenir. Bizim gibi güzel cilve kim yapabilir?

Hiç kimse bizden bir kıl kadar bile güzel olamaz. Bütün dünya güzel olsa bile bizim gözümüze girmez.

Gözyaşı bizim saçılmış altınımız olmadıkça hiç kimse bizim vuslatımızı temenni edemez.

Ey Şevkî! Çoşmuş gönlümüzü anlayasın diye güzellerin dili ve dudakları hakkında bir gazel söylüyorum.

10

Güneş ve ay yüzlülerin aşkından gönüllere ne kan düştü. Başlangıçta kolay görünür; ama sonunda zorluklar ortaya çıkar.

Seher vakti sabah yeli bazen gül bahçesine doğru eser; gonca güller ona olan aşkıdan dolayı yüzlerinden perdeyi kaldırır.

Seher vakti bülbüller gül bahçesine gelirler, onun tatlı uykuda olduğunu görünce ona olan aşklarından dolayı feryadı figan ederler.

Nergis, şebboy ve sümbüller hepsi aşklarından dolayı her an uyanık ve bütün gece hep uykusuz.

İçerken onun aşkıdan şarap da cuşa gelir, her an sinede gönülden gulgul sesi yükselir.

Harap olan bu dünya nasıl mamur olur? Çünkü herkes evlerini bir başkasına teslim eder.

Ey Şevkî! Gizli olan sırrını nasıl gizlersin? Çünkü senin sırrın hakkında her gece yeni toplantılar yapıyorlar.

11

İki dünyada insana bundan daha güzeli olmaz. İman için kim herkese iyilik eder?

Toprağın altında yer isteyen kişinin felekte temel atmaya ne ihtiyacı var?

Dünyada aşağılık ve yücelik birbirine karışmıştır. Zindana yüz süren kişi padişah oldu.

Kişi feleğin evinden ziyafet beklemesin, çünkü bu ziyafet misafiri zehirle öldürür.

Bahar mevsiminde ekin bir müddet yeşil kalır sonra kurursa çiftçileri üzer.

Felek değersiz insanları yukarı çıkarır, değerlileri de yere serer; bak bu işine terazinin.

Ey Şevkî! Kadın mizaçlı olan dünyadan murad ister; aldatıcı kadın gibi olan bu dünya adamları öldürür.

12

O sevgiliye seher yeliyle selam gönderdim. Fakat dedim ki; Ey seher yeli, yabancı-lara sırrımı söyleme!

Ey gönül! Senin aşkının sırrı, sırrın mahremidir. Keder ve sırları perdede gizle.

Gönül, bu viran olmuşluktan sonra sevgilinin vuslatı sayesinde bir mimar tutmaz-sa istediğini yapar.

Gönlüm tamamen harap olur, dedim ki yeter! Kadı, itirafın arkasından inkârlara kulak asmaz.

Sevgilinin ayrılığından dolayı gece gündüz ateşin içindeyim. Onun vuslat suyu zalim ateşi söndürür.

Ey Şevkî! Eğer bülbül goncaya âşık olmasaydı, onun gül bahçesinde ne işi olurdu.

13

Tarikat yolunun saliki şeyhi için çalgı çalar. Gam, üzgün aşkın kalbini viran eder.

Ben, tuzağın yemi, mis kokulu siyah zülûf ise tuzaktır. Tıpkı av için tuzak kurması veya kemend atması gibi.

Sevgilinin güzelliği ve cemalini çok düşündüm; ama gözümün önüne getiremedim.

Ezelde benim alın yazım şu idi: Aşk tuzağına düşeyim ve takdire boyun eğeyim.

Geçim için çalış fakat israf etme, savurma. Tedbirsiz kişide fakirlik ortaya çıkar.

Uyanık göz uyuyan gözden nasıl daha üstün olur? Gaflet uykusunun rüya tabirinde yeri olmaz.

Ey zalim! Ne zamana kadar cefa ve cevrdan dolayı Şevkî'nin canına ok, hançer ve kılıç vuracaksın?

14

Gel, gel! Ey cilveli güzel, gel de sana gönülden muteber hususlar söyleyeyim, gel.

Sana kavuşmayı isterim, şeker gibi dudağını dudağıma değdireyim. Gel ki; gece gündüz şeker gibi sohbet edeyim, gel.

Ayrılıktan dolayı feryad ediyorum, bütün bir ay ve yıl üzüldüyüm; şarap içmek isitiyorum, ben ciğeri kanla dolu olanın yanına gel.

Cefaya gönül vermişim, kılıca sinemi vermişim. Gözümü yola dikmişim, ey beyaz tenli güzel gel.

El attım şarap kadehine, ney namesi dinliyorum. Acaba yar nasıldır, ey güzel haberli müjde gel.

Gönül kederden dolayı ürktü, bir siteme ulaştı. Gönlümün sabrı kalmadı, ey keder-siz nefes (sahibi) gel!

Ey Şevkî! Niçin münakaşa ediyorsun, işte sabırlı ol. Çünkü gazel tamamlandı, başka bir gazelle gel.

15

Ey güzel sevgili! Senin güzelliğini kim anlatabilir? Ay ve güneş güzelliğini seyretmeye gelir.

Sabah, her gün seni görünce utanır ve benim böyle parlak bir yüzüm yoktur der.

Senin siyah saçın gece gibi simsiyahtır. Bu husus yılın en uzun gecesi gibi uzundur.

Siyah zülfünün yaptığını buhurdan yapmaz. O saf amber, onun kokusundan dolayı onu kıskanır.

Ey güzel! Allah aşkına ayva tüylerine ve yüzüne bir perde çek de, hale ortaya çıksın.

Âşık bülbülün eli senin gül bahçesi gibi yanağına ulaşamayınca çaresiz taze güle gider.

Ey Şevkî! Yasemin endamlının mahallesinin yolu neresidir ki onun yolunun toprağını gözümüze sürme çekelim.

16

Ey gözüm! Ben bu kapıdan nereye gideyim, nereye? Ya da senin yüzünden kanlı gözyaşlarımı nereye dökeyim, nereye?

Eğer sevgili kölesini kapısından kovarsa, dergâha kim getirir, böyle bir güç nerede?

O yükü ağır, beli iki büklüm ve zar zor yürüyen, eğer yol bulunmazsa nereye varabilir?

Dedim ki; Ey seher yeli, senden bir haber isterim! Sevgilinin gül bahçesi nerede, sevgililer nerede?

Gamdan dolayı az kaldı ki canımdan ümidimi keseyim. Meyhanenin kapısı nerede, saf şarap nerede?

Müsebbib olmadan vuslata tam bir sebep olmaz. Sevgiliye vuslat nerede, sebepler nerede?

Ey Şevkî! Bu güzel gazeller nereden geliyor? Vetedler¹⁹⁹ kimden, sebepler²⁰⁰ dizisi nereden?

17

Ya Râb! Kereminle arzumuzu yerine getir. Ta ki sevgilimiz arzumuz doğrultusunda bizi kendine ulaştırsın.

Söylediğim o gün bize gelir mi? Acaba sevgili bize hürmet eder mi?

Eğer bir gün o sevgili bize iltifat ederse, Huma kuşu kesinlikle kölemiz olur.

Eğer anber kokulu saçından bir miktar koku dökülse yer, gök ve burnumuz (kokuyla) dolar.

¹⁹⁹ **Veted:** Üç sessizden (veya karşılığı haften) oluşan ses grubuna denir. Veted iki türdür: 1. *Veted-i Mecmu* (v -): İlk iki harfi hareketli, üçüncüsü sakin olan ses grubudur: شجر şecer (şe-cer), مگر meğır (me-ger), گولر güler (gü-ler) gibi. Veted-i Mecmu' bir açık hece ile bir kapalı heceye tekâbü'l eder. 2. *Veted-i Mefrûk* (- v): Birinci ve üçüncü harfleri hareketli, ortadaki harfi sâkin olan ses grubudur: چشمه çeşme (çeş-me), گزمه gezme (gez-me) gibi. Veted-i mefrûk bir kapalı hece ile bir açık heceye tekâbü'l eder. Türkçe kelimelerde ünlüler hareke yerine geçtiklerinden hece yapısında dikkate alınmazlar. Farsça kelimelerde sonda bulunan hâ-yı resmiyye (e) de hareke yerine geçer. [Ali Şîr Nevâyî, *Mizânü'l-evzân* (haz. Kemal Eraslan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 197.]

²⁰⁰ **Sebeb:** İki sessizin (karşılığı olan harfin) birleşmesinden oluşan ses grubudur. Sebeb iki türdür: 1. *Sebeb-i hafif* (-): Birincisi hareketli, ikincisi harekesiz (sâkin) harften oluşan ses grubudur. می mey (me-y), گل gül (gü-l) gibi. Sebeb-i hafif bir kapalı heceye delâlet eder. 2. *Sebeb-i sakil* (v v): İki hareketli harften oluşan ses grubudur: یوزی yüzi (yü-zi), باشی başı (ba-şı) gibi. Sebeb-i sakil iki açık heceye delâlet eder. Arûz, Arap dilinin yapısına uygun bir âhenk sistemidir. Bilindiği gibi Arap dilinde esas olan sessizlerdir. Kısa ünlüler hareke yerine geçer, uzun ünlüler ise harekesiz harekesiz ünsüz gibi kabul edilir. Türkçe asıllı kelimelerdeki ünlüler normal kabul edildikleri için hareke durumundadırlar. Bu sebeple verilen örneklerde ünlü ile biten heceler açık ve kısa hecelerdir. (Ali Şîr Nevâyî, *a.g.e.*, s. 193.)

Belki salınarak yürüyen o servi boylumuzu görürüm diye ırmağın kenarına gitmeyi gönlümden geçirdim.

Ey zahit! Bizim sürekli şarap içtiğimizden haberin yok. Sohbet günümüzde bizden uzak dur.

Ey Şevkî! Sabah yeline söyle, bize uğrasın da bizden sevgiliye selamımızı götürsün.

18

Bugün sabah yeli dostların bahçesine esti mi acaba? O bahçedeki goncanın perdesini yüzünden kaldırdı mı acaba?

Hayalimi özlemimden dolayı ay yüzlülerin huzuruna gönderdim. O perişan haliyle menzile ulaştı mı acaba?

Ciğerimin yanmasından dolayı sürekli inleyip âh ederim. Sevgili nazlanmaktan dolayı gönül şefkatiyle o yanmışlığımdan bir şey duydu mu acaba?

Onun eziyetinden dolayı inlerim fakat onun kalbini incitmem. Benden niçin kırıldı, benden uygunsuz ne gördü acaba?

Sonunda zülfünün kemend ve bağıyla gönlümü esir etti. Onun zincirinden ve zindanından kolay kolay kurtulunabilir mi acaba?

Ben üstelik ondan dolayı sitem ve ayrılık çekiyorum. Kimse ömrü boyunca benim gibi çekti mi acaba?

Şevkî'nin gönlü güzellik bahçesine gitmişti bugün. Bilmiyorum ki gönlünce birkaç gül toplayabildi mi acaba?

19

Yüce Allah, atlas gökkubbenin altında ne sanatlar yarattı! Onun sanatı ortaya çıkınca herkese mutlak lütuf oldu.

Ey gaflet hazinesinden dolayı uyku dolu gözler, bak! Bu mühendislik eseri gökyüzünü havaya nasıl kaldırdı?

Kendine has hazinesinden herkese nasibini vermiştir. Bülbüle feryad, akbabaya suskunluk verir.

Birine ilim, birine saltanat, birine perişanlık verir. Birine mücevher verir, birine çöp nasip eder.

Birinin sıfatı rindlik oldu, bir diğerinin adı zahid. Birinin işareti hatem (gümüş yüzük oldu, bir diğerinin lakabı ise Kisra.

Eşeklere saltanat verir, köpeklere nimet. Kadınlara zinet verir, müflise cefa.

Ey Şevkî! Soğanlara ne kadar çok elbise giydirir? Nergisi ise katlarını açarak çıplak hale getirir.

20

Bir gül yanaklının güzelliği ve cemaliyle perişan oldum. Kararsızın gönlünde ne sabır kaldı ne de huzur.

Güzellik ülkesinin şahı, güzellik ülkesinin padişahıdır. Çünkü güzellik ülkesinde zatına padişahlık yaraşır.

Onun yüzüne ve hattına öyle hayran olmuşum ki bir süre ovaya, dağa, taşla gitmek istedim.

Ben ondan ayrıldığı gün onun ayrılığından dolayı öyle ağlamışım ki bu bahar bulutu gözyaşlarıma şaşırdı kaldı.

Gönül derdinin ilacı sevgilisine kavuşmaktır ancak. Zira ben (bunu) bilge bir doktora sormuşum.

Bu aşk denizinde kendimden öyle bir geçmişim ki... Ey Allahım! Acaba bir kimse beni tutar kıyıya çeker mi?

Ey Şevkî, sana ahdim olsun ki eğer sevgiliye kavuşursam inci saçan kalemimi yaprakların üzerine bırakır giderim.

21

Aşkından dolayı göğsümün içini yakan bir ateşim var. Ey güzellik padişahı, eski kölene biraz merhamet et!

Benim padişahım ipek ve altından elbiseler içinde cilvelenir. Ben ona kavuşunca bu yün elbiseyi giymeye razıyım.

Ayna, sevgili kendisine baktığı zaman vuslat bulur. Acaba bir gün o aynanın yerini alabilir miyim?

Bu hafta cumartesi günü o kararsızın bana sözü vardı. Ben de perşembe ve cuma gününü ona mühlet vermiştim.

Ey Şevkî! Ay, senin şevk veren incilerine müşteri olduğu zaman ülker yıldızı gerdanlığını da onun üzerine saçsın.

22

Belki senin aşkınla can bedenden ayrılabilir. Sevgilimin uğrunda başım feda olsun.

Eğer şansım yaver gider de eteğinden tutarsam o, Allahın bağışladığı sonsuz bir nimet olur.

Zenginlerde servet ne kadar çok olursa olsun yine de cimrilik olur. Çünkü dolu kâseden hiç ses çıkmaz.

Güzel amelli ol, makam ve mevkiden uzak dur. Kıyamet günü ister padişah olsun ister dilenci herkes eşittir.

Ey Şevkî! Felek, senin o eşsiz güzellikteki padişahının Vâsıfları hakkında her an yüksek sesle bravo bravo der.

23

Ey Allahım! Ne zaman müyesser olur da ayyüzlü güzele köle olur, bir gün teva-zuyla onun eteğini tutarım.

Ey kalem! Bedendeki her kılı bir kalem yapsan dahi onun güzelliğini nasıl vasfe-der ve nasıl üstesinden gelebilirsin?

Hile yoluyla yüzlerce tuzak kurup ve yüzlerce yem koysan da sen o gözü büyü-lü güzeli avlayamazsın.

Kimse kuvvetle başarı atının yularını tutamaz. Yücelik ve saltanat yayı öyle kolay çekilmez.

Sevgilide olan boy, pos, naz ve salınarak yürüme yeteneği gülşende ve gül bahçesinde kendi kendine biten servide yoktur.

Eğer araştırma yolunda takva atına binmezsen, bu ovada arzuladığın misk ceylanını nasıl bulursun?

Ey Şevkî! Eğer şiir için gazel söylemezsen, yaprak kalem Şevkîyle genç kadını nasıl bulur?

24

Sevgili beni azarlıyordu ve onun azarlamasını duydum. O dudaktan tatlı bir şekilde dökülen hitabını ne güzel gördüm.

Kitabını okula götürdüğüm peri yüzlünün eli kaleme alışınca ilk olarak benim kânimini dökmek için ferman yazdı.

Talihden bana bir haber getirsin diye gönlümü haberci olarak gönderdim. Gitti ve dönmedi, ben cevabını bekliyorum.

Gönlüm senin yerindir, ey sevgili niçin yıkıyorsun? Sen kendi evini yıkmak isteyen birini gördün mü?

Ey bağışta bulunan! Güzelliğinin zekâtını niçin bize vermiyorsun? Güzelliğinin devleti gelince ona nisap düştüğünü bilmiyor musun?

Ey Yargıç! Şevkî senin huzurunda esirdir böylece; lütfunla ona acı ve onun bu azabını artırma.

25

Senin dergâhında suçluluk duygusuna sahip orduya ne gam var. Suçlular senin dergâhın gibi bir sığınak nasıl bulur?

Rahmet gözünle bakarsan eğer, günah dağı onun heybeti karşısında kökünden sökülür.

Eğer senin dergâhında bir günahın tövbesi kabul olursa, günahkâr gözün süsü merhamet sürmesi olur.

Senin cömertlik elin günah biriktiren eli tutunca, emirler zafer sağlar ve nehiler ordusunu bertaraf eder.

Elindeki inayet divanından askere yardım emri veren kişi huzur mahallesinin meyvesini yer.

Can sahibi herkes senin nimet sofrandan ekmek yer; hiç kimseden esirgemediğin denizinden kuşlar ve balıklar su içer.

Şevkî senin dergâhına dudağını ve yüzünü sürer; senin dergâhının ihsanı ona doğru gelene ulaşır.

26

Ey o şahane kürsü eline geçen sen! Ben gönlümü sana ev ve köşk yapmışım.

Sen amber saçan saçını bırak, el sürme; çünkü sabah yeli can u gönülden sana tarak olur.

Ey güzel! Ben başıma nereden akıl bulup getireyim? Ban sana âşık ve divane olan değil miyim?

Aklın verdiği müjdeyle meyhanenin ferî senin olduğu günden beri ben, güzelliğinin şevk şarabıyla sarhoş oldum.

Benim gözyaşım bütün gece göz çukurumu yıkıyor ki temiz olsun ve hem o ev senin evin olsun.

Ey gönül! Eğer rahatını istiyor ve kederden kurtulmak istiyorsan, kendin için saf şaraptan bir iki üç kadeh iç.

Ey Şevkî! Seninle mutluluğu acayip pay ettim aramızda: Benim mutluluğum bana, yabancının mutluluğu sana.

27

Ey (güzel)! Bize sitem, keder ve cefalar ettin; hem de bunlarla yazıktır demedin bize.

Ne zaman kadar gönlümüz yaralı ve üzgün uyuyacağız. Sen vuslatınla ilaç olmadın bize.

Ya cefa ile mühlet tanımadan zulüm kılıcı çektin ya da bizim sinemizde kader oku oldun.

Sana sürekli iyilik ve güzellik veren, bize de bu gönül sıkıntısı ve arzuları verdi.

Sana gül yüzlü ve beyaz tenli sevgili veren, bir gün bize de vuslat ve mutluluk verdi.

Sana ben, ayva tüyleri ve siyah zülûf veren, bize de aynı şekilde korku ve ümit verdi.

Sana sevinç ve mutluluk veren, bize de böyle dilencilerin yolunu verdi.

Ey Şevkî! Sana şiir ve gazel söylemeyi veren, bize de bu güzel edalardan verdi.

28

Dünyada ulaşamadım yazık, gönlün arzusuna. Bundan sonra gerçekleşir mi arzularım acaba?

Bu gül bahçesinde çiçekler ve güller açıyor. Fakat murat bahçesinden deremedim kokulu bir gonca.

Eriştiler arzularına rintler, zahitler. Ben ise sevgilinin vuslat bağından bir tane bile koparıp alamadım.

Benim, dünyadan isteğim senin gönül fetheden vuslatındır. Ey cihanı süsleyen padişah! Niçin esirgiyorsun?

Bu zamanda varlığımı kaybettim ben; ne yazık ki bu dünyada ulaşamadım arzuma ben.

Bu dünyada aklımı neden kaybetmedim? Zira gam padişahı mesken tuttu içimi.

Miskin Şevkî'nin teni bir gecelik hilale döndü; iniltiden, ahtan, sızlanıp, dövünmeden.

29

Dünyada eziyetten dolayı huzur bulamıyorum. Baksana mesken tutmuş gönül dünyamı hep gam.

Nice tövbeler ettim bir ömür şarap içmemeye; çaresiz kalıp nice tövbeler bozdum.
Bir daha sarhoş olmayaya ettiysem de tövbe ayrılmadı ki gönlümden ayrılık üzüntüsü.

Nasıl soruyorsun gönülde huzuru, nasıl arıyorsun gözde uykuyu? Ne bunlardan ne de onlardan göremiyorum bir iz.

Erişirsem vuslatına yağdırırım gözümünden inci. Bu canı isterse feda ederim anında ona.

Tenimi, canımı böylesine incitse de ayrılmam ondan; Eflatun akıllı da olsam bu ayrılıktan dolayı âşık olurum.

Özleminden dolayı kalbine ateşin düşmediği ve sevgilisinin de ortaya çıkmadığı bir zamanda yâri kaybolan kişiye ne mutlu.

Ben şiirimden usanılan Şevkî değilim. Ben o canları diriltten İsa nefesliyorum.

30

O kıvrım kıvrım zülûf gibi kim boyunlara zincir oldu? Kimsenin nasıl zincirdir, nasıl demirlerdir haberi yok.

Bu gül bahçesinin kimin için yeşerdiğini kim bilir? Gül dallarının kimin olduğunu bülbülden başka kim bilir?

Gül bahçesinde nazlananlar nasıl servidir nasıl şimşir ağaçlarıdır? Zambakların kimin için nazlandığını kim bilir?

Gelişip büyüyen nasıl bir bahçedir, nasıl bir bostandır? Gül bahçelerinin kimin için yeşerdiğini kim bilir?

Bu naz ve cilve, hepsi sevgili içindir. Eğer o da olmasaydı onlardan bir şey hâsıl olmazdı.

Sonsuz mutluluk istiyorsun, kanaat çölüne git. Çünkü o çölde her karıncanın dostu Süleymanlar vardır.

Ay yüzlü güzellerin ayrılık zülmünden dolayı Şevkî yakasını yırtıyordu; çünkü bunca iğneye karşı rahat durmasına mecali yoktur.

31

Sevgilinin zulmünden dolayı gönlümde şikâyetlerim var. Eğer onlardan birini söylersem hikâyeler ortaya çıkar.

Eğer derdimi sinemde gizlersem gönlüm yanar ve eğer söylersem her tarafından bana kınama gelir.

Sadece günah işleyen ben değilim ki âşık ve gönlü yanık oldum; usanç çevgeninin önünde nice şaşkın top vardır.

Dünyada amelsizlikten dolayı üzgün olan sadece ben değilim, o kadar. İlminden dolayı başına pişmanlıklar gelen nice âlim vardır.

Ey sevgili! Eğer yüzünü gösterirsen dünya birbirine girer, karışır ve eğer ayva tüylerini gösterirsen kıyametler kopar.

Sevgiliden ayrı kaldım fakat ben arkasından ona; “Ey Allahım, sevgilime ihsanından esenlikler ver!” diye dua ettim.

Ey Şevkî! Aşğın dili gönlünün delilidir; çünkü kuyunun ağzının etrafında nem belirtileri olur.

32

Kırmızı yanağın üzerinde çok acayip bir ben vardır, tuhaf. O aşğın gönlünü mis kokulu kıvrımlı zülûf kapar, tuhaf.

O ben, onun yanağının üzerine çok tuhaf düşmüştür; çünkü safha üzerine renk renk düşen nakış tuhaf.

Gülün yaprağı kırmızıdır, diğer gülün yaprağı ise beyaz. Gülün yaprağı kırmızı olur ama gül yaprağı üzerinde nesrin çiçeği tuhaf.

Ayağımda güç kalmadı, sevgilinin mahallesinin yolu ise uzak. Zavallı âşğın ayağı daha ne kadar gidebilir, tuhaf.

Sevgilinin mahallesinde dünyada birçok garip canını feda etti. Olanı kimse bilmez, kimse de demez ki bu tuhaf.

Aşk yolunun susuzları canlarını teslim ederler; ama canını ilk önce öndeki teslim eder, tuhaf.

Yaygısını nazla tyden ve ipekten hazırlayan, garip yastığını sert taştan yapsa özü-
lr m?

Ey şevkî gariplerin halini bilmez misin ki cefadan dolayı temkinsiz ayak sergiye
sığmaz, tuhaf.

33

Ey Sevgili! Ltfet de fazla azarlama. Gönül hasretiyle vereceğim cevabı benden
dinle.

Senin hayalinin kararghı olan gözüm niçin kan ve su denizine gark olur.

Gündüz gözüyle vuslatını greceğime ümidim yok. Belki hayalini gece uykuda
görürüm.

Bazen iki gözüm bazen de gönlüm senin yerin olur; kendi yerini harap eden bir
kimse gördün mü?

Düşük ayarlı sahte altından başka bir nakdim kalmadı. Kederden dolayı bütün
nakdim bu şaraba harcandı.

Eğer şarap parası elimde hazır olmazsa, şaraba karşılık kitabı rehin bırakabilirim.

Ey şevkî! Vuslatın için başka nasıl çare bulurum? İster zarar olsun ister kr, canı-
mı feda edeceğim.

34

Azap içindeyim ve bana kapıyı fethetme şansı nasip olmadı. Gam gönlümde iki
yüz nisap miktarı oldu.

Eğer felek sonunda benim dileğimi vermezse makası alırım ve çadırının ipini ke-
serim.

şarabın neşesinden dolayı benden ayrı giden gn Allah benim ömrümden sayma-
sın!

Bu saf şarabı kendi elimle yapmadıkça şarap küpünden içmek bana nasıl müyesser
olur.

Yaşadığım sürece elimi eteğinden çekmem. Toprak oluncaya kadar hatıran fikrimden gitmeyecek.

Yaşadığım sürece eşiğinden ayrılmam. Ben bu eşikten kiminle gideyim, bana söyle.

Arzum beni böyle şerefendiriyor. Onun arzusundan dolayı yağmur suları kabarcık oldu.

Ey Şevkî! Gam gönül evine misafir geldi. Gönül kendi ateşinde kebab yapman yaraşır.

35

Senin arzundan dolayı sinemde ızdırap var hep. O yüzden gönül huzur buldu diye haber geldi.

Sevgilinin mahallesinden yanıma koşarak gelen müjdecinin mutluluğundan dolayı o kadar mahcup oldum ki...

Mahcupluğumdan sual etmedim vuslattan. Utandığımdan hiç haber sormadım ondan.

Mektup götüren o postacı yârin yanından gelince, cana hayat vermişti o yazı ve bu hihap.

Bizim içimizde olan sevinç kimsede olmadı. Benim elde ettiğim mutluluğu kimse elde etmedi.

Dostun halini can kulağıyla dinleyince gönülde huzur kalmadı ve hep ızdırap içinde kaldı.

Ey Şevkî! Gönül ateşi aşkdan dolayı sineyi yaktı. Ey Allahım! Kimse onun bu ateş ve azabına düşmesin.

36

Bu tamamen harap olmuş baykuş başıma yuva yapınca bedeninden kartal çıkıp uçtu.

Hayatta kına yakmaya izin vermeyen bu ak saçlıyla artık nasıl yaşarım?

Ey ömür! Bu gururla nereye kadar gideceksin? Gördüğün o su parıltısı seraptır.

Günahından dolayı ne zamana kadar yüzünü karartacaksın? Harap olmuş yolda acele acele nereye kadar gideceksin?

Güneşinin yeni doğduğu günler geçti. Şimdi o güneş batmaya yüz tutmuş.

Süre doldu ve ömür sona yaklaştı. Ey akılsız! İhtiyarlık nasıl gençliğe döner?

Ey Şevkî! Eğer beni dinlersen tövbe et; çünkü sana dönme vakti ve dönüş anı geldi çatı.

37

Senin sevdan akıl hanemi harap etti. Gam, bu gönül misafirhanesinde zevk buldu.

Gönül yaramın ilacını, merhemini kimden istirim? (Çünkü) felek hastanesinin kapısını kapatmıştır.

Aşk ateşi sineden ortaya çıktı; çünkü gönül ateşin hararetinden şişteki kebab gibi oldu.

Fakat sorun şudur ki sevgilimden utandığım için mahcubiyetten ondan vuslat talep edemiyorum.

Gerçi fakirlikten dolayı bir somun ekmeğim bile yok; ama gururum var, ben güneş kursuna el sürmem.

Susuzluğun hararetinden dolayı canım dudağıma gelse de gayretim deniz ve der-yadan su istemeye utanır.

Ey Şevkî, sabret! Sıkıntılı günler geçer; dileğin gerçekleşir, sen ızdıraba çevirme.

38

Ben şarap içmekten kaçınmak istemem. Eğer ben şarap içmezsem, gam gönül sarayını viran eder.

Ben şarabı böyle yalnız içmem ki kadehi saklayayım; genç ve yaşlı şehir halkı bedava içerler.

Ey çalgıcı! Bir taksim çal, saki sen de o şarabı ver. Şarabı rebapsız içmek âdetim değildir.

Aşkın özelliği insanın kendisinden geçmesidir. Ben, birinin başında iki yudum sudan aşk oluştuğunu görmedim.

Ey Şevkî! Çökmüş yaşlının iffeti iffet değildir. Gençliğin deli çağındaki iffet iffettir.

39

Ben dedim: Ey şirin ağızlı, ey ay ve güneş, gonca dudaklı! Ayrılığından dolayı ne zamana kadar hastalık, sıkıntı ve meşakkat çekeceğim.

Bugün Allah'ın izniyle sana kavuşmayı ümid ediyorum; çünkü ben gece uykumda böyle bir rüya gördüm.

Eğer bir gün benim kucağımda misafir olursan, o gece zevk ü sefa eder ve o an mutlu ve neşeli olurum.

Bazen yanaklarını koklarım bazen de şeker gibi tatlı dudağından tadarım. Seninle edep erkânı içinde güzel bir sohbet ederim.

Yârim eğer incinmişse nasıl gam gelmez sineye? İncinmiş, fakat sebebi nedir bilemedim.

Benim selvinaz sevgilim nazlandığı zaman kendisinden bir buse istediğim için benden incindi.

Ben gönlü âşık Şevkî'yim, sümbül gibi zülfün meftunuyum. Bülbül gibi feryad ederim, gece gündüz rahat nedir bilmem.

40

Bu gönlün hali neydi? Ey Allah'ım nasıl yapayım? Kıvrımlı zülfe mi bağlayayım yoksa Nahşeb kuyusuna mı atayım?

Yahut bir güzelin çene çukuruna atayım. Bunlardan yıkık kalbe bakayım, belki daha münasip olur.

Sonra kendi aklıma diyeyim; o gönül masum bir çocuktur. Onu okuldaki ay yüzlülerin yanına götüreyim.

Ay yüzlü güzelin cemalinden yoksun olan gün, gün değildir. Şarabın olmadığı geceye, gece demem ben.

Gördüğüm her resim tamamen talihsizliğin eseridir. Ne uğursuz, ne kötü, ne bedbaht bir talihim var.

Sevgilimin saçının karalığı onun kıskançlığını karartıyor. Onun zülfünün kokusundan dolayı böyle şaşıyor amber.

Şevkî'nin sevgilisi kendi güzelliğinden dolayı bir şerefe sahiptir. Şüphesiz Şaban ve Recep ayının böyle bir değeri yoktur her gece.

41

Ey sevgili! Beni kalenderlik yoluna sokman uygun olur, çünkü temiz mezhepli zahitlik yolunu uzak görürüm.

Eğer saf şarap olmazsa (bari) bana şarabın tortusunu getir; çünkü karanlık gönül şarabın tortusuyla temiz bir yol bulur.

Ey gönül! Üzüm şarabından nasıl huzur olur? Sakî! Gümüş, senin elinde altın yaldızlı kadehten daha iyidir.

Şeker benim gül yanaklı sevgilimin şeker gibi tatlı dudağından utandı. Eğer o şeker dudaklıdan ağızımla tatsam ne olur?

Saf şarap lezzetli, bahar yeşilliktir. Ey sevgili! Ağızına kadar dolu şarap kadehini bize ver.

Şeytan huylu rakipten Allah'a sığınırım. Ey Rabbim! Işığı keskin yıldızla onun başına vur!

Bahar zamanı şarap, çalgıcı, çimenlik, sevgili ve dolunay hepsi bu gece hazırdırlar.

Ey Şevkî! Karanlık gönül için bu mutluluk tablosundan daha iyi ne olur? Ruh bedenden çıkmadan önce bu mutluluğu yap.

42

Ben işimi güzel bir şekilde düzenlerim. Fakat musibetlerle dolu feleğe karşı ne yapılabilir?

Bize yaptığın bunca hayır ve şerrin hikmeti nedir? Onların her biri, birini takip etmekte.

Kâtiplere güvenmek gerek, çünkü onlar emin insanlardır. Eğer kendin yanlış okursan kâtibi suçlama.

Ehil olmayanların işi arzuları üzeredir, ehil olanlarınki ise değildir. Bu husus bana göre oldukça tuhaftır.

Eşekler altın eyerli, cins atlar ise palanlı. Bu hikmet, bütün acayipliklerden daha acayıptır.

Hiç kimse bilek gücüyle saltanat elde edemez. Nice güçsüzler hazine sahibi oldular.

Ey Şevkî! Alçak felekten rütbe bekleme. Kendi kendini makamların ateşine atma.

43

Seher yeli dostlarımızın bahçesine esti bu gece. Bize müjdeli güzel bir haber geldi bu gece.

Gam vakti gitti, bahar vakti geldi. Gönül gülden güzel kokular aldı bu gece.

Can gülü şevk bülbülün sesiyle açtı. Gönül kulağıyla mutluluk nağmeleri duydu bu gece.

Çimenlikte onun heybetiyle bütün goncalar açtı, yeşil yaprak elbisesini yüzünden attı bu gece.

Mahcubiyetlerinden dolayı gül yaprağındaki şebnem gibi, güzellerin yanağından gümüş damlasına benzer ter aktı bu gece.

Artık mutluluk zamanı diye müjde geldi, hüznülülerle dolu kara defter temizlendi bu gece.

Ey Çalgıcı! Şiirini Uşak makamıyla söyle ki gönlünü kaptırmış Şevkî'nin neşesi yenilensin bu gece.

44

Gönlü kırgınlardan şarap içene ahirette azap olmazmış şeklinde tuhaf bir haber duymuşum.

Zahidin dine olan bağlılığı ve takvası boşa gidecek. Rintlğin mey ve şarabı ise yaklaştırma sebebi olacak.

Saf şarabı iç ve dünyaya gül; çünkü o şarap ahiret işini yoluna koyar.

Amel akıl, bilgi ve irfanla süslenir. Akılsızların işi nasıl süslenir?

Sabredenlerin arzusu akıl ve sabırla hâsıl olur. Ben bu hususu binlerce kez tecrübe etmişim.

Dünya akıl yolunu harap eden rintlerden başka kimsenin işine gelmez.

Şevkî'nin gönül yarasının ilacını kimse bilmiyor; çünkü her hekim ve tabib onu tedavi etmekte aciz kaldı.

45

İsteğim gönlüme yaklaşmasın diye bütün dünya benim gözüme güzel görünmedi.

Sevgilinin büyüğü gözü binlerce fitne attı. Her gün binlerce defa fitne çıkarıyor.

Sevgilin güzelliğini asla güneşte görmedim; çünkü ay ve güneş onun yüzünün karşısında utançtan gizlenirler.

Onun mutluluğu yüzünden felek el vurarak dans ediyor. Nitekim ay ve güneş de el vurup dans ediyorlar.

Bir gün onun dergâhının toprağı olsam ne güzel bir şereftir. Yüz toprağa süpürge olunca ne güzel mutluluk olur.

Sen güzelsin ve bütün güzellerin güzelliği sendendir. Bu dünyada senin yüzünün güzelliği olmadan kim güzel olur?

Eğer söz verirsen sözünü yerine getir. Fakat sen Urkub'un²⁰¹ sözü gibi söz verme.

Zavallı Şevkî senin yolunun azıcık bir toprağıdır. Ey sevgili ona yardım et ve ona bağıшта bulun.

²⁰¹ İbn Sahr, Urkub b. Ma'bed b. Esed. Emâlikadan olup zamanının en yalancı kişi olarak tanınmış ve sözünde durmamasına binaen darb-ı mesel olmuştur (www.loghatnaameh.org).

46

Ey Allahım! Ay yüzlülerin sevgisi yüzünden beni incitme. Ey Allahım! Zalim sevgililerden dolayı bana zulüm nasip etme.

Nitekim uyumsuz feleğin sitemi yüzünden gönlüm hasta oldu. Ey Allahım! Bu zalimfelekten dolayı beni dertli etme.

Sevgiliye kavuşmak istediğim için ayrılıkta inliyorum. Ey Allahım! Ay yüzlünün ayrılığından dolayı gönlüme hüznün verme.

Mahzun olduğum için inleyen gönlüme huzur ver. Ey Allahım! Sevgilime ulaşmak için bana keder verme.

Ay yüzlülerin nazarında değerimi artır. Ey Allahım! Beni sevgililerin yanında küçültüp rezil etme.

Ey Allahım! Geçmişte bana hayranlık nasip ettiğin için beni zalim güzellere hayran etme.

Sevgilinin cefası zordur, ondan dolayı aşğın gönlü azaptadır. Ey Allahım! Kimseye böyle sitem dolu bir sevgili verme.

Şevkî'nin kuru beynini aklın nuruyla aydınlat. Ey Allahım! Onun halini düzenlerken akıldan yoksun bırakma.

47

Mutluluk mevsimi, şarap zamanı ve gençlik vaktidir. Bundan daha güzel bir mevsim nerede olur, saki şarap ver.

Gülün tahtı çimenliğin gömleğine takıldı. Çiğ damlası gülün yaprağından gül suyu gibi damlıyor.

Çalgıcımız, sevgili, saki ve de güzel bir zaman; yakut renkli duru şarap altın kadehte hoştur.

Her şarap içenden içelim, içelim sesi gelir. Sen gel ve zilzurna sarhoş olmuş aşığı seyret.

Pir-i Muğanın müftüsü bize fetva verdi ve dedi ki; kitaba göre yaptığınız şey helaldir.

Can bedende olduğu sürece bizim işimiz budur. Kıyamet gününe kadar da böyle bir işte çalışacağız.

Ey Şevkî! Hayatta olduğun sürece sevgili ve şarabı terk etme. Eğer mutlu olacaksan ve kapı sana açılacaksa bu yüzden olur.

48

Ey seçkin dostlar! Bayram günü, çimenlik ve kebab, şarap.

Ey güzide arkadaşlar! Yar, saki, şarkıcı, çalgıcı ve şarap.

Böyle nazik sakinin elinden saf şarap kadehini güzel güzel içiniz.

Ey zahid! Senin hakkında “Muhakkak ki bu büyücü ve yalancıdır.” diyorlar.

Aşka hizmet eden kişiye azap yoktur. Muhakkak ki azap kırbağı ikiyüzlüler içindir.

Bugün bana nasıl bir musibet ulaştı da meyhane kapısı hemen kapandı.

Ey Allahım! Meyhane kapısı kapandı. Ey kapıları açan! Aç kapıyı.

Eğer kederden kurtulmak istersen ateş gibi lâl renkli şarabı al (ve iç).

Böyle bir vefalı (güzelin) ayrılından dolayı gözümde kanlı gözyaşı saçıyorum.

Ey Şevkî! Ayrılık ve sabır nereye kadar? Gönülde sabır, takat ve tahammül kalmadı.

49

Ey dertli kalplere huzur bahşeden! Âşıkların kalbinin sensin sevglisi.

Yusuf gerçi Yakub’a göz verdi; ama her Yakub’un iki gözün ışığı sen.

Senin dergâhında sayılan kimse iftihar ve mutluluk hazinesini buldu.

Hüsrev, Keykubad ve Keykavus senin yolunun toprağının en hakir mensuplarıdır-
lar.

Eğer bu şekilde cilve yapmaya devam edersen âşıkların hiç birinde can kalmaz.

Âşık, aşk yoluyla görecektir cebindeki yazılı mektubu.

Aşığın kalbi eğer istediğine kavuşamazsa nasıl huzur bulur?

Eğer âşık sevgilisinin nezdinde beğenilmezse nereye rağbet eder?

Sabırdan dolayı gönlünde huzur kalmayan nerede rahat ve afiyet bulur?

Ey Şevkî! Senin şiirinin kraliçesi çirkinlikten dolayı mahcup olur.

50

Ey Dilber! Senin güzelliğin, cemalin ve hayat veren yüzün, hepsi güzel. Tatlı dudağın ve de o fıstık gibi küçük ağzın, hepsi güzel.

Güzeller senden öğrenirler cilve yapmayı ve güzelliği; güzellik töresindeki alâmetin hepsi güzel.

Bütün halk ve âlem senin güzelliğine hayran oldular. Senin amber kokulu, kıvrımlı kâkülün ve zülfün hepsi güzel.

Şeker ve hayat suyu senin sözünün yerini tutamaz. Senin dilinin hayat veren inci sözlerinin hepsi güzel.

Senin yakut dudağın tatlıya ve bala güler. Gonca dudakların bütün ağızları tatlandırdı, hepsi güzel.

Bulutundan sağanak inci damlaları yağıyor. Senin sözdeki ustalığın ve tatlı dilin hepsi güzel.

Ay ve güneş senin güzellik padişahının önünde hizmetçisidirler. Senin cilven, nazın, boyun ve ince belin hepsi güzel.

Her seher vaktinin siyahlığı senin saçından utanır. Misk kokusu saçan siyah saçlarının hepsi güzel.

Bütün âlem Ey Şevkî, senin yeni şiirin ve süslü beyanın, hepsi güzel deseler bana ne faydası var?

51

Ey bülbül! Bu ne feryattır, utanmıyor musun? Benim gönlüm incindi, sana ne oldu?

Sen sevgilinin yanına oturmuş gününü gün ediyorsun. Gönlün her an gül bahçesi ve gül goncası ile mutludur.

Ben kendi güzellerimin padişahını nasıl ele geçiririm; çünkü o yakınlık kaydıyla elimden kurtulmuştur.

Sen temeli bozuk dünyaya güvenm; çünkü onun (görünüşte) son derece cazip köşkünün temeli gevşektir.

Onun zamanındaki gülde ahde vefa yoktur; çünkü onun söz harmanı yele savrulmuş.

Her iki günde bir damada bir gelin gelir; çünkü bir kocakarı binlerce damadın gelinidir.

Ey Şevkî! Dünyanın gamını çekme (yeme), benim öğüdümü dinle; çünkü bu şeyhin nasihatı ve üstadın öğüdüdür.

52

Güzellerin meclisinden maksat maslahat elde etmektir. Eğer vuslat için çalışırlarsa, şefkatin ta kendisidir.

Kendi gücümle naz ve niyaza tahammül ederim. Eğer cefa kılıcıyla vurursa ne de güzel ödüldür.

Ben tüm kalbimle vuslat müridiyim. Eğer vuslat olmazsa bana ne faydası var.

Ondan bir iki buse ile kanaat ederim. Eğer sevgili üçüncüsünü ikram ederse cömertlik olur.

Eğer kapısının toprağına ulaşırsam ne güzel olur; fakat meclisinde oturmak mertebelerin en yücesidir.

Ben iki gözden kanlı gözyaşı dökenim; belki yar, merhamet zamanıdır der artık.

Ey Şevkî! Bu dünyada varlıkla ve yoklukla incinmem. Benim sevgiliden tüm isteğim güzel bir sondur.

53

Himmet ehli bu gece “Kadir Gecesidir” derler. Yâ Râb! Mutluluk işaretleri hangi yıldızdadır.

Gamze, güzellerin çene çukurunda olandır. Ben gıdının altında olana gamze demem.

Bülbüller gül bahçesinde feryadı figan ederler, inlerler. Âşıklar ise inziva meclisinde “Yâ Râb! Yâ Râb!” zikrindedir.

Gönül henüz aşk rumuzlarını öğrenmektedir; ona merhamet et, çünkü mektep çocuğudur.

Öyle bir güzele âşık oldum ki onun himmetinden dolayı kemerli gökyüzü ve revaklı felek ona binit olmuştur.

O sevgilim dünyanın güzellerine sesleniyor; çünkü devrin güzelleri onun güzelliğine hayran olmuşlardır.

Ey nazlı sevgili! Senin ayrılık ateşin Şevkî'yi yaktı; vuslatınla ona merhamet et; çünkü budur onun istediği.

54

Senin sevda gamından bütün gece işim gücüm yanma ve erimedir. Benim senden istediğim senin abı hayat olan kırmızı dudağından bir damla sudur.

Ey sevgili! Senin sevginden öyle perişan olmuşum ki senle benim aşkımın karşısında Mahmud ile Ayaz nasıl dayanabilir?

Onu istemede ciğer kanı temizlik suyu olmadıkça, onun meclisinde ne temizlik, ne abdest ne de namaz olur.

Gözüm her an sevgilin yolunda ve yârden haber beklemektedir. Kulağım bütün gece çalgıcının neyinden (gelecek) sevgilinin haberi için tamamen açıktır.

Senin zülfün zamanın âşıkları için nasıl kıvrım kıvrım bir zincirdir. Ve o büyücü iki gözün akıl ve idrakiyle hokkabazlık yapmaktadır.

Şevkî'nin gazelinin senin zülfüne söyleyecek çok sözü vardır. Bu hikâye dağınık ve uzun olduğu için bitirilemez.

55

Gönlüm daima sevgilinin zülfünün bağına tutkundur ve o kıvrım kıvrım zincirden dolayı sıkıntıyla inleyen ve üzüldür.

Eğer nergis kendi gözünü senin gözüne benzetirse ve eğer seher yeli onun ağzına toprak atarsa uygundur.

Eğer sevgili hasta gönlümün nabzını tutmazsa, İsa'nın yakını ve dostu olsa da mahşere kadar hastadır.

Sevgilim beni, ayva tüyleri, rengi ve kokusuyla cilve yapıyor. Gül bahçesinin etrafındaki o gül nasıl da cilvenir.

Gönül ayrılıktan dolayı perişandır ve sevgiliye kavuşmak ister. Bizim gönlümüzün yıkıntısı hangi el mamur eder?

Sarhoşluk ve şaraptan dolayı her zahidin önünde sırrı aşikâr etme; çünkü bencil zahidin gönlü sırlar hazinesinin yeri değildir.

Ey Şevkî! Çalgıcı ve şaraptan haber ver artık bir şey söyleme; çünkü çalgıcıların kalbi huzurlu ve şarabın gözü açıktır.

56

Ayyüzlülerin sevgisi yüzünden âşıkların başındaki ne sevda vardır? Sevgi ve muhabbet âşıkların başında bir taçdır.

Her tarafından ebedi izzet u ikram buldular. Padişahırlar ve çok mücevherli taç başlarının üzerindedir.

Varlık çeşmesinden gönüllerinca ab-ı hayat içiyorlar. Dünyada onların kaynağı kevser havuzlarıdır.

Dünyada gönül ehlinde bağlılık izi yoktur. Kalbin ve dilin düşüncesi de “Allahu Ekber” zikridir.

Dünyada tevazudan dolayı alçaktadırlar, kolu ve kanatları yoktur. Lakin onların değeri yüksek zirvelerden daha yüksektir.

Ey seher yeli! Canın burnu hayat bulsun diye ayyüzlümün saçından bir koku getir, çünkü onun kokusu amber kokusudur.

Ey Şevkî! Ne zamana kadar tehlikeler çölünde kaybolacaksın? Sevgilinin eteğini eline geçir, çünkü bilgin bir rehberdir.

57

Ayrılıktan göz bebeğıme kan oturmuştur; sürekli senin gamından insanların hali nasıldır (bir bak).

Seni istemedeki ateştimde gönlümü kebab yapıyorum. Ağlamaktan dolayı iki gözümün yaşı Fırat ve Ceyhun olmuştur.

Aşktan dolayı huy edindiğimden beri benim sözüm Mecnûn'un uzun hikâyesi gibidir.

Gönlümün iltahaplı yarasını nasıl tedavi ederim? Çünkü onun yarası alışlagelmiş bütün yaralardan fazladır.

Artık doktor benim gönlüme nasıl çare bulur? Çünkü sevgilinin vuslatı gönlüme merhemdir hep.

Ben dünya halkından şikâyet etmiyorum. Bütün şikâyetim kötü şans ve talihtendir.

Benim hayata dair bir hayalim yok; olacak olsa bütün hayalim Humayun'a²⁰² kavuşmak olur.

Güzellik alameti ne ben, ne ayva tüyleri ne de cilvedir. Güzellerin güzellik alameti kusursuz güzelliiktir.

Onun medhi hakkında söz söylemek senin haddin değildir; çünkü Şevkî, onun sıfatlarına senin aklın ermez.

58

Hayır, aşktan konuşanın yanında aşk konusunun uzun ve belirsiz bir iş olduğu ma-lumdur.

Suyun toprağı kuraklıktan yumuşattığı gibi güzellerin elinde âşıkların gönlü de mum gibidir.

Her ne kadar şarap özellik olarak akli götürse de gönülden kederi yok etmek için gerekli bir maddedir.

İlim ve irfan ehline özel bir şarap vardır. Akli olmayan şaraptan mahrumdur.

²⁰² Humayun: Çin fağfurunun kızın adıdır, Neriman ona âşık olmuş, fakat o padişan kızı olduğu için ona yüz vermemiştir (www.loghatnaameh.org).

Rızık için üzülmə, sen mutlu ol! Çünkü rızık ezelden taksim edilip dağıtılmıştır.
 Ülke kuşu başına yuva yaptığı zaman mamur beden harap olur ahir zamanda.
 Şevkî'nin nazmı gibi renkli şiirler söyle; çünkü gönlüm bütün gece ayrılıktan dolayı kederlidir.

59

Ey Allahım! Acaba bugün sevgilim esenlikle döner ve ondan vuslat alameti görür müyüm?

Gözyaşımın kanıyla inci ve saf altın yapayım ayağına evimi barkımı bağışlarım.
 Sevgilim gönlünden kötü bir şey geçirmesin diye muskama yüz ihlâs suresi yazayım.

Canımı ve benim gibi yüzlerce canı onun yolunda saçsam da cimrilik etmiş olmam ve pişmanlık duymam.

Şevkî senin ayrılık anını gördüğü gün, dünya kıyamet günü gibi başına yıkılır.

60

Dedim ki; sen padişahsın, ben ise senin en hakir kölen. Yolda bekliyorum, esenlik ver bana.

Bir rehberden sevgilinin mahallesini sordum. Onun uzağında uğursuzluk, yakınında kınama vardır diye cevap verdi.

Aşk mahallesinde kan deryası gördüm ve dedim ki; bundan zoru gitmek, daha zoru kalmaktır.

Ayrılıktan dolayı rüyamda bir işaret gördüm. Sabah olunca gözde yüzlerce alamet gördüm.

Sabahleyin seninle bu gece buluşmaya geleceğim diye söz verdi. Dedim ki Allah için sözünü unutma.

Dedim ki Allah için yüzünü süsleme. Belki ondan dolayı zinetinde pişmanlık görürsün.

Tanıdık birinden sevgilinin halini sordum. Ben böyle boylu poslu sevgili görmedim diye cevap verdi.

Ey Şevkî! Dindar pirlere bir müjde ver de dünyada keramet yatağında uyusunlar.

61

Çimenlikte goncayı vASFeden bülbül gibi dilim sürekli senin güzelliğini vASFeder.

Bizden şarabın tortusu ve saflığıyla ilgili itiraz gelmez; çünkü pir-i muğanın verdiği bizzat adalettir.

Biz sevgiliye karşı hep kusur işleriz. Eğer sevgili kınamazsa yumuşaklığından ve iyiliğindendir.

Gerçi küpün dibinde şarap tortusu olur; ama küpün ağzındaki şarap saftır.

Benim kalemim senin vASFın dışında altın sırmalı halı dokusa da benim gözümde yün ve hasır dokuyandır.

İyiliği ve kötülüğü aynı ölçüde olanın yeri ateşperest çocukları gibi Ârâf'tadır.

Ey gururlu kişi! Sahte parayla ne alacaksın? Zamane nakkadının²⁰³ sarraf olduğundan haberin yok mu?

Bizim rintlik sözümüzün doğru olduğunu kabul et; çünkü bizim zahidimizin sözü palavradır, saçmadır.

İşin mukayesesini Anka kuşundan öğren ve akıllı ol; çünkü tevekkül edenin şöhreti Kaf dağından Kaf dağına kadardır.

Ey Şevkî! Sen bir günahattan korkuyorsun; ümitli ol, çünkü (Allah'ın affı) haddinden fazladır, binlercedir.

62

Ey gonca ağızlı! Bu gönlüm (yüzündeki) benin perişanıdır; kendinden geçmiş, tarumar olmuş ve perişandır.

Ayrılık kederinden dolayı bir an bile huzuru yoktur. Senin huzur veren ve ışık saçan cemalini arzulamaktadır.

²⁰³ Nakkad: Sahte para ile gerçek parayı birbirinden ayırt eden kişi.

Çok zaman geçti ve ayrılık anı sona erdi. Bugün onun iki gözü sana kavuşmayı beklemektedir.

Gerçi üzüm şarabı acılıkla meşhur olmuştur ama benim nezdimde o, şeker gibi tatlı berrak sudur.

Bizim sufimize göre şarap haramdır, fakat bizim mezhebimizde gül renkli şarap helaldir.

Ey meyhaneci çırağı! Sen şarap ver; bu rintler halkasındaki sözlere kulak verme.

Dün gece rüyamda “Ey Şevkî! Sana müjdelers olsun; çünkü bu mükemmel faldır.” diye vuslat için haber gelmişti bana.

63

Ey kalem! Başını öne eğ, söz zamanıdır; peri yüzlü (güzel) hakkında şiirler söyleme vaktidir.

Sırlar bahçesinde salınarak yürü ve geri gel; çünkü bu çocuk tabiatlı gazelde tam bir yılı doldurmuştur.

Yeni şiirler ve yeni tarz lafızlar yeni sayfada salınan yeni varaklardır.

Eğer beyitlerin uçsuz bucaksız derinlikteki (denizi) coşarsa mânâ sultanı böyle bir zamanda köledir.

Senin şiirler ülkende kalem malup olsa da senden başkası ey kalem bu şehirde haramdır.

Belki söz ehline seslenirsin; ama senin gibisi ey kalem bu zamanda kimdir?

Ey Şevkî! Kıskançlık erbabını kötüleme; çünkü günler ibadet günleridir ve oruç (ayı da) yakındır.

64

Vâsıfını nasıl söyleyeyim; çünkü senin sıfatların aşikârdır, yeni doğmuş ay gibi dünyada meşhurdur.

Ben senin güzelliğin hakkında söz edemem, eksilmez ki hiç. Bu dünyayı aydınlatan güneşin anlatılmaya ihtiyacı yoktur.

Senin güzel hilâl kaşının kıvrımı altında saf tutmuş kirpikler, savaş görmüş okların ve yayın yeridir.

Onun Vâsıfları hakkında kimse bir şey sorduğu zaman; o iki cihanda zamanın güzellerinin lideridir de.

Ayrılıktan dolayı canım ağzıma geldi, yardım et; çünkü bu göz yolda daima seni gözlemektedir.

Senin güzelliğinin Vâsıfları kalemle yazılmaz; çünkü senin derin deniz gibi olan Vâsıfların sonsuzdur, sınırsızdır.

Ey Şevkî! Sen gönül meclisini nasıl da kokulandırıyorsun. Senin gazel ve şiirinin kokusu cennet kokusu gibidir.

65

Bir kuşun Süleyman'la “malın, mülkün ve sermayen yok olacak” diye konuştuğunu duydum.

Çimenlikte taptaze açan her gül, gün olarak beş veya altı gün taze kalır.

Yusuf gibi bir sevgiliyle tarumar olan kişi perişanlıktan dolayı nerede huzur ve uyku bulur?

Seher vakti gözleri inci delen kişi, her iki dünyada da muradına erdi.

Dünya halkının dünyaya karşı arzusu çoktur; murat incisini eline geçiremeyen de çoktur.

Ey Şevkî! Yıldız kümesi gibi bir arada görünenlerin hepsi sonunda birbirlerinden ayrılırlar.

66

Ey ülkesi yüksekliklerin zirvesi olan! Senin eşiğinin toprağı bütün padişahların başının üstündedir.

Kutsal kuş bütün meleklerden üstün olduğu gibi senin yuvan da sidre ve tuba ağacının dalındadır.

Dünya ve dünyanın süsü yokluktan var olmuştur. Fakat bunlardan murat hepsi senin bahanendir.

Dünyadaki bütün güzel sesler bülbül ve kumru sesi gibi hepsi senin şakımandır.

Şahın, dervişin, padişahın ve dilencinin boynundaki bütün iftihar ve mutluluk nişanesi senin nişanendir.

Zamane kütüphanesinde süs, gösteriş ve saltanatla içinde okunan her şey senin efsanendir.

Cömertlik edip zavallı Şevkî'nin elinden tut; çünkü perişandır ve ev senin evindir.

67

Ey zahirlik sarhoşu suffî! Beni azarlama; çünkü ben Elest gününden beri şarap içmekle meşhurum.

Sürekli tövbemi bozmaya niyetim yoktur; fakat ne tuhaf bir camdır ki kendi kendine kırılır.

Allah senin gönül açan yanağının şeklini yaratınca aşkımın iki tane ipi o hayale bağlandı.

Eğer sevilim gül bahçesine salınarak elinde gonca güllerle gelirse benim için nasıl müjde olur!

İki cihan onda sağlam bir şekilde yükselmiştir. Onun mertebesinin yüceliği asla aşağıda olmaz.

Her iki dünyada biraz da olsa onun değeri azalmaz. Onun yüce şerefi bütün zirvelere oturdu.

Ey Şevkî! Muradına ulaşmak için onun eteğini tut. Onun cömertlik pençesinden kimse kurtulamaz.

68

Aşk, gönülsüz bülbülün inlemesiyle azaptadır; çünkü aşkın işi senin gibi daima gam çekmektir.

Senin gül bahçesinden muradın, gülfidanıdır. Senin, dünyadan muradın gül bakçesinin goncalarıdır.

İnle de ben ve sen gönülden feryatlar edelim; çünkü ben ve sen bir sevgilinin gül-yanağını düşünüyoruz.

Yoldan çıkmış feleğin gül bahçesinden vefa arama; çünkü gülün ömrü sadece yılın Nisan ve Mayıs aylarıdır.

Gönül, sen kimseden incinme ve ne istiyorsan yap; çünkü iki cihan saadeti incitmemekten geçer.

Akıl ehli olan her kişi kimseyi incitmez; çünkü dünyada akılsızların işi zalimlik.

Her ne kadar Şevkî'nin kalemi ondan inci akıtsa da güzellerin işi ağızdan şeker akıtmaktır.

69

Her ne kadar şarap neşe verse ve kadeh dolu olsa da; fitne çıkaran şarabı alenen içme.

Şarap kadehini önünde sarkan eteğinde sakla. Gizli iç çünkü bu şehirde bekçi kur-nazdır.

Tortu mu saf şarap mı diye düşünme her ne olursa iç; çünkü zilzurna sarhoşun nezdinde o ikisi birdir.

Gökyüzü kan saçan bir kalbur gibidir; onun küçük bir damlası şah Pervîz'in²⁰⁴ tacıdır.

Nâmerdi naz ve nimetle beslese de öldürür, elbette kan döken kılıçtır.

Sen onun dürüstlüğüne itimat etme ve emin ol ki onun güvenilir sabahına elbette nifak karışmıştır.

Koku tanıyanların burunları onunla hoş kokulu oldu; çünkü Şevkî'nin kaleminin ucu koku ve gül saçandır.

70

Her ne kadar akıllının işi akıl ve tedbir ise de takdir olunan her şey onun başına gelir.

²⁰⁴ Pervîz: İkinci Sasanî Padişahı.

O sevgiliden yüz niyazla bir kelim (etmesini) istedim. Bana kırıgı olacık ki bir cevap vermedi.

Feleğın oynucağından asla emın olma. Sana genç görünür fakat yaşlı bir ihtiyardır.

Onun (feleğın) sabahının yarı yalan söyledığını gör de onun sözüne inanma, çünkü yalandır.

Hâl dili sevgilinin yüzünü anlatıyor; dili kesilmiş kalemin ve yazının haddi değil.

Ey Şevkî! Senin manzum olarak söylediğın yeni gazel, altın ve gümüş kâğıtla teş-hire layıktır.

71

İlim erbabı hakkında felek ve dünya cimridir. (Onlara) Yün elbise giydirir ama kendisinininki atlastandır.

Felek evi dünyaya düşkün olanlara altın yüzünü gösteriyor. Fakat (insan) yalnız-lıktan dolayı çer-çöple (sıkıntıyla-üzüntüyle) doludur.

Yolcu yolunda daima doğru yürümelidir. Fakat eğri yürüyüşlü felek bazen önde bazen arkadadır.

Dünya saltanatı elinde olan müflistir. Fakirlik ve perişanlıkta olan müflis değildir.

Alçak felekten onun saltanatını istemiyoruz. Bir elbise, iki-üç lokma... Bize bu da yeter.

Sadece bir kişinin yapabildiğidir hüner. Herkesin yapabileceğı iş hüner olmaz.

Onun yanağının etrafına siyah hatlar yapmada, ey Şevkî, bu kalemin siyah mürek-kebi yardımcıdır.

72

Gönlüm sevdadan dolayı, kederden dalgaları her an çoşan deniz gibi, coşup taş-maktadır.

Nerede bir güzellik olursa güzele tapan da olur; nerede meyhane varsa şarap içen de olur.

Renkli ipek için üzölmez; gönlüm daima yünden elbise giyer.

Âşıkları aşka davet ediyor. Şarap içenlerin ordusunda sancak omuzdadır.
 Şarap içenlerin mahallesine müjde götür; çünkü meyhanede sevgilim şarap satar.
 Fazilete ve irfana bir rağbet yoktur. Bütün rağbet dinara ve kuruşadır.
 Şevkî'nin şiirinin çocuklarının yeri, şeref bakımından kulaktaki zevk beşikleridir.

73

Sürekli nefis ve gönül rahatlık peşindedir; çünkü benimle aynı dili konuşmakta ve aynı yatakta yatmaktadır.

İnziva erbabına nasıl ulaşırım? Çünkü benim nefsimin elbisesi kumaşlandır.
 Gece gündüz tırnağıyla gönlünü tırmalayan nasıl huzur bulur?
 Gece gündüz kötülük yaparak geçirir; çünkü iyilik sırrı ona belli değildir.
 Ey Şevkî! Karanlık (gece gibi olan) nefsin aklı yoktur; karanlık geceye akıl nur saçar.

74

Rintler meclisinde bir makamım var benim; çünkü zahitlik her zaman haramdır bana.

Eğer sufi mescide salınarak gelirse, ben de meyhaneye daima salınarak gelirim.
 Bu şehirde günah işleyen ben değilim sadece. Şehirde günah işlemeyen kim var ki?
 Böyle rintlik, istiğna ve sarhoşluk içinde dünya şahı benim en hakir kölemdir.
 Ey sevgili! Sen bir saat beni dinle; çünkü senden isteğim bir kelimedir.
 Ey doğunun güneşi! Kendinle ne övünürsün? Çünkü benim ayım bu gece dolunaydır.

Ey Şevkî! Düşmanların zulmünü düşünme; çünkü yakında intikamını alırsın.

75

Sarhoşların sohbetinde benim sözüm vardır. Gece boyunca nefsim cebelleşmedir.

Eğer zahidlerin nezdinde şarap haram ise bana göre anne sütünden daha helaldir.

Herkesin gönlünde bir dileği vardır. Benimse kalbimin dileği sana kavuşmaktır.
 Zalimlerin zulmünden güven içinde oturdum; çünkü zulüm güneşi daima zevaldedir.
 Niçin kanım senin mezhebinde helaldir? Benim süalim budur, bana cevap ver.
 Cahillerin namazı zikir ve kıraattır. Ariflerin namazında ise okuma yoktur.

Ey sevgili! Hayatta olduğum sürece senden ayrı olacağım ha! Bu benim için imkânsız bir şeydir.

Şevkî ayrılık ateşinden dolayı kebab oldu. “Bu ne haldir?” diye sormadı kimse ona.

76

İmdat! Gönül yakan ayrılık ateşinden imdat! İmdat! Genç güzellerin zulmünden imdat!

Ayrılık yüzünden senin aşk ateşinde daha ne zamana kadar yanacağım? Bedenimin kebab gibi olmasına üzülmez misin? İmdat!

Gözümde akan kanlı gözyaşım yanımdan ırmak gibi akmakta. Her gece sabaha kadar ağlama ve inlemedeyim, imdat!

Gözyaşım, göz yayından bu bedenimin üzerine sivri uçlu oklar gibi düşmekte, imdat!

Taş gönlü elmas gibi olan gözyaşım ile çok deldim. Ağlayan cana nice ok ve mızrak geldi, imdat!

Gönlü incinmiş dilencine merhamet et. İmdat! Ey ayyüzlü güzellerin padişahı, imdat!

Ey gümüş tenli! Zavallı Şevkî'ye bir lütufta bulun; çünkü gönlü ve canı senin aşkının gamında çok imdat der.

77

Mertebe, şan ve şerefte gavsın ayağına nasıl ulaşılabilir? Nice akıl ehli gavsın kırmızı şarabıyla sarhoştur.

Allah yolunun davasında gururlu olmak yaraşır; çünkü gavs davası anında kibirlik olmaz.

Davul, gökyüzünde izzet ve şereften dem vuruyor. Gavsın neyi ise gökyüzünde ihtişamdan dem vuruyor.

Gavsın nüfuz ve otoritesi her disiplinsiz askeri cezalandırır.

Gavsın himmet eden büyüklüğü ve hayat veren imdadı her çağrıldığında (herkese) yetişir.

Gavsın başının üzerine mücevherlerle süslenmiş padişahlık tacı koyarlar. Gavsın üzerinde sırmalı teşrif hilati vardır.

Ey Şevkî! Gavsın yüce nazarı bir an sana ihsanda bulunacak olsa senin her işin altın olur elbet.

78

Zulüm dolu feleğin durumu azıyla çoğuyla abes değildir. Dünyanın işi eziyeti, kederi, eğrisi ve büğrüsüyle abes değildir.

Dirhemin şekli sikke padişahlarına âlem olur. Altın ve gümüş sikkelerin üzerinde dirhemin şekli abes değildir.

İki kişinin işi uygun olur, her iksinin (de) ihtiyacı giderilir. Alışveriş son derece çaredir; bey'-i selem²⁰⁵ abes değildir.

Keder için şarap içerler, birlikte zevk u sefa ederler. Bütün zulmü defederler, Cem'in kadehi abes değildir.

Eğer kalemin payı olmasaydı dünyanın işi yok olur giderdi. Kâr ve zarar birlikte olurdu; kılıç ve kalem abes değildir.

Suç ve günahıtan kurtulma yeri acaba Kâbe midir? Ey Şevkî! Eğer sen anlarsan rükün ve harem abes değildir.

²⁰⁵ Bey'-i selem: Olgunlaşmamış ürünün tarladan alınıp satılması.

79

Senin güzelliğin bütün güzellerin revacını artırır. Senin İsa gibi nefesin ölümlere şifa verir.

Hemcimsin hemcinsine şefaati kendisindendir. Mescidin kandil kabı da şarabın kadehi de camdandır.

Senin o lâl dudağın dünya şekerini toplamıştır. Senin bu gamzen feleğin şehrinde haraç alır.

Eğer bir gün afetten dolayı mizacım harap olursa, her iki dünya baştan aşağı birbirine girer.

Aşk yolunda isteyerek keçe giy. Zahit sen ne yapıyorsun bu yamalı elbiseler ve taç!

İzzet pazarında, kanaat ehlinde ve Huma kuşunun gölgesinde tevazu olsun diye tavuk kanadı vermezler.

Ey Şevkî! İhtiyak denizi dalgalandığı zaman, gönül meydanı nasıl ebedi kalır?

80

Benden ümit, züht ve kurtuluş yolu isteme. Çünkü heva ve hevesten dolayı başımdaki şarap ve içki neşesi gitti.

Benim nazarım onun dergâhına anahtar olmadıkça arzu sarayına ve aşk evine gitmem.

Ey gönül! Eğer ona kavuşmak istiyorsan ayrılık ateşiyle sabah akşam yanıp yakıl.

Eğer gönül bir güneş yüzlünün zülfünde esir oldu mu sen sanma ki kurtuluş yolu bulacak her zaman.

Ne fayda! Neşe, eğlence ve kurtuluş zamanı olan bu mevsimde meyhane kapandı.

Eğer dostla kavuşmak onun lütfuyla müyesser olmadıysa yüzlerce ısrar etsen de çaresi yoktur.

Bütün âlem senin yüzüne onun kapısını kapatsalar da sen üzülme; Fettah (olan Allah) onun kapısını sana açar.

Ey Şevkî! Senin kaleminin sesi, mâhur ve ruhlara rahatlık veren namerler gibi gönül ehlinin kulağına ulaşır.

81

İki gözüm kutlu yüzün cemalindedir. Kutlu keman kaşlının esiriyim.

Gönlüm, kıvrımlı zülfün kemendindedir. Kutlu güzelin saçları elime ne zaman geçer?

Ey Allahım! Çarem yoktur, kutlu güzelin saçının tuzağından ve bağından kurtar beni.

Her salınarak yürüyen servi boylunun ne haddinedir ki gönül alan güzelin boyu gibi olsun.

Tatar ve Hoten miskine söyle. Kutlu güzelin amber kokulu beniyle git.

Acaba bir gün onu görebilir miyim? Çünkü kutlu güzelin peşinde yalnız koşuyorum.

Seher yeli! Bana gülden hiç gül kokusu getirme. Bana gül kokusu olarak kutlu güzelin Şebboy kokusu yeter.

Benim burnum kutlu güzelin büyülu nergisinin kokusuyla doludur.

Felak ve Nâs surelerini üç ihlâsla birlikte okuyayım, kutlu güzelin bileğine muska yapayım.

Şevkî'nin yarasına kutlu güzelin ilaç gibi o yakut dudağından başka ilaç olmaz.

82

Şiirden çok şeyler yazdım. Onun yüzünden ömür boşa geçti. Eyvah!

Bu letâfet fidanım büyümedi, meyve vermedi, bir dalı da yoktur onun.

Kara bahtımdan ve şanssızlığımdan, bir baltaya sap olamadım.

Keder, gam ve kirden uzak kimse görmedim.

Sıkıntıdayım, mahvolmuşum. Benim sıkıntım geçmedi, ferahlamadım.

Diğerleri makam ve mevki elde etti, ben ise dünyada kâtip olarak kaldım.

Felek bana hep yan bakar, bir an bile beni korkudan emin kılmadı.

Kalemimi ciğer kanıma bandıra bandıra bu gazellerle bir saray yazdım.

Ey Şevkî! Dert ve sabır nereye kadar? Senin kalp akçen beş para etmedi.

83

Medet Şeyh'in himmetinden ve kutlu talihinden! Ne güzel Şeyh'in o devleti ve nüfuzu.

Şeyh Geylânî, iki dünyanın kutbu. Dünyanın önderi hazret-i Şeyh.

Dokuz feleğin damında edepli bir şekilde Şeyh için nakkare çalarlar.

Onun ismi Hz. Abdülkâdir. Şeyh'in şöhreti sancak gibi oldu.

Sıkıntı ve darlık anında Şeyh'in himmeti çabucak ulaşır.

Şeyh'in mağrur bakışı bütün nazar sahiplerinden daha iyidir.

Ey Şevkî! Eğer Şeyh'in nazarı sana ulaşırsa, işin altın gibi olur.

84

Su, ekmek ve buğdaydan daha iyi ne vardır? Namaz ve öğrenmeden daha lüzumlu ne vardır?

İnsan konuşmasıyla bütün hayvanlardan daha faziletlidir ama konuşmayı terk etmekten daha güzel ne vardır?

Söz gümüş, sükût altın ise de altınla geçinip, yaşamaktan daha hoş ne vardır?

Bahar vakti bülbülün nağmesi ne hoş gelir. Seher vakti nağme sesinden daha hoş ne vardır?

Düşmanları cezalandırmak hoş olur. İntikam almak ve galip gelmekten daha iyi ne vardır?

Suçlu kişinin suçunu affetmek güzeldir. Suçlu kişiyi affetmekten daha iyi ne vardır?

Bahçede lale, zambak ve yasemin yetişir. Açmış gülden daha hoş ne vardır?

Ey Şevkî! Temiz ol ve kimseden korkma! Kişinin güvende ve sağlıklı olmasından daha iyi ne vardır?

85

Allah'a şükür! Meyhanenin kapısı açıldı, gelen-giden için ruhsat ve izin uygun oldu.

Eyvah! Zamanımız boşa geçti. Pir-i muğandan gelen her serzeniş uygun bir bağış oldu.

Ey güzel! Yar bu güzellikte görüldüğü sürece şarabı ve çalgıcıyı nasıl terk edebilirim?

Benim hayat macunum ruh gibi olan bu şaraptandır. Gönül fidanım şüphesiz bununla neşv ü nema bulur.

Elde şarap, kucakta gül ve mülayım sevgili. Bizde olan bu zevk u sefa Cem'e nasip olmadı.

Ey Sakî! Bu şarap kadehi bana öyle bir cilve verdi ki yaralı gönlümün yarasına şifa oldu.

Aşkın gamına kaptırdığım gönül kargam hakikat zirvesinde ne tuhaf bir huma oldu.

Ey Şevkî! Onun iki zülfüne kaptırdığım gönlün keder ve sıkıntı kemendine ve belâ tuzağına düştü.

86

Seher yeli bu çimende isteğime göre esmedi. Hayat bahçemin fidanı arzu edilen boya ulaşmadı.

Muradımın gülü o yüzden ırmak kenarında soldu. Gönlümün eli kırmızı ve beyaz gonca dermedi.

Felek, perdede gizli olan içimdeki sırrımı dışarı çıkardı ve perdesini yırttı.

Ben aşktan zorluk ve sıkıntı çektim. Allah'tan başka halktan kimse görmedi ve duymadı.

Aşka düşen sabredemez; çünkü aşk yarası bilmezsin ne kanlar döktü ondan.

Sevdadan kurtulu yoktur, akıllı olan kendisinin kurtulması için can dizginini teslim etti.

Aşk derdinden hasta olduğumdan beri sevgilimin bir an bile halimi sorduğunu görmedim.

Bu dünyada kimi tanıdım ve kimi gördümse kötü işin hepsi sahibinin ayağına dolandı.

Şevkî gazeli tahkik vadisinden çıkar. Sen bu tarz gazelleri nasıl taklid edersin?

87

Sevgilisi olmayana akıllı demem. Akıllıların nezdinde bir değeri ve itibarı yoktur.
 Âşk oyunun ahvalini cahillerden sormayın. Aşk olan kişi feleğin gamını çekmez.
 Eğer zevk u sefa ettiysem aşk zamanında ettim. Sahip olduğum şarap kadehine
 Cem Sultan sahip değildir.

Muhabbet bahçesinde gezip dolaşmak hoştur. Ondan gelen neşe İrem bahçesinde
 yoktur.

Gönlümde bir güzelin resmi var. Sahip olduğum o güzel Rum ve Acem’de yoktur.
 Gördüğüm her rahatı sevgiliden gördüm. Artık vefasızlıktan başka sitem ve zulüm
 yoktur.

Mutluluk dar gözlülerle artar. Fakat cömert olmayanın değeri yoktur.
 Eli açık olanın asla gümüş ve altına olmaz. Ne yazık ki ihsan ehlinin nakdi ve dir-
 hemi yoktur.

Şevkî şiirler ve vezinler nazmında salınarak yürü. Sahip olduğun bu hususlar ka-
 lem ehlinde yoktur.

88

Sevgilimin bakış yarasının oku ve yayı yoktur. Onun yüzünün güzelliğine dünyada
 kimse sahip değildir.

Yusuf dünyada güzel yüzüyle meşhurdur; fakat sevgilimin güzelliğinden onda hiç
 bir belirti yoktur.

Sevgilim cilveyle salınarak geldiği an, o güzel boy pos çimenliğin servisinde yok-
 tur.

Şeytan hile ve hilekârlıkta eşsizdir; fakat ne yapılabilir, kadınların hilesi gibi hilesi
 yoktur.

Dünyadaya hırs ve tamah etmek cahillerin işidir. Bülbüller gibi âhı figânı yoktur.
 Dünya devi güç ve tahammülde karınca gibidir. Sahip olduğu bu güce kükreyen fil
 sahip değildir.

Rintlerle zahitler arasında çok fark vardır. Bu başını terketmez diğeri ise canının değeri yoktur.

Şevkî'nin içindeki ateş bağrında gizlidir. Dilindeki beyan ağzında yoktur.

89

Benim boyum ayrılık kederinden dolayı iki büklüm oldu. Keder yüzünden bilmezsin gönlümde neler oldu.

Ben keder ve dert ilacı görmedim. Benim ilacım bizzat ilacı terketmek oldu.

Ben dünyadan bir vefa görmedim. Her kime vefa ettimse bana cefa oldu.

Ben düşmanlardan ve hasımlardan incinmem. Benim incinmem tanıdıktan oldu.

Benim ömrümde gördüğüm huzur, tamamen nasıl ve niçini terkte oldu.

Güzellerden incinirim diye kime dedim ki. Ben demedim, bu iftira kimden hâsıl oldu?

Benim sevgilinin yolunda çektiğim cefalar boşa gitti, hepsi yok oldu.

Kendi akrabalarımın huzur görmedim. Yaptığım uygun şeyler uygunsuz oldu.

Şevkî için istediğim her iyilik, eğer olduysa Allah'ın takdiriyle oldu.

90

Ey Azizler! Zamanın tadı kalmadı. Dünyada bir derde derman kalmadı.

Zamane ehli kadın tabiatına büründü. Kimsede erkek huyu kalmadı.

Zamane oğullarından dolayı kötü işleri yayıldı. Hiç birinde iyilik isteği kalmadı.

Bu irfan ve fazilet nüshası yok oldu. İrfan macmuasından bir harf kalmadı.

Cahillere kıymet ve değer veriyorlar; âlimlerin itibarı aynı kalmadı.

İlim, takva ve barış bozuldu. Hiç kimsede zerre iman kalmadı.

Birbirini aldatma ve hileden başka (bir şey) yoktur. Şeytanın hilesine ihtiyaç kalmadı.

Diyanetten, insanlıktan ve vefadan, onlardan kimsede bir zerre kalmadı.

Birbirlerini yağmalıyorlar. Helal maldan bir iz kalmadı.

Ey Şevkî! Kendine tamam oldu diye nasıl söylersin? Furkan'ın hükmü, Kur'ân'ın manası kalmadı.

91

Dünyada ölmeyip hükümdar kalan kimdir? Ya da yerini başkasına teslim etmeyen kimdir?

Zamanenin darlığını böyle gördüm ve biliyorum ki onun işkencesinden bir kimse eziyet görmeden kurtulmadı.

Dünyanın toprağı ve külü, altın ile gümüş biriktirip ve ondan hiç yemeyenin başına olsun!

Başkalarının ayıplarını senin önüne getirip sayan arabozucu insanların sözünden yüz çevir.

Çünkü başkalarının ayıplarını senin önüne getirdi ve koydu. Aynı şekilde senin ayıbını başkalarına götürecektir.

Dünyada ismini iyilikle yaşatanın adı dünyada yaşar, öldü zannetme.

Şevkî, gazelin şeklini tasarlamak kolaydır; fakat onu yapraklardan temizlemek zordur.

92

Eğer bu zamanda benim ağzımda tat varsa, güzellerin dudağının şekerinden başka lezzetli bir şey yoktur.

Meyhanenin kapısından gittiğim o seher vakti ne güzel vakittir; çünkü sabah şarabından başka lezzetli bir şey yoktur.

Gülün tahtı, gül ve çiçek bahçesine doğru açıldı. Onun sabah vaktinden başka lezzetli bir şey yoktur.

Sevgili seher vaktinde uyumuş ve terlemiş. O vuslat vaktinden başka lezzetli bir şey yoktur.

Bayram günü, nevrüz mevsimi ve sevgiliye kavuşma (zamanı)dır. Böyle bir anda bunlardan başka lezzetli bir şey yoktur.

Çimenlik, bahar, şarap ve dolunaylı gecesi, bunların lezzetinden daha lezzetli başka bir şey yoktur.

Gençlik zamanı, çalgı, sakî ve şarap, ey Şevkî, şüphesiz bunlardan lezzetli başka bir şey yoktur.

93

Bizim sıkıntımıza sığınak olacak bir yâri ben niçin edinmeyeyim ki?
 Her gece, her akşam ve her sabah senin beni zemmetmen vaciptir.
 Ben âşık gönlümü senin aşkın yolunda feda ettim, onun nakdi geçerli oldu mu?
 Ömrümün lezzeti benim elimden gitti. Heyhat! Sensiz nasıl tat alırım?
 Aşk faslında senin güzellik meselen meşhur olmuştur; bu kural dışı değildir.
 İki dünyamda benim için senin bu yüce gölgenden daha iyi bir sığınak yoktur.
 Senin yüzünden sığınağı olmayanın hâlini sorma ve sen Allah'a sığınırım de ha!
 Şevkî hasetçilerden sana onun kereminden başka sığınacak ve sığınılacak kimse yoktur.

94

Senin aşkının arzusu gönlümden sebatı ve kararlılığı götürdü. Benim hayatımın merkezi senin zülfünün ucundadır.
 Benim gönül derdime senin şeker gibi dudağın deva olmadı. Eğer İsa ile arkadaş olsam hasta olurum.
 Gönül derdinin ilacı Kanun'da²⁰⁶ yoktur. İlacımı kimden isteyeyim? Sensin mimarım benim.
 Ağlamaktan göz bebeğime ve iki gözüm kan oturdu; çünkü senin güzelliğini bu şehirde inkâr ediyorlar.
 Senin saçının ortasındaki çizgi başımdan aklımı ve idrakimi alıp götürdü. Gözden bazen inci bazen altın saçtı.
 Eğer ayyüzlü şefkatini bana layık görse Şevkî gibi defterimi şiirlerle doldururum.

95

Katıksız şarap ve sakî hoş ve yar meclisi, rakip olmazsa iş istenildiği gibi olur.
 Şarapsız ve sevgilisiz benden geçen anı yok farzet, ey Allahım benim ömrümden sayma!

²⁰⁶ Kanun: İbn-i Sina'nın tıpla ilgili eseri.

İşin kurallarını Anka'dan öğren ve rahat ol. Gönül dünyaya bağlılığını terk etmekten dolayı çok mutlu olur.

Her ne kadar inci ve mücevher denizin dibinde ise de insanların kurtuluşu sahilde ve kenardadır.

Sürekli her rahatlığın arkasında bir sıkıntı gelir. Nitekim sarhoşluğun arkasından başağrısı ve mahmurluk olur.

Uzun boylu olan herkesin himmeti olmaz. Nitekim çınarın dalı büyür ama meyve vermez.

Ben, sabitkademlikte servinin himmetinin kölesiyim. Sonbaharda da ilkbahar da da onun durumu değişmez.

Gönülsüz Şevkî'nin dili aşktan dolayı inlemektedir. Gönül ateşinden dolayı sürekli şiirler terennüm eder.

Ey seher yeli! Sevgilinin saçından bir koku getir. Gençler bahçesinden bir bahar gülü getir.

Başımda başka bir sevdam var benim. Ey Çalgıcı! Hoş nağmeyi altı telli gitardan güzel bir nağme getir.

Benim yolumu ya meyhane kapısına çıkar ya da meyhanecinin evin kapısına çıkar.

Bu yamalı hırka ve bu padişah tacı ne işime yarar benim, aşk yolunda zünnar ipi getir bana.

Fıkıh meselesini ve sufi kitabını ne yapayım. Sırların o makbul kitabını getir bana.

Benim bu yaralı gönlüme yakınların himmeti faydalı olmadı. Bir sebep için yabancılardan himmetini getir bana.

Sen kendi kendine boş boş ne gazel söyleyip durursun, ey Şevkî eğer gücün yetmezse kederi yok eden şarabı getir.

97

Ey seher yeli! Falanın mahallesinin toprağını getir bana. Kendi isteğim için gençlik kokunu getir bana.

Dağ servisi ve şimşir ağacının boyu işe yaramaz. Sen çimendeki servi boyluyu getir bana.

Feleğin gözündeki pislik onun yolunun toprağından oldu; sen o nişan toprağından getir bana.

Ey Sakî! Bir iki kadeh şarabın ne değeri olur ki. Eğer sen iyilik yapacaksan büyük kadeh getir bana.

Ve eğer gece muhafızı ve bekçiyi tehlikeli görürsen hırkanın altında gizlice şarap getir bana.

Bizim mezhebimizde şarap helaldir; fakat o pir-i muğanın mezhebinden fetva getir bana.

Ey Şevkî! Gençlik ve aşk peşinden koşulan günlerdir. Yakut dudaklı ve gonca ağızlıdan haber getir bana.

98

Ey güzel! Bu güzelliğin, cemalin ve servi gibi boyunla suçsuz, günahsız ve cezasız âşıkların gönlünü çaldın.

Böyle boylu ve güzel, böyle peri suretli, parlak ay yüzlü ve kâkülü kokulu,

Senin gibi bir güzel görmedim ve kimseden de duymadım. Ben yıllarca yaşadım, böyle güzel bir dilber (görmedim.)

Ya âşıkların gamına sahip değilsin ya da onların üzüntüsünün taşıımıyorsun; çünkü ağlatarak öldürüyor, kılıçla ve hançerle yaralıyorsun.

Yay kaşlarından ve oklarından Allah'a sığınırım. Eğer ikisiyle canımı teslim edersem bu kaderdir.

Nazlı yârimin yüzünden ay utanır. Onun siyah saçından misk ve amber utanır.

Zannetme ki Şevkî senin kapından yüz çevirecek; çünkü senin dergâhın sayesinde fer, boy, güzellik ve süs sahibi olmuştur.

99

Zülfünün zinciri en büyük büyüdür. Kıl gibi belin son derece incedir.

Senin yüzünün mumu gecelerin ışıdır. Kelebek ondan dolayı yandı, muzdarip oldu.

Yüzünün güzelliğine hayran olur güneş. Ondan dolayı da ay son derece şaşkına döndü.

Herkes senin güzelliğine hayran olur ey güzellerin güneşi, ey en nurlu ay!

Ey güzel yüzlü! Güzelliğini kem gözlerden korumak için muska isterim.

İhlas ve iki kul (Felak ve Nâs) surelerini her gün okurum, senin güzelliğin için ezber yaptım.

Şevkî ne çalışıp durursun şiir nazmetmek için. Bir arpa etmez zenginin katında.

Senin nazmın mumdur körler meclisinde. Yoksa özel bir at mıdır eşek sürüsünde!

100

Ey sevgili! Ahım taş kalbine tesir etmez. Bundan daha acabi; gönlünde ne korkun var ne de endişen.

Ben senin aşkıdan tuzağa düştüğümünden beri sonsuza dek kaçacak yerim yoktur benim.

Ben senin sevgini nasıl terk ederim. Ölmedikçe senin güneşinin gölgesi başımdan gitmez.

Mezara gidinceye kadar aşkın yolunda giderim. Ömrümde başka bir iş yapmayacağım diye tövbe ettim.

Yürümeye gücüm yok, menzil uzaktır. Eğer sevgilim yola çıkmışsa ne yapabilirim ben.

Bir hünerim yok, o yüzden onun gözünden düştüm. İş ya altınla olur ya da sanatla.

Ben Şevkî gibi güzellikten uzağım demedim ki. Şiir yazıyorum, belki altınla satın alırlar diye.

101

Ey seher yeli! Başımdaki derdi masalı gibi anlatayım sana. Artık sen de o sevgilinin yanında anlatırsın.

Dün gece yaralı gönlümü düşünmekten uyumadım. Izdıraptan sabaha kadar gözümü kapatmadım.

Öyle ki onun ateşinin alevinden yanıyorum. Bana iltifat da etmez ki başka bir yerde yüz göstereyim.

Gönlüm kan oldu ve yaralı ciğerim oryata çıktı. Vah! O kandan ve o yaralı ciğerden ne dertler geldi.

Sevgilim sefere karar verdi, onunla vedalaştım. Bu ayrılıktan ve seferden döndüğü gün, ne güzel gün, ah!

Uzun ve uzak bir yolculuk, ondan haber gelmiyor. Haber getirene canımı feda ederim.

Şevkî, eğer gönlümün arzusuna kavuşursam, geçip giden ömrüme baştan başlama-ya çalışırım.

102

Dünyada hayatına şükreden kimse görmedim. Herkesin tabiatı birbirinden farklıdır.

Hakk'ın nimeti yaratılanlar üzerinde sınırsız ve sayısızdır. Fakat teşekkürde kusurlu insan çoktur.

Her kim mala mülke çok kıymet verirse zor günde kendisine yardım edecek kimse olmaz.

Cömertlerin yanında şans yer almaz. Şans cimrilerin yanında övünür.

Şans tavassut durumunda yok olmaz. Cimrilikte de cömertlikte de şans yardımcı olur.

Kuyumcu altını azalınca toprağı teftişe başlar. Zengin iflas edince defterlerini düzeltir.

İnsanların kalbini kırmak kolaydır, ama bütün (kırık) gönülleri yaptığı zaman adamdır.

Şevkî hayatta olduğun sürece nazm için çalış; çünkü senin sözünün kıymeti inci değerindedir.

103

O hoş kokulu zülfün kıvrımına gönül verdim. Bu ezel gününden beri bana takdir edilmiştir.

Âlemin tatlılığı tamamen o şeker gibi yakut dudaktandır. Özellikle o sevgilinin tatlı dudağı.

Ey gönül! Ben onun ağzını nasıl tasvir edebilirim? Onun gibidir taşlı gümüş yüzük.

Onun bu güneşinin gölgesi bana düştüğü gün, o an bütün rakiplere karşı zafer elde ederim.

Ey gönül! Sen hayatın mihnetini ve günlerin kederini çekme. Sen geçim için kederlenme ve üzülme.

Zira rızık ve ecel, lazım ve melzumdur. Ömrü olan her kişinin takdir edilmiş bir rızık vardır.

Şevkî feleğin dönüşünden dolayı üzülme. Ediplerin ve sanatkârların değeri zayi olmaz.

104

Ey kalem! Başını sayfanın üzerine eğ de içimdeki derdim senin ucunla yazılsın.

Görünüşte lafızlar önce tabiattandır. Sonra dille anlarsın yazılıp söyleneni.

Ey kalem! Ne yazık ki bu şehirde senden başka gazel ve tedbir ehlinden kimse kalmamıştır.

Gazel ve şiir sanatı, nesir vadisinin sözü, senin ölümün sonra iksir gibi az buluncak.

Yazı sanatını kendinle birlikte mezara kadar götürüyorsun. Ey kalem! Senin yerini tutacak kimse yoktur.

Ey Şevkî! Ne yazık ki senin aziz ömrün bu şehirde böyle azarlanmakla abes bir şekilde geçip gitti.

105

Allah aşkına ben gönlü yaralı birini öldürmede gönlünü incitme.

Beni ölümümü güzel ve büyüleyici iki gözünün kirpiklerine havale et.

Niçin beni öldürmeyi seçtin? Bu işi sadece yapmadım ki.

Senin gözlerin dünyanın fitnesidir. Gören herkes hasta olur.

Bu güzellik bahçesinin nergisi senin iki gözünün kıskançlığından uyanık kalmıştır.

Sevgilinin şeker gibi tatlı yakut dudağından başka kendime bir çare görmedim.

Benim gönül yaram gizli kalmalı. Eğer ifşa edersem çaresizlikten ederim.

Gönlümdeki bu can yakan ateş bu baştan açığa çıkacak!

Bu viran olmuş gönül evi, ancak mimarın eliyle mamur olur.

Şevkî onun kederinden görülmemiş ve duyulmamış şiirler söyler hep.

106

Benim yanımda gülden ve sevgiliden vefa gelmediği muhakkak oldu.

Bu dünyadan vefa da çıkmaz hiç. Kimseye vefalı davranmaz.

Nimet ve nazla büyüttüğüne sonunda kendisi gaddar olur.

Kimsenin dürüstlüğüne itimadım kalmadı. Gerçek sabah onun işini yalanlar.

Felek alçağı nazla besler, gönül ehlini ise ezitetle ve inlete inlete öldürür.

Bilgin kişiye bir eşek bile vermez, her alçağı ise ata bindirir.

Şevkî feleğin hilesinden emin olma. Çok hile yapar ve çok aldatır.

107

Kederden dolayı gönlümde iltihap oldu. Gönül köşem benim yüzümden mamur olmadı.

Üzüm şarabıyla yıkamadıkça gam kiri benim içimden gitmez.

Ben sarhoşluktan dolayı ilaç istiyorum ve onunla bir müddet mahmur olayım.

Gam ve mutluluk birbirlerine zıttır. Dünyada yas da olur sevinç de.

Saltanata gönül bağlama. Bu ayrı düşmüş dostluğa değmez.

Gam ve sıkıntı senin yaradılışında varsa gönül senin gamından nasıl mutlu olur?

Ey Şevkî! Dünyay ait bağlardan uzak olan kimse âriftir.

108

Ey gözden düşmüş âşık! Hemen o iki büklüm zülfü tut. Sevgi yolunda daima rıza yolunu tut.

Onun yayından çıkan o musibet okundan incinme, rıza yolunu kaderden farzet.

Gücün yettiği sürece âlemin gönlünü incitme. Kendini insanları incitmekten uzak tut.

Her baykuşun ipinde ve gölgesinde ezilir. İzzet ve şeref için başının üzerinde humanın gölgesini tut.

Şevkî sen sıkıntı ve zorluktan dolayı kavga çıkarma. Mutlu ol, tevekkül et ve Allah'ın yolunu tut.

109

Ey gönül sana nasihat edeyim, aklında iyi tut. Fesat işini yap ve fesat yolunu tut.

Züht ve iyilik bu zamanda işe yaramaz. İnatlıkta Dünya halkına ülfet etme, ayrılık yolunu tut.

Eğer bu şehirde iyilik yaparsan, kaybolursun, ama fesatlık yap ve muradına er.

Zamane ehli bozguncudur ve bozgunculuğa acayip rağbet ederler, sen de onların yolunu tut.

Eğer iyi kimselerle olursan işlerin kesat gider. Hayatta olduğun sürece bozguncularla işbirliği yap.

Dünyanın ve bu zamanın bütün işleri tersine oldu. Şevkî fakat sen aldanma, kendin doğruluğu tut.

110

Benim o sadık âşık, senin aşkına baş koydum. Senin aşkının sevdasıyla âşıklardan daha üstün oldum.

Ey Sakî! Gönlümü şarhoşlukla mutlu etmem için daima bana kırmızı renkli şarap ver.

Gerek Mecnûn gerek Mahmud gerek Ferhâd şarap içerler. Şarap içmede ve sarhoşlukda ben bunlardan daha aşağı değilim.

Yay kaşlı, perişan saçlı ve bakışı büyümlü bir sevgilim var; ağzı fıstık, dudağı şeker, çene çukuru elma, teni gümüş.

Hayatta olduğum sürece senin aşkından geçemem. Fakat eğer fakirlikten vezgeçersem toprağa ve küle oturayım.

Ateş dolu göğsümde birçok gamım var. Cem'in o şarap kadehinden dolayı böyle zavallı oldum.

Ey Şevkî! Söz ülkesinin şairi benim; Süleyman gibi yüzüğümün kaşıyla ele geçirdim onu.

111

Dedim ki ey siyah zülüflü (güzel), âşıklara gülme. İstekli ve üzgün aşığın üzerine suç atma.

Sen gel, cilve yap ve güzel yüzünü göster. Ay ve güneş gibi berrak yüzüne perde çekme.

Gönlü hastaya yakut dudağından bir merhem ver. Gönlü yaralıların üzerinden panzehir gibi olan lâl dudağını kaldırma.

Ey yanağının ışığı güneşe gülüş atan! Ey on dört günlük ay! Bu ışığı ufuklara tutma.

Ey Şevkî! Uzak ve uzun olan bu hikâyeyi kısalt. Şiirini yaprakların ölçüsünün dışına çıkarma.

112

Ey güzelliğiyle kibirlenen! Lütuf nazarıyla bir bak fakirlere.
 Ben senin güzelliğinin perişanıyım. Bu fakire hiç iltifat etmiyorsun.
 Tebessümsüz naz acı verir. Ey ay yüzlülerin sultanı! Gül ve nazlan.
 Senden başka birinin nazını çekmem. Yabancıların nazına naz demem.
 Bütün gönül ehline malum olan muhabbette ortak olmaz.
 Lütuf, iyilik, yumuşaklık, güzellik ve yüz güzelliği, sadık sevgili bunlarla seçkin olur.

Senin, güzelliğin, cemalin ve yüzünden başka kimseye gözümü açmam.
 Ey Şevkî! Sen ona ne zaman kavuşacaksın? Hep böyle koşuşturacak mısın?

113

Gönül kuşu kendi arzusuna doğru uçmak için vuslatsızlıktan dolayı kanat açtı.
 Cahiller su ile abdest alırlar, arifler ise abdestsiz namaz kılarlar.
 Gerçi ben huzur sofrasından uzağım ama senin zikrinde uyumlu olan benim.
 Ey sevgili! Rica ve yakarıyla kapının eşiğinden bir iki defa öpeyim.
 Isfahan, Irak ve Hicaz'da daima senin vasfını terennüm edeyim.
 Ey seher yeli! Onun dergâhının toprağından bana getir de iki gözüme sürme çekeyim.
 Ey Şevkî! Gönülün yanıp yakılmadan gönül arzusuna nasıl ulaşırsın?

114

Akıl, iyi ve kötüyü ayırır. Akıl ondan dolayı bu dünyada aziz oldu.
 Her kim akılsız ve şuursuz olursa o değer olarak bir pul bile etmez.
 Akıllı, çalışmasında akıllıların öğüdüne sarılan kişidir.
 Sevgilinin ayrılığından dolayı çok ağladım; öyle ki gözyaşı ve kan birbirine karıştı.
 Muğbeççelerin güzel cilvesi ve nazı aşk fitnesini kışkırtırlar.
 Aşığım; fakat her alçağa ve her bayağı kimseye yüz suyumu dökmem.
 Ey Şevkî! Kıyamet günü kendine faydalı olacak bir iş yap.

115

Gözyaşım hasretteden dolayı akarsu gibi oldu. Gül bahçesinin rüzgârı ne zaman gül saçacak bana.

Rum ülkesi dar geldi bana. Tebriz ülkesine gitmek isterim.

Dünyada Kısra'nın tahtı ve Pervîz'in kibri gözümün önüne gelmez.

Ben ona kavuşmak isterim. Ben savaş veya kavga istemem.

Ey Şevkî! Dertler ve kederler ne zaman kadar sürecek? Dehliz oluştu kederden içimde.

116

Ey sakî şarap ver, şarap içme zamanıdır şimdi. Kadehi getir; çünkü meclis tamamdır şimdi.

Sarhoşluktan dolayı kendini vuslata kavuşturmayan sarhoşlar meclisinde kimdir şimdi?

Gönlümü sevgiliye mekân yaptığımdan beri kendi evimin üstünde yârin makamı var şimdi.

Ben gençliğimde muradıma erdim senden. Allah'a hamdolsun ki gönlüm o muratla tazedir şimdi.

Dün seher vakti çimenliğe gittim ve şükrettim ki servi boylum salınmakta şimdi.

Çimenlik, bahar, şarap ve arzuladığım sevgili böyle bir zamanda padişah benim kölemdir şimdi.

Ben onun amber kokulu zülfünü kokladım. Ey Şevkî! Sonsuza dek kadar burnumdadır o koku henüz.

117

Gözüm hâlâ kemend gibi olan zülfünün kıvrımındadır henüz. Gönlüm o servi boylunun endamındadır henüz.

Fikrim amber saçan zülfün düğümündedir; çünkü ondan dolayı ay piyon ve şah leventtir henüz.

Dünya var oldukça ismim yok olmaz; çünkü benim ismin ezelden beri âşık ve rinttir henüz.

Gönlümün ah dumanı ciğerimden belli oldu. O, onun aşkının ateşinden dolayı üzerlik gibidir henüz.

Ey Şevkî! Onun güzelliğini medhte kalem oynat hep; çünkü onun vasfında senin kalemin attır ve sementtir henüz.

118

Gözüm hâlâ onun vuslat yoluna bakmaktadır. Gönül hasreti ayrılık anından beri böyledir henüz.

Onu rakiplerle arkadaşlıktan uzaklaştırmak için çok çalıştım; ama onun gözü başkalarındadır henüz.

Senin benden gördüğün yüzümün soluk izidir. Ayrılık hastalığının cefasından kalma bir nişanedir henüz.

Minnet yükü peri gibi hafiftir; çünkü onun yukarı kaldırdığı ağır yüküdür henüz.

Ey bülbül! Ben ve sen çimenliğe gidelim. Saba yeli sabahleyin çimenlikte esmektedir henüz.

Ben bedenimde gördüğüm bu halsizlik, hepsi ramazan orucunun etkisidir henüz.

Şevkî, senin hayat yaprağın ondan sarı görünür; hepsi hazan günlerinin sıkıntısındandır henüz.

119

Yaşlıların gönül arzusu canlıdır henüz. Gerçi yaşlıdırlar ama gönülleri eriyip aktmaktadır henüz.

Beni kendi iltifatından kovsan da senin kapının toprağına yüz sürmektedir henüz.

Mezarımın toprağından ot bittiği sürece gönlüm senin gamında hokkabazdır henüz.

Senin zülfün hakkında söz edeyim ama nereye kadar giderim? Bu hikâyeye uzundur henüz.

Aşığın ismi dünyada unutuldu ama halk, Mahmud ve Ayaz'ı methetmektedir henüz.
Bütün âşıklar gönüllerinin arzusuna ulaştılar. Ey Şevkî! Senin arzun cilve ve nazdadır henüz.

120

Kara talihli gecem ne zaman gündüz olur? Zira derdim gün be gün artıyor.
Ya Rabbi, acaba kendi arzuma ulaşacak mıyım sohbet öğreten o devlet sarayından?
Ey gönül! Aşk kitabı gizemlidir. Git, kendin için bir hocadan öğren.
Bu işte zahit ve rintlik misali hasır dokuyan ve sırma işleyen gibidir.
Mademki gam ve keder gidecekler, ey akıllı yarının gamını bugün yeme.
Sen ey bülbül, geceyi aydınlatan mumum keleş gibi sessiz çalış.
Şevkî eğer sen kavuşma ve yakınlık istersen seher vakti inle ve ciğer yakıcı âh et.

121

Bu yücelik ve naz Allahu Ekber makamıdır. Bu yücelik ve naz yaratılış gereğidir.
Naz ve nazlanma sevgililerle olur. Bu yücelik ve naz hepsinden daha üstündür.
Güzellik yârinin nazı, istiğnası ve kıymeti; bu yücelik ve naz başka bir vakardandır.
Onun güzelliğinde nasıl olur onun gibi? Bu yücelik ve naz gönül ehlinin başındadır.
Ey sevgili! Bu nazı kendinden eksiltme; vuslatına rehberdir bu yücelik ve naz.
Ey Şevkî! Zamanın nazlananları yanında sevgilimin bu yücelik ve nazı çok azdır.

122

Yârin gereğidir bu yücelik ve naz. Peri davranışlıda olur yücelik ve naz.
Eğer naz yerinde olursa ne gam. Yersiz yük gibidir yücelik ve naz.
Âşıkların nazı mutluluk alametidir. Çaresiz bir anda olur yücelik ve naz.
Sevgilinin nazı rakipleri uzaklaştırır. Yabancılar sıkıntısıdır yücelik ve naz
Güzele nazlanmak yakışır. Davranışlara uygundur yücelik ve naz
Gönlümdeki gizli sır ortaya çıktı. Sırları kâşifdir bu yücelik ve naz.
Ey Şevkî! Sevgilinin her nazını çek. Aşkın işidir yücelik ve naz.

123

Ey sevgili! Senden sevgi ve dostluk niyaz ediyorum. Senden inilti ve sıkıntıyı terk etmeni niyaz ediyorum.

Ben canı ve gönlü aşk yoluna feda ettim. Merhamet et, senden kavuşma arzusunu niyaz ediyorum.

Gençliğimden beri senin sevgini baş tacı ettim. Senden bana sıkıntı vermeyi terk etmeni niyaz ediyorum.

Âşıkların isteği maşukların muradına ermeleridir. Senden gönlüme bir sevinç niyaz ediyorum.

Senin ayrılık kederinden dolayı canım ağzıma geldi. Senden sohbet suyunun damlalarını niyaz ediyorum.

Ey İsa nefesli! Ben senin vuslatının hastası olmuşum. Senin sıhhat kokundan bir nefes niyaz ediyorum.

Ben, senin güzelliğinin sıfatları hakkında mucize gibi beyanda bulunan Şevkî'yim. Senden nazmın edasında yardım niyaz ediyorum.

124

Ey aziz! Senin kederine ve derdine mudara etmiyorum. Ey aziz! İçimdeki bu ateş aşıkâr oldu.

Benin tedbir ipim elden çıktı ve ey aziz elimizde senin zülfünün zincirinden başka bir şey kalmadı.

Benim âhımın oku taşta tesir ediyor; ama Allah için ey aziz sana tesir etmiyor.

Ey aziz! Geceyi süsleyen mumun keleşbeğı gibi sana kavuşmak için canımı yakıyor ve kendimi öldürüyorum.

Ey aziz! Az nazlan ve dünyada bir müddet araştırma yap da Dârâ'nın saltanatının hali sana malum olsun.

Benden başkalarının yanında senin gönlün mum ve tüy gibi, senin gönlün benim yanımda ise sert taş gibidir ey aziz.

Ey Şevkî! Eğer dünyada kendi rahatını istersen her zaman, düşmanlarla ve dostlarla iyi geçin ey aziz.

125

Canı ağzına geleni diriltir aziz ekmek. Özgür kişiyi köle yapar aziz ekmek.
 Eğer kişi aç olursa güçsüz ve kuvvetsiz olur. Bütün halleri dağıtır aziz ekmek.
 Eğer ekmek evde olmazsa ev sahibini daima başı eğik ve utangaç yapar aziz ekmek.
 Eğer kişi öfkeli aslan veya kükreyen fil gibi olsa da yere serer aziz ekmek.
 Kişi eğer aç olursa dünya gamını taşır. Onun hayat gülünü soldurur aziz ekmek.
 Ey Şevkî! Kişinin evinde ekmek yoksa onun her bolluğunu sıkır aziz ekmek.

126

Eğer bir kimse geçim parasını kaybedip iflas ederse, fakirlikten dolayı nimet ehline karşı vahşileşir.

Felek insanlara karşı aksine iş yapar; cahile kumaş verir, bilgeye paçavra verir,
 Asil ata çer çöpten palan verir, eşeğe ise ipek ve atlastan elbise giydirir.

Eğer onun binasının temeli sağlam olmazsa sevgi köşkünün binası bir gün viran olur.

Halktan uzaklaş ki halkın sıkıntısından rahat olasın. Eğer kıyas edeceksen sen kendi işini Anka ile kıyas et.

Sen iş ve amelinde temiz ol, sonra emin ol. İşinin doğruluğundan dolayı kimseden korkma, endişe etme.

Şevkî, yabancı ile akraba arasına mesafe koy da dostların ve düşmanların farkı bilsin.

127 (Mülemmâ)

Rızık için gönlünde vesvese olmasın. Şeytanın kendisini şüpheye düşürdüğü zır cahil gibi olma.

Mademki senin rızkın ezelde taksim oldu, Hiç bir ümitsizlik sana engel olmadıkça kısmetine razı ol.

Ümit ve ümitsizlik birbirine zıttırlar. Fakirliğin ortaya çıkmasından dolayı nasıl ümitsiz olursun?

Herkesin süsüne ve suretine bakma ve aldanma. Belki de bir altının altında bakır olabilir.

Nasıl ve niçin diye sorma; çünkü gönlünü incitirsin. Nefislerin isteklerini azaltarak sözünün zararından korun.

Senden dolayı kimseye gelip giden olmasın. Aşırı hırslılardan insanlar nefret eder.

Çalışma ve gayretle kişinin nasibi artmaz. Rızık bolca olmaz, ölçülü bir şekilde olur.

Dostundan çokca sakın, düşmandan emin ol. Bazen dost (seni) şeytanın bile kurtaramayacağı şekilde ateşe atar.

Ey Şevkî! Edebi edep ehlinde öğren her zaman. Eğer vakur olmak istersen akıllı kişilerle oturup kalk.

128 (Mülemmâ)

Ey şarkıcı! Saba makamında bir şiir söyle ve öğüt ver. Bir güzelin yüzünden aşk beni coşturdu.

Ey Sakî! Şarap ver; çünkü bahar mevsimidir. Üstelik bahçe gelinler gibi çiçeklere bürünmüş.

Keder ordusuna karşı aşkta gücüm ve kuvvetim yoktur. Atlıların baskınına dayanabilir miyim?

İster mescitlerde ister kiliselerde, her nerede olursa olsun aşkta çalış ve itaat et.

Bir çocuk gibi okul sıralarında büyüdüğümde beri sahip olduğum tüm serveti aşkta feda ettim.

Şevkî, anlamların kaynağından, canların özlerinden nazm keseriyle gazeller kaz.

129

Her gün senin vuslatından bana bir an yeter; yakut dudağından gönlüme merhem yeter.

Ben senin kederin ahından yerlere düşmüşüm. Çiğle kaplı gülün kokusundan bir nefha yeter.

Yabancınn benim gibi yabancı gamı yoktur; benim yakınımdan senin bu hayalin bana mahrem olarak yeter.

Eğer ben vuslatın arzusıyla susarsam onun berrak suyundan dudağıma bir nem yeter.

Kendi dilek ağacına ulaşmak zordur. O kıvrım kıvrım zülüften bir zincir yeter.

Ey Şevkî! Gam ordusundan ve güzel sevgilinin ayrılığına karşı sana Cem kadehindeki şarap yeter.

130

Gecenin uzunluğunu benim bu uyanık gözümden sor. Benim gamımın değerini benimle aynı işi yapan birinden sor.

Gafil kişi benim arzumun kemalini ne bilir. Kalbimin arzusunun kemalini benim yüzümden sor.

Gül bahçelerindeki gülün kıymetini karga ve çaylak ne bilir? Gülün kıymetini benim gül bahçemdeki bülbülden sor.

Ey sevgili! Ağlamamış kişi benim gözyaşımın rengini ne bilir? Peşpeşe akan gözyaşımı benim kan saçan göz bebeğimden sor.

Irmak gibi olan gözyaşımı yârin şeker ve bal gibi olan tebessümü ne bilir? Sen, benim ırmak gibi olan gözyaşımı benim gibi çok ağlayandan sor.

Ey şiiri bozuk Şevkî! İncinin kıymetini cahil adam ne bilir? Her incinin kıymetini ve değerini benim şiirlerimden sor.

131

Gönlümdeki hasret ateşi o kadar oldu ki sorma! Dostluk kederinden dolayı gönlümde öyle şeyler oldu ki sorma!

Başımdaki sevdayı, meyhanelerin kapısının toprağını ve meyhaneleın kapısından gördüğüm sıkıntıları ki sorma!

Seher vaktindeki feryadı figan, ayrılık gecesindeki ağlama; birlikte öyle muhabbet ettiler ki sorma!

Senin mahallenden bir haber duyduğum zaman gönlüme öyle şevk, öyle sevinç düşer ki sorma!

Senin ayrılığında kan saçan gönül gözümde öyle pişmanlık gözyaşı dökmüşüm ki sorma!

Senin ayrılık kederinden dolayı hasret köşesinde yalnız başıma öyle sitem, keder ve ayrılık çekmişim ki sorma!

Senin vafında avamın meşhuru olan Şevkî'nin kalemi öyle cömertlik, nimet ve himmet görmüştür ki sorma.

132

Ben senin aşkının gamını arzuladığımdan beri kedersiz, dertsiz ve ızdırapsız bir an bile yoktur.

Âşık olan her kişi, ya kendi kanıyla oynar ya da her çer çöpün üzerine başını vurur.

Âşık olan her kişinin ayağında çok çetin zincir vurulur; her karınca ve sineğin ayağındaki bal gibi yapışır kalır.

Aşk, her keleşbeğı gece mumumda yakar, bülbül gibi canı feryad ve figan eder.

Âşık, keleşbek gibi kendisini ateşte yakan, yok olmaktan ve hiç kimseden korkmayandır.

Fakat bülbülün âşıkta olmayan bir tabiatı vardır. Onun içinde çan gibi boş feryat çıkar.

Ben aşığım, param da yok, nasıl muradıma ererim? Ey Şevkî! Bülbül gibi kafese düşmüşsün.

133

Gönül, sel suyu gibi feryadı figan eder ve coşup taşar. Aşk denizim her an onun dalgalarıyla gürlür.

Gül renkli şarap ve kırmızı mey acaba nerededir? Veya bu mamur yerde acaba şarap satan var mıdır?

Ey gönül! Gönül hanende sağlam bir gam köşesi yapmışsın, sağlam yapmışsın! Senin iki üç saatte bir şarap satan bir kimsen yok mudur?

Zahit ve rindler için elbise ile hırkanın farkı yoktur, gerçekte rint ol, atlas ve ipek giy.

Hayatta olduğun sürece alçakların minnet yükünü çekme. Su bile olsa minnet edip alçağın elinden içme.

Ey bülbül! Niçin haddinden fazla feryat ediyorsun? Eğer sen sadık âşık isen akıllı ve şuurlu feryat et.

Hem aşığım hem de inleyen Şevkî'yim; çünkü gazel söylemede gönlümde Ceb-rail'den feyz ve ilhamım var benim.

134

Ey Gönül! Eğer âşıkıysan meyhanenin sakini ol. Gönül arzusuyla çok kadeh tut ve sen iyi sarhoş ol.

Sevgilinin mumunun ışığında yanve vuslatta meclisi süsleyen mumun yanında ke-lebek gibi ol.

Arzuhalini yaz, kalk ve git. Âşıkların padişahının divanında divane ol.

Aşağılık feleğin elinin altında inleyi sızlanma. O aşk sultanının başında o eşsiz inci ol.

Savaş meydanının adamı ol ve kuşan (savaşa hazır ol.) Sevgi yolunda yiğit adam ol.

Şarap iç, rintlik yap, kabenin örtüsünü yak! İnsanları inciten olma, meyhanede oturanla ol.

Ey Şevkî! Kanaat elini tut ve ayağını sağlam tut. Dışarı bir adım atma, hane sakinlerinden ol.

135

Eğer sen huzur istiyorsan meftun âşıktan başkası olma. Ömrün oldukça gam bitiren sevgilisiz olma.

Meyhanenin sakini ol ve küpüm dibinde yer tut. Her an şarapsız ve cam kadehsiz olma.

Ömrünün meyhaneler köşesinde geçmesi için dünyayı terk et, bir daha dünyaya talip olma.

Her ne istiyorsan giy, her ne istiyorsan iç. Öyleyse hiçbir zaman gönüller kadehini kıran olma.

Cahilin ömrü uzun olsa da ne lezzet alacak? Sevdasız adam olmaz, sevdasız yaşayan olma.

Ne olacaksan ol; ama bu dünyada âlemin adam olma, molla adam olma.

Gönüllere yük olma, meclis süsleyen ol; fakat lafız tanıyan mecliste ol, manasız lafız olma.

Yaşadığın sürece bülbül ve andelip gibi aşk oyunu oyna, muhabbet çimenliğinde rânâ gülsüz olma.

Ey Şevkî! Şairsen eğer kendini kavgadan uzak tut ya da âşık olacaksan eğer her gün kavgasız ol.

136

Ey Gönül! Sarhoşluk ashabından ol ve kederden uzak ol; daima üzüm şarabı kadehinin sarhoşu ol.

Kederden uzak tut kendini; gönül ehliyle sohbet et. Ömrün olduğu sürece, gönül dostlarıyla mutlu ol.

O pir-i muganın öğüdünü tut ve sarhoşluktan kendini (uzak) tutma. Sarhoşluktan sonra bazen baş ağrısıyla mahmur ol.

Hayatta olduğun sürece o sadık pirin sözünden çıkma. O sana ne emrederse emri yerine getir.

İtaatkâr âşık ol ve aşk ehlinin makbulü ol. İffet ehlinin ayağının altında karınca gibi ol.

Gece gündüz çalış ve himmet ehlinen hisse al. Tarikatta güçlü olman için eziyet çeken adam ol.

Ey saki! Şarap ver; daha ne zamana kadar bu naz ve gurur? Sana kim diyordu, kadehin devrinde meşhur ol diye?

Ey Şevkî! Eğer şarap içeceksen تنها yerde iç. Sarhoşluk anında her zaman gizli yerde saklanan ol.

137

Meyhanenin sakini ol, sarhoşun yol arkadaşı ol. Pir-i muğan için gece gündüz iç ve sarhoş ol.

Sakinin elinden bir iki üç kadeh sabah şarabı al. Sakinin ay gibi yüzüne böyle hayran ol.

Senin ömrün madem bu kervansarayda karar bulmayacak öyleyse hayatının kervansarayında ve evinde misafir ol.

Eğer zamanın gül bahçesinden vefa kokusu gelmeyecekse onda birkaç gün nazik ve gülen gül ol.

Mademki bu meyhane devamlı kalmayacak; ey saf şarap benim için bir an ağlayan ol.

Senin yerin ve meskenin toprağın altı olacağı için ey gönül sana diyordu ki eyvan sahibi ol.

Akıcı gazelleri nazmetmeye gücün olmadığı için sana diyordu ki ey Şevkî divanın talibi ol.

138

Sen bu gönlü yaralı aşğın sözünü dinle; çünkü sen bu gönlü yaralı aşğın halini sormuyorsun.

Hasta aşğın sıkıntılı, dertli ve ızdıraplı durumunun hayali senin hatırandan bir an bile uzak değildir.

Ey Allahım! Bu peri yüzlü sevgilinin vuslat şekerinden bir miktar nasip et bize.

Bu gam benim gönlümden gider tamamen; çünkü her kemalin aslı zevalinin sonudur.

Kolu kanadı olan her karınca bunu hayır sayar, zavallı yokluğunun kolu ve kanadında olduğunu bilemez.

Benim falımda gönül muradımın resmini onun falından mutluluk nişanı tanıyınız diye çıktı.

Sevgili bana yem koymuş ve bir tuzak kurmuştur. Onun ayva tüyleri ve beninden kurtulursam yazıklar olsun!

Allahım! Sevgilinin bana merhamet etmesi için yardım et. Ben susamışım ve ona kavuşmak berrak sudur.

Güneşve ayı sevgiliye nasıl benzetirim. Şevkî sana yemin olsun ki onun cemali ondan daha güzeldir.

139

Her sabah vakti mektebe götürdüğüm sevgili, kendi isteği yerine gelsin diye kanıma kalem batırıyordu.

Benim gözümde yaş olduğu sürece ondan yüz çevirmem; aşkımdan dolayı onun gıdısının altındaki kuyuya düşmüşüm.

Aşk bağına düşmüşüm, her zulme hazırım; çünkü ezelde ağzına kadar dolu şarap kadehinden içmişim.

Tabiat yârimde cömertlik onun yüzünün güzelliğinde az değildir. Hizmet ehlinde onun meşrebinde onun gibi kim vardır?

Şevkî şiirden dem vurma; çünkü bahtın azdır senin. Talih yokluk yıldızının zebunu olmuş; onun bu yıldızının doğusu yoktur.

140

Şeref ve kıymet sahibi olmayan kişinin ölümü yaşamasından daha iyi olur.

Onun yakut dudağına ne tedbir alayım? Onun şeker gibi tatlı dudağına elim ulaşmıyor.

Benim gönlümdeki ateşi onun Ceyhun ırmağı veya Seyhun nehri ya da Nil ve Fırat ırmakları soğutmaz.

Kur'ân-Kerim suresini sevgilime muska yapayım. O En'âm yahut Kehf veya Hucurât suresidir.

Bu muhabbet sanatında ince hususlar vardır; onun değersiz görüşlerini akıl idrak etmez.

Sen her zaman himmetle fırsat azamanını değerlendir. Aman onun ayrılığına dikkat et, sakın!

Şevkî bu Farsçala daha ne kadar gazel söyleyeceksin? Onun nağmeleriyle daha ne kadar söz nazmedeceksin?

141

O gün felekten onun iki büklüm boyu düzeldi. Senin gibi kim servi boylu ve cilvelili oldu?

Onun lâl dudağını öpeceğim gün ne zaman? Onun şifalı şeker dudağından can şifa bulsun.

Yar beni kendi sarayına doğru çektiği sürece her baykuş sıfatlının gölgesinde oturmam.

Elest vaktinde evet diyen her ruh, onun evet lafzı üzerine her zaman bela geldi.

Gül bahçesinde zevk ve sefa olur; ama yârsiz ben onun o zevk ve safından tat almam.

Yar onu sevgi ve vefa ile tutmadıkça Şevkî eziyet ve zulüm görmesin de ne yapsın?

142

Eğer sevgilinin sanatı ve işi naz ve sitem olursa samimi sevgililerin işi gücü nasıl olur?

Eğer sevgili benim yerimi kucağı ve dudağı yaparsa o devlet ve nimetten daha tatlı hiçbir şey olmaz.

Eğer meyve veren hurma ağacı bayağı olursa kabahati ne? Eğer çınar ağacında meyve yoksa bahçenin suçu ne?

Yârin ağzından gelen antlaşma ve kararı sağlam yap. Eğer sözünde ve kararında durmazsa o sevgiliden ne fayda?

Sitem ve zulümde onun hâkimi olduğu her mahalleden insanlar kaçmaya başlar.

Gamı, sıkıntıyı ve kederi gidermede şarap gibisi yoktur; keşke ardından da mahmurluk sıkıntısı olmasa.

Eğer sevgili vuslat zamanı bu cilveyle kalırsa arkadaşlardan çok feryadı figan yükselir.

Farzedelim ki onun şekli ve sureti güzeldir; ama tavus kuşu ayağından dolayı utanır.

Kabrinde ve mezarında toprak yeşerdiği sürece Şevkî sevgiliyle arkadaşlığını unutmaz.

143

Eğer bir gün bir aşığın eline fırsat geçerse, mutlu olur, (daha önce) üzüntü içinde olması onu niye üzsün ki?

Eğer kendi sevgilisiyle bir müddet yalnız otursa, sevgilisiyle sohbetin tadını çıkarmak için canını feda eder.

Cennet ehli için Ârâf, safa bakımında cehennemdir. Cehennem ehli için ise Ârâf, azap bakımından cennettir.

Hırs ehlinin gözü dünyadan doymaz; ya kanaat doyurur onu ya da onun vahdet mezarının toprağı.

Kuş bir buğday tanesi için tuzağa düşer. Gönül kuşunun dostluk tuzağı ise sevgilinin yanağındaki bendir.

Her kim çabalarsa sevgilinin vuslatı hâsıl olur. Fakat öyle zaman olur ki çabası ayrılığını artırır.

Eğer kavuşma nimeti namüyesser olursa sana, şükret. Şükreden kişinin nimete şükrü nimetini artırır.

Altının kıymetini kuyumcu, sevgilinin kıymetini aşk ehli bilir. Sevgilinin kadrini ve kıymetini alçak adam ne bilir?

Ey Şevkî! Bu yeni yerler hakkında daha ne kadar söyleyeceksin? Söylesen de söylemesen de kimse oraya rağbet etmez.

144

Felekten ve yârimden dolayı cefa ve sıkıntı içindeyim. Her zaman işim mizacıma göre olmuyor.

Ben rintlik hırkasının cebini başıma geçirmişim. Feleğe söyle de sofrasını kendine göre açsın.

Ben sabah yeliyle sevgilimin kokusundan bir koku çektim içime. Bahçivana söyle dekendi bahçesini başına çalsın.

Ben ekmeğim için kendi yükümü satmışım. Feleğe söyle de kendi pazarından güzel hayır görsün.

Ben kendi gamımdan su kabı gibi ağzıma kadar dolmuşum; ama çaresizliğimden dolayı şarap içiyorum her an.

Gönül hanesinde gönül hastadır. Tabibe söyle de hastasına götürsün beni.

Ey Şevkî! Körün yanında kandilin ne faydası olur? Faydası olsun ya da olmasın sen şiirlerini söyle.

145

Ben kendi madenimden mücevher çıkırıyorum. Feleğe söyle de kendi inci ve mercanını gizlesin.

Ben kanaat elbisesini üzerime giymişim. Feleğe söyle de sofrasını benim yanımdantoplamasın.

Ben yerimi yeraltında yapmışım. Feleğe söyle de çatısını kendi eyvanının üzerine çeksin.

Minnet suyu denizden olsa bile içmem. Minnet ambarından bir arpayla ekmeğimi yapmam.

Eğer başıma sevgili tarafından istiğna rüzgârı eserse altın hazinesi terazinin kefesinde bir dirhem gelir.

Eğer kanaatta yeryüzü bal ve şeker de olsa bana göre heybemin kırıntısı daha lezzetlidir.

Ey Şevkî! Tabiat madeninden lafızlar incisini güzelçıkâr sonra onunla divanını süsle.

146

İhlâs suresi, şirkten güvencedir. İhlâs Suresi beyan hazinesinin kilididir.

İhlâs suresi, tevhid gülşeninden ve iman bahçesinden esen doğruluk rüzgârıdır.

İhlâs suresi, daima inanç denizinin dibinden ve hülus denizinin altından çıkan değerli incidir.

İhlâs suresi, tahkik şekliyle muvahhid kalbin sadakatinden çıkan dilin süsüdür her zaman.

İhlâs suresi, daima Kur'ân surelerinin mazmun metinleri için şerh ve açıklamadır.

İhlâs suresi, kalplerin doğruluğunu itikat eliyle süsleyen fıstık ağızlı gelindir.

İhlâs suresi, yüce cennet yolunun kaybolmuşları için cennette yol gösteren rehberdir.

İhlâs suresinin iki gözü cennetteki hurilerin cemaline ve cennet bahçelerinin güzelliğine bakar.

İhlâs suresi, düşmanla savaşmak ve zorlu düşmanı öldürmek için kılıç, ok ve süngüdür.

Eğer sen hidayet yolu için delil isterden İhlâs Suresi rehberdir her zaman.

Ey Şevkî! Hayatta olduğun sürece hatırandan çıkarma ki İhlâs suresi, canın tehlikedeki sığınağıdır.

147

O saf maden incisi muteber incidir. O h lus d kk nındaki baştaki tacın incisidir.

Kim h lus meydanında at koşturursa tahkik yoluyla riyadan uzaklaşır.

Eğer riya şeker, kand veya bal şekeri de olsa h lus heybesinin kırıntısı ondan daha tatlıdır.

Doğruluk ve araştırma, bilme, takva yolu ve iyilik bütün h lus rükünlerinin sağlam dört rüknüdür.

Burun nerede ki kurtuluş kokusuyla kokulansın; h lus  imenliğinden can bahşeden r zg r eser.

O, riya denizinde boğulmuş kişiden daha mutludur h lus denizinin sahilinde yürüyen.

H lus okulunun çocuğu edepli olmadıkça akıllı, bilgin, aklı başında ve kâmil olamaz.

Ey şevkî! H lus divanının sahibi padişahın divanından başka bir kimsenin divanına ihtiya ını arzetme.

148

 hl s meyvesi acayip lezzet verir. Her ihl slı iş çok fayda verir.

 ki istikamet ayağı doğruluk işidir.  hl slı pergelin çizgisi doğru olur.

 hl s pazarı gönüllerdeki züht ve takva sermayesine acayip canlılık verir.

 hl sın yüce nurlu kandilinden her amelin ışığı şüphesiz artar.

Gönlünde ihlâs sevgilisi olan her kişi bir gün muradına ulaşır.

Her zahit onun içinden haberdar değildir. Her ihlâs sırrı herkese gizlidir.

şevkî her iki elinle ihlas sevgilinin ve y rının eteğine sarıl.

149

H lus sarayı sert r zg rdan korumuştur. H lus odası geniş ovadır, geniş yerdir.

Sonbaharın onun g l n n yapağına karşı her an takati yoktur. H lus sığınağında oturmaktadır bahar.

Eğer gönül, hülus padişahının misafirhanesi olursa, riya gönüllerde nasıl yer alır?

Eğer hülus ayının ışığı ona arkadaşlık ederse, ihlas yol arkadaşıyla gece nasıl karanlık olur?

Sonbahar havası riya ile esse de hülus bakışında yol hediyesi olan gönül ağacına ne korku?

Eğer ona hülus makamdan bir bakış olsa, Allah erinden dolayı gönül işi nasıl altın olmaz?

Ey Şevkî! Eğer hülus külâhını başına koyarsan, gönlün nasıl sıkıntı yeri olur?

150

Eyvahlar olsun! Feyz ehli kaybodu. Feyz ashabı nimetin velileridirler.

Feyz ashabı, her izzet vadisinin yolcularıdır; sohbetle mutludurlar.

Feyz ashabı, izzet tacını başlarına giymişlerdir; dünyada izzetlidirler.

Feyz ashabı, gönüldeki saltanatı seyredeler; hep mutludurlar.

Feyz ashabı, onların kalbi temiz sırların yeridir; temiz saraydadırlar.

Feyz ashabı, sevgiyle şarap içerler; ülfetin zirvesindedirler.

Feyz ashabı, tasarrufta, hayatta ve ölümden sanata karşı değildirler.

Feyz ashabı, gerçekte halkla iç içedirler, ama halvet ehlidirler.

Feyz ashabına irfan nüshası aşikâr oldu; onlar vahdeti (Allahın birliğini) bilenlerdir.

Ey Şevkî! Onlardan bir medet iste; çünkü feyz ashabı gayret ehlidirler.

151

Ey gönül ehli! Dünyada feyiz ehli çoktur, fakat halktan herkese feyiz kapısı açılmaz.

Dünya meydanında hiçbir şey asla sebepsiz değildir. O sebepten dolayı dünyada züht ve takva feyzin sebepleri olmuştur.

Feyiz ışığı inayetle yardım etmedikçe gönül ehlinin gönlü kendi işinde nasıl aydınlanabilir?

Gönül ehli yastığını dikenden, taştan yapmadıkça feyiz yastığında, feyiz kürkünde nasıl rahat edebilir?

Her iyilik ve kötülük dünyada yok olsa da iyi bil ki feyzin ışığı asla yok olmaz.

Gerçi dünya bulutundan âdeti üzere su yağar; ama feyiz bulutundan gümüş ve altın yağar.

Ey Şevkî! Hakkın yardımıyla feyiz dolabı gönlünde dönmedikçe kendi kendine nasıl şiir söyleyebilirsin.

152

Dünyanın sanatının ve işinin hepsi sitemdi sadece; bu yaralı gönül keder ve gamla doluydu sadece.

Benim bu peri yüzlü yârden her an gördüğümün şey, iltifat, gönül okşama ve cömerlikti sadece.

Gerçi dünya malının hepsi azizdir, ama halk için hepsinden daha sevimlisi paraydı sadece.

Herkes gül renkli kırmızı şarapla kederi defediyor, ama o kadehin sırrı sadece Cem'in elindeydi sadece.

Ömrümde suç ve hatadan dolayı gördüğüm her şey, rezillik, perişanlık ve pişmanlıktı sadece.

Kadınlar yüzünden en aşağı dereceye düşmem, ihtiyarlık ve yaşlılık rezilliğiymiş sadece.

Ey Şevkî! Dünyada gördüğüm izzet ve şerefın hepsi şiir ve kalem cömertliğindendi sadece.

153

Gönlümde neşe eserlerden bir zerre bile yoktur. Tekkeden ve ribattan dolayı huzur kaçtı.

Gönül huzuru nerede? Arayıp bulayım da hayatımı sevinç ve neşeyle süsleyeyim.

Ey gönül! Eğer sen gönlün rahatlığını ve hoş bir yaşam istiyorsan, sakın ey gönül halkla ve âlemle içli dışlı olma.

Herkes hesapta kendi suçuna mahkûmdur. Her koyun kendi ayağından asılır.

Halim, sevgilimin zülfü gibi perişandır. (Kitabın) yapraklarını birbirine bağlamak için şiraze gerekir.

Zenginlik için ne kadar çalıştımsa da çabam boşa gitti. O yüzden fakirlik için uğraştım, ihtiyat budur.

Ey Şevkî! Hakikat yolunu tut ki emin olasın; çünkü günahlarla sırat köprüsünde yürümek zordur.

154

Gönlüm zülfünün ucundadır; o yanakla ve hatla benim gibi birisi bu nushayı ve yazıyı nasıl okuyabilir?

Eğer sevgili beni kovar veya kötü söz söylerse bu yanıştır diye nasıl söyleyebilirim ona!

Onun gözlerindeki her kirpik böyle bir ok olsa şüphesiz âşıkların ölümünden dolayı nehir gibi kan akar.

Onun amber kokulu beni ve hoş kokulu zülfü ancak inleyen âşığın gönlünün tane ve tuzağıdır.

Eğer gül renkli yanağına gülü birbirine nisbet edecek olsam yaparsam onun nisbetinde hiç yanlış yapmış olmam.

Ey Şevkî! Senin şiirin, satırdan ve noktalardan uzak olan Acemlerin şiiri gibi hüner satırından uzaktır ama...

155

Ey vaiz! Benim hakkımda söz söylemek doğru değildir. Ey vaiz! Vaaz sözü nasıl tesir eder bana.

Benin ah okum ve sevgilinin taş kalpliliği, bu ne iştir? Ey vaiz! Ben senin gibi temiz ağızlı değilim.

Bana niçin vaaz ediyorsun, aklım başımda değil? Ey vaiz! Sen bu eski nasihatlerle ne yapmak istiyorsun?

Halim budur: Ey vaiz! Ruhum bedenden ayrılmadıkça asla kurtulamam sevdadan.

Senin nasihatın benim taş kalbime tesir etmez. Ey vaiz! Ben her tövbe bozanla sohbet ederim.

Yaşadığım sürece ben ney, tef ve saza kulak veririm. Ey vaiz! Her karga ve çaylakla arkadaşlık etmem.

Cefa etsen de ben devletin eteğini bırakmam. Ey vaiz! Benim gibi erkek ve kadın yoktur cefada (sabredecek).

Ey vaiz! Sen Şevkî'ye arzusuna ulaşacağı bir haber ver ya da böyle dert ve sıkıntıyla ölsün.

156

Eğer vaizin bu nasihatı Allah rızası için olursa vaizin menkıbe ve yüceliği feleğe ulaşır.

Bizim meclisimizde Allah için bir kelâm yoktur. Eğer vaizin töhmeti olmazsa acaba ne olur?

Allah için nasihat erbabı az olur. Vaizin şöhreti söylediği sözün karşılığıyla belli olur.

İlim erbabı için belirlenmiş bir aylık olur. Vaizin ücreti herkese dilencilik etmektir.

Sahip olduğu sermayesi söz ve uzun konuşmaktır. Vaizin himmeti herkesten daha meşhurdur.

Ey Gönül! Vaizin keder ve minnet yükünü çekmemen için sen kendine vaaz ve nasihat et.

Ey Şevkî! Vaizin seninle yüzlerce sohbet meclisi olsa da sen sevgilinin neşe ve sohbetinden ayrılma.

157

Dünyada kimsenin eline kavgadan başka bir şey geçmez. Bildiğim şey, akrabadan ve yakınlardan bir fayda olmadığıdır.

Billur kadehte kırmızı şarap ışık saçtığı sürece eziyet ve sıkıntının ilacı şarap ve çalgıdan başka bir şey değildir.

Gül renkli şarap ve sevgili nazlanmadıkça, böyle bir yerde iştret erbabı nasıl toplanır?

Ben niçin kendime zahmet ettim de ayın bile güzelliğinden ışık aldığı peri yüzlüyle arkadaşlık yaptım.

İhsan tohumunu alçak kişilerin yanında zayı etme. Çorak araziden ürün alınmaz.

Yoldan çıkmış feleğin hilesinden gafil olma. Tarikat pirlerinin öğüdünü benden dinle.

Ey Şevkî! Dünya hayatından elveda demedikçe aşk kitabını elinden bırakma.

158 (Mülemma)

Bir zaman engel ile karşılaşmadan dolunay gibi bir güzeli sevdim. Ne hoş güzellik! Tan yerini süsledi.

Dedim: Sen yaralı gönül için ne zaman bir ilaç yapacaksın? Dedi: Sabret; çünkü ben aşka karşı çok katı değilim.

Yaralı yüreklerin halini âşıklara sorunuz. Âşık olmayan, ayrılık (nedir) bilemez.

Benin aşktan tövbe ettiğimi işittiği söyledin. Bu işitmeye şahit olan kimse bu şikâyetleri duyuyor mu?

Gücün yettiği kadar dostuna tevazu göster. Tevazuda olan şey kibirlilikte olmaz.

Senin yüzünden dolayı birçok ev harap oldu. Aşkından dolayı benim aşkım tekkelere harap etti.

Şevkî onun aşkından dolayı akşamdan sabaha kadar eriyip tükendi. Onun aşkından dolayı uyku yüzü görmedim.

159

Eğer ben itaatkâr kul olmazsam kimim ki? Ey kadri yüce (Allah'ım)! Çünkü ben senin fermanına (boyun eğmiş) bir kulum.

Eğer ben senin hizmetinde birazcık bile kusur etsem, şüphesiz dünya halkından o kötü sözü işitirim.

Senin himayene sığınmış olan benim için böyle bir himaye korunmuş bir köşktür.

Ben ki başı önde ve bedbaht bir suçluyum. Ey dünyanın padişahı! Bana senden başka güvenilir şefaathçi olacak kim vardır?

Ben aşk ülkesinin şahının huzuruna gidiyordum. Ta ki senin sevginle benim elime mektubumu versinler.

Ne zamana kadar senin kederinle gece boyu inleyeceğim? Ayrılığınla heder ettiğim ömre yazıklar olsun!

Bana vuslat mutluluğu, sana ayrılık feryadı, ey Şevkî, aşk böyle taksim etti.

160

Ben yolculuk istiyorum ama menzil uzaktır, elveda! Ey azizim! Bu gönül böyle yanıp yakılmaktadır, elveda!

Ben aile bireylerimi mutluluktan dolayı terk etmedim. (Bu) Mahmud'un hikâyesi ve Ayaz'ın sevdasıdır, elveda!

Yardım olmadığından sevda çölünde canım ağzıma geliyordu. Sevgilimin kuyusunun berrak suyuna niyaz etmekteyim, elveda!

Nerede kısmetim, aşağıda mı yoksa yukarıda mı göreyim diye dağa ve ovaya baş koydum, elveda!

Ben bu vatanda yaşamaktan vazgeçtim. Benim durumum sır sahiplerinden daha zordur, elveda!

Ey Şevkî! Dünyada meşhur olarak gördüğüm her nergis, sonunda yer altında soğan gibi olacak, elveda!

161

Ey Saki! Bahar mevsimi ve bahçenin güzel zamanıdır. Âşıkların mutlu zamanı, kadeh ve şarap ver.

Benim sevdalı başım ve meyhanenin kapısının kerpici; baş toprak olmadıkça o kerpiç kurtulmaz.

Gece kandille kendini yakan kelebek misali ayrılık gecesi onun ateşiyle kendimi yakarım.

Elmas gibi olan gözyaşım geceleyin ciğerimi deler. Sabah baktığımda göğsüm dağ dağ olur.

Aşkta düştüğüm perişanlıktan dolayı kendimi çöllere ve ovaya verdim.

Ağzımda olan bu aşk gamının acılığına bal da yesem elbette kolay yutulmaz.

Ey Şevkî! Devrin sakisine güvenme. Kadehi bazen kırar, bazen sağlam verir.

162

Bundan sonra sabah ışığına nasıl itimat ederim. Her gün sabah hep yalan söyler yeniden.

Eğer köpek, suya dilini daldırırsa aslanın mizacı asla tahammül edemez su içmeye.

İki yaşındaki çocuktan gelen hıyanet, çocuk buluş çağına erince olmazsa şaşılır.

Garip! Eğer bir kâse yoğurt getirirse sana, bil ki onun iki ayağından biri suda diğeri ayrandandır.

Ey Şevkî! Daha önce yılan tarafından ısırılmış kişinin etrafına ip çekme, çünkü korkar.

163

Şarabı çeng ve tef eşliğinde içcem diye sevgiliye söz vermişim. Yoksa akıl, o çılgın sevgiden dolayı benim muradımı vermeyecek.

Onun eteğini tutayım ve bütün halktan el çekeyim. Eğer o çekerse ne güzel taraf, ben çekersem ne güzel şeref.

Eğer sen şarap içersen ortada yer al. Yok, ölüm ve fitne olursa kendini uzak tut.

Onun siyah kirpiklerinden birçok ok gelir. Onun bakışının önüne kendimi hedef etmişim.

Mademki o atam cenneti bir buğday tanesine sattı, ben bir arpa tanesine satmazsam ona evlat olamam.

Kaç kişi vefasız oğulların nazını çeker? Ne yazık ki bu zamanda aziz ömür boşa gitti.

Gönlü yaralı Şevkî niçin zamanın eziyetini çekiyorsun? Zamanın kederini terk et ve iki elinle şarap iç.

164

Üstâd hazreti Hassâf'tan²⁰⁷ rivayettir. Helal değildir, vakıftan elde edilen malı yeme.

Bize taksimatta bulunan pirimuğandır. İster şarabın tortusu olsun ister saf şarap olsun.

Eğer sakî bize saf şarap verirse, şüphesiz o bize adil olur.

Sen cefa çekmedikçe rahatlık göremezsin. Dünyada muaf olmuş bir kimse görmedim.

Beden elbisesi yıkamakla nasıl temizlenir çirkten? Meğerki sevgilinin kapısının eşliğini tavaf edesin sen.

Ne ahre muradına erdim ne de dünya. Muğbeçeler gibi Ârâf'ta kaldım.

Sevgilinin vafında her şey feryat eder. Hangi şey onu metheden olmasın.

Ey Şevkî! Züht ve kanaat ile inzivaya çekil. Zira inzivaya çekilenlerin ünü Kaf dağından Kaf dağına ulaşır.

²⁰⁷ **Hassâf:** Ebû Bekr Ahmed b. Ömer (Amr) b. Müheyr el-Hassâf eş-Şeybânî (ö. 261/875). Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Seksen yaşlarında vefat ettiğine dair rivayetten hareketle 181 (797) yılı dolaylarında doğduğu söylenebilir. Ayakkabıcılık yaparak geçimini sağladığından "Hassâf" lakabıyla anılmıştır. Hanefî mezhebinin fakihlerindendir. Edebü 'l-kâdî, Ahkûmü'l-vakf (Ahkâmü'l-evkâf), Kitâbü'l-Hiyel, Kitâbü'n-Nafakât, Kitâbü'l-Rıdâ' gibi pek çok eseri vardır. Bağdat'ta vefat etmiştir. (DİA, c.16, s.395)

165

Ben senin kölenim, sözümünden çıkmam. Aşkta sadığım, yalan söylemem, boş konuşmam.

Ey Gül! Bülbülden sevgi ümit etme. Böyle saçmalık yapan âşık olmaz.

Aşk faslında bir sorun var, görmüşüm. Onda birçok şeyh ihtilafa düşmüştür.

Onu pirimuğan müftüsüyle tashih et. Pirimuğan sana yalan söylemez.

Her kimle arkadaşlık yaptımsa sonunda düşman oldum. Bundan sonra kimseyle dostluk kurmam.

Gül çimende daima naz ve cilveyle açıyordu. Söyle de hoş sesli kuş inleye inleye ölsün.

O rızık konulmadan eline ulaşmaz. O kılı kırk yaran kişi çok aç uyudu.

Birçok eşek süslü eğerle gider. Şevkî, birçok arap atı ise palanla gider.

166

İlkbahar geldi, dostlar ve rakipler nereye gittiler? Soğuğun sertliği gitti ve ilkbahar günleri gitti.

Ey sakî! Şarap ver, bahçe güzel, eğlence zamanıdır. Böyle bir mevsimi ve böyle güzel bir yeri nerede bulabilirsin?

Sevgide kendi kalp paranı vermek zor değildir. Ey âşık! Sahte para ile ne satın almak istiyorsun?

Eğer âşık zelil, sevgili aziz olursa daima her zelil her şerefliiden daha fazla sefillik çeker.

Vuslat minnetsiz olmaz, ayrılık minnetsizdir. Ay yüzlü güzellerin naz yükü asla hafif olmaz.

Aşığın kanı hangi mezhepte reva görüldü. Aksine ay yüzlü güzellerin nezdinde dökülmesi reva görüldü.

Şevkî, sarhoşluğun peşinden baş ağrısının belirmesi gibi her rahatlığın peşinden dezorluk ortaya çıkar.

167

Âşık olan kişi kimseden utanmaz. Âşıklar hiçbir canlıdan korkmaz.

Ay yüzlünün güzelliğine sabredebilecek nerede? Çünkü onun yanağının kırmızılığından dolayı gelincikler utandı.

Güneş ve Ay, onun güzelliği hakkında bir nüsha yazdılar. Gören herkes bu bincelikleri bilir dedi.

Güzellerin mecazi güzelliğini benim yarine nasıl nisbet edilir? Nisbette mecazi güzellikle gerçek güzellik farklıdır.

Her ay yüzlü onun güzelliğiyle gururlandı. Bu tür şeyler benim yârimde açıktır zaten.

Ayağı bağlı kişi mutluluk yolunda nasıl gidebilir. Kimse (gereksiz) ilgi ve alakaları kesmeden gönlün arzusuna ulaşamaz.

Şevkî! Doğu, Güneş ve Ay'dan ne fayda görür? Zira dostun yüzü doğudan doğmaktadır ona.

168

Zevk ü sefa mevsimi ve gül vaktidir, rakipler de şefkâtli. Ey dost! Böyle fırsat ne zaman ele geçer?

Mutlulukta dostluk sözü makbul görülmez kimseden. Dost, darlıkta iken dostun elini tutan kişidir.

Yeni şarabın sarhoşların başında fazla bir etkisi olmaz. Eğer şarap eski ise sarhoşa etki eder.

Ey sadık yâr! Dünyada iksir sanatı isteme. O becerikli dost, dostlar arasında az bulunur.

Bütün zahitlerde keramet ve takva sözü arama. Onun keşf denizine batmış olanlar zahitlerdir.

Onun yolunda onun söylediği her söz güzeldir. Aptal söylediği her sözü yersiz söyleyendir.

Zahit, rint ve âşgîn her biri farklıdır. Ey Şevkî! Kendin, istediğini arkadaş say.

169

Saf şarap, itaatli saki ve şefkatli sevgili. Benim talihimden böyle bir peşin ödeme-yi tasdik etme.

Ne mutlu o kimsenin canına ki kesin olarak dünyada başarı ondan hâsıl olur.

Kişi çaba ve çalışmayla muradına ulaşamaz. Ben bu hususu binlerce defa araştırmışım.

Sevgilinin cemalinin nasıl bir nüsha olduğunu bilmezsin. İncelemeden ve dikkatlice bakmadan kimsenin aklına gelmez.

Dünyada şarap içmekle tanınan sadece ben değilim. Benin inceliğim şarapsız ve kadehsiz perperişan oldu.

Aynaları sevgilimin yüzünün karşısına koydum. Ayın ışığı onun ışığına denk olmadı.

Şevkî, Hafız-ı Şîrâzî'nin beğenilen şiirinden nasıl bahsedersin? Kendi şiirini o şiirle nasıl bir araya getireblirsin?

170

Ey sevgili! Senin güzelliğini methedecek uygun bir şiir yazamadım. Köle ile efendinin sözü birbirine nasıl denk olur?

Sen padişah, bense dilenciyim, bu sözüm doğrudur. Zira Allah da insanlar da cinler de bütün mahlûkat da bunu bilir.

Züth ve takva yolu birbirleriyle ittifâk ederler. Rintlik ve kalenderlik birbirlerine uygun hareket ederler.

Ey sevgili! Senin kâkülünden kopan nasıl bir kıyamettir? Her münafığın başına gelen rakibin başına gelsin.

Şekerin kendisinden utandığı senin şeker gibi tatlı lâ'l dudağın dünyadan tatlı adını alıp götürdü; odur en değerli şeker.

Ey sakî! Rintlerin şarap içenlerine bir müjde ver. Zira saf, katıksız ve berrak şarap, tortulu şaraptan çıktı.

Şevkî'nin dertli gönlü ayrılık kederinden dolayı kan oldu. Zira ay yüzlü sevgiliyle aşk oyunu oynamaktan başka dostu yoktur onun.

171

Bülbüller birlikte ittifak ederek gülü anlattılar. Hep bir ağızdan inledi, feryâd ve figân ettiler.

Eğer susuz su havuzunu kırarsa onu ayıplama. Nitekim pervane de aşırı özlemin-den dolayı kendini yakar.

Göğsümdeki ah dumanı başımdan dışarı çıktı; çünkü gönül senin ayrılık ateşinde yandı.

Ey yüzüyle âşıkların gözünün açıldığı! Ben seni hayal etmişim, bu gözü de revak yapmışım.

Mademki kendi yaşam sarayını sonunda harap edeceksin, feleğe kadar niçin eyvan ve kemer yapıyorsun kendine?

Veda korkusundan dolayı elmanın bir yüzü kırmızı bir yüzü sarıdır. O yüzden ayrılıktan dolayı kırıldığı için uddan ses gelir.

Ey Şevkî! Nifak ehli şimdi itibar sahibidirler. Bu devirde nifaktan başka itibar edilen bir şey göremiyorum.

172

Ben sevgililerin zulmüne nasıl müstehak oldum? Âlem bana sebepsiz yere mi töhmet ediyor, yoksa gerçekten bilerek mi?

Benim kusurum, gençlik zamanında âşık olmamdır. Ben dünyada günahsız ve hatasız bir kimse görmüyorum.

Benim sevdadan dolayı hasta olduğumu bilecek tabip nerede ki yolunca yordamınca ders vereyim ona.

Kısmet ehline adalet gerekir ki doğru taksimat yapsınlar. O yüzden buğday tanesinin her birini ikiye böldüler.

İnsanların ayağının altında dokunmuş hasır gibi ol. Âlemde övgüde tabak gibi olma.

Âşık olan her kişinin gözünden uyku ve rahatlık kaybolur. Sıkıntıyla sabaha kadar yıldızları seyrederekler.

Âşık Şevkî'nin ağzından güzel bir şiir duydum. Sonunda altın kalemle yaprağa yazdım.

173

Sufi olarak gördüğün her kişiye dalkavukluk etme. Alçakların elinden ne ikram gelir ne tasadduk.

İçki içen rintle sohbeti elden bırakma. Rindin dünyadaki hiç kimseyle ilgisi olmaz.

Küçüklüğümünden beri işim aşktır, sevgiliye muhabbettir. Ey Allahım! Âşıklıktan başka kimsenin amelini geri çevirme.

Sevgilim saçlarını taradığı zaman koku alan herkes sabah yelinden misk koklar.

Şevkî, gece gündüz her mânâyı öğren; şüphesiz başkalarına üstün gelirsin.

174

Ben kederin prangasından nasıl kurtulurum? İçim keder ve arzularla dolu.

Gönlü yaralı nasıl benim gibi yaralı olur? Ben panzehiri nereden getireyim?

Ben ay yüzünün cemaline aşığım. Bu aşktan ah! Bu arzulardan ah!

Dünya kadını benim işime yaramaz. Ben bu kocakarıyı boşamışım.

Sevgilinin ayrılığına sabretmek zordur. Gönlüm ayrılık ateşinden yandı.

Şeker gibi lâ'l (dudağı) nasıl elde ederim? Sevgilinin zulmünden damağım acılaştı.

Sabaha kadar gözüme uyku girmez. Arzulu gönülle inliyorum.

Ey Şevkî! Yanma ve sabır ne zamana kadar? Sevgilim kavuşma konusunda iki-yüzlülük ediyor.

175

Aşkın etkisinden dolayı başımda bir şey ortaya çıktı. Aşkın o gonca gülü ömrümün gül bahçesinde yeşerdi.

Aşk başlangıçta kolaydır, fakat sonu zordur. Aşk ateşine düşen herkesin sabretmesi gerekir.

İşlerin pergelinin ucu tersine döner. Aşk pergelinin ucu ise her zaman doğru yönde döner.

Âşık olmayandan daha akıllıdır eşek. Aşktan bîzar olan kişi nasıl yaşar?

Ey Şevkî! Aşk pazarında ömür naktin değerli olduğu sürece daima âşıkların zümresinde yaşa.

Yârab! Bu işveli güzel hiç korkmadan benim gönlümü alıp götürdü. Bütün kabiliyetimi kaybettim.

Temizliği rezalete terk ediyorum, nereden geçtim? İnsanlar içinde namus ve hayâ bırakmadım.

Kedi, eğer savaş meydanında farelerin arasında olursa aslandır. Fakat eğer kaplanın önünde savaşırsa faredir.

Yılan korkusundan dolayı insanların ayağını ısırır. Çünkü başına sopa ve taşla vurulacağını bilir.

Kırk gün şarkı, ney, ud ve çeng sesi dinlemeyen insanlıktan çıkar.

Sevgilinin huzurunda kendi canım için nasıl güvende olurum? Çünkü mızrak gibi bakışı, ok gibi kirpikleri vardır.

Ey Şevkî! Şiirleri uşak makamında oku da, gönülleri gamdan, kederden ve pastan temizlesin.

Ey yaralı gönlümün yarasına tuz basan! Sen mutlu ol! Ben gidiyorum, Allah seninle beraber olsun!

Bütün âlem bilir ki senden başkasına baş koymadım. Ben bu dönen feleğin yüzünden asla perişan olmam.

Eğer seninle vefa konusunda yaptığımız anlaşmayı bozarsam, dene; mihenk taşı halis altını bilir.

Var olduğum sürece senin güzel eşiğinin toğrağının kölesiyim. Sözümde şek ve şüphe olursa Allah'a sığınırım.

Senin dudağına iki üç buse koyayım demiştin. Vaat zamanı geçti, ne iki gördüm ne de bir.

Senin gelişin için gönlümü ve canımı feda ederim. Hayatımda sahip olduğum bütün varım yoğum senindir.

Şevkî, feleğin sitem ve zulmüne sabret de ismin ediplerin kitabından silinmesin.

178

Senin aşkının kederiyle bu gönlü parça parça ettikten sonra ben kimden korkarım yahut ne endişem olabilir?

Ben dostların sohbetini nasıl unuturum? Bu mihnet dolu leş (beden)imi toprağa gömseler de...

Ben temizliğe heves ettim, niçin mihnet çekeyim? Pis elbiseyi temiz taşın üzerinde yıkarlar.

Eğer sen bizim dostumuz isen diğerleriyle arkadaşlığı kes. Ben sevginin ve dostluğun birarada olduklarını görmedim.

Her kim boynunu yüceliğin zirvesine çekerse sonunda asma ağacı gibi bela kılıcıyla keserler.

Kendi kolun ve kanadınla yoldan çıkma, kaybolursun. Karıncanın kanadı vardır ama sonunda helâk olur.

Ey Şevkî! Feleğin hilesinden emin olma ve aldanma. İşte gece hırsız gibi korkunç olmayasın.

179

Senin kederinle ne zamana kadar üzüleceğim? Gözüm ne zamana kadar yaşlı olacak?

Gönlüm perişanlık mihnetinden dolayı tarak veya misvak uçları gibi (parça parça olmuş).

Ayrılık zehiri gönle tesir ediyordu. Senin vuslatından başka ne panzehir olabilir?

Senin yüce atının ayağının toprağı âlemin iki gözünün sürmesi oldu.

Bu felekler senin o yüzünün güzelliğinin yolunun tozunu arzu ediyorlar.

Karşılsız sevgi fezasının usta binicisi, âşıkları terkine bağla.

Şevkî'nin itibarını aşağıdan, böyle çerçöp arasından kaldır.

180

Kuzey rüzgârı bana (doğru) ne hoş esiyor; bana vuslat işaret ediyor.
 Gece hayalinin arzusuyla uyuyorum ki onun güzelliğini hayalimde göreyim.
 Gerçi vuslata ulaşamadım; fakat onun güzelliğine gönül vermişim.
 Sabır hazinesi Lokman'ın seçeneğindedir; fakat bizim sabra takadimiz yoktur.
 Ey gönül! Ayrılık vakti kemale erdi, kemalin peşinde zeval buluyor.
 Mezheplerde âşıkların kanının helal olması nasıl uygun olur?
 Aşk zordur ve keder çoktur. Ey Şevkî! Sevgilinin cefasıyla inle.

181

Sevgilinin aşkıyla ilgili sözü benden dinle. Bu sözden dolayı benim bedenim hilâle oldu.
 Perişanlık ve ayrılık gamı gönlüme ağlatarak hüznü veriyor.
 Perişanlıktan ve dağınıklıktan dolayı yaralanmışım, takadim kalmamış.
 Ömrüm aşk yolunda gitmiştir. Aylarca, yıllarca ayrılık gamında kalmışım.
 Vuslat rüzgârı gönül bağına esmedi; arzu ağacım yaprak ve meyve vermedi.
 Ey güzel yüzlü, iyi huylu padişah! Şevkî'nin işi senin saltanatına dua etmektir.

182

Bu bülbül gönül arzusundan dolayı figan ediyor; çünkü arzu fidanından yeni açtı bir gül.
 Benim sevgilimin yasemin kokulu zülfünden sabah yeli (esintisi) gelince o esintiden sümbül kokusu kokar.
 Bülbül ve kumrunun sesi eşliğinde saf şarap iç ki sürahi feryat ve gulgul sesi çıcarsın.
 Bahar mevsimi olmadan arkasından da üzüm mevsimi gelmeden nasıl gül ele geçer, nasıl şarap ortaya çıkar?
 Ben o nazlı servimin himmetinin kölesiyim; çünkü ağaçlar gibi gönlümde sonbahar mevsiminin korkusu yoktur.

Allah o güzel ceylanın yardımcısı olsun; çünkü virane gönlümde barınağı var onun.

Şevkî'nin bu gönlü kederden nasıl kurtulur? Çünkü o perçemin ve kâkülün kıvrımında esir kalmış.

183

Bu arzu ve istek nakti dünyada sahte oldu. O hızlı giden ecel habercisi daha çabuk geliyor.

Eğer akıllıysan fırsatı elden kaçırma; akıllı işte tembel ve uyuşuk olmaz.

Feleğin paracısı ve sarrafı çok hassastır. Bu değersiz parayı ve geçersiz akçeyi senden nasıl alır?

İşinde noksan ve kusurlu gördüğü herkesi dünya ülkesinin endişesiyle kendi kapısından (eder).

Müneccimden kendi talihinin etkisini sordum. Cevap verdi: Ne yazık ki Zühal yıldızından kutlu bir eser görmedim.

Ezelden beri benim kismetim rintlik ve şarap içmek. Ben ne yapayım, 'aziz ve celil olan Allah böyle yaptı.

Şevkî'nin derdinden senin beden denizin boş değildir. Bazen noksan, bazen bitkin, bazen boynu bükük ve bazen delidir.

184

Düzensiz ve uygunsuz bir zamanda giriftâr oldum; ne temiz ne de murdar ne de kullanılan su gibi.

Eğer cahil isem o zaman o da bana göre noksandır. Eğer ona sağlıklıyım dersem o bana "Ey illetli" der.

Eğer akıllı olursam bazen bana asılır. Eğer bahrim kâmil olursa o, cakalı bir beyit olur.

Eğer hakikati arasam işim gerçek dışı olur. Eğer ondan bal istesem damağımı Ebûcehil karpuzu gibi acılaştırır.

Eğer vuslat ilacını istesem ayrılık zehiriyle karıştırır. Eğer ona nabzımı tut desem etkisiz bir ilaç verir.

Eğer ona tabi olsam beni keserek öldürür. Eğer tabi olunan olsam istisna olarak keskin kılıç verir.

Ey Şevkî! Gelecekte bir gün şansın olsun diye onun farklı hallerine sabretmen gerekir.

185

Görmezden gelen sevgiliyle her dostluğu yaptım. Benim o dostluk ağacımdan bize ürün hâsıl olmaz.

Yâriyle mutlu olan âşığı kıskanırım; çünkü içinden geçirdiği vuslata nail olmuştur.

Sevgi ve sıkıntı daima doğrulukla olur, ölüm vaktine kadar gönülden yok olmaz.

Önceleri ülfet kitabı tek nüsha idi; fakat durumlar değişince birçok risale ortaya çıktı.

Gönül kanından sevgililere altının üzerine bir muska yazdıp gönderdim ki hamail yapıp boynuna bağlasın.

Güzellerin vasfını anlatmak için çok araştırma yaptım. Ben güzellikte ve şemâilde senin gibi bir kimse görmedim.

Ey şeref sahibi ve ey mânânın söz inceliklerini bilen! Şevkî senin vuslatının bir miktarlık istemektedir.

186

Ey sevgili! Senin vuslatını arzuluyorum. Ey izzet, makam ve kabul sahibi!

Aşktan dolayı dertliyim, hastayım. Kavuşmamız vuku' bulmadı.

Sevgilinin zulfünün kıvrımına gönül bağladım. Gönül bağım ondan çözülmedi.

Benim yolum ay yüzlülerin aşkıdır. Ben usulden bir delil getireyim.

Ne zaman bir gece hâlîme bakacaksın? Çünkü ayrılığından dolayı hasta düşmüşüm.

Sen bu yüzümden bir delil iste ki gönlümün derdi sana delil olsun.

Çok sözü olan bu arzuhâl padişahın huzurunda nasıl kabul görür?

Üzgün Şevkî'nin dileğini yerine getir, senden bir vuslat ister.

187

Canıgönülden sevgilinin sığınağına girmişim. O harem dairesine aşkla girmişim.

Gam fitnesinin yelinden asla üzülmem; çünkü o servinin gölgesi başımın üzerinde perde oldu.

Düşman ordusundan niçin üzüleyim; çünkü dostun elinde düşmanı kahredecek keskin kılıç vardır.

Padişahımın hazinesi inci ve mücevherle dolu olduktan sonra bir kese param, pulum yok diye niçin üzüleyim.

Benim çektiğim bu zulüm zamanın derdinin sıkıntısındanandır. Zayıf bedenimden başka onu kim çeker?

Ben, o zamanın gam ordusunu şarap ordusunun ve atların ayaklarının altında ezeerek yok etmişim.

Ey Şevkî! Feleğin eziyetinden üzgün olan sadece ben değilim. Bu felek benim gibi binlerce kişiyi üzmüştür.

188

Bu selsebil havuzun suyudur diye çağırır; Nerede muhabbet dostları? İşte zencebil suyu.

Çimenliğin bülbülleri bağırıp çağırıyorlar. Güya gül bahçesinde bülbül ile gül dost oldular.

Çimenliğin sünbülleri onun nergisine dava ediyorlar. Zambak ben kefilim diye elini başının üzerine koyuyor.

Böyle bahar zamanında, eğlence ve çalgı mevsiminde âşıklar arasında dedi kodu çıkar.

Ey sâkî! Eğlence toplantısı hazır, gül yüzlü nerede? Yoksa şu an hazırda ona vekil kim olabilir?

Dedim ki; ey sakî, ağzına kadar dolu kadehi gönder de hile ve düzenden uzak olsun.

Ey Şevkî! Gücün yettikçe işinde hile yapma. Eğer bir kimse işinde hilekâr olursa baş aşağı gider.

189 (Mülemmâ)

Ey ölümüm! Sana gelen sorgucuya karşı çok nazik davranıyorsun. Sana yaklaşanını her söylediği söze itibar etme.

Zariflerden sevgilinin güzelliğini sordum, dediler ki; Doğarkenki güneş, batarkenki ay gibi.

Servi, yârin boyunu posunu güzel anlatır. Boyda sorgun ağacı gibidir, ne kadar da hoş etrafa yayılır.

Sevgiliyi görmek için bir anda canımı veririm. Bazen ben onu çok kolay yollardan görebilirim.

En güzel özellikler ve en özel şekillerde güzel yüzlülerin tavırları başka bir tarz gösterirler.

Bir âlime sorun, aşk bana reva mıdır acaba? Ey ahâli koşun (üşüşün), sorunları ortaya dökelim.

Şevkî yârin güzelliği hakkında söyler bu gazelleri. Uyku (hayal) dedi ki; Allah orada söz söyleyenlerin incisidir.

190

Ben her işimi senin için terk ederim. Senin rızan için bedenimden vazgeçerim.

Bu sıkıntı dolu bedenini yaşaması için zavallı olan bana bir öpücük bağışla.

Bir adım attım ısrar çizgisine. Rızan için döner pergelim.

Allah'a şükürler olsun ki bu sevgiliye ülfette ve hizmette insanlardan daha aşağı değilim.

Eğer gönül yakan sevgili! Bana kötü söz söylese de o güzel işli lâl dudaktan mutlu olurum.

Senin ayrılığın yüzünden gece boyu inliyorum. O ateş saçan kederim beni yaktı.

Her perişan âşîğın hristiyan bir güzeli vardır. Benimse ay yüzlü parlak bir sevgi-
lim var.

Eğer konuşursam dilim yanar, konuşmazsam bir anda bana döner.

Şevkî eğer benim bu şiirimi okursan beni ayıplama; çünkü ben bu hususta çaresizim.

191

Hocamın aşk ve sevgi hakkında bana söylediği her öğüt hatırımdan gitmez.

Var olduğum sürece sevgiyi terk etmem; eğer bu sebepten dolayı ömrüm biterse
berbat olurum.

Her gün bir iki kadeh şarap içmesem, rahat edemem; çünkü bağımlıyım.

Sevgilimi görmediğim her gün bu mutsuz gönlümde mutluluk olmaz.

Benim gönlüm sevgiliyi arzular. Budur, benim anadandoğma dostluğum.

Gönlüme yazdığım o sevgi nakşı, çelik keserle bile gönlümden gitmez.

Bu aşk defterini getirdikleri gün senin aşkında kalemle yazdım ismimi.

Şevkî'nin asıl makamından aciz oldum. Gönlüm Bağdad tarafına doğru gitmek ister.

192

Gönlün gamı ve kederinden dolayı yılan gibi kıvrandım. İlacımı bade ve şaraptan
başkasından seçmedim.

Ey sevgili! Sen zamanede eşsizsin; ben senin gibi bir kimse görmedim ve duymadım.

Bu takdirim bu çalınmış gönüldü; çünkü bu aşk denizinde kendi ayağımı kaydırdım.

Akşamdan sabaha kadar sarhoşluk ve şarap için çalışırım, beni ayıplama çünkü
böyle yaptım.

Ey göz! Sen mutluluktan gönüle müjde götür. Bugün sevgilimi yolumda gördüm.

Ey gül bahçesinin sahibi! Sen bana izin ver. Yabancıların sohbetinden çok sıkıldım.

Ben bundan sonra şarap içmeyeceğime tövbe ederim; çünkü ben suç ve günden
dolayı Allah'tan korktum.

Şevkî ben onun eşiğine yüz koyarım. Ölsen bile ümidimi kesmem.

193

Bütün durumlarda aşk ehlinde daha üstünüm. Yârin zulmüyle öldürülsem muradına ererim.

Eğer yaşarsam sevgilinin önünde ölürüm, dünyanın padişahı olur, başımda tac olur.

Âşıklar, canını aşk yolunda siper edenlerdir. Ben de canı siper etmezsem kalender olmam.

Ben bir öpücük için canımı veririm. Eğer aşkta bunu yapmazsam samandan bile daha değersizim.

Kadehi eski yenime koydum, bekçiden gizlenmek tabiatım gereği.

Allahım! Beni sevgilinin mahallesine uğurla. Rehberimin yolu doğru bulamayacağından korkarım.

Ey Şevkî! İşim daima güzellerin aşkıdır. Yemin etmişim, başka iş yapamam.

194

Gönül gamından, nazlı sevgilimin gamından ah! Uzun zamandır kederin ateşinden yanar ve eririm.

Aşırı muhabbet türlü tatalıklar doğurur. Bu çok yakıcı ve uzun hikâye bana söylenmemiş kaldı.

Leylâ ve Mecnûn'un devri geçmiştir. Mahmud ve Ayaz gibi şimdi benim sıram.

Aşk çeşmeşinden abdest aldığım sürece ölü olsam bile namazım geçerli olur.

Vuslat isteğinden dolayı yüzden düştüm ve çok acizlik ve yakarıştan dolayı da gözden düştüm.

Nabız doktoru nerede benim hastalığımı bilsin, sırrımın illetini ona söyleyeyim.

Şevkî, sen kendin için neyin takdir edildiğini ne bilirsin? Ben niçin beyhude yere kalemle kavga ediyorum?

195

Feleğin zulmüne sabır ve tahammül etmem. Düşmüşüm, fakat boyun eğmem.

Feleğin ezelden beri nasıl aşağılık olduğunu bilirim. O yüzden zavallıların sözünü dinlemem.

Anladım ki gül bahçesinin neşesi kalıcı değil, asla bülbülün namesine kulak vermem.

Bilirim ki sevgili ben zavallıya eziyet eder; onun suçudur, fakat dalgın olmam ve hata etmem.

Eğer her kula tevazu gösterirsem, uygundur; ancak alçağa tenezzül etmem.

Mademki bu çimenlikte gül devamlı kalmayacak öyleyse ben nergis ve sünbüle güvenmem.

Sevgilimin siyah zülfünün kıvrımı ne kadar da çekidir! Ben perçem ve kâkülün kıvrımını terk etmem.

Şevkî, aziz canım bedenimde olduğu sürece bir an bile sefayı, gül ve şarap zevkini terk etmem.

196

Sevgilinin methini tatlı bir şekilde yapayım. Eğer gerçeği söylemezsem iftira ederim.

Herkese gölge veren o usta binici (varken), niçin huma kuşunun gölgesine minnet edeyim.

Her ne kadar onun saltanat sarayının kapısından uzak olsam da daima onun saltanatı için dua ederim.

Her ne kadar kendim için deniz kıyısında saray yapsam da bu kapının yakın veya uzak bu dergâhın kuluyum.

Gönlü yaralıyım, senin dudağından şifa istiyorum. İzin ver de lâl dudağından şifa bulayım.

Ey aziz! Bir gece vuslat için bana merhamet et de senin vuslatın devasıyla gönlümü tedavi edeyim.

Önüme çıkan her sıkıntı bizim suçumuzdur. Şevkî, niçin hükmü ve kazayı suçlayayım?

197

Ey aşkından dolayı az veya çok işten düştüğüm ve aşkının gamından gönlümün yokluk ateşinde yandığı!

Susuzluktan dolayı dudağıma can olacak olan vuslat suyunu engelleyecek misin yoksa izin verecek misin? Fermanın nedir?

Eğer dünyadaki insanlarda şeref ve mutluluk varsa kalem erbabından başka hiç kimsede görmedim.

Dünyadan gafil olma ve kendi zevkinden emin olma. Bu sözü gönül ehli Cem'in tacına yazdılar.

Altını olanın dünya ahvalinden gamı olmaz; kesesinde bir dirhemi olmayanın mecali yoktur.

Bileği güçlü olan devlet eteğini çabucak bırakmaz. Onun her belayı yok edecek gücü, askeri ve hizmetkârı yoktu.

Kimsenin aybını atlas kumaş örtmez, gümüş ve altın da örtmez. Her kim bu hikmeti bilirse yazıda çaba harcar.

Mademki bizim rızığımız ezel gününden taksim edilmiş, ekmek için endişelenen kişi cahildir.

Ya onun ismi dünyada asla soylu değildir ya da kerem ehli onun hazinesinin anahtarını kaybetmiştir.

Dünyada gördüğün her kişi şikâyetten dem vurur. Ben dünyadan keder, dert ve ızdıraptan başka bir şey görmedim.

Ey Şevkî! Eğer yârin senin için itaat eden biri olsun istiyorsan, gece gündüz her an onun zulüm ve sitemini çek.

198

Akıl ve hayalimi hoş endamlı güzel çaldı. Onun siyah zülfünün zinciri canımı aldı. Gül bahçesi o keman kaşlıdan utandı. Gülün yaprağı o mutlu güzelden dolayı soldu. Eğer o hıristiyan güzelin cilvesi böyle devam ederse bütün müslümanların dinini ve parasını alır götürür.

Ona ismini sordum, ay diye cevap verdi. Ona ey yeni ay dedim, hayır dolunay dedi.

Ona ey nazlı güzel, senin güzelliğin nedendir dedim. Ben onun akibetini sana söyleyeyim dedi.

Senin zülfünün zinciri yem ve tuzaktır. Benim gönül kuşum ham isteği yüzünden (tuzağa) düştü.

Âşıkların gönül kuşunu avla. Senin benin bir yem, zülfün de tuzaktır.

Eğer gönlü yaralı Şevkî günlerin kederine sabrederse işi tamamdır.

199

Bana nasıl âşık dersin, cansız bir ölü oldum ben. Bana nasıl Mecnûn dersin, Leylâ gizlendi benden.

İyilik ve yardım fidanının boyu kısa ya da uzun olsa da o fidandan ümidim yoktur; çünkü ayrılık meyvesi verecek.

Ben bu içimin yarasından dolayı gece boyunca feryad ediyorum. Ben bu ciğerimi yakan âhdan dolayı inliyor ve ağlıyordum.

Ben sadece günah işlemedim ki (aynı zamanda) hüznü bir âşık idim. Eğer güzel-ler bu şekilde güzel iseler kimsede iman kalmaz.

Şarap kadehi ağzına kadar doldu oldu mu ondan hiçbir ses gelmez. Fakirden Hak sesi gelir, varlıktan da isyan sesi.

Seher yeli, sevgilimin amber kokulu zülfünün kokusundan bir koku getir de kendi bahçemin bitkilerini amber kokulu yapayım.

Eğer benim ve Şevkî'nin yeri toprağın altında olmasaydı ben birini yukarıda birini de kemelerler üstünde taşıyım.

200

Benim ülkeler fetheden sevgilim isteğini vermedi. Benim bu sadakat ve vefam karşılıksızdı.

Âlem daima zevk u sefa yapıyor, benimse ömrüm boşa gitti ve neşem kalmadı.

İçimdeki dert ve bedenimdeki hastalık arttı. Eyvah Bana! Acaba (çare) nerede, kimin yanında?

Gönlü yaralıyım fakat şifam onun elindedir. Acaba onun dudaklarından şifa gelir mi bana?

Ey vefasız! Ben düşkünün hâline acı. Benim dilencinin halm senin huzurunda aşikâr olmuştur.

Ey Şevkî! Eğer benim makamım onun kulağına gelirse bülbül nasıl feryad u figan eder (görürsün).

201

Saki şarap getir zira benim isteğimin zamanı geldi. Çalgıcı söyle zira dünya padişahı kölem oldu benim.

Her sabah bir iki kadeh içiyorum. Acaba benim sefamdan kimsenin haberi olmadı mı?

Ben gönlün arzusundan dolayı tövbeyi bozdum. Benim tövbeye sabırim ve dayanma gücüm yoktur.

Dış görünüşümde güzellerin muhabbeti, içimde de rintlik vardır. Fakat sen ne bileceksin benim meramımı?

İşim gerçek, sözüm mecazidir. Âlem hürmetsizce beni suçlar.

Çimenlikte benim salınan güzel boylum olduğu sürece her uzun boylu sevgiliye ülfet etmem.

Sevgilinin tarafından haber beklerim seher yelinden. Belki sevgili tekrar bana selam gönderir.

Şevkî eğer sen söz söylersen benim gibi söyle. Benim sözüm gazel tarzına güzel düşer.

202

Düzgün boylu olmadan sefa meclisi gönül ferahlığı vermez. Hüzünlü gönül sevgilisiz sevinçli olmaz.

O servi gül bahçesi ve çimenliğin ferahlığını verir. Düzgün boylu olmadan neşe artmaz.

Eğer hurma ağacı sevgilimden vuslat meyvesini verirse, o, sihir nushası ayrılık yapar diye nasıl ümitsiz olurum?

Eğer vuslat zamanı gönlü teselli etmezse Eflatun'un aklı bile ayrılığa tahammül edemez.

O servi boylu, lâl dudaklı ve pembe yanaklı bi anda aklı başımdan, sabrı gönlümden götürdü.

Ben bu sabrı bir vuslat için çekiyorum. Belki benim ömrüm Ferîdûn gibi olur.

Eğer onun hayali rüyama gelirse, vuslatın alametini o kutsal talihden bilirim.

Eğer sevgilinin boyundan Şevkî'nin başına gölge düşerse şimdi onun başı huma kuşuna minnet etmez.

203

Gönlün sıkıntısını ne kadar söylesem de söz kâfi gelmez. Bu bendeki sevdadan âh! Bu sıkıntı ve eziyetten âh!

Devrin goncasından vefa iyiliğinin kokusunu isteme. Bu acaba eski irfan ehlinin söylediği öğüt müdür?

Nafakadan, elbiseden, yiyecekten her neye sahipsen ölüm vaktinde kefinden başkasını götüremeyeceksin.

Bu devrin gül bahçesini sevmen uygun olmaz; (çünkü) o çimenlik mülkünün padişahı “Ben batanları sevmem.” dedi.

Dünya var olduğu sürece kime miras kalmıştır? Ona bağlı olan kadın erkek herkesi bir bir öldürür.

Geçim sıkıntısında kocanın fakirliğinden kadın rezalet çıkarır ve geçimde kocayı kadın sözünü dinleyen yapar.

Ey benim işimde sadık olan! Allah mertlerinin yâri ol. Böylece Mısır'dan gömleğin kokusunu duyarlar.

Ey benim sadık yârim! Mısır'a aziz olman için Züleyhâ gibi aşk işinin sıkıntısına sabretme.

Ey Şevkî! Ben sadece bu zamanda suç işlemişim, çünkü gümüş tenli ve fıstık ağzlıya âşık olmuşum.

204

Ey benim şeker saçan kırmızı dudaklım! Ey ki daima benim canım olan sensin!
Ben senin ayrılığından dolayı bütün gece ağlıyorum. Çünkü sen benim Kenanlı Yusuf'umsun.

Gülen dudağı görmek için aziz canı ayağının altına sereyim.
Hayatım elden gitse de üzülmem, benim cananım ebedi kalsın yeter.
Ağlamaktan dolayı gözüne ak düşen benim. Gam gözü, benim ağlayan gözümüdür.
Felek bir zaman bana bir söz söyledi. Onun sözü benim madenimin mücevher hazinesini oldu.

Her gece misafirim olasın diye benim sözümü gönlünde hatırla.
Benim zindanım zillet çekmesin diye kimseyi Mısır'a Aziz etmem.
Ben âşık ve perişan Şevkî'yim. Ey benim güzeller padişahım! Merhamet et.

205

Ey benim yaralı canımın huzuru! Yeni bir ilaç yap bana. Ayrılıktan dolayı gönlü yaralıya çabuk şifa ver.

Ben çaresiz kul, sen dünyanın padişahısın. Ey dünyanın padişahı! Zavallı olan bana rıza göster.

Şarkıcı gönlümüz pas tuttu. Mademki bu gece şarkı söylüyorsun, uşşak ve saba makamında söyle.

Ey gönül! Sen sevgi ehlinin bakışından korkma. Eğer korkarsan birkaç rakipten kork.

Ben ezelden evet dedim ve gittim. Ey benim başım! Belayı terk et diye sana kim söyledi?

Kadehi kır fakat sakın ahdini bozma. Vefa arayan sevgiliye vefa göster.

Ey sabah yeli! Eğer yolun çimenliğe düşerse benim düzgün boylu servime duamı bildir.

Ey Şevkî! Allah'ın bütün takdirine rıza göster. Eğer razı olmazsan hepten kazayı değiştir.

206

Ey cefa arayan! Merhamet et, cilve ve naz yapma. Perişan aşığı ayrılık ateşinde yakma.

Gece gündüz bülbül gibi ah u figan etmekteyim. Az nazlan, ey güzel gül bana si-tem etme.

Ey Sakî! Gül renkli şaraptan bir yudum ver. Kırmızı şarabı rakiplerinden esirgeme.

Ey Zahit! Kendin için yün elbise giymeyi âdet edin, ipek elbise giymeyi âdet edinme.

Her ne yaparsan yap, kırmızı şarapsız olma. Gül yanaklının ve güzelin yâdından bir an bile uzak durma.

Önüne gelmeyen rızık isteme, önüne gelen her rızık için de kavga etme.

Amelsiz dindarlık iddiasında bulunmak cahilliktendir. Amelde samimi ol, işinde iddiacı olma.

Ey hasetçi, ey nazmı düzgün olmayan! Ne zamana kadar bizi ayıplayacaksın. Şevkî'nin akıcı şiirini ve nazmını kınama.

207

Dostların huyunda cömertlik eserleri yoktur, zamane çocukları kan içen kurtlar gibidir.

Allah rızası için zamane çocuklarında bir iş yoktur ki oğullardan ya da kızlardan acayip bir şey çıkmasın.

Her oğul babasıyla gece gündüz savaş halindedir. Her kardeş, kardeşine aleni düşmanlık besler.

Dostluk ülfeti ve şefkati dünyadan kalkmıştır. İnsanların işi fitne, buğz ve düşmanlıktır.

Kin, ihanet, hile, aldatma ve kandırma sanat olmuştur. Bunlara sahip olmayanlar zavallılardandır.

Baştanbaşa küçük ve büyük (bütün) oğullardan her ne gördüysen; dinsizlik, cömertsizlik, emanetsizlik ve güvensizliktir.

Dünyanın köylüleri ileri gelenler ve büyükler oldular. Temiz yaratılışlı çocuklar kıymetsiz ve nasipsiz oldular.

Eşeklerin altından eğerli olduklarını görüyorum. Arap atını (ise) daima palandan dolayı yaralanmış görüyorum.

Feleğin işi budur. Şevkî kimden dolayı azarlıyorsun? Aslanların yerini köpek, yititlerin yerini eşekler aldı.

208

Ey güzellerin padişahı! Gönlümü sen aldın. Yeter, sen bana çok zulüm yaptın.

Ey güzel gül! Senin kokuna aşığım. Ey salınarak yürüyen servi! Senin bağının bülbülüüm.

Senin için saçılan aziz candı. Eğer sarayım olsa bi gecelik misafirim olurdun.

Akşam, sabah huzurum kaçtı. Ayrılığının kederden dolayı ağlıyor, inliyorum.

Bu divane gönlün işi ters gitmektedir; çünkü yaşlılık zamanı gençlerin aşkını yaşıyor.

İçimdeki sır kapalı ve gizli kalmadı. Aşkım bedenimdeki rengimden dolayı ifşa oldu.

Zamanımın şahı benden sitem duyarsa zulmünle çok yaka yırtarım.

Bu, zavallı benden âşıklara müjde olsun. Bizim yıldızımız bu zamanda parladı.

Şiirler söyleyen Şevkî âşıktır; çünkü senin ayrılık gamından dolayı perişan olmuştur.

209

Ey hüznü kulübe! Huzurum kalmadı. Beni ne zaman güzellerin padişahıyla mutlu edeceksin?

Mecnûn'un sırası geçti, bizim sıramız geldi. Aynı şekilde Ferhâd'ın sırası da geçti.

Gönül ehli olanların himmeti çok yüksektir; fakat sizin sığınağınız onlardan daha yücedir.

Eğer rakiplerin ayağı senin sarayına düşerse gönlü yaralı aşığa zor görünür.

İçimin yarası kendiliğinden yeşeren lale gibidir. Onun ateşi ezelden beri bu canı yakmaktadır.

Senin hayalin şekli gönlümden ve gözümden gitmedi. Gözyaşı ırmağım ağlayan gözümü yıkadı.

Senin aşkının gamından ve ayrılık ateşinden dolayı zavallı Şevkî'yi yakıp bitirmiştir.

210

İnsanın yaratılışı en güzel şekilde oldu. İbadetlerin en elzemi Allah'a ibadettir.

İbadet ve imanin samimi olmasından daha güzel bir şey yoktur iki cihanda.

Eğer cennet ve rıdvan hâsıl olursa, kadın ve erkek için o arzudan daha güzeli yoktur.

Kişinin izzeti çok hayır getirir; fakat misafire izzet ondan daha iyidir.

Ayrılık zamanında vuslattan daha tatlı bir şey yoktur. Sevgilinin vuslatı ölüyü diriltir.

Gençlerin aşkı bizzat ömre tat verir, gençlerin aşkı lezzetin padişahıdır.

Her şeyin kendine göre bir himmeti vardır, fakat yiğitlerin himmetinden daha iyisi yoktur.

Sonunda herkes zayıflayacak; fakat yaşlıların zayıflığı âlemde çok meşhurdur.

Lütûf ve cömertliğe herkes rağbet eder; fakat büyüklerin cimriliği çok ayıptır.

Gönlü yaralı Şevkî'nin kusuru şudur: Cahillik zamanında edip insanlardandı.

211

Ey ordunun yiğitleri! Gönlüm elden gitti. Aziz ömür harcandı ve akıl yok oldu.

Hüzünlü kulübeler ve gamlı köşelerde olan benim. Sıkıntı köşesinde oturan ve bahtı kara olan benim.

Ey yüce bakışlı padişah! Senin mahallenin fakiriyim; (artık) benim gibi bir dilenciye iyilik yap ve lütufta bulun.

Gel! Gel! Zira ayrılık vakti çok uzun geldi bana; çünkü vuslat elim senin eteğine yetişmedi.

Gençlik gitti ve arzu bağından bir gül dermedim. Değerli ömür boşa gitti, ne yazık! Ah!

Eğer gönül aşka itaat etmezse, gönül yanar. Ben çirkin darbeye senin yanına uğrayayım.

Şevkî! Senin nazmının sesi Zehra'nın²⁰⁸ kulağına ulaşınca İsa daima “Allah'ın yardımı üzerine olsun” diyordu.

212

Ey uğursuz talih ve ey yolunu kaybetmiş talih! Sen ne zamana kadar bizim yol arkadaşımız olacaksın?

Talihten dolayı gizli bir yangın var içimde. Ne zamana kadar yanacak bu ah içinde gönlüm.

Ben çalgı ve şaraptan tövbe ettim. Allah'im senden af dilerim! Allah'im senden af dilerim!

²⁰⁸ Sema'da bulunan iki varlık; Harut ve Marut, devamlı insanların zaaflarına yenik düşmelerini, mal sahibi olma hırslarını yererlerdi.

Allahu Teâla bu iki varlığı, hem onları hem de insanları sınamak için yeryüzüne gönderdi. Gündüz insan suretiyle yeryüzüne inip, geceleri ise sihirli bir söz söyleyerek göğe çıkan bu varlıklar, yeryüzünde Babil'e inerler. Onları görenler, hem daha önce hiç görmedikleri kadar güzel olan bu varlıklardan çekiniyor, hem de onları yakından görebilmek için fırsat kolluyorlardı. Yavaş yavaş insanların arasına karışan Harut ve Marut, insanlara bildikleri sihirleri öğretmeye başladılar. Yalnız bir şartları vardır; öğrendiklerini kötülük için kullanmamak.

Zamanla insanlar, bu öğrendikleri sihirleri kullanarak inanılmaz olaylara tanıklık ederler. Harut ve Marut ise Zehra adında bir kadınla tanışır. Bu kadın, güzelliğiyle herkesi büyüleyen, afyon içen ve insanları yoldan çıkardığı düşünülen bir kadındır. Gariptir ki bir diğer özelliği de iffetli olmasıdır.

Artık bütün günlerini zehra ile geçirmeye başlayan Harut ve Marut, onunla beraber şarap ve afyon içip eğlenir, geceleri ise sihirli sözü söyleyerek göğe çıkarlar. Bir gün Zehra onlardan, kendisine bela olan bir adamı öldürmelerini ister. Başta bunu kabul etmemelerine rağmen Zehra onlara yüz çevirince yapmak zorunda kalırlar. Ertesi gün yine Zehra'nın yanına giden Harut ve Marut afyon çekip şarap içerler ve Zehra onlardan sihirli sözü söylemelerini ister. Şarabın ve afyonun etkisinde olduklarından olacak sihirli sözü söylerler. Zehra ortaldan kaybolunca anlarlar ki, çoktan sihirli sözü söyleyip göğe yükselmiş ve bilinen adıyla Zühre Yıldızı olarak yerini almıştır.

Zehra'nın etkisinden çıktıklarında ise farkederek ki; insanları yerdikleri her ne varsa yapmışlardır. Zehra için şarap içmiş, adam öldürmüş ve sır olan sihirli kelimeyi ona söyleyip göğe yükselmesine sebep olmuşlardır. Zehra gökyüzüne çıkınca, Allahu Teâla Harut ve Marut'u cezalandırarak onları Lut çukurunun tavanına baş aşağı şekilde sonsuza kadar asar. Çünkü onlar Zehra'nın güzelliğine kapılıp yapmamaları gereken şeyleri yapmışlardır. Rivayete göre Lut çukurundan günümüzde bile koku gelmekte ve hatta dikkatle dinleyince sesler duyulmaktadır.

Özellikle divan edebiyatında güzel şeylerden efsunlu olarak bahsedilir, çoğunlukla Harut ve Marut hikâyesine gönderme yapılır. (http://gizemmibu.blogspot.com.tr/2012/09/zuhre-yldzn-hikayesi_6.html)

Güzellerin aşkı uğrunda bütün malım mülküm gitti. Yalnız kaldım, mülk Allah'ındır.

Bu makamdan dolayı yüceliğe sahip olanla sevgi ve muhabbet etmek zillet verir.

Gençlerin aşkı ruha kuvvet verir. Zaman zaman da hayatı tutsak eder.

Yaşadıkları sürece kısa ömürde hırs ve emel cahillerin işidir.

Şevkî! Bir saat ayrılık bir yıl gibidir. Bir yıllık vuslatta bir ay gibidir.

213

Muhabbet bağında kul köle olmuşum, akıllı ve sağ olduğum sürece kul olacağım.

Hizmetten dolayı yeni aşk elbisemi yırttılar. Tamamen yırtık olması cömertlik sahibine yaraşmaz.

Gençlikteki o endamımı kaybetmişim. Ey taş kalpli bu düşmüşe merhamet etmezsın.

Ben iyilik ve muhabbeti olduğu gibi ortaya çıkarırım. Hâşâ! Yalan söyleyerek palavra atacağım ha!

Eğer dost lâl dudağından bir tebessüm kondurursa âşıklar kendinden geçer.

Rintlerin ve leventlerin hepsi muhabbet yolunda başsız ve ayaksız yola düşer giderler.

Şevkî, sen her zaman Hâce Hafız'ın takipçisisin, ondan el çekme ve onun peşinde koş.

214

Her sevgilin lütfu padişahınkinden daha iyidir. Her sevgili güzellikte aydan daha iyidir.

Sevgilisine lütfu olmayan yâr Kenanlı Yusuf olsa da kuyuda (olması) daha iyidir.

Gece gündüz acıyla geçti ömür Ferîdûn'un ömrü de olsa kısa olması daha iyidir.

Çöl ve ovada ömründe bir av dahi yakalamayan aslanın tilki olması daha iyidir.

Köylülere buğday vermeyen tarlanın harmanda hepten saman daha iyidir.

Amacı o sevgili olan habercinin akşam ve sabah ayağının yolda olması daha iyidir.

Şevkî senin söylediğin gazellerin bütün beyitlerinin yedi değil dokuz olması daha iyidir.

215

O değerli ömrü gençlerin aşk gamında ve siyah benin kederinde zayı olan benim.

Benim gönlümün ahının dumanı aşk ateşinin yalazından dolayı külah gibi başımın üzerinde kalması zordur.

Daha ne kadar dünya ehliyle gidip şans arayacam. Beni gören herkes, bana “Ey karabahtlı!” dedi.

Ey sevgili! Amber kokulu zülfünü tara da toprak ve bitki sürekli koku saçsın.

Ben ne yaptım ki felek sürekli bana dert verir. Sebepsiz, suçsuz ve günahsız yere beni öldürür.

Dostluk, sevgi ve vefa Allah’ın verdiği nimetlerdir. Ne çalışıp çabalamayla ne de güç ve orduyla.

Ey Şevkî! Güzellerin sıkıntılarına sabret. Sonunda gönlünün isteği sana padişah ülkesini verir.

216

Ey Saki! Şarap kadehini sevgilin avucuna koy da burada büyük küçük (herkes) sarhoş uyusunlar.

Şehirden çıkmadan huzuru terk ettim. Her köy ve kasabaya seyahat için (yola) düştüm.

Belki benim takdirim candan olmamdı. Ey kerem sahibi Allahım! Ben yaralının muradını ver.

Kaza yayından çıkan oku ne kalkan engel olur ne de zırh defeder.

Ey Şevkî! Şaşıların sözüne kulak verme. Allaha şükür ki senin kelimelerin ve sözün hepsinden daha iyidir.

217

Ey sevgili! Senin aşkının kederine tedbir ve sığınak fayda etmez. Ne orduyla gönülden düşer ne emirle ne de askerle.

Onun ilacı senin kırmızı dudağının devasından başka nedir? Yoksa günahsız zavallı hasta gönül ölür.

Sonunda zorluk ve zulmün peşine bir rahatlık vardır. Kuyunun dibine düşmeden Mısır tahtı olmaz.

Dünya övücünün peşinde rüsvalık vardır. Mütevazı olmayan rütbe ve makama ulaşamaz.

Ey Şevkî! Senin peşinde hased ehli çoktur. Sen niçin bahtı karanın sözüne kulak veriyorsun?

218 (Mülemmâ)

Ey parçalanmış kalp! Gamı satın alıyoruz, bu ise senin gönül eğlendirdiğinin sevgiliden gelen cefadır.

Zulüm sefa ehline çok zordur. Kim böyle ışıltılı bir makamda cefaya razı olur ki?

Sabah yeli vefa ehlinden bir mektup getirmiştir. Şarkıcının aşk hakkındaki şarkısı beni çok sevindirdi.

Gönlün hasretiyle sevgiliye sordum. Ey servi boylu! Bırak da oan kavuşayım?

Yemin ettim, onun güzelliği gibi bir güzellik yoktur. Ancak ona mahsus olan olağanüstü bir güzellik.

Ey Şevkî! Sevgilinin muhabbetinde olmazsan onun rüyası hilâl gibi zayıf olur.

219 (Mülemmâ)

Misk kokusu gibi olan sevgilinin zülfünü açtım. Onun kişiliğinde bir heyecana sahip oldum.

Benim sevgilimin tabiatından cilve hallerini sor. Onun makamı kesin ve mutlak surette yücedir.

Sevgilim güzellik ve iyilik mülkünde padişahdır. Güzellik onun hakkıdır ve hilâfet makamını süslemiştir.

Güzellik ülkesinde padişahdır ve böylesini görmedik. Onun tuzağı letafetle kazandığı güzelliştir.

Eğlence meclisinde kalbin sırrını gizli tutmak için gönül sırrımızı mahrem bilmeyiz.
 Aşığın canı sevgilinin cefasından dolayı bedenden ayrıdır. Kim ölürse onu zırh ve kılıf (şerit bez)la kefenlerler.
 Âşık olan Şevkî bekçiden korkmaz. Kim âşık olmak isterse bazen korkuyu atar.

220 (Mülemmâ)

Sabah yelinin elçisi sevgiliden mektup getirir. Bu bize ulaşan ne güzel bir delildir.
 Acaba bir gün onun kapısının toprağını öpebilir miyim? Ki bu sayede keramet anlamında zafer kazanmış bir gün elde etmiş olurum.
 Ey sevgili! Aşk ve sarhoşluk hallerini benden sorma. Göç esnasında ortaya çıkan bütün haller kıyametin halleri gibidir.
 Sevgilinin mahallesine gitmek şüphesiz gönlün isteğidir. Pişmanlıktan dolayı Allah'tan yardım diliyorum.
 Sevgilinin aşkının yolunda çok yuva yıkıldı. Âşık olmayı bıraksın, selâmete ersin.
 Delikanlılar gibi âşık (olduğumdan) âlem beni kınadı. Sen hiç oynaşması olmayan bir aşk gördün mü?
 Şevkî sakın şiir ve nazımdan aciz olma! Büyük şeylere yönel, bıkkınlığa karşı tedbirli ol.

221

Bu zamanın sıkıntısının kederini kime şikâyet edeyim? Benim hakkımda bakışının güzel olmasını kimden ümit edeyim?
 İnsanoğlu ayırdetme ve farketme (yetisini) kaybetmiştir. Saf altının gerçeğini sahtesinden kim ayırabildi?
 Ben bilmiyorum ki âlemin başından akıl mı gitti ya da feleğin kendi yaşlı başı mı bunadı?
 İzzet tacı kimsenin başına böylesine yakışmaz. Herkes senin güzelliğinin bizzat farkında ve tevazuyu külah yapmış.

Hilm, insaf ve cömertlik bizim gönlümüzden gitmiştir. Bütün yollardan adalet, iyilik ve cömertlik istendi.

Şevkî'nin gönlü böyle dert ve elemle tutsaktır. Ölene kadar bağ ve düğüm gönlünden gitmez.

222

Sen gönle beyhude keder ve gamı sokma. Muratsız gönülde dert ve eleme fırsat verme.

Murad vakitlerinin tümünde fırsatı elden kaçırma. Kötü tabiatlının kıskançlığının yermesine izin verme.

Senin istek kuşun ansızın kafesten kaçtı. Ona şeker ve bademden başka yem verme.

Eğer soru soran sana bir soru yöneltirse, onun sorusuna ansızın ve zamansız cevap verme.

Eğer düşman senin cevabına kasten kötü söz söylese, tahammül et ve sakın kötü söz söyleme.

Ey Şevkî! Mademki sevgilinin zincirine bağlandın, siyah zülfünden asılmayı terk etme.

223

Eğer aşk yeli gönül ağacına çok eserse, eziyet, keder ve sıkıntı yaprağını harap eder.

Sevgi rüzgârının gül bahçesine estiği şah, elbette şan ve şöhet ağacını kırar.

Başını dostluk rüzgârına veren herkesin, ova ve dağa baş koyması tuhaf değildir.

Etrafına kuş ve karıncanın su içmek için grup grup geldikleri o tatalı çeşme nerede?

Ey Şevkî! Sen lütuf ve eda güzelliğiyle şiir söyle de akılsızın sözü gibi kaba olmasın.

224

Ey sevgili! Aşk hikâyesini perişan olan benden dinle. Zira senin derdinin kederi her gün taze ve yenidir.

Sen gel, (uygun) bir dille divâne gönlümün derdinin hikâyesini sana söyleyeyim, ondan sonra yine git.

İyi ve kötü herkesin bir niyeti vardır. Sonunda hasat zamanı kendi ektiğini biçer.

Atam (Hz. Âdem) cennet-i a'lâyı iki buğdaya sattı. Eğer ben iki arpaya satmazsam onun halefi olmam.

Şevkî sen, gülün ve şarabın kıymetini israf etme. Zira derviş elbisesi şarabın ve içkinin değerinde değildir.

225

Ey yay kaşlı! Senin bakışının oku beni öldürdü. Kâkûl ve zülûf esir ettiler beni.

İslâs suresiyle, muavezeteyn suresiyle o büyücü göze muska yapayım.

İslâs ve muavezeteyn sureleriyle âlemin kem gözüne muska yapayım ve iki elimle bağlayayım.

Dünyadaki bütün mülkü teraziyle tartacak olsalar sevgilimin değerinde olamaz.

Bütün Hutun ve Tatar miskin kokusu o yasemen kokulu sevgilinin zülfünün ucunun kokusundan bir zerredir ancak.

Ey sevgili! Niçin benim yüzüm senin aşkımdan dolayı sarıdır ve bu senin yüzünse kendiliğinden yeşeren lale gibi kırmızıdır.

Şevkî'nin gönlünün yarası senin ok gibi olan bakışındandır. Ey gül yanaklı ve ay yüzlü! Bir vuslat merhemi yap.

226

Ey güzel huylu sevgili! Vuslatı arzuluyorum. Senin yüzünün güzelliğinin iltifatına muhtacım.

Senin ok gibi bakışınla yaralanan gönlüme lâl dudağının şekerinden için ilaç yapman dışında bir ilaç yoktur.

Senin gelin gibi olan güzel yüzünün süslenmesine ihtiyaç yoktur. Peri yüzlü güzelin yüzünü süslemek için kuaföre ne gerek var.

Eğer sevgiliyle otursam can meclisi safa bulur; çünkü sevgilim yüzümü öpmek için eğildi.

Bir gün gönlün derdi için bir ilaç istedim. Peri yüzlünün vuslatından başka samimi görmüyorum seni diye cevap verdi.

Vefa, şüphesiz âşıkların gönül köşkünü tamir eder. Cefa ise âşıkların gönlünden dolayı o kale burcunu viran eder.

Şevkî'nin gamlı gönlüne tuhaf bir şaşkınlık düşmüştür. Sevgilinin zülfüne mi yoksa perçem ve kâkülüne mi asılır?

227

Ey kaybolmuş gönül! Uyanık ol! Ben ve sen neredeyiz? Ben ve sen gonca dudaklarının yolunda gözümüzü açalım.

Eğer kapısından gitmezsek sevgili bizi kovacak; çünkü ben ve sen onun bu sarayında kul ve dilenciyiz.

O perçem ve kâkülü birbiriyle konuşurken gördüm ki bu yasemen kokusunun içinde ben ve sen cilve yapıyormuşuz.

Renk ve yüzümü kendisi böyle sararttı dediler, çünkü bu aşk ve eziyetten dolayı ben ve sen kehribar gibiyiz.

Şeker gibi gülümseyen iki lâl dudak aşığa dediler ki bunun yaralı gönlüne ne de şifayız ben ve sen.

Ayva tüyü, ben, yanak ve sevgili arasında bir dedikokodu var: bu yaralının gönül yarasına devayız ben ve sen.

Ey Şevkî! Sana diyeyim, bu gazel ve nazımla yeni bir tarz yap. Ne hoş! Yeni edalıyız ben ve sen.

228

Senin sevgilinin servi boyuna canım feda olsun. Can, seve seve sana feda olsun.

Ey sevgili! Eğer sen benim nasihat ve öğüdümü dinlersen beni bırak da senin sarayında kul olayım.

Ey gül yanaklı sevgili! Bana olan sözünden vazgeçme. Senin vefandan karşılıksız sevgi ümit ederim.

Her ne kadar senin saltanat sarayının kapısından uzak olsam da uzun ömürlü olman için duayı terk etmem.

Bir gün ümit ederim ki beni devlet kuşu humanın gölgesi altında gölgelendirirsin.

Eğer zaman zaman senin vuslatın bana nasip olursa her ne kadar hep senin cefanı çeksem de mutlu olurum.

Sevgilinin yüzü olmadan niçin şarkıya kulak vereyim ki? Ey saz! Senin sesin ku-lağımdan uzak olsun!

Ey güzel sevgili! İzzet ve cılveye ulaşmak için bu şekilde koşma ve aceleyle senin arkandan ne zamana kadar koşacağım?

Şevkî, tabiat madeninden gazel yap; çünkü senin bu güzel gazelin benim hoşuma gitti.

229

Ey yeni nazım ve gazel söyleyen şair! Yeni sözü arzu etmiyor musun?

Altın teli ve inci sürmesini getir de şiir ve gazeli onar.

Fakat edebi elinden bırakma. Senin nazımından daha canlısı vardır.

Ne kadar hoş gazeller söylüyorsun. Düşmanın gözünü oyuyorsun.

Kalem dedi ki Gam lafazan oldu mu kıl toplamış kalem lal olur.

Ey gönül! Eğer gönlünde gam yoksa niçin her şarap testisine el vuruyorsun?

Şevkî, eğer gönlün mutlulukla dolarsa inci dolu tabia aşırı mübalağa eder.

230

Senin bağışından vuslat ve cömertlik ümit ederim. Onun rızasını güzellik yolunda harap ettim.

Bize karşı sevgilinin vefası olmazsa ben gönlü yaralının ahde vefası neye yarar?

Yaşadığım sürece onun dergâhından başkaldırmam. Onun saltanat sarayının dergâhının kölesiyim.

Gerçekte onun vuslat dağıtan şifa merhemi olmadan benim sinemdeki yara iyileşmez.

Ben bir dünya için başımı terk etmem. Ama onun için bir anda başımı terk ederim.

Onun huması başıma gölge salmadığı sürece asla izzet ve yücelik zirvesine çıkamam.

Güzeller arasında onun yüzünün güzelliği gibisi yoktur. Şevkî, onun ay yüzlü yavaşlığının kölesi benim.

231

Ey hoş sesli bülbül! Bu “hay ve hu”yu ne zamana kadar devam ettireceksin? Bu goncalar nefeslerini tutmuşlar, seninle konuşamazlar.

Her âşık gibi kendi aşkında sadık oldun. Gül bahçesi sana layıktır, yüzleri kapalı goncalarla birlikte oldun.

Kelebek, mumu yanar gördüğü halde niçin kendini yakar? Bunlar hep kendi aşkından dolayı her tarafını mumla yakar.

Güzellerin aşkından dolayı sinemde yüzlerce gizli yaram var. Gözümde su kalmadığı için gönül kanından abdest aldım.

Her ne kadar gece gündüz yıkasam da onun beni ve ayva tüyü ile güzel yüzünün hayali gözümün önünden gitmez.

Zahit ne iddia eder, kendini niçin incitir? Rintler daima altın kâseyle şarap içerler.

Ey tatlı dilli Şevkî! Ey hoş sesli bülbül! Altın yaldızlı kumaşlarla güzel elbiseler diktin, beyitler yaptın.

232

Bu âşık gönül ne arzu eder? Bir tuba boylu arzu eder.
 Onun ayrılık zamanında sıkıntı çekti. Sevgilinin vuslatını arzu eder.
 O dudağın berrak suyuna susamıştır. Şarap kâsesini arzu eder.
 Ay yüzlünün yüzüne âşıktır. Yasemin gibi olan gülü arzu eder.
 Gül ve sümbül bahçesinin bülbülüdür. O güzel gülü arzu eder.
 O şarap satan meyhanecidir. Her hırستیyan güzeli arzu eder.
 Benim gönlüm tıpkı bir ay gibidir. Yüce sevgiyi arzu eder.
 Edep öğreten okulun çocuğudur. Bilgili hoca arzu eder.
 Senin lâl dudağından bir buse temenni eder, arzu eder.
 Uzun gecede hayat veren sevgilinin sohbetini arzu eder.
 Zifiri karanlık gecede kelekler gibidir. Geceyi aydınlatan mum arzu eder.
 Karanlık gecedir, sevad-ı mukimdir. Gecelerin başlangıcını arzu eder.
 Benim bu gönlüm çekici bir güzel ister. Saf şarap arzu eder.
 Şaşkın olduğu ilk gün ipek elbise arzu eder.
 Senin günahkârın olan bu kul Şevkî yüce Kâbe'yi arzu eder.

233

Onun hakkında bela dedikleri için bela bağına bağlandı ve o anda herkes onun gibi mübtela oldu.

Her kim zamanın meclisinden rahatlık ümit ederse ilk önce geçimde rahatlığı terk etmesi gerekir.

Eğer meclis mumu gibi her tarafından dosdoğru gelirsен daima senin başına çetin ve bela makası koyarlar.

Ömrümde feleğin sıkıntısını öyle çekmişim ki belki Kerbelâ'da öldürülenler bile bunu çekmemişlerdir.

Her zaman mütevazı olan kişi mütevazı olduğu için başına taş yemez.

Ey Şevkî! Virdi daima arkadaş edin. “Lâ havle velâ”²⁰⁹ sözü için temebellik etme ve bilmemezlikten gelme.

234

Ey gönül! Güzellerin aşkı çok zor ve bela girdabıdır. Âşıkların başına bela dolabı vardır.

Musibet ehli gerçi dünyada zahmet çekerler; ama bela ehli cennette mutludurlar.

O sıkıntı gecesi akşam karanlıktır; ama sonunda bela mehtabı ışık saçar, aydınlatır her yeri.

Her ne kadar dünyada sitem ehli perişanlık çektiyse de bela erbabının Huld cennetinde yerleri vardır.

Ey Şevkî! Belada Eyyûb gibi sabırlı ve azimli ol ki Allah senin önündeki bütün bela kapılarını kapatsın.

235

Sonunda kendini beğenmiş dilbere mübtela oldum. Öfkeli hem de taş kalpli (sev-giliye) mübtela oldum.

Cefaya sabrım kalmadı ve takatim tamamen gitti; çünkü güzel bir afete mübtela oldum.

Ey Müslümanlar! Allah için bana bir merhamet (gösterin). Günahsız gümüş tenli-ye mübtelası oldum.

Halk zevk, sefa ve rahatlıkta ve bense kanlı gözün belasına mübtela oldum.

Ben kendim için ne tedbir alayım ve kendime ne ilaç yapayım veya çare nedir? Çünkü ben misk kokulu zülûfe mübtela oldum.

²⁰⁹ Lâ havle velâ: Sıkıntı, üzüntü, keder ve elemenden kurtulmak için okunan dua ve zikirdir. Hadis-i şerifte Resulüllâh efendimiz buyuruyorlar ki; Muaz b. cebel (r.a.)’dan rivayete göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Sana cennet kapılarından birisini göstereyim mi?” (Muaz): O nedir? diye sordu. Allah Rasûlü: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ (Masi-yetten kaçınmak, itaatte bulunmak) güç ve kuvvet(i) ancak Allah’tandır.” diye buyurdu. (Hafız ed-Dimyati, *Hadisler-le Amellerin Sevabı*, (çev. Beşir Eryarsoy) Risale Yayınları, İstanbul 2008, s.398, hadis no:1275)

Âlemin şirin lezzeti beni acı içinde bıraktı. O lâl dudaklının ayrılığına ve nazına mübtela oldum.

Zavallı Şevkî dua eder: Ben zavallıya merhamet; zira mübtela oldum.

236

Ey gönül! Her kim senin gibi bir ay yüzlüye mübtela olursa yücelik zirvesinin rütbesinde övünür.

Aşk, ilk önce sevgiden kolay görünse de sonunda müşkil olur.

Ben âşık oldum ve güzellerin sevgisi gönlümde yer etti; çünkü benimim gönül aynam parlaklık kazandı.

Halk arasında ben kim idim ya da ismim neydi? Benim ismim bu sevgiden dolayı izzetli ve şerefli oldu.

Her cahilin aşk oyunu ve muhabbet işi nedir ki? Ey bülbül! Gül bilen kişiye rağbet eder.

Herkesin bir kıymeti vardır; ama herkesin yanında değil. Gülün kıymetini bülbül, sevgilinin kıymetini ise tutkun olan bilir.

Ey cefa! Mademki senin âşığın, senin Mecnûn Şevkî'ndir daha ne kadar cevri u cefa ile onu belaya sürükleyeceksin?

237 (Arapça)

Ey her şeyde güzelliğine dair bir iz olan! Şüphesiz senin güzelliğin mükemmel bir şekilde daha da arttı.

Mükemmelliğe gücü yettiği için her şey onu boydan boya kapladı ve bıkmaksızın güzellik ona yöneldi.

Güzellik onu tam ve kuşatmış bir şekilde ortaya çıktı. (O olduğu için) bütün güzellikler tamamen kayboldu.

Bütün güzelliği onun elmacık kemiğinde toplandı. Güzelliği, mükemmelliği ve cilvesi daha da arttı.

Onu mükemmel ve olağanüstü gördüklerinde o kişiler bütün bu güzellikler karşısında ona boyun eğdiler.

Dolunay, o (sevgilinin) ortaya çıktığını gördüğü zaman onun güzelliği ve parlaklığı karşısında şaşkına döndü.

Güneşler onu bütün güzellikleriyle selamladı. Bu yüzden zerafet timsali olarak güzellik onların üzerine olsun.

Özlem demek, ona kavuşmayı çok isteyen Şevkî demektir. Kalp ise ayrılık vesilesi olarak ortaya çıkar.

238

Ey canımın belası! Sevgililerin önderi sensin. Güzellikte Kenanlı Yusuf sensin. Ben senin ay yüzlü cemaline âşık oldum. Ey benim Canım! Her canın huzuru sensin.

Ey sevgili! Gerçekten sana meftun idim. Ey benim fitnem! Zamanın fitnesi sensin. İyilik memleketi ve iltifatlar ülkesinde nazar sahibi, önder ve sultan sensin. Ey vuslattan ayrı düşmüş zavallı bülbül! Gül bahçesinde figan eden sensin. Ey ayrılığa düşen perişan âşık! Ayrılık ve gamdan dolayı ayrılık perişanı sensin. Ey benim padişahım! Güzellik ülkesinde, bu güzellik şehrinde güzellerin padişahı sensin.

Şevkî sen niçin doğru sözden bahsetmiyorsun. Perişan kalbin fitnesi sensin.

239

Ey güzellik hazinesi! Sen neyi tasvir edersin? Güzellik muskasında daima düğüm çözersin.

Kendi başıma nazını çekerim, nazlısın sen. Güzellerin ve vefalıların zümresinde cilvelanırsın sen.

Ey sevgili! Senin kirpiklerine yemin olsun ki sanki benim kirpiklerim kader oku gibi senin ki ise kaza yayı gibi.

Ey gönül! Senden sorduğumu bana doğru söyle. İki parça zincir gibi olan zülfün kıvrımına mı bağlanmışsın?

O sevgilimin şeker gibi lâl dudağından sordum. Ey sevgilimin lâl dudağı! Sen şifalı bir ilaç mısın?

Gönül, ben gönülsüzden bir şey soracağım diye kayboldu. Ey benden gitmiş o divane gönül, neredesin?

Şevkî tamamen Hâce Hafız'ın peşindesin. Temiz sözlü ve temiz edalı oldun.

240

Aşk ve sevda benim başımda karar kıldı; çünkü gönül övünme ve mutluluk yolunu tuttu.

Cahillik ve gençlikle sevda yolunu tut sen. Bu yolda ilme ve bilgeliğe ne gerek var?

Sen lütuf ülkesinin şahı, güzellik hâkimisin. Senin güzelliğin, cemalinin güzelliği kesindir.

Benim âşık gönlümün kararını niçin sorarsın ki? Benim gönlümde sabır ve metanet kayboldu.

Sen güzellik mülkünün şahı, ben ise vuslatın dilencisiyim. Senden bir gece vuslat diliyorum.

Şaraba tapan olduğum içinsürekli şarap içerim. Şarap içmeyi benim şarap kadehimden sor.

Yazık Şevkî'nin bu gönül elden gitti yazık! Keşke daima sevgiliyle gitseydi.

241

Ey gönül! Her safa ve inlemeye tahammül et. Zira sevgilinin aşk yolundan daha zor değildir.

Aşkın ağır yükünden dolayı sırtım ikibüklüm oldu. Nasıl kolay olur; çünkü o ağır bir yük oldu.

Benim bu zavallı gönlüm güçten düşmüştür. Onun suçu ve hatası kendisini bir sevgili tutmuştu.

Her fitne iş ve muazzam fesat ortada. Akıllı niçin o muazzam fitneden uzaklaşmıyor?

Her fayda ve her meziyet dalda meyve verir. Çınarlık meydanında gezmesinden gezginciye ne fayda?

Benim sabrımı ve kararımı sevgilinin o nergis gözü alıp götürdü. Ey cadı gözlü sevgili! Gönül için bi karar ver.

Bu zamanlarda gördüğüm Şevkî Mısır'ın Azizi'dir. Sevgisinden dolayı bir işvelinin zülfünde bağlanmış kaldı.

242

Benim gözyaşım tufana döndü. Âh bu ayrılığa ve perişanlığa!
Ayrılık zamanım uzundu. Zira vuslattan hiçbir emare görmüyorum ben.
Ey gönül! Sana doğruluk ve ihlâs gerekir. Elle ve alınla ibadet olmaz.
Sen aşka ve sevgiye sadık kal da pişman olmayasın.
Sevgilinin dergâhından vuslatını nasip etmesini temenni ediyorum.
Ey Allahım! Nur cemalini görmeyi ne zaman bana nasip edeceksin?
Benim sevgiliden bir ümidim var; cahilliğe ve bilgisizliğe vurmasın.
Ey Şevkî! Eğer bir gecelik misafirlikte olsa vuslat peşinde ol.

243

Her an çini kadehle şarap iç ki içtiğinin lezzetini göresin.
Güzel ceylan senin nazını çekerim. Zira o nazlı siyah gözlüsün sen.
Yüzünün cemalini ve güzelliğini göster de âşıkların sıkıntısını çekmeyesin.
Ey Allahım! Ben, ayva tüyü, yanak ve burun bakımından ne acayip bir güzellik.
Senin yerin yeryüzünde bir yer değildir, gözde ve başta oturmaya layıksın.
Seherdeki ahımın bir tesiri yok. Ey sevgili! Niçin taş kalplisin?
Huma kuşu gibi makam sahibisin. Yüceliğin zirvesindesin, yeryüzünde değil.

Ey insanların, cinlerin ve zamanın efendisi! Hem güzellik padi ahısın hem de y -
z k sahibisin.

Ey gönlü yaralı  evk ! Sen ne zaman kadar onun vuslat tuzağında rehin kalacak-
sın?

244

Ey ay yüzlü! Adın nedir senin? Sen servi boylu veya g l yanaklısın.

Ey gönül! Sen, sevgilinin vuslatı için eziyet sırasında ne kadar da kararsızsın.

Ey sevgili! Sana doğruyu söylüyorum. Senin güzellik ülkesinde usta binicisin.

Ey Gönül! Senin kederinin olmaması rakiplerin dedikodusundan iyidir.

Ey güzellik bahçesinin bülbülü! Ben     ım sense yalancısın.

Ay yüzlünün ayrılığından ve uzaklığından dolayı hüngür hüngür ağlarım.

  ık, sevgili eline geçsin diye kendi canından geçer.

Acaba  evk 'nin senin vuslatından nasipleneceği zaman mıdır bu zaman?

245

Ey nazlı sevgilim! Sen benim gönlümü alıp götürdün. Gönlü götürdükten sonra da
ayrılık gösterdin.

Ey gönül! Gençlerin ayrılığına nasıl sabrediyorsun? Ey gönül! Sen onun ayrılık ve
cefası karşısında yok gibisin.

Ay yüzlülerin zulmünden dolayı bedende sabrım kalmamıştır. Acaba bu zulüm ay
y zl de olmasaydı ne olurdu?

Gönül aynam sine gamıyla tozlandı. Ey  arap! Himmet et, aynayı çabucak temiz-
le.

Ey Irmak! Gözümün ya ına merhamet et. Zira ayrılıktan dolayı ağlamaktan ırmak
olup aktı.

Sevgi ate inden dolayı içimdeki alev arttı. Akrabadan ve tanidiklarımızdan bize
bir fayda olmadı.

Şevkî  arap içmekle me hurdu, fakat çaresizdi; çünkü sinesinde bir duman vardı.

246

Benim bu izzet ve şerefim sevgilinin parlak yüzünden oldu. Bu izzet ve cilveden hada güzel ne vardır?

Her âşık vefalı değildir, her maşuk da seçkin değildir. Seçkin bir sevgilisi olan aşığa ne mutlu!

Ey bülbül! Gerçek aşk, pervanenin muma olan aşkıdır; çünkü kendi canını yakar, asla hiç bir ses çıkarmaz.

Gülün güzelliğini methetmek için bülbül farklı sesler çıkarır. Nitekim seni Tatarca ve Arapça methettiğim gibi.

Çalgıcı, Hicaz, Irak ve Şehnaz makamlarıyla, güzel nağmelerle benim yârime selam söyle.

Şevkî dünyada asla sırlara mahrem birini görmedim. Dostun bile olsa aşk sırrını kimseye söyleme.

247

Ey sevgili! Sen ne zaman kadar bana eziyet edeceksin? Bu eziyet ile ne zamana kadar vefayı tamamen terk edeceksin?

Kötü niyetli rakiple sohbet zordur. Benim ayrılık ve hicrandayım, sen bunlarla sefa ediyorsun.

Ben senin vuslatının arzun da olsam da senin bizim kırılmış halimize rıza göstermen güzeldir.

Benim kırılmış gönlümün yarası senin ayrılığındandır. Acaba bir defalık ona ilaç yapar mısın?

Senin şarap kadehi gibi olan (güzel) yüzünün arzusundayım. Ey hıristiyan güzel! İhsanda bulunacağını ümit etmekteyim.

Senin lâl dudağını arzulamaktan gönlü yaralıyım. Bu yaralıya sen lâl ilacınla şifa verirsin.

Ben senin eteğini muhabbet eliyle tutmuşum. Eliminden kurtaracağına dair ümit yoktur.

Ey temiz etekli şeyh! Ey zahitlerin piri! Senden bizim için dua etmeni istiyorum.

Aynı şekilde cömertlik ve himmetini arzulamaktayım. Ey Şevkî! Yeryüzünde yeni bir nazm eda ediyorsun.

248

Ey sevgilim! Senin bize cömertlik edeceğinden; ayrıktan dolayı yaralı olan bana cevır ve cefayı azaltacağından ümitliyim.

Ey sitem dolu sevgili! Bana vuslat nasip et. Cefa ve sitemi terk etmen için duacıyım.

Benim ayrılık gecelerim senin zulmünün karanlıklarında. Ay yüzünle karanlığı defetmeni istiyorum.

Ben yaşadığım sürece senin nimetlerinin kuluyum. Ey nimetler bahşeden kerem sahibi! (Sana) gönülden bağılıyım.

Ey gönül! Kalem ehline hizmet ettiğin zaman, o devrin fazilet ve kemal ehlinden sin olursun.

Felek insanlara hırsla huzur vermez. Kederi az çok terk edersen huzur bulursun.

Şevkî sen onun güzelliğini methetmeyi asla terk etme. Senin o methi her an yapman senin hakkındır.

249

Ey gönül! Niçin güzellerin zulmünden korkuyorsun. Kendini güzellerin cefasıyla daha itibarlı yaparsın.

Ey gözüm! Sen onun ayrılık ve hicranından ağla da gözyaşını türlü türlü gümüş ve altın yapasın.

Ey haberci! Bizim bu selamımız lütuf ve sefa olsun, eğer sevgilinin mahallesinden geçersen (selamımızı) arzet.

Bizim aşkımızın dağ ve çöl yolu uzaktır. Ey gönül! Eğer yolculuğa çıkarsan yolda ölürsün.

Zahit, niçin sen rint olan benle meşgulsün? Senin başkasıyla meşgul olman uygundur.

Ey gönül! Sana böyle bir sevgili vacip ve uygundur. Vuslat için bundan daha fazla acı ve cefa çekmelisin.

Şevkî, sen kendi gönül ateşinden dolayı şiir söylersin. Şiir söylerken kısa tutarsan daha iyi olur.

250

Ey gönül! Muğbeçelerin aşkından dolayı tehlikedesin. Sen farklı ve başka bir hâle düştün.

Senin ayrılık anında çok ağlamışım. Ey gözyaşı! Bahtın mı güldü de altın oldun.

Bu zamanda akıl ve kifayet senden zühur etti. Ey gönül! Gençlerin aşkından dolayı tıpkı onlar gibi çocuk oldun.

Güzellerin bakış ve gamze oku sürekli ulaşır. Ey sine! Buna siper olmak sana vaciptir.

Ey gönül! Acaba ne suç işledin ki dünyada gençlerin sevgisi ve aşkı için efsane oldun.

Ey gönlüm! Sen, Yusuf'un yüzünün hicranından ve ayrılığının gamından Yakub gibi kör oldun.

Şevk'i, kıskançlık ehlinin hasetliklerine rağmen Allah'ın yardımıyla başa tac oldun.

251

Ey gönül! Sevgiliden şikâyetimi dinle. Hikâye hâlime nisbetle daha hoş olur.

Ona kavuşma ümidi vardı fakat ne çare... O tabiatı gereği naz ve cilve yaptı.

Benim sinemim içindeki sevgi tıpkı ateş gibidir. Ey gönü ehli, Allah için bi yardım!

Sevgili zülfünü ve kâkülünü taradığı zaman âşıkların arasında bir anda kıyamet kopar.

Gönlü kendiliğinden sevgilinin aşkına bağladım. Fakat rakip tarafından kötülük zuhur etti.

Tasavvuf ehlinin kerâmetini görmedikçe züht ve tavsavvufa itikat etmem.

Şevkî, her an ona ihanet etmemem için sevgilinin bana eziyet etmesi gerekir.

252

Ben sevgilinin aşkından zarar görmedim. Ondan gönlümüze sevinç ulaşır her an.

Aşk sevdası başımda yerleştikten sonra eziyet ve sıkıntıyı terk etmem ben.

Her kim aşk yolunda ölürse şehit olur. Aşk olmayan kişide bir tat yoktur.

Ben bir ay yüzlünün muhabbetini isterim. Acaba sevgili bana ülfet eder mi?

Sevgilinin mahallesinde dilencilik yapan elbette dilencilere inayet eder.

Şevkî aşk ehlinden ol ve zahitliği terk et. Zahit aşk tarafına gitmek istemez.

253

Ey sevgili! Aşktan bir söz söyleyeyim sana. Uzun zamandır senin güzelliğinden bir haber gelmiyor.

Ben niçin sevgililerin bahçesinde salınamıyorum ki sevgiliyi böyle salınırken göreyim.

Sakî! Sen bana akşamlik lâl şaraptan her gece için bir kadeh ve her gün için de bir kâse ver.

Ey seher yeli! Bana hayat verenden bir müjde ver; çünkü sevgiliden bir haberim yok benim.

Âşıkların ağzı temenni ve yakarıştan uzaktır. Gençlerin mahallesinde acaba bir makam var mıdır?

Ben mezara kadar ahdimde duracağım. Ey sevgili! Bana verdiğin sözde duruyor musun?

Eğer sen köleysen, böyle bir şaha, böyle bir güzeller padişahına ihlasla hizmet et-sin Şevkî!

SONUÇ

Ömer Şevkî, XIX. yüzyılda Mardin’de yaşamış Osmanlı şairlerindendir. Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dilde şiirler söylemiş; İran şairlerinden Sa‘dî ve Hâfız’ı örnek almış ve benzer şiirler yazmaya çalışmış; şiirlerinde öğütler vermiş, peygamber kıssalarına, Leylâ ile Mecnun, Ferhâd ile Şirin, Yusuf ile Züleyhâ gibi aşk hikâyelerine telmihlerde bulunmuştur.

Ömer Şevkî, Türkçe ve Farsça şiirlerinde çoğu zaman sade ve anlaşılır bir dil kullanmış; ancak bazı şiirlerinde zor ve kapalı ifadeler de bulunmaktadır. Şair, 253 gazelden oluşan bütün şiirlerini aruz vezninin remel, hezec, recez, muzari, müctes, hafif, münserih, seri‘, mütekarib ve basit bahirlerinde yazmış, ayrıca rubai veznini de kullanmıştır. Şiirlerinde vezin kusurları görülmekle birlikte bu alanda büyük ölçüde başarılı olmuştur. Şevkî, kafiye kurallarına büyük ölçüde özen göstermiştir; fakat bazı şiirlerinde kafiye kusuru işlemekten kurtulamamıştır. Şevkî, cinas, îhâm, iktibas, isti‘are, kinaye, mecaz, mura‘at-ı nazir, sual ve cevap, tecrîd, telmih, teşbih, tezat, redüs’s-acuz ‘ales-sadr gibi birçok edebî sanata da yermiştir.

Sufî bir şair olan Şevkî, şiirlerinde dünyaya bağlanmama, dünyevî istek ve arzuların arınma, kalpte Allah sevgisinden başka bir sevgiye yer vermeme gibi konuların yanı sıra, aşk, şarap, sevgili, sevgili yüzünden çekilen aşk acısı, gam, keder, tabiat tasviri gibi konuları da işlemiştir. Şiirlerinin büyük çoğunluğu aşıkâne tarzıdır. Toplumsal konulara neredeyse hiç yer vermemiştir. Özellikle İran’ın meşhur şairlerinden Sa‘dî ve Hâfız’ın etkisinde kalmış, bunu da şiirlerinde açıkça belirtmiştir. Kendisinin şairlikle Hâfız’dan geri kalmadığını vurgulamış ve bu yüzden Hâfız’ın şiirlerine nazireler yapmış, yer yer de bazı mısra ve beyitlerine telmihlerde bulunmuştur. Divan şiirine farklı bir soluk getirememişse de divan edebiyatı geleneğini oldukça başarılı bir şekilde sürdürmüştür.

Şevkî, iyi bir eğitim almış, müftü, âlim ve fazıl bir kişi olması nedeniyle Münyetü’l-musallî’yi ve tıbbâ dair Farsça bir eseri tercüme etmiş, aruzdan el-Kâfî adlı eseri de şerh etmiştir. Müftülüğü döneminde verdiği fetvaları Mecmûa-i Fetâvî adlı eserinde toplamıştır.

Ömer Şevkî, Türk tarihi açısından önemli şiirler kaleme almış, Sultan Abdülmecid'e, onun paşa ve sadrazamlarından olan Mehmet Reşit Paşa, Hafız Paşa ve Ali Rıza Paşa'ya kasideler yazmış, tarihî olaylarla ilgili tarih de düşürmüştür.

Kadirî tarikatı müntesibi olan Ömer Şevkî, aynı zamanda tarikatın önemli şeyhlerinden biridir.

KAYNAKÇA

- Aclûnî, Şeyh İsmâil b. Muhammed el-Cerâhî, *Keşfu'l-hafâ' ve Muzîlu'l-ilbâs I-II*, Beyrut 1408/1988.
- Afîfî, Rahîm, *Ferhengnâme-i Şi'r-i Fârsî I-III*, Tahran 1391 hş.
- Ahmed Tefazzülî, “Enûşirvân”, *DİA*, İstanbul 1995, XI, 255.
- Ali Şîr Nevâyî, *Mîzânu'l-evzân* (haz. Kemal Eraslan), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1993.
- Akgündüz, Ahmet, *Şer'îye Sicilleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1988.
- Akyürek, Ahmet Remzi, *Miftahü'l-Kütüb ve Esami-i Müellifin Fihristi*, Bizim Büro Yayınları, Ankara 2000.
- Albayrak, Nurettin, “Cem”, *DİA*, İstanbul 1993, VII, 279-280.
- Albayrak, Sadık, *Son Devir Osmanlı Uleması*, İstanbul 1996, 4, 378.
- Arıkan, M. Ali, *Bin Yıl Mardin'den 24 Portre*, Marev Kültür Yay, Ankara 2004.
- Bağdadlı İsmail Paşa, *Hediyeetü'l-ârifîn, esmâ'ü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannifîn I* (nşr. Kilisli Muallim Rifat-İbnülemin Mahmud Kemal İnal), İstanbul 1951.
- Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.
- Bilkan, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı I-II*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011.
- Büyüker, Kamil, “İstanbul'da Mardinli Bir Asker, Mutasavvıf Ömer Fevzî Mardin (1878-1953)”, *Makalelerle Mardin IV, Önemli Simalar- Dini Topluluklar* (haz. İbrahim Özcoşar), İstanbul 2007, s. 59-77.
- Çalka, Mehmet Sait, “Mardinli Ömer Şevkî Efendi ve Türkçe Divânı”, *Sûfî Araştırmaları, Sufi Studies*, Kış 2010 Manisa, C. 1, S. 1, s. 27-33.
- Çiçekler, Mustafa, *Osmanlılar Döneminde Farsça Şiir Söyleyen Şairlerin Eserlerinin Yazmaları* (İstanbul Üniversitesi, SBE, YLT), İstanbul 1989.
- Değirmençay, Veyis, *Tevşihât*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Ofset Tesisleri, Erzurum 1998.
- , *İran Edebiyatında Bedî'îyye veya Kasîde-i Masnû'a*, Erzurum 2000.
- , *Farsça Edatlar ve Bağlaçlar Sözlüğü*, Kurtuba Yayınları, İstanbul 2010.
- , *Farsça Aruz ve Kafiye*, Atatürk Üniversitesi Ofset Tesisleri, Erzurum 2011.

- , *Farsça Şiir Söyleyen Osmanlı Şairleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 2013.
- , *Fünûn-i Belâgat ve Sinâât-ı Edebî*, Aktif Yayınları, Ankara 2014.
- Dihhudâ, Ali Ekber, *Lugatnâme I-L*, Tahran 1342 hş.
- Durmuş, İsmail, “Mecnûn”, *DİA*, İstanbul 2003, XXVIII, 277-278.
- Gencer, Fatih, *Merkeziyetçi İdari Düzenlemeler Bağlamında Bedirhan Bey Olayı* (Ankara Üniversitesi, SBE, Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi), Ankara 2010.
- Hâfız-ı Şîrâzî, *Divan-ı Gazelilyat-ı Hâfız-ı Şîrâzî* (nşr. Halil Hatip Rehber), Tahran 1958.
- Harman, Ömer Faruk, “İsâ”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 465-472.
- , “Süleyman”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 56-60.
- Humâyî, Celâleddîn, *Fünûn-i Belâgat ve Sinâ’ât-ı Edebî*, Tahran 1373 hş.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri I-IV*, İstanbul 1988.
- Kanar, Mehmet, *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul 2008.
- Kanmaz, Fatma Esra, *Ömer Şevkî Mardini ve Divanı* (Gazi Üniversitesi, SBE, YLT), Ankara 2010.
- Kayapınar, Hüseyin, “Münyetü’l-musallî”, *DİA*, İstanbul, 2006, XXXII, 32-33.
- Kehhâle, Ömer Rızâ, *Mu’cemü’l-müellifîn terâcimü musannifi’l-kütübi’l-‘Arabiyye I-XV*, Beyrut ts.
- , *Mu’cemu’l-muellifîn*, Dimaşk, 1-15 C., 1961, VII, 317.
- Korkmaz, Ramazan, *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000*, Grafiker yayıncılık, Ankara 2004.
- Mâhyâr, ‘Abbâs, *‘Arûz-i Fârsî, Şîve-i Nov Berâyi Âmûziş-i ‘Arûz ve Kâfiye*, Tahran 1378 hş.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî I-V*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30, İstanbul 1996.
- Merçil, Erdoğan, “Mahmûd-i Gaznevî”, *DİA*, İstanbul 2003, XXVII, 362-365.
- Muîn, Muhammed, *Ferheng-i Fârsî, I-VI*, Tahran 1352 hş.
- Olguner, Fahrettin, “Eflâtun”, *DİA*, İstanbul 1994, X, 469-476.
- Ömer Şevkî’nin Se-Zebân Divanı*, Ankara Milli kütüphane 7928 Numaralı Yazma.
- Ömer Şevkî’nin Farsça Divanı*, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu 235 Numaralı Yazma.

- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.
- Pala, İskender - Kılıç, Filiz, “Musammat”, *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 233-235.
- Râzî, Şemsuddîn Muhammed, *el-Mu‘cem fî Me‘ayîri Eş‘âri’l-‘Acem* (tsh. Muhammed-i Kazvînî ve Muderris-i Razevî), Tahran 1338 hş.
- Sa‘dî-yi Şîrâzî, *Külliyât-ı Sa‘dî* (nşr. Muhammed Ali Furûgî), Tahran 1374 hş.
- Sicill-i Umûmî, Sicill-i Ahvâl Komisyonu* (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, DH_SAİDd_____00066_00056; A_}MKT_MHM__00147_00072_001_001/2 Numaralı Defter Sayfaları).
- Şemsettin Sâmî, *Kâmûsu’l-A‘lâm I-VI*, Kaşgar Neşriyat, Ankara 1996.
- Tuman, Mehmet Nâil, *Tuhfe-i Nâilî I-II* (haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı), Ankara 2001.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1988-2013, I-XLIV.
- Uludağ, Süleyman, “Abdülkâdir-i Geylânî”, *DİA*, İstanbul 1988, I, 234-239.
- Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2001.
- Ünver, İsmail, “XIX. yüzyıl Divan Şiiri”, *DTCF Dergisi*, Ankara 1988, XXXII-1, 131-140.
- Vatvât, Reşîduddîn Muhammed ‘Umrî, *Hadâiku’s-sihr fî Dekâiki’s-şi‘r* (tsh. Abbâs İkbâl Âştîyânî”), Tahran 1362 hş.
- Yaylalı, Yasemin, *Emîrî Divânı* (Atatürk Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi), Erzurum 2013.
- Yazıcı, Tahsin, “Ferîdûn”, *DİA*, İstanbul 1995, XII, 396.
- Yıldırım, Nimet, *Farsça Dilbilgisi*, Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınevi, Erzurum 1997.
- , *İran Mitolojisi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2008.
- Zerdeci, Hümeýra, *Osmanlı Ulema Biyografilerinin Arşiv Kaynakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.
- www.loghatnaameh.org
- www.ttk.gov.tr.
- www.vajehyab.com

DİZİN

A

Abdülkâdir.....	28, 30, 93, 149
Abdülkâdir Efendi	28
Abdülkâdir-i Geylânî.....	30, 93
Abdûlmecid	17, 33, 48, 49, 51, 234
Âbid Çelebi.....	28
Âbid Efendi.....	27, 28
Acem.....	84
Âdem	93, 94, 106, 218
Afganistan.....	101
Ağa Çelebi	28
Ahmed Çelebi	28
Ahmed Şemseddin Çelebi	28
Ahmet Hamdi Tanpınar	20
Ali Paşa.....	19
Ali Rıza Paşa	50, 51, 234
Ankara	35, 58, 59, 61, 242, 243
Ârâf.....	138, 177, 188
Arafat.....	94
Aristoteles	96
Âtbîn	98
Avrupa	19, 20, 48, 49
Ayaz	86, 87, 94, 95, 102, 134, 166, 186, 202
Aynî	21, 25
Azerbaycan	19

B

Bağdad	50, 51, 52, 93, 100, 201
Bağdadlı İsmail Paşa.....	26
Belgrad.....	52
Belkıs	103
Bezmiâlem Vâlide Sultan	48
Bilâl-i Habeşî.....	51
Buhara.....	101

C

Cebrail	99, 172
Celîl el-Hâc Pîrî Çelebi.....	28
Cem.....	34, 95, 109, 146, 150, 151, 162, 170, 182, 204

Cemşasp	95
Cemşîd	95, 97, 98
Cemşîdun	95
Ceyhun	136, 176
Cidde.....	50

D

Dahhâk	98
Dâniş	20, 21
Dârâ.....	95, 96, 100, 109, 167
Davud (Peygamber)	50, 102
Davud Paşa	50
<i>Dîvân-ı Se-zebân</i>	17, 30, 55
Diyarbakir	50, 54
Dolmabahçe Sarayı	49

E

Ebû Bekir Çelebi.....	28
Ebû Hanîfe	17, 27, 56
Eflatun.....	96, 121, 207
<i>el-Fevâidü 'z-Ziyâiyye fî Şerhi 'l-Kâfi</i>	17, 57
Emin Paşa	54
<i>Encümen-i Şu'arâ</i>	22
Enderunlu Vâsıf	21, 24
Enûşervân.....	100
Enûşîrvân	99, 100
Ernevaz	98
Erzurum	18, 52
Eşref Paşa.....	22
Eyyûb (Peygamber).....	96, 97, 223

F

Fatin Davud.....	24
<i>Fatin Tezkiresi</i>	23
Fatma Esra Kanmaz	58
Fehîm-i Kadîm.....	22
Ferhâd	76, 97, 162, 210, 233
Ferîdûn	97, 98, 207, 213
Fırat.....	136, 176
Firdevsî	98

Fransa.....	20
Fuad Paşa.....	19
Fuzûlî.....	23, 24

G

Galatasaray	20
Gazne	102
Geylânî.....	30, 93, 149
<i>Gülîstan</i>	46
<i>Gülşen-i Aşk</i>	25

H

Hâce Kâsım Efendi.....	28
Hâfız Mehmed Paşa.....	37, 51, 52, 53
Hâfız-ı Şîrâzî	44, 45, 191, 213, 226
Haleb.....	50
Halet.....	22
<i>Hârâbat Mukaddime</i>	25
Harem-i Şerif.....	49
Hassâf	188
<i>Hatimetü'l-eş'âr</i>	24
Havva.....	94
Hersekli Arif Hikmet	21, 22, 23
Hızır	100
Hızırağa-zâde Sa'îd	24
Hicaz	94, 163, 229
Hoca Nâ'ilî	22
Horasan.....	102
Hüseyin el-Ezrâk.....	28
Hüsrev I	100
Hüsrev Paşa	53
Hüsrev-i Pervîz	97, 100
H. Muhammed	99

I

Irak.....	163, 229
İsfahan.....	163

İ

İbn. Selâm	101

İbrahim Özcoşar.....	29

I

Îrec	98

İ

İsa.....	99, 121, 135, 147, 154, 167, 212
İskender (Büyük İskender)....	95, 99, 100, 109
İskender-i Zülkarneyn	99
İsmail Ünver.....	21, 22
İstanbul.....	20, 21, 24, 48, 59, 61, 244, 245
İzmir	49, 50
İzmit	52
İzzet Ahmed Paşa.....	51
İzzet Molla	24

K

Kamil Büyüker	28
<i>Kanun</i>	154
Karaköy Köprüsü	49
Kars	52
Kâve	98
Kayseri	28
Kâzım Paşa	21, 22, 24, 25
Keçeci-zâde İzzet Molla	21
Keykavus.....	131
Keykubad	95, 131
Kırım.....	19, 49
Kisra.....	99, 100, 116, 164
Konya.....	54
<i>Kur'ân-ı Kerim</i>	80, 86, 93, 96, 99, 104, 152, 176, 179
Kütahya	54

L

Laz Ahmet Paşa	50
Leskofçalı Gâlib.....	21, 22
Leylâ.....	21, 82, 101, 102, 202, 205, 233

Leylâ Hanım 21

M

Mahmud (Gazneli Mahmud).....20, 28,
51, 76, 86, 87, 94, 95, 101, 102, 134,
162, 166, 186, 202

Mahmud II (Osmanlı Sultanı).....17, 19,
48, 53

Mahmud Çelebi 28

Mahmud Han 51

Manisa 50

Mecmûa-i Fetâvâ 17, 54

Mecnûn... ..76, 82, 97, 101, 102, 136,
162, 202, 205, 210, 224

Medine 52

Mehmed İzzet Paşa 25

Mehmed Reşid Paşa.....53, 54

Mehmet Sait Çalka 29, 58

Menemen 50

Meryem.....99

Mısır.. 20, 51, 54, 86, 100, 104, 105,
207, 208, 215, 227

Mihnet-keşân 24

Minûçîhr 98

Molla Câmi 17, 57

Mora.....54

Muhammed Şâhrind el-Kâdirî 28

Munlâ Ahmed Çelebi.....28

Mustafa Reşid Paşa.....19

Musul 52

Münyetü'l-musallî.....17, 27, 29, 56,
233, 236

Müştak Baba 24

N

Nâbî 23, 35, 36

Nâ'ilî-i Kadîm 22, 23

Namık Kemâl.....22

Nasır Abdulbâkî Dede 24

Nedîm 23, 24

Nef'î.....22, 23, 24

Nil 176

Nizip 51

Nûşervân 100

Nûşîrevân 100

O

Ortaköy Mecidiye Camii..... 49

Osman Nevres..... 21, 25

Osman Şems 22, 24

Osmanlı Devleti 19, 48, 49

Ö

Ömer Fevzî Mardin 28

Ömer Paşa 52

Ömer Rızâ Kehhâle..... 26

P

Paris 49

Pertev Paşa..... 21, 25

Pervîz 97, 142, 164

Pîrî Çelebi 28

Platon 96

R

Raûf Paşa 50

Recâî-zâde Celâl 22

Refî'-i Kâlâyî..... 24

Ruhî..... 24, 25

Rum..... 98, 151, 164

Rusya..... 19, 48, 49

Ruşeng 95

S

Sadettin Paşa 52

Sadî-yi Şirâzî..... 46

Safâyî Dede..... 24

Sâmî Bey 52

Sebük Tegin 101

Sedîdüddin el-Kâşgarî..... 27, 56

Selâmı Mevlid 25

Selim III (Osmanlı Sultanı)..... 19

Selm	98
Seyhun	176
<i>Sicill-i Umûmî</i>	27
Sokrates	96
Sülayman	102
Süleyman (Peygamber)	47, 95, 102, 103, 109, 140, 162

Ş

<i>Şahnâme</i>	97
Şam	50, 51, 99
<i>Şefkat Tezkiresi</i>	23
Şehnaz	98, 229
Şehzâdebaşı	20
Şeref Hanım	21
<i>Şerhu'l-Kâfi fi'l-'Arûz</i>	17
Şevkî	17, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 61, 65, 66, 67, 73, 74, 75, 77, 79, 85, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 242, 243, 244, 245, 246
Şeyh Gâlib	23, 24
Şeyh Nazîf	24
Şeyhülislâm Arif Hikmet	21

Şirin	97, 233
Şîrîn Dede	27, 28

T

Tebriz	164
Trabzon	52
Tûr	98
Türâbî Baba	24

U

Urkub	129

Ü

Üsküdarlı Hakkı	22

V

Vâsıf	24

Y

Yakub (Peygamber)	86, 103, 104, 131, 231
Yemen	98
Yenişehirli Avnî	21, 22, 23
Yusuf (Peygamber)	26, 27, 28, 58, 59, 85, 86, 103, 104, 105, 107, 131, 140, 151, 208, 213, 225, 231, 233
Yusuf Sıdkî Efendi	26, 27, 28, 58, 59
Yusuf Ziya Efendi	27

Z

Zehra	212
Zeynîzade Mahmud Efendi	28
Ziya Paşa	22, 25
Ziyâüddîn Yûsuf	17, 57
Züleyhâ	25, 85, 86, 104, 105, 107, 207, 233
Zülkarneyn	99, 100

EKLER

در ابتداء دیوان فارسی و ابتداء غنای

در صرف الف

هـ

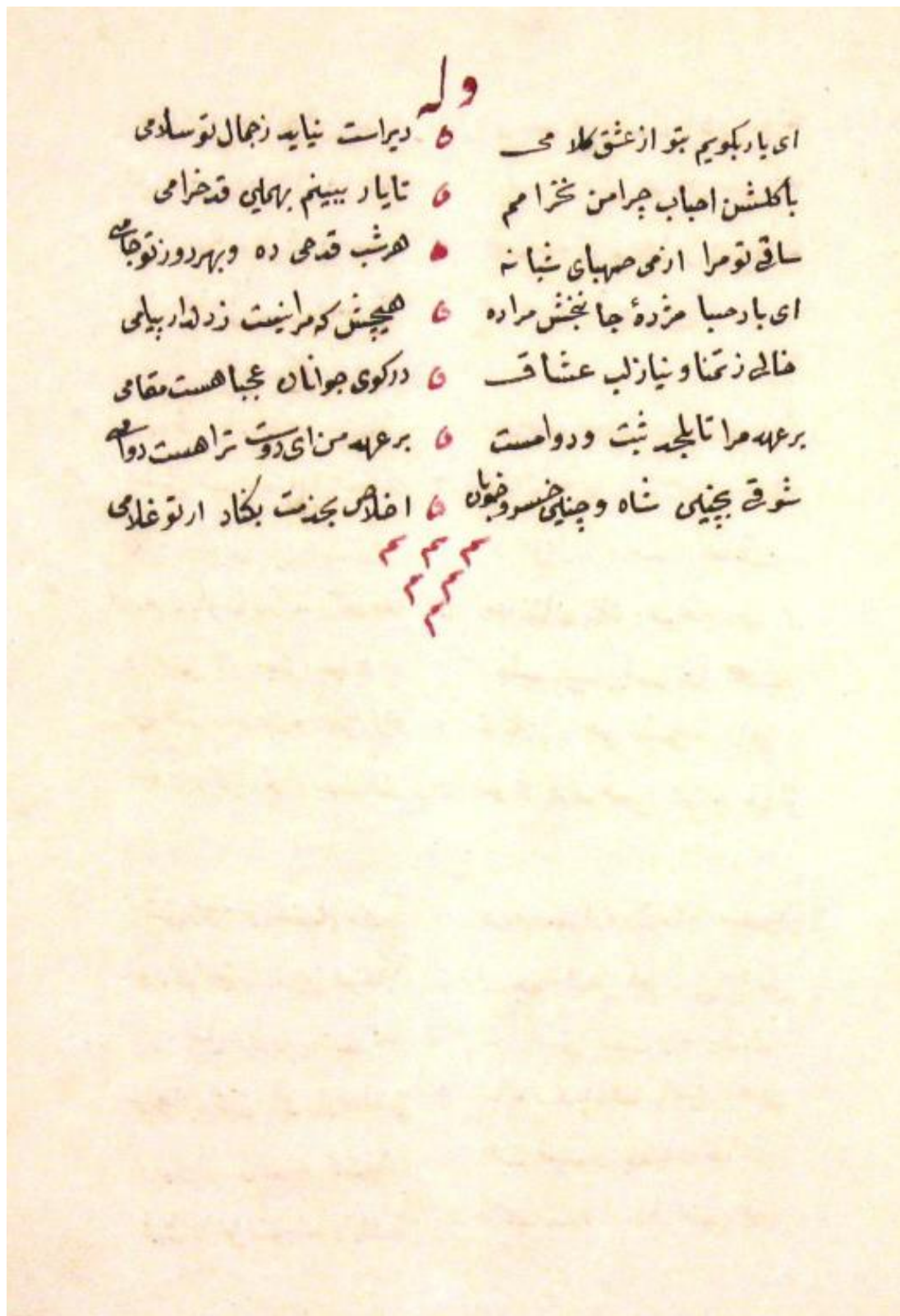
بسم الله الرحمن الرحيم

هکت چه بود خدا یا که بود کنه مرا ۵ بیرون که کرد بزلت زجت ادما
 ز سور خاء جنت بناء و زاری ۵ بجستش بد آورد سوی ما ترا
 چنین عیان بخردی نماید از حکمت ۵ که قدش بناید بخلق و عالم را
 رفاه حال بیشتر می شود به ریغ ۵ براهتی نه دهد چرخ کام مردم را
 چنان ره بود دل از من نکار نه زنبوب ۵ که تابش نور برد از لاله ورد شبنم را
 بلند کس نشود تا که بپست می باشد ۵ باین معاملت هر کسی بسلام را
 وفا ندیم ازین رنگ و بوی گل چمن ۵ بقا محو ازین گلستان پر نمر را
 بقا اگر شک بودی درین جهان باقی ۵ بقاء شدی که باو ملاک شد مسلم را
 شوق جهان هم هیجست می رود بر باد ۵ ازین سراج نه دل کن بد شمع غما

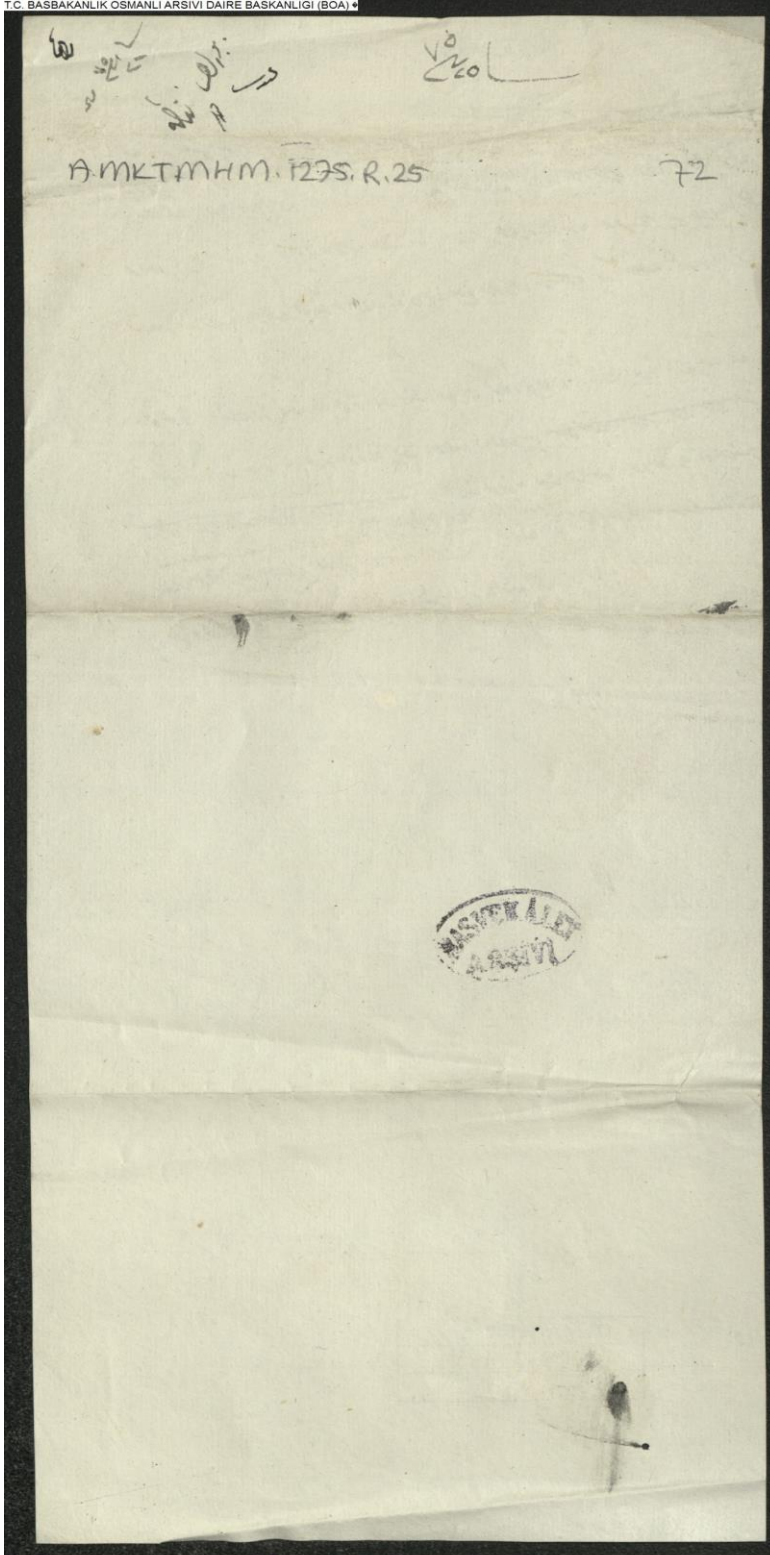
و

چه فتنه رو بره آورد قلبش را ۵ که بچخش نرسد آن غزال دغا را
 بنامی نرسد سرو باغ استفا ۵ بنیم جاوه مهر روی و ماه سیمارا
 کمال وصفی نگارم زهر که می پرسم ۵ کسی خبر نمکانه توان داد شمع مارا
 حلسم عشق نه آن نکته هوید است ۵ هر کس که منی توان گوید این معمارا

بمع

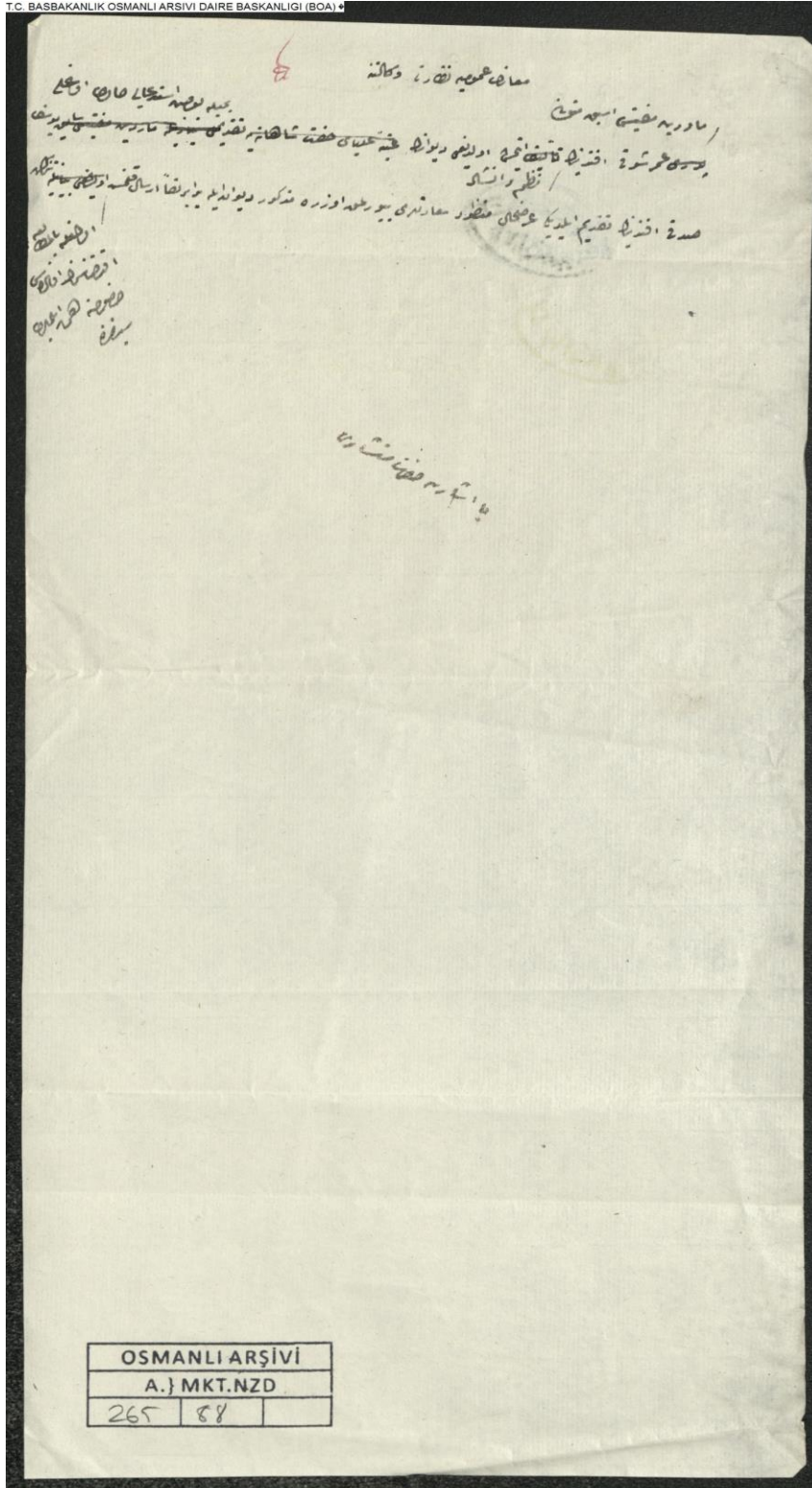
Ömer Şevkî Divânı, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Koleksiyonu 235 Numaralı Yazma, vr. 123^a (Farsça Divanının sonu).

A.}MKT.MHM.00147.00072.001

Sicill-i Umûmî, Sicill-i Ahvâl Komisyonu (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, A.}MKT_MHM__00147_00072_001_002 Numaralı Defter Sayfası).

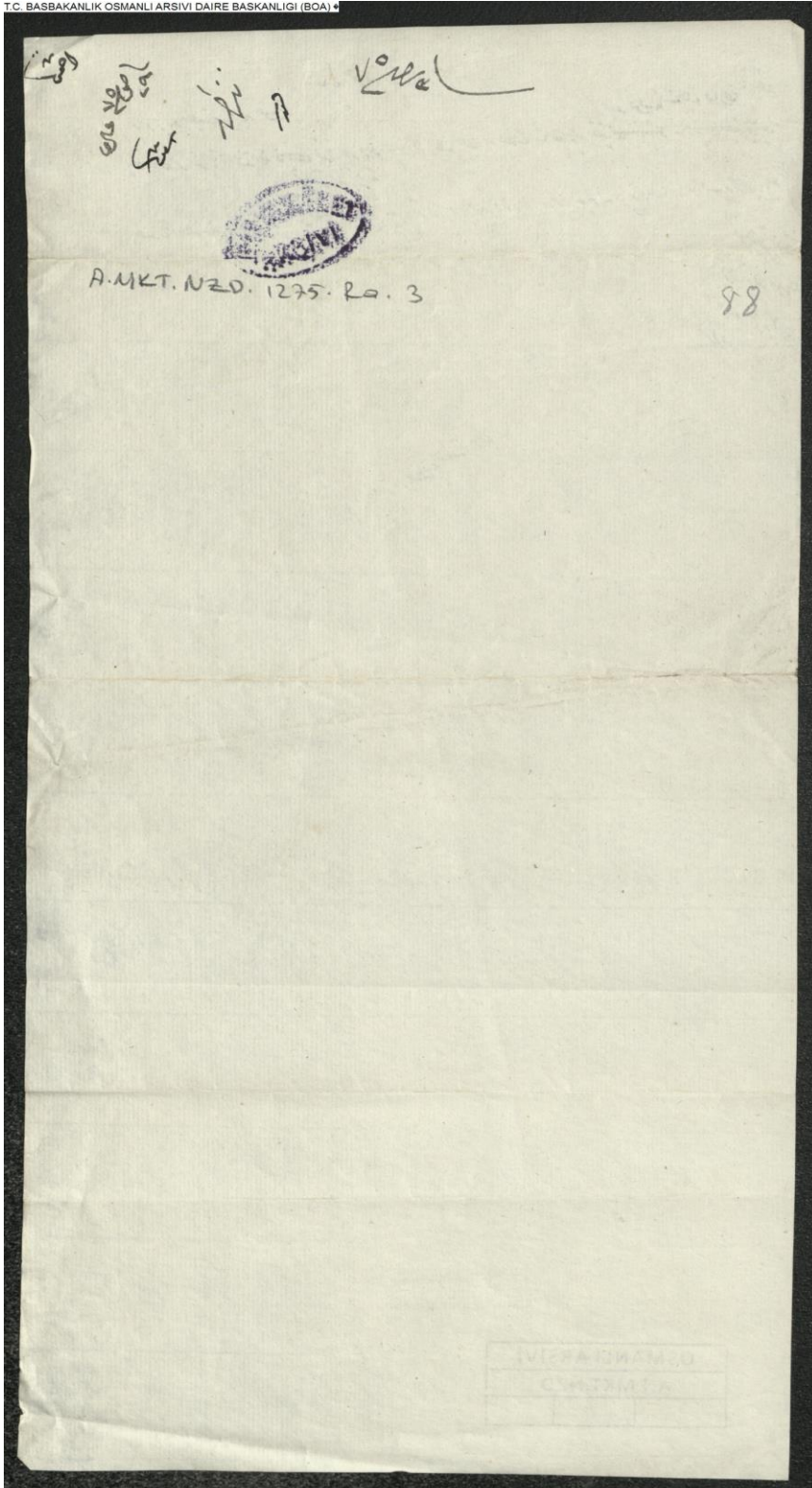
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

A.}MKT.NZD.00265.00088.001

Sicill-i Umûmî, Sicill-i Ahvâl Komisyonu (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, A.}MKT_NZD__00265_00088_001_001 Numaralı Defter Sayfası).

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

A.}MKT.NZD.00265.00088.001

Sicill-i Umûmî, Sicill-i Ahvâl Komisyonu (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, A.}MKT_NZD__00265_00088_001_002 Numaralı Defter Sayfası).

۱۱۰ حیفہ

[illegible]

عاده ایستاده
۱۸۸۱

[illegible]

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ömer BEKTAŞ
Doğum Yeri ve Tarihi	Hasankale 10.03.1969
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Y.Lisans Öğrenimi	Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	Farsça, Arapça, İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı- Öğretmen (15 Ekim 1997'den itibaren 19 yıl)
İletişim	
e-posta Adresi	omer.bektas@hotmail.com
Tarih	2016

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN

عمر شوقی و دیوان فارسی او

مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن

(بحر مجتث مِثمن مِخبون اصلم ضرب و عروض)^۱

A85 ^b İ68 ^b	بیرون که کرد به زَلت ز جنت آدم را به حسرتش بدر آورد سوی ماتم را که قدرتش بنماید به خلق و عالم را به راحتی ندهد چرخ کام مردم را که تابِ خور برد از برگِ ورد شبنم را بین معاملتش هر کسی به سَلَم را بقا مجوی ازین گلستانِ پر نم را باقی شدی که به او مُلک شد مسلّم را ازین سراچۀ دل کن به در شه غم را	حکمت چه بود خدایا که کردی گندم را ز سور خانه جنت به ناله و زاری چنین عیان به خرد می نماید از حکمت رفاهِ حال میسر نمی شود بی رنج چنان ربود دل از من نگارِ شهر آشوب بلند کس نشود تا که پست می باشد وفا ندیدم ازین رنگ و بوی گل به چمن بقا اگر شده بودی درین جهان باقی شوقی جهان همه هیچست می رود بر باد

مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن

(بحر مجتث مِثمن محذوف)^۲

A86 ^a İ69 ^a	که پنجهاش نرسد آن غزالِ رعنا را به نیم جلوۀ مهروی و ماه سیما را کسی خبر نتوان داد شمه ای ما را هر کس که می نتوان گوید این معما را نثارِ مزد کنم نقد قلب و دلها را جنت کدام بگیرد به دست ازینها را به این غرور کجا می روی سبکسارا	چه فتنه به ره آورد قلبِ شیدا را به ناز می نرسد سروِ باغِ استغنا کمالِ وصفِ نگارم ز هر که پرسم طلسمِ عشق نه آن نکته هویداییست پیامِ وصلِ نگارم هر آنکه می گوید زاهد همیشه بخندد ز حالتِ رندان زاهد توان نه ای آن جوزِ مفلس از مغزی

^۱ در این غزل وزن بیت اول و مصرع دوم بیت هشتم و مصراع اول بیت نهم (مستفعلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن) است. در این وزن ممکن است تفعله «مفاعِلن»، «مستفعلن» باشد.

^۲ کردی A بود İ

^۳ در این غزل وزن مصرع دوم بیت چهارم و بیت ششم و مصراع اول بیت هفتم (مستفعلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن) است.

جفا چه دیدی روا بر من پریشان دل
به مذهب تو روا دیده‌ای ستمکارا
چو گشت بهره تو شوقیا پریشانی
چه حاجتست به قسمت نزاع و غوغا را

مفاعِلن فَعَلاتِن مفاعِلن فَعَلن

(بحر مجتث مثنی محذوف)

ساقی بده می صافی به باده‌پیما را
خُنک به جان کسی باشد ره تقوی
که گفت من که ز می توبه می کنم هرگز
چه جای صید و شکارست دام بازِ تورا
صلاح کار کجا مردِ جرمکار کجا
انین و آه بیاموز ای دل از بلبل
نگاه دیده عاشق به راه معشوقست
می از عصاره انگور می شود حاصل
شوقی بخوان شعر صفابخش خود که تا
که رخت خویش کشیدند جای تنها را
که محو کرده ز دل نقطه سویدا را
نمی کشم ز غم و درد سینه صهبا را
که دام کس نگرفتست مرغِ عنقا را
مشابعت نکند جاهلی به دانا را
بین چه ناله کند عندلیب گویا را
که می دهد خبر از یوسف آن زلیخا را
ولیک نشئه دیگر دهد خردها را
ترانه تو به رقص آورد مسیحا را

A86^b

مفعول فاعلات مفاعیل فاعِلن

(بحر مضارع مثنی اخرب مکفوف محذوف)

یا رب چگونه می شود از عشق حال ما
در علم عشق مسئله‌ای شد دلیل راه
هجران تا به کی کند احوال ما خراب
ما مرغ محنتیم و نشد غم ز ما بعید
ما عاشقان حسن و جمال پریشیم
گر می کشد بی سببی ما حلال باد
از که بود جواب و سؤالِ مقال ما
بسیار شد درو جدل و قیل و قال ما
آیا کجا روانه شد آخر وصال ما
سوزان شد به آتش دل پر و بال ما
زان رو زیاده می شود آخر جمال ما
در روز حشر قطره خون حلال ما

I69^b

شوقی ز شوقِ باده و عشقِ سهیقدان بر زاهدان شد سرِ جاه و جلالِ ما

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

بشنو ز ما حکایتِ عشقِ درازِ ما دلها بسوزد آتشِ سوز و گدازِ ما
 زانگه که تاجِ عشقِ تو بر سر نهاده‌ایم چون گشت بر سر^۵ همه خلق امتیازِ ما
 چون جان و دل به تیغِ جفا را سپرده‌ایم من بعد از چه می شود آن احترازِ ما
 هر کس نماز خود بکند از وضوی آب از خونِ دیده می گذرد این نمازِ ما
 یک وصلت است از تو طلب کرده ایم و بس از غیر ازین از تو نباشد نیازِ ما
 مرغِ وصال ار نبود دام را شکار عیشت چه گونه می کند این مرغِ بازِ ما
 ما رو بسوی کعبه چون آریم در زمین چون رو بسوی میکده شد پیرِ رازِ ما
 شوقی وصال خواه و میندیش از جفا جور و ستم نمیکند آن سرونازِ ما

A87^a

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن

(بحر رمل مثنیٰ مخبون محذوف)

ای خوش آن روز که آید خبر از دلبرِ ما که نثارش شود این اشکِ دُر و گوهرِ ما
 ما مریدانِ ره عشقِ دل آزار شدیم چه شود یارب اگر لطفِ تو شد رهبرِ ما
 ما که از فقر نداریم بخور نقدِ شراب چه شود گرگرو میکده شد دفترِ ما
 ما از آن معتبر از خلقِ جهان افتادیم تاجِ زرین ز عشقِ او که شد بر سرِ ما
 که دهد پاکِ متاع و بستد نقدِ زیوف تو ندانی نخرده^۶ سیم دغل زرگرِ ما

^۴ و : I - A

^۵ سر : I - A

^۶ نخرده I بخرد A

وَصِلْ یار اَر نشود بی دل و بی جان حاصل
 گر به میخانه رسیدیم و ز می مست شدیم
 به غلامی درش یار اگر فرماید
 به گدایی به در یار رویم ای شوقی

به از این فضل و کرامت چه کند سرورِ ما
 بر سرِ طاقِ فلک را ز شرفِ افسرِ ما
 به از آن خاک شود سیم و زر و زیورِ ما
 که نگوید که برانید گدایِ درِ ما

۷

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

دل می شود پریشان دستش بگیر یارا
 دارم درونِ سینه دود از غمِ جگرسوز
 پرسیدم از طبیبی درمانِ عشق گفتا
 آرام خود ندیدم الاً بدین دو خصلت
 غافل مشو ز دنیا مکرش که بی شمار است
 بنگر چه گونه شد جم با خواجهٔ سکندر
 از دشمنانِ میندیش و از دوستانِ حذر کن
 با هست و نیست شوقی خوش باش و دل مرنجان

وصلی تلطفی کن ای دلربا خدا را
 و آن دود از کلام خواهد شد آشکارا
 وصلست داروی تو بیشتر مجو دوا را
 با عاقلان تلطف با جاهلان مدارا
 کس را وفا نکرده است^۷ نه شاه و نه گدا را
 با ملکتِ سلیمان با حالِ ملکِ دارا
 جز آشنا نیابد فرصت به آشنا را
 گر تو رضا نداری منعی بکن قضا را

۸

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنیٰ محذوف)

در ره عشق نگارا چیست فرمانِ شما
 در سیاهی شبم آیا بود از لطفِ تو
 آن که دارد از طراوت صحنِ گلزارِ بهار
 در حجاب افتند دائم مهر و ماهِ طاقِ چرخ

جان بگیرم یا کنم در راه قربانِ شما
 روشنایی می رسد از رویِ رخشانِ شما
 شمه است از گلشن و بی خار بستانِ شما
 گر نبوسد روز و هر شب خاکِ ایوانِ شما

^۷ نکرده است : نکرده است A نکرده است

سیر کی باشد شکمدارانِ عالم سرتسر
تا نباشد در دهنها ریزهٔ خوانِ شما
گر فتد روزی به دستم دامنِ اقبالِ من
می شوم یک روز و شب در خانهٔ مهمانِ شما
ازفراقت سوخت دل نزدیک خاکستر شده‌ست^۸
رحم کن بر حالِ شوقی شوقِ نالانِ شما
I70^b
A88^a

۹

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنی مخبون محذوف)

چه دلست آن که نشد عاشقِ رنجیدهٔ ما
ز غم آزاد شود دیدهٔ غم‌دیدهٔ ما
گردنش از گرهٔ جور نباشد آزاد
آن که باشد که نباشد دلش آشفته به ما
آن کدام شوخ کند جلوه به حسن و خوبی
کس نباشد به لطافت ز تنِ ما مویی
کی رسد پنجهٔ خواهشگری وصل ز ما
از زبان و^۹ لبِ خوبان غزلی می گویم
همچو ما را که بود شیوهٔ سنجیدهٔ ما
ور جهان حسن شود پُر نکند دیدهٔ ما
تا که نبود نمِ چشمش زرِ پاشیدهٔ ما
شوقیا تا که بدانی دلِ جوشیدهٔ ما

۱۰

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
(بحر هزج مثنی سالم)

ز عشقِ مهر و مهرویان چه خون افتاد در دلها
نماید سهل در اول رسد آخر به مشکها
سحر بادِ صبا در صحنِ گلشن می وزد هرگز
ز عشقش پرده بگشاید ز رویش غنچهٔ گلها
سحر از خوابِ نوشینش فراز آیند در گلشن
ز عشقش ناله و فریاد می آید ز^{۱۰} بلبها
همه از عشقِ خود بر پایِ بیداری به بیخوابی

^۸ شده‌ست : شده است I شداست A

^۹ I:-A

^{۱۰} می آید ز I می آرند A

ز عشقش نیز صاغر وقت نوشیدن به جوش آید
 خراب آباد این دنیا چگونه می شود معمور
 نهفته راز خود شوقی چگونه می کنی پنهان
 کند هر دم درون سینه از دل صوت قلقلها
 A88^b چو هر یکدیگری را می کند تسلیم منزلها
 چو می سازند از راز تو هر شب تازه محفلها

۱۱

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فععلن
 (بحر رمل مثنی مخبون محذوف)

نبود خوشتر از این در دو جهان انسان را
 هر که خواهد که شود منزل خود زیر زمین
 در جهان پست و بلندی به هم آمیخته اند
 طمع از خانه گردون به ضیافت مکنش
 کشت از سبز شود وقت بهار ایامی
 سبکان را به هوا قدر گران را به زمین
 زن طبیعت به جهان کام خود آرد شوقی
 I71^a پی ایمان که کند با همه کس احسان را
 آن چه حاجت که رساند به فلک بنیان را
 شاه شد آن که بمالید رخس زندان را
 کاین ضیافت به زهر مرده کند مهمان را
 در عقب خشک شود رنجه کند دهقان را
 بنهد دهر بین این عمل میزان را
 این جهان زن مگاره گشود مردان را

۱۲

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاععلن
 (بحر رمل مثنی محذوف)

با صبا همراه بفرستم سلام آن یار را
 محرم راز است ای دل آن ضمیر^{۱۱} عشق تو
 تا چه می خواهد کند دل بعد از این ویران شدن
 دل خرابم می شود یکبار من گفتم بس است
 روز و شب من از فراق یار خود در آتشم
 A89^a لیک گفتم ای صبا رازم مگو اغیار را
 در درون پرده پنهان کن غم و اسرار را
 گر نمی گیرد ز وصل یار یک معمار را
 نشنود قاضی پی اقرار هر انکار را
 آب وصلش می نشاند آتش غدار را

^{۱۱} ضمیر I ظمیر A

شوقیا بلبل اگر عاشق نباشد غنجه را مصلحت او را چه باشد در چمن گلزار را

۱۳

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنی محذوف)

سالكِ راهِ طریقت می نواز د پیر را	غم کند ویران قلبِ عاشقِ دلگیر را
دانه دامت خال و زلفِ مشکین است بند	دام گیرد یا کمند آرد همان نخجیر را
آن قدر کردم تأمل در جمال و حسنِ یار	هیچ ندانستم که آرم خانه تصویر را
در ازل تقدیر من این بود کاندل قیدِ عشق	پا گرفتار آیم و من تابعم تقدیر را
در معیشت کُوش لیکن ^{۱۲} سرف و تذبذری مکن	فقر پیدا می شود آن مرد بی تدبیر را
چشمِ بیداری ز چشمِ خفته کی اولی تر است	خوابِ غفلت جا نگیرد در صفِ تعبیر را
ای جفاگر تا به کی در جانِ شوقی می زدی	از جفا و جور تیر و خنجر و شمشیر را

i71^b

۱۴

مفععلن مفاعلن مفععلن مفاعلن

(بحر رجز مثنی مطوی مخبون)

...بیا بیا ای بُتِ جلوه گر بیا	تا که بگویمت ز دل نکته معتبر بیا
وصلِ تو من طلب کنم قندِ لب به لب کنم	بیا که روز و شب کنم صحبتِ چون شکر بیا
از هجر ناله می کنم غم مه و ساله می کنم	قصدِ پیاله می کنم با منِ خون جگر بیا
دل به جفا نهاده ام سینه به تیغ داده ام	دیده به ره گشاده ام ای بت سیمبر بیا
دست زدم به جام می می شنوم نغمه نی	یار چه گونه است ای مژده خوش خبر بیا
دل ز کدر رمیده شد به یک ستم رسیده شد	صبر دلم بریده شد ای دم بی کدر بیا
شوقی چه می کنی جدل صبر بیار در عمل	چونکه تمام شد غزل با غزلِ دگر ^{۱۴} بیا

A89^b

^{۱۲} لیکن : لیکن İA

^{۱۳} این مصراع ناقص است.

^{۱۴} دگر : دیگر İA

۱۵

مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن
(بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

بر حسنِ تو این مهر و مه آید به تماشا	حسنت که توان وصف کند ای بتِ زیبا
گوید که مرا نیست چو این طلعتِ غرّا	شرمنده شود صبح ز دیدارِ تو هر روز
وین نکته درازاست مثالِ شبِ یلدا	گیسویِ سیاهِ تو سیاهیِ شبانست
رشک آیدش از بوی وی آن عنبرسا را	مجمهر نکند آن که کند زلفِ سیاهت
تا هاله هویدا شود از بهرِ خدا را	یک پرده بکش بر خط و رخسارِ خود ^{۱۵} ای شوخ
ناچار رود با گلِ تر بلبلِ شیدا	چون دست به گلزارِ رخت می نرساند
کآن خاکِ رهش سرمه کنم دیده‌ ما را	شوقی ره کوی سمن‌اندام کدامست

۱۶

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنی مخبون محذوف)

I72a	یا کجا از تو کنم ریزشِ خوناب کجا	من کجا می روم ای دیده از این باب کجا
	خود به درگاه که آرد بچنین تاب کجا	یار اگر بنده خود از درِ خود رانده کرد
	به کجا می رسد ار شد ره نایاب کجا	آن گرانبارو دو تا قامت و پژمرده قدم
A90 ^a	گلشنِ یار کجا می شود احباب کجا	گفتم ای بادِ صبا از تو پیامی خواهم
	در میخانه کجایست و می ناب کجا	اندکی ماند ز غم کز سرِ جان بگذارم
	وصلِ دلدار کجا باشد و اسباب کجا	تا مسبب که نگردد سببِ وصلِ تمام
	وضع اوتاد ز که رشته اسباب کجا	شوقی این طرفه غزلها ز کجا می آرد

^{۱۵} خود A تو I

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن
(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

تا یارِ ما به خود برساند به کامِ ما	یارب بر آر از کرمِ خود مرامِ ما
آیا بود که یار کند احترامِ ما	آن روز باشد آن که بگویم به ما رسد
مرغِ هما هرآینه ^{۱۶} باشد غلامِ ما	یک روز اگر به ما کند آن یار التفات
پر می شود زمین و زمان و مشامِ ما	یک شمه بوی عنبرِ مویش اگر بریخت
باشد که بینم آن سهی سروِ خرامِ ما	در دل نهادم آن که روم بر کنارِ جوی
زاهد خبر نداری ز شربِ مُدامِ ما	خود را به روزِ صحبتِ ما بر کنار گیر
از ما که تا به یار رساند سلامِ ما	شوقی بگو به بادِ صبا را که درگذر

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
(بحر هزج مثنیٰ سالم)

نقابِ غنجه از رویش در آن گلشن کشید آیا	صبا امروز بر گلزارِ احبابم وزید آیا
به آن حالِ پریشانی به منزل را رسید آیا	خیالم را فرستادم ز شوقم پیشِ مهرویان
A90 ^b ز نازش یار از آن چیزی به رحمِ دل شنید آیا	دمادم از جگر سوزی انین و آه می سازم
I72 ^b چرا دلگیر از من شد خراب از من چه دید آیا	ز جورش ناله گردانم ولی قلبش نیازم
وزان زنجیر و زندانش به آرامی رهید آیا	دلم در زلفِ زنجیرش کشید آخر به قید و بند
کسی در مدتِ عمرش مثالِ من کشید آیا	من آنکه می کشم از وی ز بیدادی و ^{۱۷} مهجوری
ندانستم به کامِ دل گلی چند بر نچید آیا	دلِ شوقی به گلزارِ لطافت رفته بود امروز

^{۱۶} هرآینه I هرآینه A

^{۱۷} و A ز I

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
(بحر هزج مثنیٰ سالم)

تعالی الله چه صنع انداخت زیر چرخ اطلس را	که صنعش شد هویدا محض لطف اقتاد هر کس را
بین ای دیده پر خواب از گنجینه غفلت	چه گونه بر هوا بر داشت این طاق مهندس را
به هر کس حصّش داده است از گنج خصوصیت	که بلبل را دهد فریاد و خاموشی به کر کس را
به یک علم و به یک دولت دهد یک را پریشانی	به یک را می دهد گوهر نصیب یک دهد خس را
یکی را شد صفت رندی یکی را شد علم زاهد	یکی را شد علم حاتم یکی را شد لقب کسرا
خران را می دهد دولت سگان را می دهد نعمت	زنان را می دهد زینت جفا می داد مفلس را
قبا چندین کند پوشیده شوقی هر پیازی را	برهنه می کند دائم هر آن تاهای نرگس را

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن
(بحر هزج مثنیٰ سالم)

شدم آشفته با حسن و جمال گلعداری را	نماند صبر و آرامی دل بی قراری را
شه ملک جمالت و خدیو ملک حسن است	که ذاتش می سزد در ملک خوبی تاجداری را
چنان سرگشته گشتم در هوای خطّ و رخسارش	که سر دادم ^{۱۸} ز من با دشت و کوه سنگساری را
چنان بگریستم از فرقتش روز فراقش من	تعجب آمد از اشک من این ابر بهاری را
علاج درد دل جز وصل دلدارش نمی باشد	که پرسیدم من از مرد طبیب هوشیاری را
درین بحر هواداری که من بی هوش افتادم	بود یارب مرا گیرد بیندازد کناری را
ترا عهد است ای شوقی اگر یارم به وصل آمد	نهم بر صفحه اوراق کلک دُر نثاری را

A91^aİ73^a

مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

(بحر رجز مثنی‌س سالم)

دارم ز عشقت آتشی سوزِ درونِ سینه را	رحمی کن ای شاهِ ملاحِت بندهٔ دیرینه را
در اطلس و زرّین لباس آید به جلوه شاهِ من	من راضیم در وصل او می پوشم این پشمینه را
مرآت یابد وصلِ یار چون می کند در وی نظر	آیا بود روزی که گیرم جایِ آن آئینه را
وعدش به من آن بی قرار از هفته روزِ شنبه بود	من مهلتی می دادمش پنجشنبه و آدینه را
شوقی چو شد مه مشتری دُرهایِ شوقِ انگیزِ تو	باید که عقدش را کند بروی نثار پروینه را

مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

(بحر رجز مثنی‌س سالم)

شاید که جان از قالبش در عشقِ تو باشد جدا	تا از سرِ رغبت شود در راهِ دلدارم فدا
اقبال اگر دستم گرفت تا دامت آرم به کف	آن نعمتِ بی غایتست شد از عطاها ی خدا
دولت اگر بسیار شد در اغنیا خست شود	کز کاسهٔ لبریز ناید هیچ ازو رسمِ صدا
حسنِ عمل در پیش گیروز جه و ^{۱۹} مصب دور بش	یکسان بود روز جزا گر پادشاه و گر گدا
شوقی در اوصافِ شهِ آن حسنِ بی همتای تو	شادیش گردون می کند هر دم به دم بانگ و ندا

A91^b

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی‌س سالم)

به دستم کی رسد یارب که باشد بنده مهر و را	بود روزی که گیرم من به ذلتِ دامنِ او را
ز حقِ حدّ و وصفِ حسنِ او ای خامه چون آبی	اگر هم کرده باشی مویِ تنِ یک خامه هر مو را

اگر صد دام و صد دانه نهادی در ره تزویر
 به قوت کس نمی یابد زمام توسنِ توفیق
 به قذ و قامت و ناز و خرامانی که در یار است
 سوارِ رخسِ تقوی گری نباشی در ره تحقیق
 غزل سنج از نباشی در ره اشعار ای شوقی
 کجا یابد ورق از شوقِ خامه تازه بانورا

تو نتوانی کنی صید آن نگارِ چشم جادو را
 کمانِ رفعت و دولت نیاید سخت بازو را
 لیاقت نیست در گلزار و گلشن سروِ خودرو^{۲۰} را
 کجا یابی در این صحرا مرادِ مشکِ آهو را
 کجا یابد ورق از شوقِ خامه تازه بانورا

I73^b

۲۴

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی سالم)

عتابم یار می کرد و شنیدم آن عتابش را
 به خونم زد قلمِ اوّل که شد کلک آشنا دستش
 ز دل پیکی فرستادم ز بختم تا پیام آرد
 دلم جای تو است ای بت چرا ویرانه می کردی
 زکاتِ حسنت ای منعم چرا منعمش کنی از ما
 اسیر است این قدر شوقی به درگاهِ تو ای داور

چه شیرین دیدم از آن لب به شیرینی خطابش را
 پری رویی که بُردم تا به مکتب من کتابش را
 برفت و باز نامد من نگهدارم جوابش را
 تو دیدی خانه خود را کسی خواهد خرابش را
 نبینی دولتِ حسنت رسید آمد نصابش را
 برو رحمی کن از لطف میفزا^{۲۱} این عذابش را

A92^a

۲۵

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی سالم)

به درگاهت چه غم دارد سپاهِ روسیاهی را
 شود برکنده کوهِ معصیت از هیبتش اقا
 بود آرایش^{۲۲} چشمِ معاصی سرمه غفران

کجا یابد سیاهان رو چو درگاهت پناهی را
 اگر رخصت دهی از دیده رحمت نگاهی را
 به درگاهت اگر مقبول شد توبه گناهی را

^{۲۰} خودرو I خدرو A^{۲۱} میفزا: میفزود A می افزود I^{۲۲} آرایش: آلاش IA

چو گیرد دستِ جودتِ ساعدِ دستِ گناه‌اندوز
خورد محصولِ کویِ راحتی آن کس که در دستش
ز خوانِ نعمتِ نان می خورد هر کو که جان دارد
کند شوقی به درگاهت لب و رخسار مالیده
اوامر نصرت آرد کم کند جُندِ مَناهی را
ز دیوانِ عنایت داد فرمانِ سپاهی را
ز بحرِ بی دریغت آب آید مرغ و ماهی را
رسد احسانِ درگاهت به سویش گشته راهی را

۲۶

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنی مخبون محذوف)

ای که تسخیر شد آن کرسیِ شاهانه ترا
تو به گیسوی عبیر افکن خود دست مده
از کجا من خرد آرم سرِ خود را ای شوخ
من از آن روز شدم مستِ میِ شوقِ جمال
اشکِ من خانهٔ چشم همه شب می شوید
ای دل ار راحتِ خود خواهی و از غم برهی
شوقیا با تو عجب قسمتِ شادی کردم
کرده‌ام من دل خود منزل و کاشانه ترا
که صبا می شود از جان و دلش شانه ترا
من نه آنم که شدم عاشق و دیوانه ترا
که به تبشیر^{۳۳} خرد شد قَرِ میخانه ترا
تا شود پاک و هم آن خانه شود خانه ترا
از میِ صاف بکش یک دو سه پیمانه ترا
فرحِ خویش مرا شادیِ بیگانه ترا

۲۷

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنی مخبون مقصور)

ای که دادی ستم و جور و جفاها ما را
تا به کی خسته دل آزرده جگر می خفتیم
تو کشیدی به جفا تیغِ ستم بی مهلت
آن که می داد ترا حسن و لطافت هرگز
آن که می داد ترا گلرخ و سیم‌اندami
هم نگفتی که دریغ است به اینها ما را
از وصال از تو نشد رسمِ دواها ما را
یا که در سینه شدی تیرِ قضاها ما را
بلکه این محنتِ دل داد و هواها ما را
بلکه روزی بدهد وصل و صفاها ما را

^{۳۳} تبشیر I تشریف A

آن که می داد ترا خال و خط و زلف سیاه	بلکه داد همان خوف و رجاها ما را
آن که می داد ترا سروری و مسروری	بلکه داداست چنین رسم گداها ما را
آن که می داد ترا نظم و غزل ای شوقی	بلکه داداست ازین حسن اداها ما را

۲۸

مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعَلِن

(بحر مجتث مثنی مقصور)

به کام دل نرسیدم دریغ در دنیا	بود که کام بر آرم پس این زمان آیا
شکفته می شود ازهار و گل درین گلزار	A93 ^a ولی ز کام نچیدم که غنچه بویا
مراد را برسیدند رند و زاهد و من	ز باغ وصل دلآرا نچیدهام یک تا
مراد من ز جهان وصل دل گشاد تو است	I74 ^b چرا دریغ کنی ای شه جهان آرا
در این زمانه بشد نقد هستیم از دست	مراد را نرسیدم در این جهان حیف
چرا نمی فتم در جهان بی هوشی	که ساخت داور غم اندرون من مأوا
هلال یک شبه شد جسم شوقی مسکین	ز فرط ناله و آه و انین و واویلا

۲۹

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی سالم)

قراری من نمی آرم ز محنت اندرین دنیا	که غم در ساحة قلبم همیشه کرده است مأوی
بسی من توبه می کردم که در عمرم نوشم می	که و بی گاه ناچاری شکستم توبه را اقا
اگر من توبهای کردم که دیگر ره نباشم مست	کجا باشد غم هجران ز قلبم فارغ و تنها
قرار دل چه می پرسی و خواب ز چشم چه می جوی	نشانی من نمی بینم نه از اینها نه از آنها
اگر وصلش به نقد آید کنم از دیده در حاصل	و گر این جان می خواهد کنم وی را فدا در جا
فراقش بر نمی دارم به این جان و تن آزاری	فلاطون عقل اگر باشم ازین هجران شوم شیدا
خنک آن کس که یارش شد ازو نایاب در وقتی	که از حسرت نه شد آتش به در قلبش نشد پیدا
من آن شوقی نمی باشم که از شعرم ملال آید	من آن عیسی دم اندوزم که جانها می کنم احیا

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی‌س سالم)

A93 ^b	کسی را آگهی نبود چه زنجیر است چه آهنها که می داند که از بلبل برای کیست گلبنها که می داند که از بهر که می نازند سوسنها که می داند که از بهر که می رویند گلشنها اگر او هم نبودی یک نبودی حاصل از آنها	چو آن زلفِ خم اندر خم که شد زنجیرِ گردنها که می داند که این گلزار از بهر که می روید چه سرو است و چه شمشاد است در گلشن که می نازند چه باغست و ^{۲۴} چه بستانست که در نشو و نما کوشد همه از بهر دل‌داری کنند این ناز و این شیوه سرور بی کران خواهی به هامونِ قناعت رو گریبان چاک شدی شوقی ز جورِ هجرِ مهرویان
I75 ^a	که دارد یارِ هر موری در آن صحرا سلیمانها که رخوش را مجالی نیست با چندین سوزنها	

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی‌س سالم)

یکی از آن اگر گفتم ازو باشد حکایتها و گر گفتم مرا آید ز هر سویم ملامتها بسا سر گشته گویِ صحنِ چوگانِ ملالتها بسی عالم که آید بر سر از علمش ندامتها و گر خط می نمایی ای نگار افتد قیامتها که یارب ده نگار مرا از احسانت سلامتها در اطرافِ دهانِ چاهِ نم باشد علامتها	ز جورِ یار می دارم درون دل شکایتها و گر پنهان کنم دردم درون سینه دل سوزد نه من تنها گنه کردم که بودم عاشق و دل سوز نه من از بی عمل گشتم ملول اندر جهان و بس عذار ار بر فروزی می شود از وی جهان آشوب فراقم یار کرد و من ز پس او را دعا کردم زبانِ عاشق ای شوقی دلیلِ دل شود زیرا

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

(بحر رمل مثنی مقصور)

A94 ^a	آن دل عاشق رباید زلفِ خمِ مشکینِ غریب چونکه افتد گونه گونه صفحه نقشینِ غریب برگِ گل سرخ ار شود بر برگِ گلِ نسرینِ غریب چند باشد رفته پایِ عاشقِ مسکینِ غریب کس ندانست آنکه باشد کس نگوید این غریب در دمِ اول کند تسلیمِ جان پیشینِ غریب او چه غم دارد اگر خارا کند بالینِ غریب در بساطی جا نگیرد پایِ بی تمکینِ غریب	بس عجب خالست بر رخساره رنگینِ غریب آن عجب افتاده است آن خال بر رخسارِ او برگِ گل سرخست و برگِ آن گلِ دیگر سفید پای من بی تاب و راه کوی مهرویان دور بس غریبانِ جان سپارند از جهان در کوی یار تشنگانِ راهِ عشق از جان تسلیم می کنند آن که از پرّ و حریر آرد بساطِ خود به ناز شوقیا حالِ غریبان را ندانی کز جفا

مفعول فاعلاتن مفاعیل فاعلاتن

(بحر مضارع مثنی اخرب مکفوف مقصور)

i75 ^b	بشنو ز من به حسرتِ دل می کنم جواب از بهر چه غریق کند بحرِ خون و آب الا مگر خیالِ تو بینم به شب به خواب دیدی که کس که جای قرارش کند خراب	ای دلربا به لطفِ شما بس مکن عتاب چشمم که شد خیالِ ترا خانه قرار اقید نیست که وصلِ تو بینم به چشمِ روز گاهی دو دیده گاه دلم گشته جایِ تو
A94 ^b	از غم که صرف شد همه در نقدِ این شراب اقید هست که رهنِ شرابم کنم کتاب جانم سپارم از ضرر است و گر ^{۲۵} صواب	نقدم نماند جز زرِ قلبِ عیارِ کم نقدِ شراب گر نشود حاضرم به دست شوقی چه چاره می کنم آخر وصال را

^{۲۵} و گر I و اگر A

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات
(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف مقصور)

تکمیل کرد در دل من غم دو صد نصاب	در رنجم و مرا نشد از بخت فتح باب
مقراض گیرم و گسّلم خیمه‌اش طناب	گردون اگر مراد من آخر نمی دهد
از عمر من خدا نکند بر منش حساب	آن روز کز نشاط می از من تهی رود
تا من به دست خود نکند این شراب ناب	دستم کجا دهد که خورم در خُم مدام
یادت ز فکر من نرود تا شوم تراب	دستم ز دامنت نبرم تا که زنده‌ام
با کی روم مرا تو بگو من ازین جناب	تا زنده‌ام جدا نکند آستان تو
باران را ز شوقش ازو آب شد حباب	شوقم مرا همی کند این گونه سر بلند
شاید که دل بر آتش خود می کنی کباب	مهمان غم به خانه دل شوقی آمدست

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات
(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف مقصور)

دارم درون سینه ز شوق همیشه تاب	زان رو رسید مژده که دل شد قرار یاب
شرمنده آن قدر شدم از شادی بشیر	کز کوی یار پیش من آمد بدین شتاب
از شرم خود سؤال نکردم ز حال وصل	از وی پیام هیچ نپرسیدم از حجاب ^{i76a}
آن پیک نامه‌بر که رسید از جناب یار	جان را حیات کرده بُد آن خط و این خطاب ^{A95a}
کس را نشد که خاطر ما را شد آن سرور	شادی نکرد کس که بکردم من اکتساب
احوال دوست چونکه شنیدم به گوش جان	دل را قرار نماند و همین شد در اضطراب
شوقی بسوخت آتش دل سینه را ز عشق	کس را مباد یارب ازین سوزش و عذاب

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف مقصور)

چون لانه کرد بر سرم این بومِ پر خراب
عشرت چه گونه می کنم آخر به زندگی
ای عمر تا کجا بروی با چنین غرور
تا کی کنی ز رنگِ گنه رویِ خود سیاه
رفت آن زمان که طلعتِ نو داشت مهرِ تو
مهلت تمام گشت و به آخر رسید عمر
شوقی اگر ز من^{۲۸} شنوی توبه کن ترا
پرواز گشت از بدنش طائرِ غراب
با این سفیدمو که ندارد ره خضاب
آن تاب آب را که تو بینی شود سراب
خود تا کجا شتاب شوی در ره ییاب
اکنون خواهد آمدن آن^{۲۶} مهر در غیاب
پیری چه گونه می شود ای بی خرد شباب^{۲۷}
زیرا رسید وقت رجوع و دم متاب

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

کرد سودایِ تو دیوانخانهٔ علقم خراب
از که می خواهم علاج و مرهمِ زخمِ دلم
آتشِ عشق از درونِ سینه شد پیدا که دل
لیک مشکل این بود کز شرم از دلدارِ خود
گرچه از فقرم ندارم طاقت یک قرصِ نان
ور ز تابِ تشنگی جانم بر آید بر لبم
صبر کن شوقی که ایامِ کدورت بگذرد
غم درین مهمان‌سرایِ دل همی شد ذوقیاب
خانهٔ حکمت‌سرایِ چرخ^{۲۹} کردست سدِ باب
سو بسو از سوز آتش شد چو سیخی از کباب
ناتوانم وصلتی از وی بخوام از حجاب
دامنِ قدرم نمالم من به قرصِ آفتاب
شرم دارد همتم کز بحر و دریا خواهم^{۳۰} آب
خود مرادت پیشت آید تو مگردان اضطراب

^{۲۶} آن A این I^{۲۷} شباب A شتاب I^{۲۸} من A منه I^{۲۹} چرخ I خرج A^{۳۰} خواهم I خواهد AA95^bI76^b

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

من نمی خواهم کنم از باده نوشی اجتناب
 من چنین تنها ننوشم می که جام پنهان کنم
 مطربا تقسیم بگو ساقی تو نیز آن باده ده
 عشق را خاصیتی اینست که انسان در شود
 شوقیا عفت نباشد آن که دارد پیر سُست
 قصرِ دل ویران کند غم گر نوشم من شراب
 رایگان می خورند اربابِ شهر از شیخ و شاب
 عادتم اینست کاین می را ننوشم بی رباب
 من ندیدم عشق باشد در سرِ یک از دو آب
 عفت آن باشد که باشد در دم سختِ شباب

مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن

(بحر رجز مثنیٰ سالم)

گفتم من ای شیرین دهان ای ماه و مهر و غنچه لب
 دارم امید وصلِ تو امروز از لطفِ خدا
 روزی اگر مهمان شدی در خانه آغوش من
 گاهی کشم بوی رُخت گاهی چشم قندِ لب
 چون غم نیاید سینه را یارم اگر رنجیده شد
 زان روز من رنجیده شد آن سروِ ناز من کزو
 من شوقی شیدادلم مفتون زلفِ سنبلم
 تا کی کشم از هجر تو بیماری و رنج و تعب
 زیرا که من در خوابِ خود دیدم چنین رؤیا به شب
 آن شب کم ذوق و صفا و آن دم کم عیش و طرب
 با تو کنم یک صحبتی با حسنِ ارکانِ^{۳۱} ادب
 رنجیده شد لیکن ندانستم چه بود او را سبب
 در وقتِ نازافزای او یک بوسه می کردم طلب
 در ناله همچون بلبلم راحت ندارم روز و شب

A96^a

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنیٰ سالم)

چه حالت بود این دل را چه گونه می کنم یارب
 به زلفِ خم کنم بسته یا آرم در چه نخشب

^{۳۱} حسن ارکان I حسن و ارکان A

یا در چاهِ زنخندانِ نگاری را بیندازم
 دگر در عقلِ خود گویم که آن دل طفلِ معصومست
 نه روز است آن که خالی باشد از دیدار^{۳۲} مهرویی
 هر آن عکسی که می بینم همه تأثیر بدبختیست
 سوادِ مویِ یارم می کند تاریکِ رشکِ وی
 شرفداری که دارد یار شوقی از جمال خود
 ازینها قلبِ ویران را بینم که بود انسب
 برم وی را به نزد مهوشانِ خانهٔ مکتب
 شی کز می تهی باشد من آن شب را نگویم شب
 چه طالع نحس می دارم چه بد بخت و چه بد کوب
 چنین از بوی زلفش می کند عنبر عجب بی لب
 چنان بی شک ندارد ماهِ شعبان و رجب هر شب

I77^a

فعلاتُ فاعلاتنِ فعلاتُ فاعلاتنِ

(بحر رمل مثنی مشکول)

می سزد ره قلندر که مرا کنی مرتب
 می صاف اگر نباشد به من آر دُرِد باده
 چه حضور باشد ای دل ز شرابِ ارغوانی
 لبِ قندِ گلغذارم که نبات ازو خجل شد
 می صاف خوشگوارست و بهار سبزه زار است
 ز رقیبِ دیو سیرت به خدا پناه آرم
 می و مطرب و چمنزار دم نوبهار و دلدار
 دل تیره را چه باشد به ازین حضور شوقی
 صنما که دور بینم ره زهدِ پاک مذهب
 که ز دُرِد باده یابد دل تیره صاف مشرب
 به کفِ تو^{۳۳} سیم ساقی به پیالهٔ مُذهب
 چه شود اگر چشیدم به دهان از آن شکر لب
 بده ای نگار ما را می کاسهٔ لبالب
 به شهابِ تیزِ ثاقب بزنی سرش ایا رب
 مه چارده ضیادار همه حاضرند امشب
 بکن این صفا از آن پیش که رود روان ز قالب

A96^b

^{۳۲} دیدار A دلدار I

^{۳۳} تو I چو A

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

ترتیب می کنم من کارم به خوش مراتب	لیکن چه می توان کرد با دهرِ پر مصائب
ما را چه حکمتست این کز خیر و شر که کردی ^{۳۴}	هر یک از آن یکی را یک یک کند تعاقب
کتاب را امانت باید که چون امینند	خود گر غلط بخوانی تهمت مکن به کاتب
هر ناسزا به کامست هر لایقست ناکام	این نکته نزد من شد از جمله غرائب
هر خر به زین زرین و اسب خوش به پالان	وین حکمت عجیب است از جمله عجائب I77 ^b
دولت به زور بازو هیچ کس نمی توان یافت	بسیار ناتوانان گشتند گنج صاحب
رفعت مخواه شوقی از چرخ پست رفعت	خود را به خود مینداز در آتش مناصب

مفاعیلن فاعلاتن مفاعیلن فاعلن

(بحر مجتث مثنیٰ مخبون اصلم ضرب و عروض)

صبا به گلشن احباب ما وزید امشب	A97 ^a پیام خوش به بشارت به ما رسید امشب
که رفت وقت غم و وقت نوبهار آمد	مشم دل نفحاتی ز گل کشید امشب
شکفته شد گل جانها ز صوت بلبل شوق	به گوش دل نغمات صفا شنید امشب
ز هیبتش همه گل غنچه در چمن وا شد	قبای سبز ورق از رخس درید امشب
ز خجلتش رخ خوبان چو شبنم گل برگ	عرق چو قطره سیم از رخس چکید امشب
رسید مزده که هنگام شادمانی شد	سیاه نامه احزان که شد سفید امشب
بگو به نغمه عشاق شعرت ای مطرب	که شوق شوقی بی دل شود جدید امشب

^{۳۴} کردی A کردیم I

مفاعِلن فَعَلاتن مفاعِلن فَعَلات

(بحر مجتث مثنی مقصور)

شنیده‌ام ز دل آزرده‌گان حدیثِ عجیب	که باده‌نوش نباشد در آخرت تعذیب
صلاح و تقوی زاهد به باد خواهد رفت	شراب و باده رندی شد آلتِ تقریب
شراب صاف خور و خنده بر جهان انداز	که آن شراب کند کارِ آخرت ترتیب
به عقل و دانش و عرفان بود عمل تزئین	که کار بی خردان کی بود به زینت و زیب
به صبر و عقل شود کام صابران حاصل	هزار بار من این نکته کرده‌ام تجریب
جهان به کار نیاید مگر به رندان را	که می‌کنند به باده ره خرد تخریب
علاجِ زخمِ دلِ شوقی کس نمی‌داند	به عجزِ وی که فرو ماند هر حکیم و طیب

مفاعِلن فَعَلاتن مفاعِلن فَعَلات

(بحر مجتث مثنی مقصور)

A97^b
I78^a

به چشم من همه عالم نیایدم مرغوب	که تا حصول نیابد بدین دلم مطلوب
هزار فتنه بر انگیخت چشمِ جادوی یار	هزار بار به هر روز می‌کند آشوب
جمالِ یار ندیدم همیشه در خورشید	که مهر و ماه شوند از رخس همان محبوب
فلک به رقص به کف می زند ز افراش	چنانکه مهر و مه آیند کفزن و پاکوب
چه خوش شرف که شوم خاکِ درگهش روزی	چه خوش طرب که شود روی خاک را جاروب ^{۳۵}
تو خوبی و همه خوبیِ خوبرو از تست	درین جهان که شود بی جمالِ روی تو خوب
اگر تو وعده کنی وعده را به جای آور	ولی تو وعده مکن همچو وعده عرقوب
کمینۀ خاک ره تست شوقی مسکین	بگیر دستش و بر وی کرم کن ای محبوب

^{۳۵} این بیت در نسخه استانبول موجود نیست.

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی‌سالم)

مرا از مهرِ مهرویان دل‌آزاری مده یارب ز خوبانِ ستمکاران ستمکاری مده یارب
 چنان من خسته دل‌گشتم ز جورِ چرخِ کج رفتار از این چرخِ جفاپرور مرا زاری مده یارب
 وصالِ یار می‌خواهم که من در هجر می‌نالم مرا از هجرِ مهرویم^{۳۶} دل‌افکاری مده یارب
 صفا اندر دلِ زارم بیفکن زانکه محزونم برای وصلِ دلدارم تو غم‌خواری مده یارب
 بکن تا قدرِ من در چشمِ مهرویان بلند آید مرا در نزدِ محبوبان کم و خواری مده یارب
 هواداری چو کردی قسمت در عهدِ پیشینم به خوبانِ جفاکاران هواداری مده یارب
 جفایِ یار دشوارست از آن عاشقِ دل‌آزارست کسی را همچنین پرچور دل‌داری مده یارب
 به نورِ عقل رخشان کن دماغِ خشکِ شوقی را که در تنظیمِ احوالش سبکساری مده یارب

A98^a

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی‌مقصور)

موسمِ انس است و دورِ ساغر و عهدِ شباب موسمی زین به کجا باشد بده ساقی شراب
 تختِ گل پیراهنِ گلزار را پیوسته شد قطرِ شبنم می چکد از برگِ گل همچون گلاب
 مطربِ ما یار و ساقی خو برو هم وقتِ خوش خوش بود در جامِ زرین باده لعلِ مذاب
 بانگِ نوشانوش آید از سرِ هر باده‌نوش تو بیا و سیر کن بر عاشقِ مستِ خراب
 مفتیِ پیرمغان فتوی به ما می داد و گفت کاین حلاست آنچه می کردید در قولِ کتاب
 کارِ ما اینست آخر تا که جان در قالبست در چنین کاری همی کوشیم تا روزِ حساب
 شوقیا تا زنده باشی ترکِ یار و می مکن گر ترا باشد ازین باشد سعود و فتح باب

i78^b^{۳۶} مه‌رویم A مه‌روی I

فاعلاتن مفاعلن فعلات

(بحر خفیف مخبون مقصور)

روزِ عید و چمنستان و کباب	الصَّبوح ای گزیدهٔ احباب
یار ساقی و نغمه‌گو مطرب	المَدام ای نقاوهٔ اصحاب
از کفِ ساقی همچنین نازک	خوش بنوشید ساغرِ میِ ناب
زاهدان در حقِ تو می گفتند	انْ هَذَا لَسَّاحِرٌ كَذَّاب
خادمِ العشق لا عذاب له	انَّمَا لِلْمُزَّاءِ سَوَاطِ عَذَاب
چه مصیبت مرا رسید امروز	در میخانه بسته شد به شتاب
در میخانه بسته شد یارب	افتح الباب فاتح الابواب
گر تو خواهی که از کدر برسی ^{۳۸}	می لعلین آتشین در یاب
از فراقِ چنین وفاداری	می فشانم ز دیده‌ام خوناب
شوقیا هجر و صابری تا چند	صبر در دل نماند و طاقت و تاب ^{۳۷}

A98^b

فاعلاتن مفاعلن فعلات

(بحر خفیف مخبون مقصور)

ای صفا ^{۳۹} بخش دردهایِ قلوب	قلبِ عشاق را تویی محبوب
یوسف ار دیده داد یعقوبی	تو ضیاءِ دو چشمِ هر یعقوب
گنجِ فخر و سعادت آن کس یافت	هر که شد در گه ترا محسوب
خسرو و ^{۴۰} کیقباد و کیکاووس	خاکِ راهِ ترا کمین منسوب
عاشقان یک به جان نمی ماند	گر بدین جلوه می کنی اسلوب

İ79^a^{۳۷} طاقت و تاب İ طاقت تاب A^{۳۸} برسی A برهی İ^{۳۹} صفا İ شفا A^{۴۰} خسرو و İ خسرو A

عاشق از راهِ عشق خواهد دید در جبینش هر آنکه شد مکتوب
 قلبِ عاشق کجا صفا یابد بر مرادش اگر نشد مطلوب
 رغبتِ عشق وَر کجا باشد گر نشد نزدِ دلبرش مرغوب
 راحت و عافیت کجا بیند دل که از صبر می شود مسلوب
 شوقی از بی جمالی و خوبی بانویِ شعر تو شود محجوب

A99^a

۵۰

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

دلبرِ حسن و جمال و رخِ جانت همه خوب لبِ شیرین و هم آن پسته دهانت همه خوب
 از تو تعلیم کنند جلوه و خوبی خوبان در ره رسمِ ملاحه که نشانت همه خوب
 خلق و عالم همه در حسنِ تو حیران گشتند طره و کاکلِ عنبر شکنانت همه خوب
 جایِ نطقِ تو نگیرد شکر و آبِ حیات درِ الفاز روانبخش لسانت همه خوب
 لبِ لعلینِ تو بر قند و شکر خنده کند کرد شیرین دهنی غنچه لبانت همه خوب
 از سحابِ سخت قطره دُر می بارد نکته سنجِ سخنِ طرفه زیانت همه خوب
 مهر و مه پیشِ شه حسنِ تو خدمتکارند جلوه و ناز و قد و موی میانت همه خوب
 هر سوادِ سحر از مویِ تو شرمی دارد گیسوانِ سیاهِ مشکِ فشانانت همه خوب
 چه شود نفعِ مرا گر همه عالم گفتند شوقیا شعرِ تر و زبیب بیانت همه خوب

۵۱

مفاعلاتن مفاعلاتن مفاعلاتن

(بحر مجتث مثنیٰ مقصور)

حیا نمی کنی ای بلبل این چه فریاد است مرا فتاده دل آزرده^{۴۱} ترا چه افتاد است
 تو پیشِ یار نشینی و ذوقِ خود سازی دلت به گلشن و گلغچه^{۴۲} دمبدم شاد است

İ79^b^{۴۱} دل آزرده : دل از ره İA

من از کجا شه خوبان خود به دست آرم
 تو اعتماد مکن بر جهان پست نهاد
 نشان عهد وفا نیست در گل دورش
 به هر دو روز عروسی شود به دامادی
 غم جهان مخور ای شوقی پند من بشنو
 که او ز قیدِ تقرّب ز دستم آزاد است
 که قصرِ دلکشِ سختش خراب بنیاد است
 که دورِ خرمنِ عهدش^{۴۳} نشسته بر باد است
 که یک عجوزه عروس هزار داماد است
 که این نصیحتِ شیخ است و پندِ استاد است

A99^b

۵۲

مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

(بحر مجتث مثنی مقصور)

غرض ز مجلسِ خوبان حصولِ مصلحت است
 نیاز و ناز تحمل کنم به طاقتِ خویش
 من آن مریدِ وصالم به فوقِ دلخواهی
 به یک دو بوسه قناعت ازو بیاوردم
 اگر به خاکِ درش می رسم چه خوش باشد
 من از دو دیده فشانم سرشکِ خونابی
 به هست و نیست نرنجم در این جهان شوقی
 اگر به وصل بکوشند عینِ عاطفت است
 اگر به تیغِ جفا می زند چه ملطفت است
 اگر وصال نباشد مرا چه منفعت است
 و گر^{۴۴} سیوم کند یار عینِ مکرمت است
 ولی به بزم نشستن علوِ مرتبت است
 بود که یار بگوید که جایِ مرحمت است
 مرادِ من همه از دوست حسنِ عاقبت است

۵۳

فاعلتن فاعلتن فاعلتن فاعلتن

(بحر رمل مثنی مقصور)

لیلۃ القدری که گویند اهلِ همّت امشب است
 غمزه آن باشد که باشد در زرخدانِ بتان
 یا رب آثارِ سعادت در کدامین کوکب است
 غمزه آن را من نمی گویم که زیرِ غبغب است

A100^a^{۴۲} گلشن و گل غنچه A گلشن گل غنچه I^{۴۳} عهدش A عدلش I^{۴۴} و گر : و اگر IA

İ80^a

بلبلان در صحنِ گلشنِ آه و فریاد است و زار
دل چو تعلیمِ رموزِ عشق می خواهد هنوز
همچنین دلدار را عاشق شدم که از همتش
چون صلا می گوید آن یارم به خوبانِ جهان
آتشِ هجرِ تو شوقی را بسوخت ای نازنین
عاشقان در بزمِ خلوت ذکرِ یا رب یا رب است
مرحمت بر حالت وی کن که طفل مکتب است
طاق گردون و رواق چرخ او را مرکب است
زانکه خوبانِ زمان در حسنِ وی لب بر لب است
رحم کن وصلت به وی زیرا که اینش مطلب است

۵۴

مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل

(بحر هزج مثنیٰ اخرب مکفوف مقصور)

کرم همه شب از غمِ سودای تو^{۴۵} در سوز و گلاز است
آشفته چنان گشته ام از مهرِ تو ای شوخ
تا خونِ جگر می نشود در طلبش آبِ طهارت
چشمم همه دم در ره پیک و خبرِ منظرِ یار است
زلفِ تو چه زنجیرِ خم اندر خمِ عشاقِ زمان است
بسیار کلامِ غزل شوقی به زلفِ تو بگوید
آبی ز لبِ لعلِ حیاتِ تو مرا از تو نیاز است
در عشق من و تو چه مجال همه محمود و ایاز است
در مسجد وصلش چه طهارت چه وضو یا چه نماز است
گوشم همه شب چون نیِ مطرب به پیامش همه باز است
و آن چشمِ دو جلوی تو با عقل و خرد شعله باز است
پایان توان کرد که این قصه پریشان و دراز است

۵۵

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنیٰ سالم)

به قیدِ زلفِ محبوبی دلم دائم گرفتار است

وزان زنجیرِ خم در خم به محنت زار و غمخوار است

A100^b

اگر تشبیه چشمِ خود به چشمِ تو کند نرگس

صبا گر خاک اندازد دهانش را سزاوار است

^{۴۵} غم سودای تو I غم تو A

دلِ بیمارِ من نبضش^{۴۶} اگر نگرفت محبوبش
 قرین و همدم عیسی شود تا حشر بیمار است
 به خال و خط و رنگ و بوی یارم جلوه می سازد
 چه جلوه میکند آن گل که در اطراف گلزار است
 دل از هجران ویرانست و وصلِ یار می خواهد
 خرابیِ دلِ ما را کدامین دست معمار است
 تو از مستی و می سر پیش هر زاهد مکن ظاهر
 که دل از زاهدِ خودبین نه جای گنجِ اسرار است
 حدیث از مطرب و می گو دگر^{۴۷} چیزی مخوان شوقی
 که قلبِ مطربان شاد است و چشمِ باده بیدار است

۵۶

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

عاشقان از مهرِ مهرویان چه سودا در سر است
 بر سرِ عشقِ آوران مهر و محبت افسر است
 یافتند از هر طرف عزّ و حیاتِ سرمدی
 پادشاهانند و بر سر تاجِ گوهر گوهراست
 می خورند از چشمه هستی به دل آب حیات
 در جهان آبش خورِ ایشان حیاضِ کوثر است
 اهلِ دل را نیست آثارِ تعلّق در جهان
 فکرتِ قلب و لسان هم ذکرِ الله اکبر است

^{۴۶} نبضش A نبطش I

^{۴۷} دگر A دیگر I

از تواضع در جهان پستند و بی بال و پرند
 لیک در اوج بلندی قدر ایشان برتر است
 ای صبا یک نفعه از گیسوی مهر ویم بیار
 تا مشام جان حیات آرد که بویش عنبر است
 شوقیا تا کی به هامون مهالک گم شوی
 دامن یاری بدست آور که دانا رهبر است

مفاعِلن فَعَلاتِن مفاعِلن فَعَلات
 (بحر مجتث مثنی مقصور)

A101 ^a	همیشه از غم تو حالِ مردمان چو نیست ز گریه اشکِ دو چشم فرات و جیخو نیست حدیثِ من چو حدیثِ درازِ مجنونست که زخمِ وی همه از زخمِ عادت افزونست که وصلِ یار دلم را همیشه معجونست شکایتم همه از بخت و طالعِ دونست خیالِ من همه در وصلتِ همایونست نشان خوبیِ خوبان جمالِ موزونست از آنکه شوقی صفاتش ز عقل بیرونست	ز هجر مردم چشمم نشسته در خونست در آتشِ طلبت دل کباب می سازم از آن زمان که گرفتم طبیعتی از عشق علاج کی کنم آن ریشِ پرندِ دل را طبیب کی کند آخرِ دلِ مرا چاره گله نمی کنم از مردمانِ عالم من خیالِ خود نکنم من به زندگی ورنه نه خال و خط و کرشمه علامتِ خوئیست نه حدّ تست که آری به مدحتش گفتار

مفاعِلن فَعَلاتِن مفاعِلن فَعَلات
 (بحر مجتث مثنی مقصور)

İ81 ^a	حدیثِ عشق دراز است و کارِ موهومست چنین به دستِ بتان دل ز عاشقان مومست	نه پیشِ هر که کند لافِ عشق معلومست چنانکه آب کند نرم خاک را از خشک

اگرچه باده خرد می برد به خاصیت
 به اهل دانش و عرفان شراب مخصوصست
 ز بهر رزق مشو تنگدل تو خوش می باش
 خراب می شود آخر زمن تن معمور
 به نظم شوقی بگو شعرهای رنگ آمیز
 برای دفع غم از دل ادات ملزومست
 هر آنکه عقل ندارد ز باده محرومست
 که رزق از ازش حصه گیر و مقسومست
 گه آنکه لانه به سر کرد طائر بومست^{A101^b}
 که خاطرم همه شب از فراق مغمومست

۵۹

مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن

(بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

یا رب بود امروز که یارم به سلامت
 از خون سرشکم بکنم در و زر ناب
 صد سوره اخلاص نوشتم به طلسم
 گر جان من و صد چو منی جان فشانم
 وان روز که بیند دم تفریق تو شوقی
 باز آید و می بینم ازو وصل علامت
 بر پای نشارش بکنم جای اقامت
 تا یار نگیرد به دلش نوع شئامت
 در خاک رهش هم نکنم بخل و ندامت
 خیزد به جهان بر سر وی روز قیامت

۶۰

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنی اخرب)

گفتم تو پادشاهی من کمترین غلامت
 پرسیدم از دلیلی بر کوی یار گفتا
 در کوی عشق دیدم دریای خون بگفتم^{۴۸}
 دیدم من از فراق در خواب خود نشانی
 در روز وعده می داد که امشب به وصلت آیم
 در راه ایستادم مرا بده سلامت
 در بُعد وی شئامت در قرب وی ملامت
 مشکل ازین که رفتن مشکلتراست اقامت
 دیدم چو^{۴۸} صبح وا شد در دیده صد علامت
 گفتم مکن فراموش بهر خدا کلامت

^{۴۸} چو A که I

^{۴۹} بگفتم: IA

گفتم زبهر یزدان رخسارِ خود میارای باشد از آن بینی در زینتِ ندامت
 پرسیدم از شناسی احوالِ دوست گفتا من همچنین ندیدم دلبر به قد و قامت
 شوقی بشارتی ده پیرانِ پارسا را کاندر جهان بخسپند در بسترِ کرامت

A102^a
 i81^b

۶۱

مفاعِلن فَعَلاتن مفاعِلن فَعَلات

(بحر مجتث مثنی مقصور)

زبانِ من به جمالت همیشه وصافست چو عندلیبِ چمن غنچه را در اوصافست
 به دُرد و صاف می از ما چه اعتراض آید که هر چه پیرِ مغان داد عین انصافست
 ز ما به خدمتِ محبوب می‌رود تقصیر عتاب اگر نکند یار حلم و الطافست
 اگر چه در بُنِ خم دُردِ باده می باشد ولیک در سرِ خم جامِ باده‌اش صافست
 به غیرِ وصف ز کِلکم اگر شود زردوز به چشمِ من پشم‌انداز و بوریا بافست
 هر آنکه نیک و بدش شد به وزنِ همسنگی مثالِ مغیچگان جایِ وی در اعرافست
 به نقدِ قلب چه خواهی خریدن ای مغرور خبر نداری که نقّادِ دهر صرافست
 به قولِ رندیِ ما گیر که از سرِ صدق است که قولِ زاهدِ ما جمله لاف در لافست
 قیاسِ کار ز عنقا بگیر و عاقل باش که شهرتِ متوکل ز قاف تا قافست
 تو از احادِ گنه خوف می کنی شوقی رجا بیار که بیرون ز حدِّ آلافت

۶۲

مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل

(بحر هزج مثنی مخفوف مقصور)

ای غنچه‌دهن این دلم آشفته خالست سرگشته ویران شد و برهم زده خالست
 یک لحظه ندارد ز غمِ هجرِ قراری مشتاقِ دل‌افروزِ فراندوزِ جمالست
 بسیار گذشت و به سر آمد دمِ هجران امروز دو چشمش مترقب به وصالست
 گر باده انگور به تلخی شده مشهور در نزد من آن آبِ شکرریز زلالست

A102^b

در صوفی ما باده حرامست و لیکن
ای مغیبه می ده تو درین حلقه رندان
در مذهب ما^{۵۰} باده گلفام حلالست
گوشت مده آنرا که چه قیلت و چه قالست
دیشب خبر از وصل به خواب آمده بودم
ای شوقی ترا مژده که این فال کمالست

I82^a

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن
(بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

ای خامه فرو کن سر خود جای کلامست
در گلشن اسرار خرامی کن و باز آی
در گفتن اشعار پریچهره مقامست
کاین طفل طبیعت به غزل سال تمامست
اشعار نوآینده و الفاظ نوآیین
در صفحه نو تازه اوراق خرامست
گر جوش کند لجه بی ساحل ابیات
سلطان معانی بچنین وقت غلامست
تسخیر که شد خامه ترا ملک اشعار
بر غیر تو ای خامه در این شهر حرامست
شاید که صلا بانگ کنی اهل سخن را
مانند تو ای خامه بدین روز کدامست
شوقی تو مذمت مکن ارباب حسد را
کایام دم طاعت و نزدیک صیامت

مفعول مفاعیل مفاعیل مفاعیل
(بحر هزج مثنی اخرب مکفوف مقصور)

وصف تو چه گویم که صفات تو عیانست
در حسن تو من^{۵۱} دم نزنم کم نشود هیچ
A103^a چون ماه بدر گشته که مشهور جهانست
کاین مهر جهان تاب چه محتاج بیانست
صف مژه زیر خم ابروی لطیف
جاگیر و غادیده تیران و کمانست
از کمتر و صفش چو کسی کرد سؤالی
گو در دو جهان سرور خوبان زمانست
جان بر لبم آمد ز فراقت مددی کن
کاین دیده به راه تو دمام نگرانست

^{۵۰} در مذهب ما A در مذهب I

^{۵۱} من A کی I

تحریر نباشد به قلم وصفِ جمالت کآن لَجّه اوصافِ تو بی حدّ و کرانست
شوقی تو چه تعطیر کنی مجلسِ دل را بویِ غزل و شعرِ تو چون بویِ جنانست

۶۵

مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعلاَت

(بحر مجتث مثنیٰ مقطوع مسبغ)

I82^b شنیده‌ام سخنی مرغ با سلیمان گفت که ملک و مال و بساطت به باد خواهد رفت
ز روز پنچ یا شش روز ایستد تازه هر آنکه گل به چمن در طراوتش بشکفت
قرار و خواب کجا یابد از پریشانی هر آنکه چون تنِ یوسف به دلبری آشفت
مرادِ هر دو جهان را به دستِ خود آورد هر آنکه وقت سحر دیده‌اش جواهر سفت
هوس ز خلقِ جهان در جهان بسیاراست بسی که گوهرِ کامش به دستِ خود نگرفت
در آخرش همه تفریق می شوند از هم هر آنکه شوقی چو فرقد همی نماید جفت^{۵۲}

۶۶

مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعلاَت

(بحر مجتث مثنیٰ مقصور)

A103^b ای آنکه اوج بلندی شد آشیانه تست که بر سرِ همه شه خاکِ آستانه تست
چنانکه طائرِ قدسی ز قدسیان برتر به شاخِ سدره و طوبی گرفته لانه تست
جهان و نقشِ جهان از عدم فراز آمد ولی مراد از اینها همه بهانه تست
هر آنکه بانگِ دلآرا که در جهان همگی چو صوتِ بلبل و قمری همه ترانه تست
به گردنِ شه و درویش و پادشاه و گدا زبهرِ فخر و مسرت همه نشانه تست
به زیب و حشمت و دولت کتابخانه دهر هر آنکه خوانده باشد همه فسانه تست
به دستِ شوقی بیچاره گیر از کرامت که اوفتاده ز پایست و خانه خانه تست

^{۵۲} جفت : در اصل چفت

مفاعِلنِ فَعَلاتِنِ مفاعِلنِ فَعَلات

(بحرِ مَجْتَثِ مَثْمَنِ مَقْصُورِ)

که من به باده‌کشی شهرتم ز روزِ الست ولی چه طرفه زجاجست خود بخود بشکست دو تایی رشته عشقم به آن خیال بیست به گلشنی که خرامد و غنچه‌ها در دست علو مرتبتش هر زمان نباشد پست^{I83^a} بلندی شرفش با همه فراز نشست ز پنجه کرمش کس نمی تواند رست	عتاب من مکن ای صوفی بظاهر مست مراد نیست مرا توبه را همی^{۵۳} شکم خدا چو صورت رخسارِ دلگشای تو ساخت خبر چه گونه مرا می شود اگر یارم فرازی دو جهان در وی است مستحکم کمی به هر دو جهان قدرِ وی ندارد هیچ بگیر دامنش ای شوقی تا به کام رسی

مفاعِلنِ فَعَلاتِنِ مفاعِلنِ فَعَلات

(بحرِ مَجْتَثِ مَثْمَنِ مَقْطُوعِ مَسْبُغِ)

که کار عاشق چون تو همیشه غمخوار است^{A104^a} مرا تو ز جهان غنچه‌های گلزار است که با من و تو سرِ گل‌عذارِ دلدار است که عمرِ گل همه از سال شهر ایاری است که دولتِ دو جهان در ره کم‌آزاری است که کارِ بی‌خردان در جهان ستمکاری است ولیک کارِ بتان از دهن^{۵۴} شکر باری است	به نال بلبلِ بی‌دل که عشقِ آزاری است مرادِ تو ز گلستانِ نهالِ وَرَدِ تراست بنالِ تا من و تو ناله‌ها کنیم از دل وفا مجو ز گلستانِ دهرِ کج رفتار دل از کسی تو میازار و هر چه خواهی کن هر آنکه اهلِ خرد شد کسی نیازدار اگر چه خامه شوقی گهر ازو بارد

^{۵۳} همی A که می I^{۵۴} دهن A دهان I

مفاعِلن فَعَلاتِن مفاعِلن فَعَلات
(بحر مجتث مثنیٰ مقطوع مسیغ)

اگر چه باده فرحبخش و جام لبریز است

ولی عیان مخور می که فتنه انگیز است

در آستینِ رُکو جام باده پنهان کن

نهان بخور که درین شهر محتسب تیز است

ز دُرد و صاف میندیش و هر چه بادا باد

که پیش مست خراب آن دو نوع یک چیز است

سپهر گردشِ پرویز نیست^{۵۵} خون بارد

که ریزه قطرهٔ او تاج شاه پرویز^{۵۶} است

به ناز و نعمت اگر پرورد مختار را

ولیک می کُشد البته تیغِ خونریز است

تو اعتماد به صدقش میار و ایمن باش

که صبحِ صدقِ وی البت نفاق آمیز است

مشامِ اهلِ درایت از آن معطر شد

که نوکِ خامهٔ شوقی عبیر و گلبر است

^{۵۵} پرویز نیست A پرویزه نیست I

^{۵۶} شاه پرویز A شاه و پرویز I

مفاعِلن فَعَلاتِن مفاعِلن فَعَلات
(بحر مجتث مثنیٰ مقطوع مسیخ)

A104^b
İ83^b

اگر چه کارِ خردمند عقل و تدبیر است
ولیک بر سرش آید هر آنکه تقدیر است
به صد نیاز از آن شوخ خواستم لفظی
مرا نگفت جوابی ز من که دلگیر است
مَشو امین ز بازیچهٔ فلک اصلاً
ترا جوان نماید ولی کهن پیر است
بین که نیم صباحش دروغ می گوید
تو اعتماد به قولش مکن که تزویر است
زبانِ حال که تقریر می کند رخ یار
چه جای کلکِ بُریده زبان و تحریر است
به نظم تازه غزل گفته‌ای تو ای شوقی
به کاغذ زر و سیمین سزای تشهیر است

فاعلاتِن فاعلاتِن فاعلاتِن فاعلات
(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

در حقِ اربابِ دانش چرخ و گردون ناکس است
جامهٔ پشمینه پوشاند و او از اطلس است
روی زرین می نماید اهل دنیا را ولی
خانهٔ گردون ز تنهایی پر از خار و خس است

راهرو در راه خود دائم بود رفتار راست

لیک کج رفتار گردون گاه پیش و گاه^{۵۷} پس است

مفلس آن باشد که باشد دولت گردون به دست

وانکه در فقر و پریشانیست او نامفلس است

ما نمی خواهیم از گردون ناکس دولتش

یک قبا و یک دو سه^{۵۸} لقمه به ما این هم بس است

از هنر آن کار باشد کشِ یکی سازد فقط

از هنرکاری نباشد آن که کار هر کس است

در کتابت کردنِ خطِ سیه^{۵۹} دور رخس

شوقیا این خامه را جبر سیه^{۶۰} همت رس است

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل

(بحر هزج مسدس مقصور)

دلم چون بحر از سودا خروش است	که امواجش ز غم هر دم بجوش است
کجا باشد جمالی، بت پرست است	کجا میخانه باشد، باده نوش است
ز دیباجِ ملوّن غم ندارد	دلم ^{۶۱} دائم قبا پشمینه پوش است
صلای عشق می خواند به عشاق	علم در جیش می نوشان بدوش است

^{۵۷} در اصل : گاه

^{۵۸} سه I سی A

^{۵۹} سیه A سیاه I

^{۶۰} سیه : سیاه IA

^{۶۱} دلم A ولی I

بشارت بر^{۶۲} به کوی می‌پرستان
 برای فضل و عرفان رغبتی نیست
 مقررِ طفل‌های شعرِ شوقی
 که در میخانه یارم می‌فروش است
 همه رغبت به دینار و غروش است
 به عز گهواره‌های ذوقِ گوش است

۷۳

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل
 (بحر هزج مسدس مقصور)

دمادم نفس و دل راحت تراش است
 به اربابِ تجرّد کی رسانم
 کجا آرام باشد دلفگاری
 شب و روزش به بدکاری گذارد
 ندارد هوش شوقی نفسِ دیجور
 که با من همزبان و همفراش است
 قبا۱ نفسِ من چون از قماش است
 که صبح و شام ناخن در خراش است
 که سِرّ نیکویی بر وی نه فاش است
 خرد دیجور را چون نورپاش است

۷۴

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل
 (بحر هزج مسدس مقصور)

مرا در مجلسِ رندان مقام است
 اگر صوفی به مسجد می خرامد
 نه من تنها گنه کردم در این شهر
 بدین رندی و استغنا و مستی
 نگارا ساعتی از من تو بنیوش
 چه می نازی به خود ای شمس خاور
 ز جور دشمنان شوقی میندیش
 که مستوری مرا هرگز حرام است
 مرا میخانه را دائم خرام است
 گنه نا کرده در شهرم کدام است
 مرا شاه جهان کمتر غلام است
 که با تو از مرادم یک کلام است
 که ماه بدرِ من امشب تمام است
 که در زودی ستانی انتقام است

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل
(بحر هزج مسدس مقصور)

مرا در صحبتِ مستانِ مقال است	شباشبِ نفس را جنگ و جدال است
اگر در نزدِ زاهد می حرام است	مرا از شیرِ مادر تر حلال است
اگر هر کس به دل دارد مرامی	مرادِ قلبِ من از تو وصال است
ز جورِ ظالمانِ ایمن نشستم	که شمسِ ظلم دائم در زوال است
چرا در مذهبِ خونم حلالست	جوابم ده مرا اینم سؤال است
نمازِ جاهلانِ ذکر و قرائت	نمازِ عارفان بی قیل و قال است
تنم تا در حیاتست از تو ای شوخ	جدا باشم مرا امر محال است
ز تابِ هجر شوقی گشت بریان	نه پرسیدش کسی که این چه حال است

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات
(بحر رمل مثنی مقصور)

الغیاث از آتشِ دلسوزِ هجرانِ الغیاث	A106 ^a
الغیاث از جورِ خوبانِ جوانانِ الغیاث	
تا به کی در آتشِ عشقِ تو می سوزم به هجر	
غم نداری تو که جسمم گشت بریانِ الغیاث	
اشکِ من از دیده چون خون در کنارم جوی شد	
شب به هر شب تا سحر گریان و نالانِ الغیاث	
قطرِ اشکم از کمانِ چشم بر این سینه‌ام	
می فتد تیرانِ پیایی تیز پیکانِ الغیاث	
سنگِ دل سفتم به الماسِ نمِ چشمم بسی	
ای بسا تیر و خدنگِ جانِ گریانِ الغیاث	

بر گدایِ خود ترخَم کن که دل آزرده‌است
 الغیاث ای شاهِ خوبان ماهرویان الغیاث
 شوقی بیچاره را لطفی کن ای سیمین بدن
 بس بگوید در غمِ عشقت دل و جان الغیاث

۷۷

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

کی رسد در رفعت و شان و شرف بر پایِ غوث
 ای بسا اهلِ خرد مستند در صهبایِ غوث
 گردن افرازی سزد در دعویِ راه خدا
 گردن افرازی نباشد چون دمِ دعویِ غوث
 طبل عزّ و سرفرازی دم زند در بامِ چرخ
 در سرِ گردون ندا گردد به حشمت نایِ غوث
 گوشمالی می دهد هر لشکرِ بدکار را
 همتِ فرمانروای و منقبت^{۶۳} فرمایِ غوث
 می رسد امداد را هر دم که مستدعا شود
 نخوتِ همتِ رسِ امدادِ جانبخشایِ غوث
 بر سرِ غوث از جواهرِ افسرِ شاهی نهند
 خلعتِ زردوزِ تشریفست بر بالایِ غوث
 شوقیا هر کار تو زر باشد البت گر کند
 شمه‌ای احسان نگاهِ همتِ والایِ غوث

I85^a

^{۶۳} فرمانروای و منقبت A : فرمانروای منقبت I

مفتعلن مفاعِلن مفاعِلن

(بحر رجز مِثمن مطوی مخبون)

A106^b

وضعِ سپهرِ پر ستم به بیش و کم نشد عبث

کارِ جهان به رنج و غم به پیچ و خم نشد عبث

نقشِ درم عَلم شود پادشهانِ سَگه را

بر زر و سیم سَگه نقشِ درم نشد عبث

کارِ دو کس روا شود حاجتِ هر دو وا شود

بیعِ عجب دوا شود بیعِ سَلم^{۶۴} نشد عبث

باده برای غم خورند ذوق و صفا بهم کنند

دفعِ همه ستم کنند کاسهٔ جم نشد عبث

کارِ جهان عدم شدی خطِّ قلم گر نشدی

سود و زیان بهم شدی تیغ و قلم نشد عبث

جرم و گناه را عجب جای خلاص کعبه است

شوقی تو فهم اگر کنی رکن و حرم نشد عبث

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات

(بحر مضارع مِثمن اخرب مکفوف مقصور)

حسن تو می دهد همه خوبان را رواج

انفاسِ عیسیِ تو کند مرده را علاج

^{۶۴} بیعِ سَلم A بیع و سَلم I

همجنس را شفاعتِ همجنسیست از آن^{۶۵}

جامِ چراغِ مسجد و جامِ می از زجاج
آن لعلِ تو نباتِ جهان جمع کرده‌است
و این غمزهات ز شهرِ فلک می ستد خراج
هر دو جهان بهم بزند تا سر از قدم
روزی اگر خراب شد از آفتم مزاج
در راهِ عشق از سرِ رغبت نمد پیوش
زاهد چه می کنی تو بدین دل‌قها و تاج
در سوقِ عزّ و اهلِ قناعت نمی دهند
در سایهٔ همای به ذلت پر دجاج
شوقی چه گونه ساحهٔ دل گشت پایدار
دریای شوق چونکه کند موجِ اختلاج

۸۰

مفاعِلن مفاعِلتن مفاعِلن فعلاّت

(بحر مجتث مثنی مقصور)

A107^a
İ85^b

مکن ز من طلب اُمید و زهد و راهِ صلاح

چو در سرم ز هوا رفت نشئهٔ می و راح
نرفته‌ام به سرایِ هوا و خانهٔ عشق
مگر که شد نظرِ من به درگهش مفتاح
اگر ترا به وصالش طمع شود ای دل
به تابِ هجر بسوزان همیشه شام و صبح

^{۶۵} همجنسیت از آن A همجنسیست دور I

دلی که گشت گرهِگیرِ زلفِ مهرِ رخی
 گمان مبر تو که یابد همیشه راهِ فلاح
 چه سود^{۶۶} می‌کده در بسته شد درین موسم
 که موسم طرب و عشرتست و وقت نجات
 وصالِ دوست ز لطفش اگر نشد قسمت
 علاج نیست اگر می کنی تو صد الحاح
 به رویِ تو همه عالم اگر درش بستند
 تو غم مدار گشاید درش ترا فتّاح
 صدایِ کلکِ تو شوقی به گوشِ اهلِ دلان
 رسد چو نغمهٔ ماهُور و راحت الارواح

۸۱

مفاعیلن مفاعیلن فعولن

(بحر هزج مسدس محذوف)

اسیرم از کمانِ ابرویِ فرخ	دو چشمم در جمالِ رویِ فرخ
به دستم کی فتد گیسویِ فرخ	دلِ من در کمندهٔ چینِ زلفست
مرا از دام و بندِ مویِ فرخ	علاجم نیست یا رب کن خلاصی
که باشد چون قدِ دلجویِ فرخ	نه حدّ هر قدِ سرو چمانست
برو با خالِ عنبربویِ فرخ	بگو با مشکِ تاتار و ختن را
که تنها می دوانم سوییِ فرخ	عجب باشد که روزی خود ببینم
A107 ^b مرا بس بویِ گل شبّویِ فرخ	صبا هیچ بویِ گل از گل میاور
ز بویِ نرگسِ جادویِ فرخ	مرا عطرِ مشامِ خود تمامست
کنم تعویذ بر بازویِ فرخ	دو قل را با سه اخلاصی بخوانم
I86 ^a جز آن لعلِ لبِ دارویِ فرخ	علاجِ زخمِ شوقی را نباشد

فاعلاتن مفاعلن فعلات

(بحر خفیف مخبون مقصور)

آن که کردم ز شعر استنساخ	در عبث رفت عمر ازو ای واخ
وین نهال لطافتم نرسید	بر نداد و ازو نباشد شاخ
زانکه بدبخت و طالع ^{۶۷} دونم	نشد انگشت من به یک سوراخ
پاک خاطر ندیده ام اصلا	از کدرها و از غم و اوساخ
تنگ رفتارم و تبهکارم	تنگی من نشد به راه فراخ
دیگران پایه بر دو منصب و جاه	من همان در جهان شدم نساخ
کج نگه می کند مرا گردون	هیچ نکرد او دمی مرا گستاخ
کلک خود می نهم به خون جگر	تا نوشتم از این غزلها کاخ
شوقیا درد و صابری تا چند	نقدِ قلبت نشد رواج از ماخ

فاعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مسدس مخبون مقصور)

مدد از میمنت و همتِ شیخ	خُنک آن منقبت و دولتِ شیخ
شیخ جیلانی و قطبِ دو زمان	کار فرمایِ جهان حضرتِ شیخ
بر سرِ بامِ نه افلاکِ سپهر	می زنده شد به ادبِ نوبتِ شیخ
نامِ وی حضرت عبدالقادر	همچنان شد به علمِ شهرتِ شیخ
در دمِ تنگسوی و در آزاری	می رسد زودتر آن همتِ شیخ
بر همه نخوتِ صاحب نظران	برتر است آن نظرِ نخوتِ شیخ
شوقیا کارِ تو ز می باشد	گر ترا باز رسد نظرتِ شیخ

A108^a^{۶۷} طالع دونم A طالع دونست I

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

İ86 ^b	الزمر از نماز و تعلّم چه می شود خوشر ز ترکِ نطق و تکلم چه می شود خوشر به زر ز عیش و تنعم چه می شود خوشر سحر ز بانگِ تنعم چه می شود خوشر از انتقام و تحکم چه می شود خوشر ز عفوِ مردمِ مجرم چه می شود خوشر ز گل به وقتِ تبسم چه می شود A108 ^b	بهتر ز آب و نان ز گندم چه می شود آدم به نطق از همه حیوان مفضل است سیم ار شود تکلم و زر گر شود سکوت وقتِ بهار نغمهٔ بلبل چه خوش رسد خوش می شود گرفتنِ پاداشِ دشمنان عفوِ گناهِ مردمِ مجرم خوشست و هم در باغِ لاله روید و هم سوسن و سمن شوقی تو پاک باش و مدار از کسی خطر

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

(بحر هزج مثنیٰ مکفوف محذوف)

آمد شده را رخصت و تجویز روا شد هر سرزنش از پیرِ مغان دادِ سزا شد تا یار بدین ملافتش جلوه نما شد نخلِ دلِ من بی شک ازین نشو و نما شد ^{۶۸} جم را نشد این ذوق و صفاها که به ما شد زخمِ دلِ پُر ریشِ مرا عینِ دوا شد در اوجِ حقیقت چه عجب مرغِ هما شد در قیدِ غم و محنت و در دامِ بلا شد	الْمَنَّةُ لِلَّهِ كَهْ دَرِ مِیْکَدِهْ وَآ شَد حیفًا به بطالت که گذر کرد دمِ ما ترکِ می و مطرب صنما کی دهدم دست معجونِ حیاتِ من ازین روحِ شرابست می در کف و گل در بر و معشوقِ ملایم ساقی بچنین جلوه که این جامِ میم داد آن زاغِ دلِ خود که سپردم به غمِ عشق شوقی دلِ خود را که سپردی به دو زلفش

^{۶۸} نشو و نما شد I نشو نما شد A

مفاعلتن مفاعلتن مفاعلتن

(بحر مجتث مثنی مقصور)

- I87^a صبا به طبقِ مرادم درین چمن نوزید
گلِ مرادم از آن شد رمیده بر لبِ جوی
هرآنکه رازِ درونم درونِ پرده که بود
من از که عشق کشیدم ز سختی و محنت
نه هر که عشق در آرد توان که صبر آرد
خلاص نیست ز سودا هرآنکه هوش دارد
از آن زمان که من از دردِ عشق بیمارم
درین جهان که شناسیدم و که من دیدم
غزل ز وادیِ تحقیق در بکن شوقی
- A109^a نهالِ گلشنِ عیشم به قامتی نرسید
نچید دستِ دلم غنچه‌ای ز سرخ و سفید
فلک برون^{۶۹} بدر آورد و پرده‌اش بدرید
بجز خدا ز خلایق کسی ندید و شنید
که زخمِ عشق ندانی چه خون ازو بچکید
زمامِ جان بسپارید تا که خود برهید
دمی ز یار ندیدم به حالِ من پرسید
که کارِ بد همه بر پایِ صاحبش پیچید
چه می کنی تو غزلها بدین نسق تقلید

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنی اخرب)

- عاقل نگویم آنرا هر کو صنم ندارد
احوالِ عشقبازی از جاهلانِ مپرسید
ذوق و صفا که کردم در وقتِ عشق کردم
در گلشنِ محبت گشت و گذار خوشست
دارم درونِ سینه یک صورتِ جمالی
هر راحتی که دیدم از دوست دیدم آخر
دولت به چشم‌تنگی بسیار می فزاید
هرگز فراخ دستی سیم و زرش نباشد
شوقی بکن خرامی در نظمِ شعر و اوزان
- در نزد عاقلان را قدر و حشم ندارد
هر کس که عشق دارد از دهرِ غم ندارد
و آن جامِ می که دارم سلطانِ جم ندارد
و آن نشئه کز وی آید باغِ ارم ندارد
و آن دلبری که دارم روم و عجم ندارد
از غیرِ بیوفائی جور و ستم ندارد
لیکن قدر ندارد هر کو کرم ندارد
حیفا که اهلِ انعام نقد و درم ندارد
این نکته‌ها که داری اهلِ قلم ندارد

^{۶۹} برون : بیرون IA

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

A109 ^b İ87 ^b	چون حسنِ طلعتِ او کس در جهان ندارد لیکن ز حسنِ یارم هیچش نشان ندارد آن حسنِ قدّ^{۷۰} و قامتِ سرو چمان ندارد اما چه میتوان کرد مکرِ زنان ندارد مانندِ عندهایان آه و فغان ندارد این قوتی که دارد پیلِ دمان ندارد این ترک سر ندارد و آن قدر جان ندارد تقریر از زبانش اندر دهان ندارد	زخمِ نگاهِ یارم تیر و کمان ندارد یوسف به خوبرویی مشهور در جهانست آن دم که در خرامی آید به جلوه یارم در مکر و حیل بازی ابلیس بی نظیر است حرص و طمع ز دنیا اطوارِ جاهلانند مور است دیو دنیا در قوت و تحمل بسیار فرق دارد رندان و زاهدان را سوزِ درونِ شوقی در سینه است پنهان

مفاعیلن مفاعیلن فعولن

(بحر هزج مسدس محذوف)

A110 ^a	ندانی در دلم از غم چها شد دوای من همان ترک دوا شد وفا با هر که کردم من جفا شد مرا رنجی که شد از آشنا شد همه در ترکِ هر چون و چرا شد نگفتم من ز که^{۷۱} این افترا شد عبث رفت و همه بادِ هوا شد سزاواری که کردم ناسزا شد	قدّ من از غم هجرت دوتا شد علاجی من ندیدم از غم و درد من از دنیا ندانستم وفایی من از اعدا و بدخواهان نرنجم مرا در عمر خود راحت که دیدم به که^{۷۲} گفتم من از خوبان برنجم جفاها من که دیدم در ره یار ز خویشاوندِ خود راحت ندیدم

^{۷۰} حسنِ قدّ İ حسن و قدّ A^{۷۱} که İ کی A^{۷۲} که İ کی A

هرآن نیکو که شوقی را بخواهم اگر شد هم به تقدیر خدا شد

۹۰

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مسدس مقصور)

İ88 ^a	ای غریزان لذتِ دوران نماند طبع زن را در گرفتند اهلِ وقت کاربرد شایع شد از ابنای^{۷۴} دهر محو شد این نسخهٔ عرفان و فضل جاهلان را قدر و رغبت می کنند علم و تقوی و صلاح افسرده شد یک یکی را جز فریب و حيله نیست از دیانت از مروت از وفا یک دگر^{۷۵} را پنجهٔ غارت زنند^{۷۶} شوقیا خود را چه گویی شد تمام	در جهان یک درد را درمان نماند در کسی یک خوی از مردان نماند یک دگر^{۷۳} را خواهش احسان نماند حرفی از مجموعهٔ عرفان نماند اعتبارِ عالمان یکسان نماند همگنان را ذره از ایمان نماند احتیاج حيله را شیطان نماند در کسی یک ذره از ایشان نماند از حلال مال یک نشان نماند حکمِ فرقان معنیِ قرآن نماند

۹۱

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

A110 ^b	در جهان کیست جهاندار بماند که نمرد تنگیِ دهر چنین دیدم و می دانستم خاک و خاکسترِ دنیا به سرِ آنکس باد	یا کدامست که جایش به دگر را نسپرد کز شکنجش بدر آورد کسی تا نشرد که زر و سیم بیندوخت و ازو هیچ نخورد

^{۷۳} یک دگر I یک دیگر A

^{۷۴} ابنای I ابناء A

^{۷۵} یک دگر I یک دیگر A

^{۷۶} زنند I زدند A

روی خود از سخنِ مردمِ نَمَامِ بتاب
چونکه عیبِ دگرانِ پیشِ تو آورد و نهاد
هر که نامش به نکویی به جهان احیا کرد
شوقی انگاشتنِ نقشِ غزلِ آسانست

که عُیُوبِ دگرانِ پیشِ تو آورد و شمرد
همچنان عیبِ تو پیشِ دگران خواهد برد
زنده باشد به جهان نامش و مشمار که مرد
لیک دشوارترست آنکه ز اوراق سترد

۹۲

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنی مخبون مقصور)

در مذاقِ من اگر هست در این دهر لذیذ
خنک آن وقتِ سحر کز سرِ میخانه روم
تختِ گل بر طرفِ گلشن و گلزار گشود
یار خوابیده و خوی کرده به هنگامِ سحر
روزِ عید و دمِ نوروز وصالِ یار است
چمنستان و بهار و می و مه چارده شب
موسمِ عهدِ شباب و طرب و ساقی و می

جز نباتِ لبِ خوبان نبود چیزِ لذیذ
که جز آن جامِ صبوحنی نبود چیزِ لذیذ
جز از آن وقتِ صباحش نبود چیزِ لذیذ
جز از آن وقتِ وصالی نبود چیزِ لذیذ
جز ازینها بچنین دم نبود چیزِ لذیذ
بهتر از لذتِ اینها^{۷۷} نبود چیزِ لذیذ
شوقیا بی شک ازینها نبود چیزِ لذیذ

۹۳

مفتعلن مفتعلن فاعلات

(بحر سریع مطوی موقوف)

یار چرا من نکنم اتخاذا
وصفی تو در ذمتِ من واجبست
من که سپردم دلِ شیدای خود
لذتِ عمرم بشد از دستِ من
مسئله حسنِ تو در فصلِ عشق

تا که شود محنتِ ما را ملاذا
هر شب و هر شام و به هر بامذا
در ره عشقت شده تقدش نفاذا
بی تو که هیهات کنم التذاذا
شهره شده است نیست چنین از شواذا

^{۷۷} اینها A اینان Ā

بهتر ازین سایه والای تو نیست مرا در دو جهانم لواز
آنکه نباشد ز تو او را پناه حال می‌رس و تو بگو العیاذ
شوقی نباشد ز حسودان ترا جز کرمش ملتجا و مستعاذ

مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعَلن

(بحر مجتث مثنی محذوف)

هوای عشق تو برد از دلم ثبات و قرار حیات من به سر زلف تست کرده مدار
دوای درد دل من نشد ز قند لب اگر قرین مسیحا شوم شوم بیمار
علاج درد دل من بیرون ز قانونست I89^a دوای خود ز که خواهم مرا توی معمار
ز گریه مردم چشم و دو دیده‌ام خون شد که خوبی تو در این شهر می کنند انکار
میان موی تو برد از سرم خیال و هوش گهی جواهر و گه زر ز دیده گشت نثار
اگر تعطف مهر و مرا شد ارزانی A111^b مثال شوقی کنم دفترم پر از اشعار

مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعَلات

(بحر مجتث مثنی مقطوع مسبغ)

شراب بی‌غش و ساقی لطیف و مجلس یار رقیب اگر نبود بر مراد باشد کار
دمی که بی می و معشوق بگذرد بر من فرو نهاد خدایا ز عمر من شمار
قیاس کار ز عنقا بگیر و راحت شو رسد ز ترک تعلق فراغ دل بسیار
اگر چه در بن دریا شود دُر و گوهر ولی سلامت مردم به ساحل است و کنار
مدام در پی هر راحتی رسد رنجی چنانکه از پی مستی شود صداع و خمار
نه هر که قد بلند است همتی دارد چنانکه شاخ چنار آید و نگیرد بار
غلام همت سرورم که در ثبوت قدم تغیرش نبود در خزان و وقت بهار
زبان شوقی بی دل ز عشق نالان است ز سوز دل به ترنم همی کند اشعار

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

ای صبا نکستی از گیسوی دلدار بیار
در سر من سر سودای دگر می دارم
ره بسوی در میخانه بر آورد یاخود
بچه کار آیدم این دلق و کلاه بر کی
چه کنم مسئله فقه و کتاب صوفی
این دل ریش مرا همت خویشان نشد
تو چه بیهوده غزل از بر خود می گویی

ز گلستان جوانان گل نوبار بیار
مطربا نغمه خوش از دم ششتار بیار
راه من سوی در خانه خمار بیار
در ره عشق مرا رشته زنار بیار
به من آن نسخه مقبوله اسرار بیار
از برای سببی همت اغیار بیار
شوقیا گر نتوانی می غمخوار بیار

A112^a
I89^b

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

ای صبا خاک سر کوی فلانی به من آر
قامت عرعر و شمشاد به کاری ناید
آنکه آرایش چشم فلک از خاک رهش
ساقیا یک دو قدح می چه مزیت گردد
وگر از محتسب و شحنه خطر پنداری
در سر مذهب ما باده حلالست ولی
شوقی ایام شبابست و هوسکاری عشق

وز سر رغبت خود بوی جوانی به من آر
تو مرا قامت آن سرو چمانی به من آر
شد مرا نیز از آن خاک نشانی به من آر
گر تو احسان کنی رطل گرانی به من آر
زیر لباده خود می به نهانی به من آر
فتوی از مذهب آن پیر مغانی به من آر
خبر از لعل لب و غنچه دهانی به من آر

فعلات فاعلاتن فعلات فاعلاتن

(بحر رمل مثنیٰ مشکول)

صنما به حسن و خوبی و به قامت صنوبر
دل عاشقان ربودی بی خطا و جرم و کیفر

بچنین قد و لطافت بچنین پری قیافت
 چو تو دلبری ندیدم و نه از کسی شنیدم
 غم عاشقان نداری یا که حیف‌شان نخواری
 به خدا پناه آرم ز کمان و تیر ابرو
 رخ یارِ نازنینم مه ازو حجاب دارد
 تو گمان مبر که شوقی رو بتابد از درِ تو
 رخ همچو ماهِ تابان به کلاله معطر
 من به سالها رسیدم بچنین جمال دلبر
 که تو می کشی بزاری بزدی به تیغ و خنجر
 جان اگر به دو سپارم بلکه این بود مقدر
 هم از آن موی سیاهش خجلست مشک و عنبر
 که ز درگه تو دارد فر و قده و زیب و زیور

A112^b

فعْلن فعولن فعْلن فعولن

(بحر متقارب مثنی‌اثل)

زنجیرِ زلفت طلسمِ اکبر
 شمعِ رخِ تو نورِ شبانست
 در حسنِ رویت حیران شود خور
 حیران شود در حسنِ تو هر کس
 تعویذ خواهی از نظره بد
 اخلاص و دو قل هر روز خوانم
 شوقی چه کوشی در نظمِ اشعار
 نظمِ تو شمع است در بزمِ کوران
 موی میانست باریکِ یکسر
 پروانه ز آن گشت سوزان و مضطر
 هم زان بیشتر شد مه محیر
 ای شمسِ تابان ای ماهِ انور
 بهرِ جمالت ای خوب منظر
 از بهرِ حسنت می کردم ازبر
 یک جو نیززد پیشِ توانگر
 یا اسبِ خاص است در طوله خر

i90^a

فعلاتن فعلاتن فعْلن

(بحر رمل مثنی‌مخبون محذوف)

صنما سنگِ دلت را نکند آهم اثر
 من همان دم که ز عشقِ تو به دام افتادم
 من کجا ترکِ سر رشته مهرت گیرم
 در ره عشقِ روم تا که روم پیشِ مزار
 وین عجبتر که نداری به دلت خوف و خطر
 تا ابد نیست مرا با سرِ خود جای مفر
 تا نمیرم نرود سایه مهرِ تو ز سر
 توبه کردم که به عمرم نکنم کارِ دگر

A113^a

پای رفتار ندارم سرِ منزل دور است من چه تدبیر کنم یارِ من ار کرده^{۷۸} سفر
هنرم نیست از آن از نظرش افتادم^{۷۹} در عمل کار به زر باشد و یا خود به هنر
من نگفتم که چو شوقی ز لطافت دورم نظم می سازم و شاید که بگیرند به زر

۱۰۱

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنی مخبون محذوف)

ای صبا از سرِ دردم به تو گویم به سمر تا تو هم نیز بگویی برِ آن یار مگر
من نخفتم ز خیالِ دلِ ریشم دیشب چشمِ خود بر نگرفتم ز الم تا به سحر
همچنان از لهبِ آتشِ او می سوزم التفاتم نکنند روی دهد جای دگر^{i90b}
دلِ من خون شد و ریشِ جگرم^{۸۰} پیدا شد وه چه درد آید از آن خون و از آن ریشِ جگر
دلبرم عزمِ سفر کرد وداعش کردم ولی خوش آن روز که باز آید ازین هجر و سفر
سفرِ دور و دراز است و خبر نآید ازو جان فدا می کنم آن را که در آید به خبر
شوقی ار کامِ دلم را برسد از من دست عمر بگذشته بر آرم که بگیرم از سر

۱۰۲

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
(بحر مضارع مثنی اخرب)

کس در جهان ندیدم از عیشِ خویش شاکر هر مرد را طبیعت با دیگری مغایر^{A113b}^{۸۱}
بر خلق نعمتِ حق بی حد و بی شمار است اما که در تشکر بیش است مردِ قاصر
هر کس که می شناسد بسیار قدرِ مالش در روزی سختی وی او را نبود ناصر

^{۷۸} کرده I کرد A

^{۷۹} افتادم I افتادهم A

^{۸۰} جگرم A دگرم I

^{۸۱} مغایر I مغائر A

دولت قرار نگرفت نزد گشاده‌دستان
 در حالتِ توسط دولت عدم نباشد
 زرگر زرش چو کم شد تفتیشِ خاک جوید
 کسرِ قلوبِ عالم آسان بود ولیکن
 در نظم کوش شوقی تا که تو زنده باشی
 در نزد تنگ‌دستان دولت کند^{۸۲} تفاخر
 در بخل و در سخا هم دولت کند تناصر
 مفلس که شد توانگر صبح می کند دفاتر
 مردان بود که دارد جبرِ همه خواطر
 چون قیمتِ کلامت در قیمتِ جواهر

۱۰۳

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

(بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

دل بسته شدم با خم آن زلفِ معنبر
 شیرینی عالم همه ز آن لعلِ نباتست^{۸۳}
 تصویرِ دهانش به چه من می کنم ای دل
 آن روز که بر من فتد این سایه مهرش
 ای دل تو مخور محنتِ عیش و غم ایام
 چون رزق و اجل با همه شد لازم و ملزوم
 شوقی شو آزرده دل از گردشِ دوران
 از روز ازل بر سرم اینست مقدر
 مخصوص که شیرینی آن قندِ مکرر
 مانند ویش خاتمِ سیمینِ محجر
 بر جمله رقیبان شدم اکنون مظفر
 واز بهر معیشت تو مشو رنج و مکدر^{۸۱}
 هر کو که اجل هست بدو رزق مقدر
 ضایع نشود قدرِ سخندان و هنرور^{۸۴}

۱۰۴

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

(بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

ای خامه سرِ خود به سرِ صفحه فروگیر
 اول ز طبیعت بود الفاظ به دیدار
 حیفا که در این شهر کسی جز تو نماندست
 تا دردِ درونم شود از نوکِ تو تحریر
 وانگه ز زبان فهم کنی گفتنِ تقریر
 ای خامه از اهلِ غزل و اهلِ تدابیر

^{۸۲} کند I بود A

^{۸۳} نباتست A نباتت I

فنّ غزل و شعر سخنِ وادی انشا پی مرگِ تو خواهد شده کم یاب چو اکسیر
 با خود ببری تا به لحدِ صنعتِ انشا ای خامه کسی نیست ترا کان شده جاگیر
 ای شوقی دریغا بچنین عمرِ عزیزت تا گشت درین شهر عبث صرف به تکدیر

۱۰۵

مفعول مفاعلهن فعولن

(بحر هزج مسدس اخرب مقبوض محذوف)

از بهرِ خدا دلت میازار در کشتنِ چون منِ دل افکار
 در کشتنِ من بکن حواله مژگانِ دو چشمِ خوب و سحر^{۸۴}
 از بهرِ چه کشتنم گزیدی تنها من و بس نکردم این کار
 جشمانِ تو فتنه جهانست هر کس که بدید گشته بیمار
 این نرگسِ گلشنِ لطافت در رشکِ دو چشمِ تست بیدار
 تدبیر و علاجِ خود ندیدم جز در لبِ لعلِ قندِ کرّار
 داغِ دلِ من نهان بایید A114^b گر فاش کنم کنم ز ناچار
 این سوزِ درونِ جان گدازم خواهد شد ازین کله^{۸۵} به دیدار
 این خانه دل که گشته ویران I91^b معمور شود به دستِ معمار
 شوقی ز غمش همیشه گوید نادیده و ناشنیده اشعار

۱۰۶

فاعلاتن مفاعلهن فعالات

(بحر خفیف اصلم مخبون مقطوع مسیغ)

نزدِ من شد محقق و در کار که وفا نآید از گل و از یار
 هیچ وفا هم ازین جهان نشود با کسی نیست در وفا کردار

^{۸۴} خوب و سحر I خوب سحر A

^{۸۵} کله I کلاه A

عاقبت می گشت همین غدار	پرورانیده را به نعمت و ناز
صبح صادق کند دروغ به کار	اعتماد نشد به صدق کسی
اهل دل را کُشد به جور و به زار	سفله را پرورد سپهر به ناز
هر دنی را کند به اسب سوار	مرد دانا خری نمی دهدش
می کند مکر و حیلۀ بسیار	شوقی ایمن مشو ز مکر سپهر

۱۰۷

فاعلاتن مفاعلن فعلات

(بحر خفیف اصلم مخبون مقطوع مسبغ)

اندرونم شد از کدر ناسور	گوشۀ دل ز من نشد معمور
چرکِ غم از درونِ من نرود	تا نشویم به بادۀ انگور
من ز مستی علاج می خواهم	وز پیِ آن دمی شوم مخمور
غم و شادی مقابلند بهم	در جهان سوگ باشد و هم سور
دل میند اندرین جهاننداری	دوستی را شاید این مهجور
غم و محنت که در سرشتِ تو شد	کی شود دل از آن غمت مسرور
شوقیا عارف آن کسی باشد	که بود از تعلقاتش دور

A115^a

۱۰۸

مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ مفاعیلُ

(بحر هزج مثنیٰ اخرب مکفوف مقصور)

ای عاشقِ افکنده همان زلفِ دوتا گیر	در راهِ محبت همگی راهِ رضا گیر
آن تیرِ مصیبت که درآید ز کمانش	رنجیده مشو راهِ رضا را ز قضا گیر
رنجیده مکن تا که توانی دلِ عالم	خود را ز دل آزدگیِ خلق رها گیر
پامال شود در کنف و سایۀ هر بوم	از عزّ و شرف بر سرِ خود ظلّ هما گیر
شوقی تو مکن عربده با سختی و محنت	خوش باش توکل بکن و راهِ خدا گیر

I92^a

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلات

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف مقصور)

ای دل نصیحتی کنمت خوب یادگیر	کارِ فساد می کن و راهِ فساد گیر
زهد و صلاح به کار نیاید درین زمان	الفت ممکن به خلقِ زمان در عناد گیر
گر می کنی صلاح درین شهر گم شوی	لیکن ^{۸۶} فساد می کن و با خود مراد گیر
اهلِ زمانه مفسد و افساد را عجب	رغبت کنند هم تو از ایشان وداد گیر
با مصلحان اگر شوی کارت تبه شود	تا زنده‌ای به اهلِ فساد اتحاد گیر
بر عکس شد جهان و همه کار این زمان	شوقی ولی ^{۸۷} تو غره مشو خود سداد گیر

A115^b

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنیٰ سالم)

منم آن عاشقِ صادق به عشقت می نهادم سر
 وزین سودای عشقِ تو شدم از عاشقان برتر
 تو ای ساقی مرا هرگز شرابِ ارغوانی ده
 به مستی تا که می سازم دلِ خود را صفا پرور
 اگر مجنون و گر محمود و گر^{۸۸} فرهاد می خوارند
 به می‌خواری و سرمستی ازینها من نایم کمتر
 بتی دارم کمان‌ابرو پریشان‌مو نکه^{۸۹} جادو
 دهانش پسته لب شکر زَن‌خندان سیبِ سیمین‌بر

^{۸۶} لیکن : I A^{۸۷} ولی : A - I^{۸۸} گر A اگر I^{۸۹} نکه A نگاه I

من از عشقِ تو نگذارم که تا من زنده‌ام اما

اگر از فقر بنشینم به خود بر خاک و خاکستر

غمی بسیار دارم من درونِ سینه‌ پر سوز

از آن جامِ میِ جم را که گشتم من چنین مضطر

منم آن شاعر ای شوقی که اقلیمِ سخن را چون ^{i92^b}

سلیمان کردمش تسخیر زیرِ نقشِ انگشتر

۱۱۱

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنی‌مخبون مقصور)

گفتم ای زلفِ سیاه خنده به عشاق مگیر

جرم بر عاشقِ پژمرده مشتاق مگیر

تو بیا جلوه کن و رؤیتِ دیدار نما

پرده از روی چو مهر و مه برآق مگیر

خسته دل را ز لب‌ت مرهمِ یاقوتی ده

وز بر زخمِ دلان لعلِ چو تریاق مگیر

ای فروغِ رخِ تو خنده به مهر اندازد ^{A116^a}

ای مه چارده این شعله به آفاق مگیر

شوقیا کم بکن این قصه که دوراست و دراز

شعرِ خود بیش ز صحن و قد اوراق مگیر

۱۱۲

فاعلاتن مفاعِلن فعلات

(بحر خفیف مخبون مقصور)

ای که گردن به حسن کرده فراز	نظر از لطف بر فقیر انداز
منم آشفته جمال تو هیچ	نکنی التفات سوی نیاز
ناز بی خنده تلخ می آید	ای شه ماهر و بخند و بناز
نکشم ناز دیگری جز تو	ناز اغیار را نگویم ناز
این که معلوم جمله اهل دلست	در محبت نمی شود انباز
لطف و خوبی و حلم و حسن و جمال	یار صادق بدین شود ممتاز
جز به حسن و جمال و روی تو من	نکنم دیده حیاتم باز
شوقیا کی تقرّب است باشد	با وصالش همیشه بی تک و تاز

۱۱۳

فاعلاتن مفاعِلن فعلات

(بحر خفیف اصلم مخبون مقطوع مسبغ)

مرغ دل شد ز بی وصالی باز	تا کند سوی مطلبش پرواز
جاهلان خود وضو به آب آرند	عارفان بی وضو کنند نماز
گر چه دورم من از بساط حضور	لیک در ذکر تو منم دمساز
دلبرای یک دو بوسه بکنم	ز آستان درت رجاء و نیاز
نغمه وصف تو همی سازم	در صفاهان و در عراق و حجاز
ای صبا خاک در گهش به من آر	تا کنندش دو دیده کحل نواز
شوقیا کی به کام دل برسی	تا نباشد دلت به سوز و گداز

i93^aA116^b

فاعلاتن مفاعلن فعلات

(بحر خفیف اصلم مخبون مقطوع مسیغ)

نیک و بد را عقل کند تمییز	عقل از آن شد درین جهان عزیز
هر که بی عقل و بی خرد باشد	آن نیرزد ز قیمتش به پشیز
عقل آن کس بود که در کوشش	می کند پندِ عاقلان آویز
گریه کردم بسی ز فرقتِ دوست	تا که شد اشک و خون به هم آمیز
جلوه و نازِ خوبِ مغچه‌گان	فتنهٔ عشق را کنند انگیز
عاشقم لیک آبِ رویم را	نبرم به هر سفله و ناچیز
شوقیا یک عمل از آنها کن	تا که سودت کند به رستاخیز

فاعلاتن مفاعلن فعلات

(بحر خفیف اصلم مخبون مقطوع مسیغ)

اشکِ من شد ز حسرتِ کاریز	کی بود بادِ گلشنم گل بیز ^{۱۰}
خِطّهٔ روم تنگ گشته مرا	عزم دارم به ملکِ تبریز
در جهان پیشِ چشمِ من ناید	تختِ کسری و نخوتِ پرویز ^{A117a}
من وصالش به آرزو خواهم	من نخواهم به جنگ یا به ستیز
شوقیا درد و ناله‌ها تا کی	اندرونم شد از کدرِ دهلیز

فاعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنی مخبون مقصور)

ساقیا باده بده شربِ مدامست هنوز	جامِ کردار که هم بزم تمامست هنوز ^{I93b}

^{۱۰} بیز I پیز A

آنکه خود را نزنند از سرمستی به وصال
من از آن وقت که کردم دل خود منزل یار
من که در عهد جوانی ز تو کامی بردم
دی سحر عزم چمن کردم و شکر آوردم
چمنستان و بهار و می و "معشوق به کام
من که بویی ز سر زلفِ عبیرش کردم
اندرین مجلسِ مستانه کدامست هنوز
بر سر منزلِ خود یار مقامست هنوز
حمد لله دل من تازه به کامست هنوز
که سهی سرو بلندم به خرامست هنوز
در چنین وقت مرا شاه غلامست هنوز
شوقیا تا به ابد بویِ مشامست هنوز

۱۱۷

فاعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

چشم من در خم زلفِ چو کمند است هنوز
فکر من در گره زلفِ عبیرافشانست
نام من مرده نباشد تا که دنیا باشد
دودِ آه دل من از جگرم پیدا شد
شوقیا کلک تو در مدحتِ حسنش می ران
دل من در قد آن سرو بلند است هنوز
که از آن ماه رخ و شاه لوند است هنوز
زانکه نامم ز ازل عاشق و رند است هنوز
او از آن آتشِ عشقش چو سپند است هنوز
که به وصفش قلمت اسب و سمند است هنوز

A117^b

۱۱۸

فاعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

چشم من در ره وصلش نگرانست هنوز
چند کوشم که وی از صحبتِ اغیار کنم
اثرِ زردیِ رویم که تو از من بینی
بارِ منت به سبکسار چو پری باشد
عندلیبا من و تو در چمنستان رویم
حسرتِ دل ز دم هجر چنانست هنوز
چشم وی می نگرم با دگرانست هنوز
از جفایِ مرضِ هجر نشانست هنوز
که در افراشتنش بارِ گرانست هنوز
در چمن یاد صبا صبح وزانست هنوز

این کسل را که من اندر تنِ خود می بینم همه تأثیرِ صیامِ رمضانست هنوز
برگِ عیشِ تو از آن زرد نماید شوقی همه از محنتِ ایامِ خزانست هنوز

۱۱۹

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن

(بحر رمل مثنی‌مخبون مقصور)

اشتهایِ دلِ پیران فرازست هنوز گرچه پیرند ولی دل به گداز است هنوز
اگر از ملتفتِ خویش مرا می رانی از سرِ خاکِ درت رویِ نیاز است هنوز
تا گیاه از سرِ خاکِ لحدم می روید دلم اندر غمِ تو شعبده باز است هنوز
در سرِ زلفِ تو تا که کنم ایراد سخن تا کجا می روم این قصه دراز است هنوز
نامِ عاشق ز دنیا که فراموش کند خلق در مدحتِ محمود و ایاز است هنوز
همه عشاق رسیدند به کامِ دلِ خویش شوقیا کامِ تو در جلوه و ناز است هنوز

۱۲۰

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیل

(بحر هزج مسدس مقصور)

شبِ بختِ سیاهم کی شود روز که دردم می فزاید روز بر روز
بود یارب که کامِ خود بر آرم ازان دولت سرایِ صحبت آموز
کتابِ عشق مرموز است ای دل برو خود را از استادی بیاموز
مثالِ زاهد و رندی درین کار مثالِ بوریابافست و زردوز
غم و شادی چو می خواهند رفتن غم فردا مخور ای عاقل امروز
تو ای بلبل به خواوشی عمل کن چو آن پروانه شمع شب افروز
وصال و قرب اگر خواهی تو شوقی سحر کن ناله و آه جگرسوز

۱۲۱

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مسدس مقصور)

جای الله اکبر است این عزّ و ناز	مقتضای بشر است این عزّ و ناز
ناز و استغنا شود با دلبران	واز همگی برتر است این عزّ و ناز
ناز و استغنا و قدر یار حسن	از وقار دیگر است این عزّ و ناز
در جمالش کی بود مانند او	اهل دل را بر سر است این عزّ و ناز
دلبر این ناز از خود کم مکن	وصلت را رهبر است این عزّ و ناز
شوقیا بر نازکاران زمان	دلبرم را کمتر است این عزّ و ناز

۱۲۲

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مسدس مقصور)

مقتضای یار باشد عزّ و ناز	در پری ^{۹۲} اطوار باشد عزّ و ناز
ناز اگر در جای خود باشد چه غم	بی محل چون بار باشد عزّ و ناز
ناز معشوقان نشان دل خوشیست	در دمی ناچار باشد عزّ و ناز
دور می گردد رقیبان ناز یار	محنت اغیار باشد عزّ و ناز
طور خوبی را سزد نازندگی	لایق اطوار باشد عزّ و ناز
از دلم راز نهانی شد عیان	کاشف اسرار باشد عزّ و ناز
شوقیا هر ناز معشوقت بکش	عشق را در کار باشد عزّ و ناز

^{۹۲} در پری I همبر A

۱۲۳

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

دلبرا مهر و محبت از تو می دارم نیاز

ترک زاری و اذیت از تو می دارم نیاز

من که کردم جان و دل در راه عشق

مرحمت کن کام وصلت از تو می دارم نیاز

از جوانی سر بر افرازیم اندر مهر تو

در حق من ترک محنت از تو می دارم نیاز

عاشقان را هر نیاز آرند معشوقان به کام

بر دل من یک مسرت از تو می دارم نیاز

A119^a

از جفای هجر تو جانم به لب آورده ام

قطره های آب صحبت از تو می دارم نیاز

İ95^a

من که بیمار وصلت بوده ام ای عیسی دم

یک نفس از بوی صحت از تو می دارم نیاز

شوقی معجز بیانم در صفات حسن تو

در ادای نظم همت از تو می دارم نیاز

۱۲۴

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

از غم و از درد بودم بی مدارا ای عزیز

گشت این سوز درونم آشکارا ای عزیز

رشته تدبیر من از دست می رفت و نماند
 جز سر زنجیر زلفت رشته ما را ای عزیز
 تیر آه من اثر در سنگ می دارد ولی
 در نمی گیرد اثر در تو خدا را ای عزیز
 جان خود می سوزم بر وصل تو خود می کشم
 همچنان پروانه شمع شب آرا ای عزیز
 ناز کم کن و اندرین دنیا تفحص کن دمی
 تا شود معلوم حال ملک دارا ای عزیز
 در کنار غیر من باشد دلت موم و پرند
 پیش من باشد دلت چون سنگ خارا ای عزیز
 شوقیا گر راحت خود از جهان خواهی تمام
 دشمنان را دوستان را کن مدارا ای عزیز

۱۲۵

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

جان به لب آمده را زنده کند نان عزیز
 مرد آزاده همین بنده کند نان عزیز
 مرد بی تاب و توان باشد اگر گرسنه شد
 از همه حال پراکنده کند نان عزیز
 نان اگر در طرف خانه نباشد هرگز
 میزبان را خم و شرمند کند نان عزیز
 مردم ار شیر ژبان باشد و یا پیل دمان
 هرگز از پای در افکنده کند نان عزیز

مردم ار گرسنه باشد غم دنیا دارد
گلِ عیشش ز هم افسرده کند نانِ عزیز
شوقیا خانهٔ مردم که تهی از نان است
هر فراخیِ وی افشرده کند نانِ عزیز

۱۲۶

مفاعِلن فَعَلاتِن مفاعِلن فَعَلات
(بحر مجتث مثنیٰ مقطوع مسبغ)

اگر ز نقدِ معیشت کسی شود^{۱۳} افلاس
کند به اهلِ تنعم ز فقرش استیناس
فلک به عکس کند کار اندرین مخلوق
دهد به جهل قماش و دهد به علم پلاس
ز خار و خس همه پالان دهد به اسبِ اصیل
به خر ز اطلس و دیباج می کند الباس
بنایِ قصرِ محبت شود دمی ویران
اگر که سخت نشد در بناش بنای اساس
ببر ز خلق که راحت شوی ز محنتِ خلق
به کارِ خود تو ز عنقا بگیر نوعِ قیاس
تو پاک باش به کار و عمل پس ایمن شو
مکن ز صدقِ عمل از کسی تو خوف و هراس
میانِ اجنبی و خویش فرق کن شوقی
چنان که دشمن و دوستانِ تو فرق را بشناس

i95^b

^{۱۳} کسی شود I شود کسی A

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

ز بهرِ رزق مبادا به خاطر و سواس

فلا تکن کجهولِ یریبه الخناس

هرآنکه رزق که شد از ازل ترا مقسوم

فشق بقسمت ما لا یصدّ عنه الیأس

امید و یأس مقابل به یکدیگر^{۹۴} شده‌اند

فکیف تیأس شیئاً طری علیه البأس

A120^a به زیب و صورت هرکس مبین و غرّه مشو

فربّ من ذهب تحتّه یکون نحاس

مزن ز چون و چرا دم که دل بیازاری

اذی کلامک صُنّه بقْلّه الانفاس

دمادم از تو مبادا به کس در آمد و شد

فکلّ مکشر زور تنافرتّه الناس

به سعی و کوششِ مردم نصیب^{۹۵} نیفزاید

فلیس یکشر رزق یکون بالمقیاس

حذر ز دوست بسی کن ز دشمن ایمن شو

یحضّی الصدیق بما لم یفز به الخناس^{۹۶}ادب ز اهلِ ادب^{۹۷} ورز شوقیا هر دم

إذا اردت وقاراً فجالس الاکیاس

^{۹۴} یکدیگر : یکدیگر AI^{۹۵} نصیب A نوا I^{۹۶} یفز به الخناس I یحضه الخلاس A^{۹۷} ادب A دب I

۱۲۸

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

یا ایّها المغنّی قل فی الصّبا و دارس

فالحُبُّ قد شجانی من أهیفِ ممارس

ای ساقی باده در ده کاین موسم بهارست

فالرّوض قد تردّی بالزهر کالعرائس

با جیشِ غم ندارم در عشق تاب و طاقت I96^a

هل استطیع صبراً عن غارة الفوارس

در عشق کوش و طاعت در هر کجا که باشد

ان کان فی المساجد او کان فی الکنائس

در عشق بذل کردم هر مکتبی که دارم

منذ نشأت طفلاً فی مکتب المدارس

شوقی به تیشهٔ نظم کنیده کن غزلها

من معدن المعانی جواهر النفائس^{۹۸}

۱۲۹

مفعول مفاعیلُ مفاعیلن فع^{۹۹}

(وزن رباعی)

هر روز مرا ز وصلِ تو یک دم بس واز لعلِ لب تو بر دلم^{۱۰۰} مرهم بس A120^b

از آه غمِ تو من ز پای افتاده‌ام یک نفحه ز بوی گلِ پر شبنم بس

بیگانه ندارد غمِ بیگانه چو من از خویشِ من این خیالِ تو محرم بس

^{۹۸} جواهر النفائس I جواهر نفائس A^{۹۹} این غزل با وزن رباعی نوشته شده است، هر مصرع آن مثل رباعی تغییر می یابد.^{۱۰۰} واز لعلِ لب تو بر دلم I واز لعلِ لب تو بر زخم دلم A

من تشنه شوقِ وصلتم گر باشد از آبِ زلالش به لبم یک نم بس
 بر نخلِ مرادِ خود رسیدن سخت است یک رشته از آن زلفِ خم اندر خم بس
 از جیشِ غم و فراقِ یارِ دلکش ای شوقی ترا باده جامِ جم بس

۱۳۰

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی‌ء سالم)

درازی شب از این دیده بیدارِ من پرس
 گرانی غمِ من از یکی همکارِ من پرس
 چه داند مردمِ غافلِ کمالِ آرزویِ من
 کمالِ آرزویِ قلبم از دیدارِ^{۱۱} من پرس
 چه داند قدرِ گلِ زاغ و زغن در صحنِ گلشنها
 همیشه قدرِ گل از بلبلِ گلزارِ من پرس
 چه داند مردمِ بی گریه رنگِ اشکِ من جانا
 دمامد اشکِ من از مردمِ خونبارِ من پرس
 چه داند جویِ اشکم خنده قند و نباتِ یار
 تو جویِ اشکِ من از گریه بسیارِ من پرس
 چه داند قدرِ جوهرِ مردِ جاهلِ شعرِ کجِ شوقی
 که قدر و قیمتِ هر گوهر از اشعارِ من پرس

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات
(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

i96^b آن قدر شد به دلم آتشِ حسرت که می‌پرس

وانکه شد در دلِ من از غمِ الفت که می‌پرس

A121^a سرِ سودایِ من و خاکِ درِ میکده‌ها

وانکه دیدم ز درِ میکده محنت که می‌پرس

نالهِ و آهِ^{۱۰۲} سحر گریه‌ی شبگیرِ فراق

آنکه کردند بهم مهر و محبت که می‌پرس

آن زمان کز سرِ کویت خبری می شنوم

فتد اندر دلِ من شوق و مسرت که می‌پرس

در فراقِ تو ز چشمِ دلِ خون افشانم

آنکه می ریختم از اشکِ ندامت که می‌پرس

از غمِ هجرِ تو در گوشه‌ی حسرت تنها

که کشیدم ستم و محنت و فرقت که می‌پرس

کلکِ شوقی که به وصف شده مشهورِ عوام

وانکه دید از کرم و نعمت و همت که می‌پرس

^{۱۰۲} ناله و آهِ Ì ناله آهِ A

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنیٰ محذوف)

من از آن دم با غمِ عشقت که کردم من هوس

بی غم و درد و الم تنها نماند یک نفس

هر که عشق آرد به خونِ خویش بازی می کند

یا سرِ خود را زند بر صفحه هر خار و خس

هر که عشق آرد به پایش سخت زنجیری شود

در بماند^{۱۳} چون غسل را پایِ هر مور و مگس

عشق هر پروانه را در شمع شب سوزان کند

همچو بلبل قوتِ جانش آه و افغانست و بس

عاشق آن باشد که چون پروانه خود را در چراغ

سوزد و پروا ندارد از عدم از هیچ کس

لیک بلبل را طبیعت هست از بی عاشقی

اندرونِ وی تهی فریاد آرد چون جرس

عاشقم من زر ندارم چون به کامی می رسم

شوقیا چون بلبلی افتاده‌ای اندر قفس

^{۱۳} در بماند I در نماند A

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

A121^b

دل چو آبِ سیل دارد ناله^{۱۰۴} و فریاد و جوش

بحرِ عشقم می کند هر دم به امواجش خروش

بادۀ گلرنگ و هم صهبا کجا باشد عجب

یا در این معموره می باشد عجب صهبا فروش

کنجِ غم در خانۀ دل کرده‌ای محکم دلا

هیچ نباشد هر دو سی ساعت ترا یک باده‌نوش

i97^a

زاهد و رندان را فرقِ لباس و جامه نیست

در حقیقت رند باش و اطلس و کمخا پوش

بارِ سختِ منتِ دونان مکش تا زنده‌ای

آب اگر باشد به منت از کفِ دونان منوش

عندلیبا خود چرا افراطِ افغان می کنی

گر تو صادق عاشقستی ناله کن با عقل و هوش

عاشقم هم شوقی زارم که در نظمِ غزل

در دلم الهام دارم با دم فیض از سروش

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

عشق اگر داری تو ای دل ساکنِ میخانه باش

بس به کام دل قدح گیر و تو خوش مستانه باش

در چراغِ شمعِ معشوقست بسوز و در وصال

در کنارِ شمعِ بزمِ آرا همین پروانه باش

عرضحالِ خود نویس و گام بردار و برو

و اندرین دیوانِ شاهِ عاشقان دیوانه باش

زیرِ دستِ چرخِ سفله زار و بی زارش مشو

بر سرِ سلطانِ عشقِ آن گوهرِ یک دانه باش

مردِ میدانِ وغا باش و میانِ خود ببند

و اندرین راهِ محبتِ مردمِ مردانه باش

می خور و رندی کن و آتش به سترِ کعبه زن

مردمِ آزاری مکن هم ساکنِ میخانه باش

A122^a

شوقیا دستِ قناعت گیر و پای خویش گیر

در برون^{۱۰۵} یک پا مَنه از ساکنانِ خانه باش

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

گر تو می خواهی صفا جز عاشقِ شیدا مباش
 تا که عمرت هست بی معشوقِ غم‌فرسا مباش
 ساکنِ میخانه باش و پایِ خم را جای گیر
 دمدم بی ساغر و بی کاسهٔ مینا مباش
 تا که عمرت بگذرد در گوشهٔ میخانه‌ها
 ترکِ دنیا کن دگر ره طالبِ دنیا مباش
 هر چه می خواهی بپوش هر چه می خواهی بنوش
 پس هماره^{۱۰۶} کاسِ فخورِ دلها را مباش
 جاهل ار عمرش دراز آمد چه لذت می کند
 مردِ بی سودا ندارد عیشِ بی سودا مباش
 هر چه خود می باشی باش و اندرین معموره‌ای
 مردمِ عالم مباش و مردمِ مالا مباش
 بار بر دلها مباش و مجلسِ آرا شو ولی
 مجلسِ لفظ آشنا شو لفظِ بی معنا مباش
 تا که باشی عشق ورز و چون هزار و عندلیب
 در چمنزارِ محبت بی گلِ رعنا مباش
 شوقیا گر شاعری خود را ز غوغا دور گیر
 یا خود گر عاشق شوی هر روز بی غوغا مباش

i97^b

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

ای دل از اصحابِ مستی باش و از غم دور باش

دائما مخمورِ جامِ بادهٔ انگور باش

خود ز غم تنها کن و با اهلِ دل صحبت بکن

تا که عمرت هست با اصحابِ دل مسرور باش

پندِ آن پیرِ مغان گیر و ز^{۱۰۷} مستی خود مگیر

وز پِیِ مستی گهی با دردِ سر مخمور باش

A122^b

از کلامِ پیرِ صادق در مشو تا زنده

هر چه خود فرمان کند فرمان را مأمور باش

عاشقِ فرمانبر و مقبولِ اهلِ عشق شو

زیرِ پایِ اهلِ عفتِ بر مثالِ مور باش

سعی کن در روز و شب وز اهلِ همت بهره گیر

تا توانی در طریقت مردمِ رنجور باش

باده در ده ساقیا تا چند این ناز و غرور

که ترا می گفت در دورِ قدحِ مشهور باش

شوقیا گر باده نوشی جایِ تنها در بنوش

دائما در وقتِ مستی در خفا مستور باش

۱۳۷

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

ساکنِ میخانه باش و همره مستان باش
روز و شب پیرِ مغان را خور و سرگردان باش
از صبحی یک دو سه جام از کفِ ساقی بگیر
با جمالِ مهوشِ ساقی چنین حیران باش
چون قراری نیست در کاروانسرایِ عمرِ تو
در رباط و خانه عیشت همان مهمان باش
گلستانِ دهر اگر بوی وفا از وی نبود
اندرو چند روز وردِ نازک و خندان باش
چونکه این میخانه را هستی نباشد بر قرار
ای شرابِ ناب بر من یک دمی گریان باش
چونکه جای و مسکنت خواهد بود در زیرِ خاک
که ترا می گفت ای دل صاحبِ ایوان باش
چون نداری طاقتِ نظمِ غزلهایِ سلیم
که ترا می گفت شوقی طالبِ دیوان باش

I98^a

۱۳۸

مفعول مفاعیل مفاعیل مفعولن

(بحر هزج مثنیٰ مکفوف محذوف)

بشنو تو ازین عاشقِ دلخسته مقالش
کاین عاشقِ دلخسته نپرسی تو به حالش

A123^a

با محنت و درد و الم عاشقِ بیمار
 یک لحظه تهی نیست ز یادِ تو خیالش
 یا رب تو ازین یارِ پریچهره به ما را
 یک شمه نصییم بکن از قندِ وصالش
 زائل شود این غم ز دلِ من همه زیرا
 هر عینِ کمالی شود انجامِ زوالش
 هر مور که شد بال و پرش خیر شمارد
 بیچاره نداند عدمش در پر و بالش
 در فالِ من آمد که رسمِ کامِ دلم را
 نشانِ سعادت شناسید ز فالش
 دلدار نهاد است مرا دانه و دامی
 هیئات که آزاده شوم از خط و خالش
 یا رب مددی کن که مرا رحم کند دوست
 من تشنه‌ام و آبِ زلالست وصالش
 با دوست چه تشبیه کنم شمس و قمر را
 شوقی به سرت بهتر از آنست جمالش

۱۳۹

مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن

(بحر رجز مثنی‌سال)

یاری که من هر صبح دم بُردم به سوی مکتبش
 در خونِ من می زد قلم تا شد روا آن مطلبش
 در چشمِ من تا هست نم از وی نتابم روی خود
 از عشقِ خود افتاده‌ام در چاهِ زیرِ غبغبش

در بندِ عشق افتاده‌ام هر جور را آماده‌ام
 چون در ازل نوشیده‌ام جامِ می لب بر لبش
 طبعت در یارم کرم در حسنِ صورت نیست کم
 آن کیست که از اهلِ خدم مانند او در مشربش
 شوقی مزین در شعر دم زیرا که بخت هست کم
 طالعِ زبونِ اخترِ عدم بی خاورست این کوکبش

۱۴۰

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن
 (بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

A123 ^b	مرگش همه بهتر شود از وقتِ حیاتش	هر کو که ندارد شرف و قیمتِ ذاتش
İ98 ^b	دستم نرسد با لبِ شرمیده نباتش یاخود یم سیحون ویا نیل و ^{۱۰۸} فراتش آن سوره انعام یا ^{۱۰۹} کُهِف و حجراتش ادراک ندارد خرد آن پست نکاتش زنه‌ار ^{۱۱۰} نگهدار و حذر کن ز فراقش تا چند کنی نظم سخن در نغماتش	با یار چه تدبیر کنم لعلِ لبش را تابِ دلِ من سرد نکردد یمِ جیحون تعویذ کنم یارِ مرا سوره قرآن باریک نکاتست در این فنّ محبت در یاب دمام دم فرصت تو به همت تا چند غزل خوانی در این فارسی شوقی

۱۴۱

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن
 (بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

آن روز فلک راست شد این قدّ دو تایش تا چون تو که شد سرو قد و جلوه نمایش

^{۱۰۸} سیحون ویا نیل و : سیحون یا نیل ویا İ سیحون یا نیل یا A

^{۱۰۹} یا İ به A

^{۱۱۰} زنه‌ار A زینه‌ار İ

کی روز شود تا که ببوسم لبِ لعلش تا جان شفا یابد از آن قندِ شفایش
 در سایه هر بومِ صفت من نشینم تا یار مرا می نکشد سوی سرایش
 هر روح که در وقتِ الست که بلا گفت پیوسته بلا شد به سرِ لفظِ بلایش
 در گلشن اگر ذوق و صفا می شود اقا بی یار ندارم من از آن ذوق و صفایش
 شوقی چه کند گر نکشد جور و ستمها تا یار نگیرد به سرِ مهر و وفایش

۱۴۲

مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن
 (بحر هزج مثنوی مکفوف محذوف)

A124^a گر یار بود ناز و ستم صنعت و کارش یارانِ صفا را چه بود کار و مدارش
 شیرین تر از آن دولت و نعمت نبود هیچ گر یار کند جای مرا بوس و کنارش
 گر پست شود نخلِ برآور چه قباحث زان باغ چه جرم^{۱۱۱} ار نبود بر به چنارش
 پیمان و قرار از دهنِ دوست قوی کن زان یار چه سود ار نبود عهد و قرارش
 هر کوی که شد داورش اندر ستم و جور نزدیک شود عالم از آن کوی فرارش
 در دفعِ غم و رنج و کدر نیست چو باده اقا که نباشد عقبش رنجِ خمارش
 گر دوست بدین جلوه بماند دمِ وصلت می آید از اصحاب بسی ناله و زارش
 شرمنده شود طائرِ طاووس^{۱۱۲} ز پایش فرضا که در او خوب بود نقش و نگارش
 شوقی نکند صحبتِ دلدار فراموش تا خاک بروید به سرِ گور و مزارش

^{۱۱۱} جرم I سود A^{۱۱۲} طاووس I طاووس A

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنیٰ محذوف)

عاشقی را گر فتد روزی به دستش فرصتش

کام بر دارد چه غم دارد که باشد محنتش

گر دمی با یارِ خود بنشست در تنها همان

جان سپارد تا کند با یارِ ذوقِ صحبتش

اهلِ جَنّت را بود اعرافِ دوزخ از صفا

دوزخی را از عذابِ اعرافِ باشد جَنّتش

پر نباشد چشمِ اهلِ حرص از دنیا مگر

یا قناعت پر کند یا خاکِ گورِ وحدتش

مرغ در دامی فتد از بهرِ گندم دانه را

مرغِ دل خالِ رخِ یار است دامِ الفتش

A124^b هر که سعی آرد وصالِ یار حاصل می کند

لیک دم باشد که سعیش می فزاید هجرتش

نعمتِ وصلت ترا گر شد میسر شکر کن

مردِ شاکر را فزاید شکرِ نعمتِ نعمتش

قدر^{۱۱۳} زر زرگر شناسد قدرِ دلبرِ اهلِ عشق

مردِ بی نخوت چه داند قدرِ یار و قیمتش

شوقیا تا چند گویی این زمینِ تازه‌ها

گر تو گویی ورنه گویی کس ندارد رغبتش

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

در جفا و سختیم از روزگار و یارِ خویش

بر مزاجِ من نمی آید همیشه کارِ خویش

من که جیبِ خرقة رندی کشیدم بر سرم

گو فلک را تا گشاید خوانِ خود مقدارِ خویش

من که بویی بر کشیدم با صبا از بویِ یار

باغبان را گو پیچد بر سرش گلزارِ خویش

من که رختِ خود فروشم از برای نانِ خود

گو فلک را خوش ببیند خیر از بازارِ خویش

من که از غم پر شدم تا بر لبم چون ظرفِ آب^{۱۴}

ساغرِ صها کشم من هر دم از ناچارِ خویش

i99^b

اندرونِ خانه دل در چو دل بیمار گشت

گو طبیبی تا رسانم بر سرِ بیمارِ خویش

شوقیا در پیشِ نابینا چه سود آرد چراغ

سود گردد یا نگردد خود بگو اشعارِ خویش

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

من که گوهر می‌ستردم از درون کان خویش
 گو فلک را تا بختاند در و مرجانِ خویش
 من که این دلق قناعت را کشیدم بر سرم
 گو فلک را تا پیچد از برم این خوانِ خویش

A125^a

من که کردم جایِ خود در پستیِ زیرِ زمین
 گو فلک را بر کشد تا بامِ خویش ایوانِ خویش
 آبِ منت را نیشامم گراز دریا بود
 یک جو از انبارِ منت کش نسازم نانِ خویش
 در سرم گر بادِ استغنا وزید از سویِ یار
 گنجِ زر یک درهم آید در کفِ میزانِ خویش
 در قناعت شهد و شکر گر شود رویِ زمین
 نزدِ من شیرینتر است این ریزهٔ انبانِ خویش
 شوقیا از کانِ طبعِ گوهرِ الفاظ را
 خوش بر آور پس مُزین کن بدو دیوانِ خویش

مفاعِلن مفاعِلن مفاعِلن

(بحر مجتث مثنیٰ مقطوع مسبغ)

ز شرکِ امن و امانست سورهٔ اخلاص	کلیدِ گنج بیانست سورهٔ اخلاص
ز باغِ گلشنِ توحید و روضهٔ ایمان	صبای صدق وزانست سورهٔ اخلاص
ز قعرِ لجهٔ تصدیق و زیرِ بحرِ خلوص	همیشه دُرِّ گرانست سورهٔ اخلاص

همیشه زیبِ لسانست سورهٔ اخلاص	ز صدقِ قلبِ موحد به صورتِ تحقیق
همیشه شرح و بیانست سورهٔ اخلاص	برای متنِ مضامینِ سوره‌های کلام
عروسِ بسته‌دهانست سورهٔ اخلاص	به دستِ ماشطهٔ اعتقادِ صدقِ قلوب
دلیلِ راهِ جنانست سورهٔ اخلاص	برای گم شدگانِ ره بهشتِ برین
دو دیده‌اش نگرانست سورهٔ اخلاص	به حسنِ حورِ نعیم ^{۱۱۶} و جمالِ باغِ جنان
که تیغ و تیر و سنانست سورهٔ اخلاص	برای جنگِ عدو و قتالِ دشمنِ سخت ^{۱۱۷}
ز رهبران ^{۱۱۵} همه آنست سورهٔ اخلاص	اگر تو راهِ هدا را دلیل می خواهی
که حرزِ ورطهٔ جانست سورهٔ اخلاص	مهر ز یادِ خود ای شوقی تا که دم داری

İ100^aA125^b

۱۴۷

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن

(بحر رمل مثنی مخبون مقصور)

گوهرِ تاجِ سراسر است آنکه ز دگانِ خلوص	گهرِ معتبر است آن گهرِ کانِ خلوص
هر که رخش بدوانید به میدانِ خلوص	از ریا دور شود از ره و رویِ تحقیق
مزه‌اش خوشتر ازو ریزهٔ انبانِ خلوص	گر ریا قند و شکر باشد و یا شهدِ نبات
چار رُکن‌اند متین از همه ارکانِ خلوص	صدق و تحقیق و یقین و ره تقوی و صلاح
بادِ جانبخش وزد از چمنستانِ خلوص	کو مشامی که معطر شود از بویِ فلاح
خنک آن راهرو ساحلِ عمانِ خلوص	وی از آن کس که شود غرقهٔ دریای ریا
تا نباشد به ادب طفلِ دبستانِ خلوص	نبود عاقل و دانا و لیب و کامل
جز به دیوانِ شه صاحبِ دیوانِ خلوص	عرضِ حاجت مکن ای شوقی به دیوانِ کسی

^{۱۱۵} رهبران A هم‌رهان^{۱۱۶} حور و نعیم A حور و نعیم^{۱۱۷} سخت A صدق

مفاعیلن مفاعیلن فعولن
(بحر هزج مسدس محذوف)

	عجب لذت دهد نوبارِ اخلاص	بسی سود آورد هر کارِ اخلاص
	دو پایِ استقامت کارِ صدق است	درست آید خطِ پرگارِ اخلاص
	متاعِ زهد و تقوی را ز دلها	عجب رونق دهد بازارِ اخلاص
A126 ^a	فروغِ هر عمل بی شک فزاید	ز قنبدیلِ بلند انوارِ اخلاص
	به کامش می رسد روزی هر آن کو	که دارد در دلش دلداریِ اخلاص
	نه هر زاهد شود آگه ز کارش	نهانست زانکه هر اسرارِ اخلاص
I100 ^b	تشبث کن به هر دو دست شوقی	به دامنِ نگار و یارِ اخلاص

مفاعیلن فعلاتن مفاعیلن فعلات
(بحر مجتث مثنی مقصور)

ز بادِ سخت امین است بارگاهِ خلوص	فراخِ دشت و زمین است ^{۱۱۸} پیشگاهِ خلوص
خزان به برگِ گلش هر دمش ندارد تاب	همان بهار مقیمست در پناهِ خلوص
ریا چه گونه شود جایگیر در دلها	اگر که دل شده مهمانسرایِ شاهِ خلوص
چه گونه تیره شود شب به رهروِ اخلاص	اگر که بدرقه‌اش شد شعاعِ ماهِ خلوص
چه باک ^{۱۱۹} اگر که وزد از ریا هوایِ خریف	به نخلِ دل که ره آورد در نگاهِ خلوص
چه گونه زر نشود کارِ دل ز مردِ خدا	به او اگر نظری شد ز دستگاهِ خلوص
دلت چه گونه شود جای محنت ای شوقی	اگر که بر سر خود می نهی کلاهِ خلوص

^{۱۱۸} زمینِ آ زمان A

^{۱۱۹} باکِ آ پاک A

۱۵۰

فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مسدس مقصور)

ای دریغا گم شدند اصحاب فیض	اولیای نعمتند اصحاب فیض
رهروان وادی هر عزتند	کامگار صحبتند اصحاب فیض
تاج عزت را به سر پوشیده‌اند	در جهان با عزتند اصحاب فیض
ملک را در دل تماشا می کنند	دائم‌ا در نزهتند اصحاب فیض
قلب ایشان جای سرّ صفوت است	در سرای صفوتند اصحاب فیض
از محبت جام می نوشیده‌اند	در کمال الفتند اصحاب فیض
در تصرف در حیات و در ممات	نا مخالف صنعتند اصحاب فیض
ظاهراً با خلق در آمیزشند	لیک اهل خلوتند اصحاب فیض
نسخه عرفان به ایشان شد عیان	عارفان وحدتند اصحاب فیض
یک مدد را خواه از ایشان شوقیا	چونکه اهل غیرتند اصحاب فیض

A126^bİ101^a

۱۵۱

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

اهل دل بسیار باشد در جهان اصحاب فیض
 و نباشد لیک بر هر کس ز خلق ابواب فیض
 بی سبب هرگز نباشد چیز در صحن جهان
 زان سبب شد زهد و تقوی در جهان اسباب فیض
 کی شود روشن دل اهل دل اندر کار خویش
 تا مددکاری نگردد از عنایت تاب فیض
 تا ز خار و خاره بالینش نسازد اهل دل
 کی کند آسودگی بر بستر و سنجاب فیض

گر شود زائل به دنیا سایه هر نیک و بد

خوب دان زائل نباشد دائما مهتاب فیض

آب اگر می بارد از ابر جهان بر^{۱۲۰} عادتش

سیم و زر می بارد اقا ابر در میزاب فیض

A127^a کی توانی شعر گفتن شوقیا از قلب خود

تا نگردد در دلت از عون حق دولاب فیض

۱۵۲

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنی مخبون محذوف)

صنعت و کار جهان جمله ستم بود فقط

واین دل خسته پر از محنت و غم بود فقط

من از این یار پری چهره که دیدم هر دم

همه تلطیف و نوازی و کرم بود فقط

مال دنیا همه را گرچه عزیز است ولی

خلق را از همگی حبّ درم بود فقط

دفع غم از می گلگون همه کس می گردد

لیک آن سرّ قدح در کف جم بود فقط

آنکه در عمر خود از جرم و خطا می دیدم

همه رسوای و پریشان و ندم بود فقط

آنکه از روی زنان مرتبه کم افتادم

همه رسوائی پیری و هرم بود فقط

^{۱۲۰} بر A در I

شوقیا آنچه که دیدم ز جهان عزّ و شرف
همه از مکرمّتِ شعر و قلم بود فقط

۱۵۳

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنی مخبون محذوف)

نا بدید است از دلم یک باره^{۱۲۱} آثار نشاط

راحتم مهجور شد از خانقاه و از رباط
راحت دل در کجا باشد که جست و جو کنم
تا که عیش خود بر آرم با سرور و انبساط
راحت دل گر تو می خواهی و عیش خوش دلا
زینهار ای دل مکن با خلق و عالم اختلاط
هر کسی پا بسته جرم خود است^{۱۲۲} اندر حساب
گوسفندان هر یکی از پای خود گردد مناط
حال من چون زلف محبوبم پریشان بوده است

نسخه را شیرازه می باید که باشد ارتباط
در غنا هر چند کوشیدم عمل بیهوده رفت
زان سبب کردم عمل در فقر اینست احتیاط
شوقیا راه حقیقت گیر تا ایمن شوی
با خطا سخت است رفتن چونکه بر جسر صراط

^{۱۲۱} یک باره I یکپاره A

^{۱۲۲} است I اش A

۱۵۴

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنیٰ مخبون محذوف)

دل من در سر زلفست و بدان عارض و خط
کی تواند که بخواند چو من این نسخه و خط
گر مرا یار براند یا دشنام^{۱۲۳} داد
کی توانم که بگویم به او گفتار سقط
گر چنین تیر شود هر مژه از چشمانش
بی شک از کشته عشاق شود خون چو شط
خال عنبر شکن و زلف عبیر افشانش
دانه و دام دل عاشق زارند فقط
گر کنم نسبت گل با رخ گلگونش را
نکنم در سخن نسبت وی هیچ غلط
شوقیا شعر تو از سطر هنر بیرونست
همچو اعجام که از سطر بیرونست^{۱۲۴} و نُقَط

۱۵۵

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقطوع)

در حق من نه بجایست سخن ای واعظ سخن وعظ چه کار است به من ای واعظ
تیر آه من و سنگ دل محبوب چه کار تا نباشم چو تو پاکیزه دهن ای واعظ
وعظ با من چه کنی هوش ز سر بیرونست تا چه خواهی تو از این نصیح کهن ای واعظ

^{۱۲۳} یا دشنام : یاخودشنام IA

^{۱۲۴} بیرونست : بیرونست IA

حالم اینست ز سودا نشوم هیچ خلاص
تا خلاصم نشود روح ز تن ای واعظ
دل سنگین مرا نصح تو تأثیر نکرد
بکنم صحبت هر توبه شکن ای واعظ
گوش بر نای و دف و ساز کنم تا باشم
نکنم الفت هر زاغ و زغن ای واعظ
نتوانم که کشم دامن دولت به جفا
در جفا نیست چو من مردم و زن ای واعظ
تو به شوقی خبری ده که به کامش برسد
یا بمیرد به چنین درد و محن ای واعظ

A128^a
İ102^a

۱۵۶

مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ فَعولن

(بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

از بهر خدا گر شود این نصحت واعظ
با چرخ رسد منقبت و رفعت واعظ
در مجلس ما بهر خدا نیست کلامی
آیا چه بود گر نبود تهمت واعظ
از بهر خدا کم شود ارباب نصیحت
با مزد سخن گفته شود شهرت واعظ
ادرار معین شود ارباب علم را
دریوزه بود از همه کس اجرت واعظ
سرمایه که دارد سخن و بحث دراز است
مشهورتر است از همه کس همت واعظ
ای دل تو پیاموز به خود وعظ و نصیحت
تا که نکشی بار غم و منت واعظ
شوقی تو مشو بی طرب و صحبت معشوق
صد مجلس اگر با تو شود صحبت واعظ

۱۵۷

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

از جهان حاصل نمی باشد کسی را جز نزاع
وانکه دانستم نباشد از اقارب انتفاع
جز می و مطرب نگردد رنج و محنت را دوا
تا دهد در جام بلورین می صهبا شعاع
تا که نبود باده گلرنگ و معشوقی^{۱۲۵} به ناز
کی بود ارباب عشرت در چنین جای اجتماع
من چرا زحمت به خود دادم که کردم دوستی
با پیروی که ماه آرد ز حسنش التماع

A128^b

^{۱۲۵} معشوقی I معشوق A

تخم احسانت مکن ضایع بنزدِ ناکسان از زمینِ شوره بر حاصل نباشد ارتفاع
از فریب چرخِ کج رفتار خود غافل مباش پند پیرانِ طریقت را ز من کن استماع
شوقیا از دست خود مگذر کتابِ عشق را از حیاتِ دارِ دنیا تا که گویی الوداع

۱۵۸

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

İ102^b احببتُ فی زمانی بدرأً بغیر مانع یا حَبْذا جمالٌ قد زینَ المطالع
گفتم تو خسته دل را کی می کنی علاجی قال اصطر فإِنّی للحبّ لستُ قاطع
احوالِ خسته جانان از عاشقانِ پیرسید من لم یکن محبّاً لم یدر ما التّقاطع
گفتی که من شنیدم کز مهر توبه کردم هل تسمع الدّعاوی من شاهد التّسامع
هر چند می توانی با دوست کن تواضع ما کان فی التّعلی ما کان فی التّواضع
از بهر طلعت گشت بسیار خانه ویران من اجل حُبّ حَبّی قد هدّمت صوامع
شب تا سحر ز عشقش شوقی همی گدازد قد صرت فی هواه مستبعد المضاجع

۱۵۹

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

A129^a من که باشم که اگر من نشوم عبد مطیع که به فرمان تو من بنده ام ای قدر رفیع
من که در خدمت تو شمه تقصیر کنم بی شک از خلق جهان بشنوم آن قول شنیع
من که در سایه تو پشت و پناه آوردم همچنین سایه کجا هست مرا قصر منیع
من که این مجرم افکنده قد و بدبختم جز تو ای شاه جهان کیست مرا حرز شفیع
من به دیوان شه ملک هوا می رفتم تا که دارند به مهر تو به دستم توقیع
تا به کی در غم تو ناله شبگیر آرم حیف آن عمر که کردم به فراق تضریع
بهجه وصل مرا ناله هجران ترا شوقیا عشق چنین کرد به قسمت توزیع

۱۶۰

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

من سفر می خواهم و منزل دراز است الوداع

ای عزیزم دل بدین سوز و گداز است الوداع

ترکِ خان و مان^{۱۲۶} خود من چون نکردم از خوشی

قصهٔ محمود و سودای ایاز است الوداع

جان به لب می آمدم در دشت سودا بی مدد

از زلال چاه معشوقم نیاز است الوداع

İ103^a

سر به کوه و دشت دادم تا ببینم در کجا

قسمتم شیب آید و یا سرفراز است الوداع

من طمع از زندگی از این وطن بر داشتم

حال من مشکتر از ارباب راز است الوداع

شوقیا هر نرگسی از دهر دیدم نامدار

عاقبت زیر زمین نسلِ پیاز است الوداع

۱۶۱

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

ساقیا وقت بهار است و دم نزهتِ باغ

عاشقان وقت بکامست بده جام و ایاغ

^{۱۲۶} خان و مان A خانمان İ

سر سودای من و خشت در میکده است

تا که سر خاک نباشد نشد آن خشت فراغ

A129^b

شب هجران به سر آتش او خود سوزم

همچو پروانه که خود سوز کند شب به چراغ

اشک الماس به شب آن جگرم سفته کند

روز چون می نگریم سینه شود داغ به داغ

از پریشانی خود زانکه به عشق افتادم

سر خود داده ام آخر به بیابان و به راغ

تلخی این غم عشقم که مرا در دهنست

شهد اگر می خورم البته نیاید به مساع

اعتمادی مکن ای شوقی به ساقی زمان

کاسه را گه^{۱۲۷} شکند گاه دهد کاسه صاع

۱۶۲

مفاعِلن مفاعِلتن مفاعِلن فعلاّت

(بحر مجتث مثنی مقصور)

کند به هر سر روزی همیشه تازه دروغ

در آب خوردن اگر سگ کند در آب و لُوغ

عجب نباشد از نرسد طفل حدّ بلوغ

بدان دو پای از آبست و پای از آن از دُوغ

که ترسد آنکه^{۱۲۸} به وقتی زمار شد ملدوغ

کی اعتماد کنم بعدازین که صبح فروغ

مزاج شیر تحمّل نمی کند هرگز

خیانتی که ز طفل دو ساله خود گردد

غریب اگر قدحی ماست پیش تو آورد

رسن مکش تو بر نیش خورده ای شوقی

^{۱۲۷} گه A گاه I

^{۱۲۸} آنکه I آنکه A

۱۶۳

مفتعلن مفاعلن مفتعلن مفاعلن

(بحر رجز مثنی مطوی مخبون)

عهد به دوست کرده ام که می خورم به چنگ و دف

ورنه خرد نمی دهد کام مرا ازان شغف

İ103^b دست به دامنش کنم و از همه خلق خود کشم

گر بکشد زهی طرف ور بکشم زهی شرف

گر تو طعام می خوری^{۱۲۹} به میانه جا بگیر

ور که قتال و فتنه شد خود تو بگیر بر طرف

A130^a از مژده سیاه وی تیر بسی همی رسد^{۱۳۰}

من بر خویش کرده ام پیش نگاه وی هدف

آن پدرم بهشت را چونکه بگندمی فروخت

من بجوی گر ندهم باشم ازان نا خلف

چند که ناز می کشند از پسران بی وفا

حیف دراین زمانه کاین^{۱۳۱} عمر عزیز شد تلف

شوقی خسته دل چرا رنج زمانه می کشی

ترک غم زمانه کن باده بخور به هر دو کف

^{۱۲۹} خوری I خورد A^{۱۳۰} بسی همی رسد I سینه می رسد A^{۱۳۱} کاین : که این I کیم A

مفاعِلن فَعَلاتن مفاعِلن فَعَلات
(بحر مجتث مِثمن مَقطوع مسیغ)

روایت است ز استاد حضرت خِصاف	حلال نیست مخور مال غلّه اوقاف
هرآنکه قسمتِ ما کرد اوست پیر مغان	اگر که دُرِدِ شرابست و گر که باده صاف
اگر که باده صافی دهد به ما ^{۱۳۳} ساقی	بود هرآینه ^{۱۳۲} از وی به حقّ ما انصاف
تو تا جفا نکشی راحتی نمی بینی	کسی ندیده‌ام اندر جهان که گشته معاف
ز چرک جامه تن کی شود به شُستن پاک	مگر که خاک در یار می کنی تو طواف
نه کام آخرتی بردم و نه دنیایی	مثال مغبِچگان مانده‌ام در این اعراف
به وصف دوست همه چیز ناله می گردد	کدام چیز نباشد به مدحتش و صّاف
تو گوشه گیر به زهد و قناعت ای شوقی	که صیت گوشه نشینان رسد ز قاف به قاف

مفعول فاعلات مفاعیلُ فاعلات
(بحر مضارع مِثمن اخرب مکفوف مقصور)

من بنده توام نکنم در سخن خلاف	در عشق صادقم که نگویم دروغ و لاف
ای گل مکن امیدِ محبت ز عندلیب	عاشق نباشد آن که کند همچنین گزاف ^{A130^b}
در فصل عشق مسئله‌ای هست دیده‌ام	در وی بسی ز قول مشایخ شد اختلاف
تصحیح آن ز مفتی پیر مغان بکن	پیر مغان ترا نکنند در سخن خلاف ^{I104^a}
الفت به هر که کرده‌ام آخر عدو شدم	زین پس نمی کنم به کسی نوع ائتلاف
گل در چمن به ناز و کرشمه همی شکفت	گو تا به ناله مرده شود مرغ زنده باف
آن رزق نا نهاده به دستت نمی رسد	بسیار خفت گرسنه آن مرد موشکاف
بسیار خر به زینِ مزینِ همی رود	بسیار اسبِ تازی شود شوقی با اکاف

^{۱۳۲} هرآینه : هرآینه IA

^{۱۳۳} دهد به ما A به ما دهد I

۱۶۶

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

نوبهار آمد کجا رفتند یاران و حریف
 صولتِ برد آرمید و رفت ایام خریف
 ساقیا می ده که گلشن خوش و وقت عشرتست
 در کجا یابی چنین موسم چنین جای لطیف
 نقدِ قلبِ خویش دادن در محبت سخت نیست
 تا چه می خواهی خریدن عاشقا در نقد زیف
 عاشق ار باشد ذلیل و یار اگر باشد عزیز
 می کشد دائم مذلت هر ذلیل از هر شریف
 وصل بی منت نباشد هجر بی منت بود
 بارِ نازِ مهوشان هرگز نمی باشد خفیف
 خونِ عاشق در کدامین مذهب آمد حلّ او
 بلکه نزد مهوشان پیدا شود نقل ضعیف
 از پی هر راحتی سختی نمود آید که چون
 از پی مستی خماری می شود شوقی ردیف

۱۶۷

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

A131^a

عیب از کسی ندارد هر کو که گشت عاشق

پروای عاشقان نیست از جمله خلایق

کو صبر می توان کرد بر حسن مهلقائی
 کز حمرتِ عذارش منجول شد شقائق
 مهر و مه از جمالش یک نسخه‌ای نوشتند
 هر کس که دید گفتا که داند این دقائق
 حسن مجاز خوبان با یار من چه نسبت
 فرقت با مجازات در نسبت حقائق
 هر مهوشی به حسنش مغرور گشته لیکن
 بر یار من عیانست انواع این طرائق
 پابسته کی توان رفت در راهِ کامرانی
 کس کام دل نیابد بی فرقتِ علائق
 مشرق چه طرفه بندد از مهر و ماه شوقی
 چون روی دوست دارد در طلعتش مشارق

İ104^b

۱۶۸

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

موسمِ عیش است و وقتِ گل حریفان هم شفیق
 همچنین فرصت به دست کی بیفتد ای رفیق
 در فراخی لاف یاری از کسان مقبول نیست
 یار آن باشد که گیرد دستِ یارش در مضیق
 باده نو در سرِ مستان چنان تأثیر نیست
 مست را تأثیر می گردد اگر می شد عتیق
 یار صادق صنعتِ اکسیر در دنیا مخواه
 کم بود در زمره یاران آن یارِ حدیق

لافِ تقویّ و کرامت از همه زاهد مجو

زاهدان باشد که باشد در یمِ کشفش غریق

هر سخن اندر طریقش خوب باشد گفتنش

ابله آن باشد که گوید هر کلامش بی طریق

A131^b زاهد و رندی و عاشق هر یکی را فرقتیست

شوقیا بشمار خود از هر که خواهی از فریق

۱۶۹

مفاعِلن فَعَلاتِن مفاعِلن فَعَلات

(بحر مجتث مثنی مقصور)

شرابِ بی غش و ساقی مطیع و یارِ شفیق

چنین مساعده از بخت من مکن تصدیق

خنک به جانِ کسی باد از طریقِ یقین

که دست گیرد ازو در جهان دمِ توفیق

به جهد و کوششِ مردم نمی رسد به مراد

هزار دفعه من این نکته کرده‌ام تحقیق

جمال یار ندانی چه نسخه‌است که ژرف

به عقل کس نرسد بی تأمل و تدقیق

نه من به باده‌کشی در جهان شهیرم و بس

بسی شراب و قدح خواره شد مرا ترفیق

نهادم آینه‌ها^{۱۳۴} را مقابلِ رخِ یار

فروغِ ماه نشد با فروغِ او تطبیق

ز نظمِ دلکشِ حافظِ چه دم زنی شوقی

که نظمِ خویش بدان نظمِ کی کنی تلفیق

۱۷۰

فعلاتُ فاعلاتنِ فعلاتُ فاعلاتنِ

(بحر رمل مثنیٰ مشکول)

İ105^a

صنما به مدحِ حسنّت نشدم به نظمِ لائق

سخنِ غلام و خواجه کی شود بهم مطابق

تو شه و من این گدایم این سخن که راست گفتم

که خدا هم این شناسد انس و جن و هم خلایق

ره زهد و راهِ تقوی بهم اتّفاق سازند

رندی و قلندری هم می کنند بهم توافق

چه قیامتست جانا که ز طرّه‌ات برانگیخت

به سرِ رقیب باشد تا رسد به هر منافق

لب و لعلِ پر نبات که شکر ازو خجل شد

نام شیرینی ز دنیا برد و اوست قند فائق

A132^a

ساقیا بشارتی ده به سبوکشانِ زندان

که ز باده درد بر خواست شد زلال و صاف و رائق

دل دردمندِ شوقی ز غمِ فراق خون شد
که به مهر و عشقبازی نشود جز او مصادق

۱۷۱

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات
(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

بلبلان در وصف گل کردند باهم اتفاق
ناله و فریاد و افغان آورند از یک سیاق
تشنه حوضِ آب را گربشکند عیش مکن
همچنین پروانه خود سوزد ز فرطِ اشتیاق
دودِ آهِ سینه من از سرم ظاهر شد است
زانکه دل در آتشِ هجرِ تو گردد احتراق
ای که چشم عاشقان در طلعت گشتند باز
من خیالت کرده‌ام این دیده را نقش رواق
چونکه قصر عیش خود را می کنی آخر خراب
تا فلک خود را چه حاجت می کنی ایوان و طاق
سیب یک رو سرخ و یک زرد است از خوفِ وداع
زان سبب از عود صوت آید چو بشکست از فراق
شوقیا اهلِ نفاق اکنون دارند اعتبار
معتبر چیزی نمی بینم درین دم جز نفاق

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنیٰ محذوف)

من کجا بودم به جور نازنینان مستحق

تَهْمَتِ من بی سبب گویند عالم یا به حق

عیبِ من اینست کز عهد جوانی عاشقم

من نمی بینم کسی را در جهان بی عیب و دق

کو طیبی تا که بشناسد ز سودا علّتم

تا که بر رسم و طریقت من همی گویم سبق

İ105^b عدل باید اهل قسمت را که حقِ قسمت کنند

زان سبب شد هر یکی از دانه گندم دو شق

A132^b زیر پای مردمان شو چون حصیرِ بوریا

در سرِ عالم مشو در سرفرازی چون طبق

هر که عشق آرد به چشمش خواب و راحت گم شود

می کند سیرِ کواکب شب به محنت تا شفق

از دهانِ شوقی شیدا شنیدم نظم خوب

تا که با زرین قلم خود را نوشتم بر ورق

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

با هر کسی که بینی صوفی مکن تملّق

ناید ز دستِ دونان اکرام یا تصدّق

با رندِ باده‌پیما صحبت ز دست مگذار

رند از جهان ندارد با هیچ کس تعلق

کارم ز عهد خردی عشق است و مهرِ جانان

کس را عمل مگردان یارب جز این تعشق

در طره‌اش نگارم وقتا که شانه می زد

مشک از صبا ببوید هر کس کند تنشّق

شوقی به روز و شب کن تحصیلِ هر معانی

بی شبهه تا که یابی بر دیگران تفوّق

۱۷۴

فاعلاتن مفاعلهن فعلات

(بحر خفیف اصلم مخبون مقطوع مسبغ)

کی شوم من ز قید غم اطلاق اندرونم پر از غم و اشواق

خسته دل کی شود چو من مجروح از کجا من بیاورم تریاق

عاشقم من جمال مهرویی آه از این عشق و آه از این اشواق

زن دنیا به کار من ناید داده‌ام من به این عجزه طلاق

صبر بر هجرِ یار دشوار است دل من سوخت ز آتشین فراق

لعل شکر کجا به دست آرم تلخ شد از جفای یار مذاق^{A133a}

تا سحر خوابِ چشمِ من ناید می کنم ناله از دلِ مشتاق

شوقیا سوز و صابری تا چند یار من می کند به وصل نفاق

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

İ106^a

در سر من شد هویدا شمه از آثار عشق

گلشن عمرم نمود است آن گل نوبار عشق

عشق سهلست ابتدا آخر ولیکن مشکلست

صبر می باید هر آن کس را که دارد نار عشق

بر تخالف گرد دارد پای پرگار امور

راست گرد آید همیشه پای هر پرگار عشق

آنکه بی عشقست دائم خرازو عاقلتر است

زنده دل کی باشد آن مردم که شد بیزار عشق

شوقیا در زمره عشاق هرگز زنده شو

تا رواج نقدِ عمرت گشته در بازار عشق

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنیٰ مقصور)

دل ز من بردست یارب بی خطر این شوخ شنگ

چار سوی قابلیت از من افتاداست تنگ

در فضیحت می نهم پاک از کجا گشتم روان

در میان مردمان نگذاشتم ناموس و ننگ

گربه شیر است ار بود با موشها را در مصاف

لیک موش است ار کند جنگ آوری پیش پلنگ

مار ازان بر پای مردم می زند از خوفِ خویش
 چونکه می داند که گوید بر سرش با چوب و سنگ
 می فتد از مردمی هر کو چهل روزش نبود
 در سماعِ نغمه آوازِ نای و عود و چنگ
 A133^b من کجا ایمن شوم بر جان خود در پیش یار
 کآن نگاهش نیزه دارد و آن مژه هر یک خدنگ
 شوقیا اشعار خود در نغمهٔ عشاق خوان
 تا که دلها را زداید از غم و از چرک و ژنگ

۱۷۷

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
 (بحر رمل مثنی مخبون محذوف)
 ای که بر زخمِ دلِ ریشِ منست از تو نمک
 خوش تو می باش که من می روم الله معک
 جز ترا سر نهادم همه عالم داند
 من زبونی نکشم هرگز ازین چرخِ فلک
 در وفا با تو اگر نقض کنم تجربه کن
 که شناسد زرِ خالصِ طرفِ سنگِ محک
 بندهٔ خاک در لطیف توام تا هستم
 حاش^{۱۳۵} الله که شود در سخنم شبهه و شک
 گفته بودی که دو سه بوسه دهانم دهمت
 وعده از وقت گذشت و نه دو دیدم و نه یک

İ106^b

دل و جان را کنم از بهر قدم تو فدا
 کلّ ما املک من نقد حیاتی هو لک
 صبر کن بر ستم و محنتِ گردون شوقی
 تا نباشد ز کتاب اُدبا نام تو حک

۱۷۸

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

از غمِ عشقت چو کردم سینه را این چاک چاک
 تا چه پروا می کنم من بعد از کس یا چه باک
 کی فراموشی کنم من صحبتِ یارانِ خویش
 تا کنند این لاشهٔ پر محنتم در زیرِ خاک
 من که در پاکی هوس کردم چرا محنت کشم
 جامهٔ ناپاک گازر می زند بر سنگِ پاک
 گر تو ما را دوستی با دیگران الفت مکن
 من ندیدم مهر و الفت را شود بر اشتراک

A134^a

هر که بر اوجِ تعلی گردنِ خود می کشد
 می برند آخر به شمشیر بلا مانند تاک
 خود به بال و پر مرو از ره که ضایع می شوی
 مور را گر پر شود هرگز شود آخر هلاک
 شوقیا از مکرِ گردون ایمن و غافل مشو
 تا نباشی در عمل چون دزد شبرو سهمناک

فاعلاتن مفاعلن فعلن

(بحر خفیف اصلم مخبون مقطوع)

در غمت تا به کی شوم غمناک	دیده تا چند می شود نم ناک
دلَم از محنتِ پریشانی	چون سرِ شانه است یا مسواک
زهرِ هجران به دل اثر می کرد	جز وصال چه می شود تریاک
خاکِ پایِ سمندِ قدرِ تو شد	توتیایِ دو دیده املاک
وان غبارِ ره جمالِ رخست	آرزو می کنند این افلاک
شهبازِ فضایِ عاطفتی	عاشقان را ببند در فتراک
قدر شوقی ز پستیش بر دار	از میان چنین خس و خاشاک

فاعلاتن مفاعلن فعلات

(بحر خفیف مخبون مقصور)

چه خوش آید مرا نسیم شمال	که مرا می دهد نشانِ وصال	İ107 ^a
شب به شوقِ خیال می خوابم	تا ببینم جمالِ وی به خیال	
گرچه دستم به وصلتی نرسد	لیک دل داده ام به دست جمال	
گنجِ صبر اختیارِ لقمان است	لیک ما را به صبر نیست مجال	A134 ^b
وقتِ هجران کمال یافت دلا	می شود در پیِ کمال زوال	
در مذهب کجا روا باشد	که شود خون عاشقان حلال	
عشق سخت است و غم فراوان است	شوقیا در جفایِ یار بنال	

فاعلاتن مفاعلن فعلات

(بحر خفیف مخبون مقصور)

بشنو از من ز عشق یار مقال جسم من شد ازین مقال هلال

غم آشفته گوی و مهجوری در دلم می زند به نال ملال
 از پریشانی و تبّه حالی شده ام خسته دل گسسته مجال
 عمر من رفته است در ره عشق در غم فرقم به ماه و به سال
 باد وصلت به باغ دل نوزید نخل کامم نداد برگ و نوال
 کار شوقی دعای دولت تست ای شه خوبرو خجسته خصال

۱۸۲

مفاعلتن فعلاتن مفاعلتن فعلن

(بحر مجتث مثنیٰ مخبون اصلم ضرب و عروض)

ز آرزوی دلش این فغان کند بلبل که از نهال امل نو شگفته شد یک گل
 صبا ز زلف سمن بوی یار من که رسد ازان نسیم بیوید به نفحه سنبل
 به صوت بلبل و قُمری بنوش باده صاف که تا صراحی کند صوت ناله و قلقل
 بهار تا نشود وز پَیش دم انگور کجا به دست رسد گل کجا بر آید مُل A135^a
 غلام همت آن سرو نازنینم من که نیست خوف خزان چون درختها در دل İ107^b
 خدا معین بود آن غزال رعنا را که داشت در دل ویرانه ام به خود منزل
 خلاص کی شود از محنت این دل شوقی که گشت بسته در آن قید طره و کاکل

۱۸۳

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن

(بحر رمل مثنیٰ مخبون محذوف)

در جهان قلب شد این نقد تمنا و امل
 زودتر می رسد آن پیک سبکپای اجل
 وقت فرصت منه از دست اگر هشدار
 عاقل آن نیست که دارد به عمل عجز و کسل

خرده‌بینست^{۱۳۶} عجب ناقد و^{۱۳۷} صراف فلک

کی ستاند ز تو این نقد کم و سیم دغل

ز در خویش براندشه اقلیم جهان

هر که را در عملش دید از او نقص و^{۱۳۸} خلل

ز منجم اثر طالع خود پرسیدم

گفت هیئات اثر سعد ندیدم ز زحل

از ازل قسمت من رندی و پیمانه کشید

چه کنم من که چنین کرد خدا عز و جل

بحر جسم تو تهی نیست ز علت شوقی

گهی^{۱۳۹} نقص است و گهی نهک و گهی وقص و خبل

۱۸۴

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی‌سالم)

گرفتار آمدم در وقت ناموزون و^{۱۴۰} نا مهمل

که هم ناپاک و نامردار هم چون آب مستعمل

اگر اجوف شدم وقتی شود او پیش من ناقص

صحیحم گر بدو گفتم مرا می گوید ای معتل

^{۱۳۶} خرده‌بینست A خورده‌بینست I

^{۱۳۷} و I - A

^{۱۳۸} و I - A

^{۱۳۹} گهی I گاه A

^{۱۴۰} و I - A

A135^b

اگر عاقل شدم گاهی مرا تعلیق می گردد

وگر بحرّم شود کامل شود او بیت مسترفل

حقیقت را اگر جستم مجازی می کند کارم

وگر شهدی ازو خواهم مذاقم را کند حنظل

دوای وصل اگر خواهم به زهر هجر آمیزد

وگر نبظم بدو دادم دهد داروی مستعطل

اگر تابع شدم او را به قطع مرا همی کوشد

وگر متبوع می باشم به استثنا دهد فیصل

تحمل باید ای شوقی به اوضاع دگر گونش

بود روزی که اقبال شود در وقت مستقبل

۱۸۵

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنیٰ اُخرب)

İ108^a

هر الفتی که کردم با یار پر تغافل

زان نخل الفت من ما را نبود حاصل

رشکم به عاشقی را کو یار خود به کامست

کاندرا مراد خاطر باشد به وصل نائل

مهر و محنت آنست که آید به صدق دائم

هم تا وقت مردن از دل نگشته زائل

اوّل کتاب الفت یک نسخه بود لیکن

احوال دیگر افتاد بسیار شد رسائل

از خونِ دل نوشتم حرزی برای جانان
 در زر که تا بیندد در گردنش حمائل
 بس جست و جو بکردم در ذکرِ وصفِ خوبان
 من چون تو کس ندیدم در حسن و در شمائل
 ای صاحبِ معالی وای نکتدانِ معنی
 یک شمه از وصال شوقیست از تو سائل

۱۸۶

فاعلاتن مفاعلن فعلات
 (بحر خفیف مخبون مقصور)

ای خداوند عزّ و جاه و قبول	وصلت ای شوخ می کنم مأمول
اتصالم نشد به هم موصول	دردمندم ز عشق بیمارم
نشود بندِ دل از آن محلول	در خمِ زلف یار دل بندم
من دلیلی بیاورم ز اصول	مذهبیم عشق ماهر و یانست
که ز هجرت فتاده ام معلول	کی به حال شبی نظر بکنی
درد دل تا شود ترا مدلول	تو دلیلی بخواه از این رویم
کی شود پیش پادشاه مقبول	عرضحالی که بس سخن دارد
وصلتی می کند ز تو مسئل	حال شوقی مستمند بر آر

۱۸۷

مفاعلن فاعلاتن مفاعلن فعلات
 (بحر مجتث مثنی مقصور)

به جان و دل شده ام در پناه یار نزول
 دران حریمِ حرم کرده ام به عشق دخول

ز باد فتنه غم هیچ من ندارم غم

چو گشت سایه آن سرو بر سرم مسبول

İ108^b

چرا ز جیش عدو غمخورم چو در کف یار

برای قهر عدو هست صارم مسلول

چو گنج پادشه من پر از در و گهر است

چه غم خورم که ندارم به کیسه پاره و پول

من این ستم که کشم از جفای علت دهر

به غیر جسم ضعیفم بدان کیست حمل

من آن سپاه غم دهر کرده ام برباد

به زیر پای سپاه شراب و پای خیول

نه من ز جور فلک شوقیا ملولم و بس

هزار کس چو من این چرخ کرده است ملول

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلات

(بحر رمل مثنی مقصور)

A136^b

می صلا خواند که اینست آب حوض سلسبیل

کو حریفان محبت اینک آب زنجبیل

عندلیبان چمن فریاد و افغان می کنند

گویا در صحن گلشن بلبل و گل شد خلیل

سنبلستان چمن دعوی کند بر نرگش

دست بر سر می نهد سوسن که گوید من کفیل

در چنین وقت بهار و موسم عیش و طرب

از میان عاشقان بر خواست وقت قال و قیل

بزم عشرت شد مهیا ساقیا گلرو کجاست
 ورنه شد حاضر در این دم کی بود او را وکیل
 گفتم ای ساقی حوالت کن لب جام بر لبم
 تا درست آید حوالت از محال و از محیل
 تا توانی شوقیا در کار خود حیلت مکن
 سر نگون آید کسی گر گشته در کارش محیل

۱۸۹

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
 (بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

یا منیتی تعطف فی من اتاک سائل
 اقبل ولا تبالی من کلّ قول قائل
 پرسیدم از ظریفان از حسنِ دوست گفتند
 کالشمس حین تذکو والبدر فی التماثل
 از قدّ و قامتِ یار خوش وصف می کند سرو
 فی القد غصن بان ما احلی ذا التماثل
 از بهر دیدنِ یار جانی دهم به یک بار
 هذا وقد أراه من اسهل الوسائل
 اطوار ساده رویان طرز دگر^{۱۴۱} نمایند
 فی احسن الخصائل فی الطف الشمائل
 از عالمی پرسید عشقم رواست آیا
 یا قومنا هلمّوا کی نسرّد المسائل

İ109^a

A137^aدر حسن یار گوید شوقی^{۱۴۲} همین غزلها

قال الانام فیها لله درّ قائل

۱۹۰

مفعول مفاعیلُ مفاعیلن فع^{۱۴۳}

(وزن رباعی)

از بهر تو من ترک کنم هر کارم وز بهر رضای تو ز تن بیزارم
 یک بوسه بکن بر من بیچاره کرم تا زنده شود این تن پرآزارم
 یک پای نهادم به میان خطّ ابرام وز بهر رضا گرد کند پرگارم
 المنة لله که نیم کم ز خلایق در الفت و در خدمت این دلدارم
 دشنامم اگر می دهد ای شوخ دلا فروز خرسندم از آن لعل لطافتکارم
 از هجر تو من می کشم این ناله شبگیر می سوخت مرا آن غم آتشبارم
 هر عاشق شیدا بت ترسا دارد من دلبر مهروی مجلا دارم
 گر گفته شوم زبان من می سوزد نا گفته شوم بدل شود یک بارم
 این شعر مرا اگر بخوانی شوقی عییم تو مکن که من در این ناچارم

۱۹۱

مفعول مفاعلن مفاعیلن فع^{۱۴۴}

(وزن رباعی)

هر پند مرا که گفته بود استادم در عشق و محبت نرود از یادم

^{۱۴۲} گوید شوقی A شوقی گوید I^{۱۴۳} این غزل با وزن رباعی نوشته شده است، هر مصرع آن مثل رباعی تغییر می یابد.^{۱۴۴} این غزل با وزن رباعی نوشته شده است، هر مصرع آن مثل رباعی تغییر می یابد.

من ترک محبت نکم تا هستم	ور عمر رود بدین سبب بربادم
هر روز که تا یک دو قدح می نخورم	راحت نشوم چنین که شد معتادم
هر روز مرا تا نبود دیدن یار	شادی نشود در این دل ناشادم ^{A137^b}
میل دل من در هوسِ محبوبست	اینست مرا الفتِ مادرزادم
آن نقشِ محبت که نوشتم بر دل	از دل نرود به تیشه فولادم
آن روز که این دفترِ عشق آوردند	در عشق تو نامم به قلم بنهام ^{I109^b}
عاجز شدم از مقام اصلی شوقی	دل عزم کند به جانبِ بغدادم

۱۹۲

مفعول مفاعلهن مفاعیلن فع^{۱۴۵}

(وزن رباعی)

چون مار ز غم ز درد دل پیچیدم	جز باده و می دواي خود نگزیدم
ای یار تو در زمانه بی همتایی	من چون تو کسی ندیدم و نشنیدم
تقدیر من این ربوده ^{۱۴۷} دل اینم بود	کاندر یمِ عشق پایِ خود لغزیدم
شب تا سحرم به مستی و می کوشم	عیبم تو مکن که همچنین ورزیدم ^{۱۴۶}
ای دیده تو مژده بر به دل از شادی	امروز که یارم به ره خود دیدم
ای صاحبِ گلشن تو مرا رخصت ده	از صحبتِ اغیار بسی رنجیدم
من توبه کنم که بعد از این می نخورم	کز جرم و گنه من از خدا ترسیدم
من روی نهم بر آستانش شوقی	تا مرده شوم نمی برم نومیدم

^{۱۴۵} این غزل با وزن رباعی نوشته شده است، هر مصرع آن مثل رباعی تغییر می یابد.^{۱۴۶} که همچنین ورزیدم I چنین که شد معتادم A^{۱۴۷} این ربوده I رمیده A

مفعول فاعلات مفاعیلُ فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

A138 ^a	از اهلِ عشق در همه احوال برترم من پیش یار میرم اگر زنده می شوم در راهِ عشق جانسپارند عاشقان من ترکِ جانِ خود کنم از بهر بوسه‌ای در آستینِ کهنه نهادم پیاله را یا رب تو لطف بدرقه کن کویِ یار را کارم همیشه عشقِ بتانست شوقیا کز جورِ یار گشته شوم کام می برم شاهِ جهان می شوم و تاج بر سرم من هم اگر که جان نسپارم قلندرم در عشقِ اگر که این نکنم از که کمترم از محتسب نهفته شدن طبع خوگرم ^{۱۴۸} ترسم که راه را نبرد راست رهبرم سوگند خورده‌ام نکنم کارِ دیگرم

مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن

(بحر هزج مثنیٰ مکفوف محذوف)

İ110 ^a	آه از غم دل وز غم محبوبِ بنازم افراطِ محبت دهد انواعِ سقامت نوبت ز دمِ لیلی و مجنون گذشت است از چشمهٔ عشقم چو مرا بسته وضو شد از روی فتادم ز تمنای وصالی کو نبضشناسی که بداند مرضِ من شوقی تو چه دانی که چه تقدیر نوشتست دیر است ازین آتشِ غم سوز و گدازم ناگفته شد این قصهٔ پر سوز و درازم این نوبتِ من آنکه چو محمود و ایازم تا مرده شوم بسته کند عقدِ نمازم وز دیده فتادم ز بسی عجز و نیازم تا فاش کنم در قدمش علتِ رازم بیهوده چرا من به قلم عربده بازم

^{۱۴۸} طبع خوگرم I طبع و خوگرم A

مفعول فاعلات مفاعیلُ فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

A138 ^b	بر جورِ چرخ صبر و تحمل نمی کنم دائم فلک چه سفله نواز است از ازل دانستم آنکه نشئتِ گلشن نه باقیست دائم که یار بر من مسکین جفا کند هر بنده را تواضع اگر می کنم رواست گل چون نشد ثبات و دوامش در این چمن تارِ سیاهِ زلفِ نگارم چه دلکشست یک لحظه شوقی جانِ عزیزم که در تنست	افتاده ام و لیک تذلل نمی کنم زان رو که گوش به قولِ اسافل نمی کنم هرگز سماعِ نغمهٔ بلبل نمی کنم جرمش ولی به سهو و تغافل نمی کنم بس سفله را چنانکه تنزل نمی کنم من اعتماد به نرگس و سنبل نمی کنم من ترکِ تارِ طره و کاکل نمی کنم ترک صفا و ذوق گل و مل نمی کنم

مفعول فاعلات مفاعیلُ فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

İ110 ^b	در مدحِ یار بذله شیرین ادا کنم آن شهسوار که سایه به هر کس همی دهد دورم اگرچه از درِ دولتسرای او نزدیک و دور بنده درگاه این درم دل خسته ام شفا ز لبست آرزو کنم رحمی کن ای عزیز به وصلی مرا شبی هر زحمتی که پیش من آید گناه ماست	تحقیق اگر نگفته ام این افترا کنم منت چرا به سایه ز مرغِ هما کنم لیکن همیشه دولتِ او را دعا کنم خود را اگرچه بر لبِ دریا سرا کنم رخصت بده ز لعلِ لبست خود دوا کنم تا در دوائِ وصلِ تو دل را شفا کنم شوقی چرا که تهمتِ حکم و ^{۱۴۹} قضا کنم

A139^a

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنیٰ محذوف)

ای که از عشقِ تو افتادم ز کارِ بیش و کم
 وز غمِ عشقت دلم می سوخت در نارِ عدم
 آن زلالِ وصل را جان بر لبم از تشنگی
 باز داری یا بر آری چیست فرمانت برم
 در جهان عزّ و سعادت هست اگر در مردمان
 من ندیدم در همه کس جز در اربابِ قلم
 از جهان غافل مشو وز ذوق خود ایمن مشو
 این سخن را می نوشتند اهل دل بر تاجِ جم
 هر که زر دارد ندارد غم ز احوال جهان
 بی مجالست آنکه کیسش شد تهی از یک درم
 سخت بازو بر نگیرد دامنِ دولت به زود
 هر بلا دفعش ندارد قوّت و خیل و حشم
 عیبِ کس اطلس نپوشد هم نپوشد سیم و زر
 هر که این حکمت شناسد سعی گردد در رقم
 روزی ما چونکه مقسومست از روزِ ازل
 جاهلست آنکس که دارد از برای نان غم
 یا کرم در دار دنیا نیست اصلاً نام وی
 یا کلیدِ گنجِ او گم کرده‌اند اهلِ کرم
 هر که می بینم ز دنیا در تشکّی دم زند
 من ندانستم ز دنیا جز غم و درد و الم
 شوقیا گر یار می خواهی ترا گردد مطیع
 روز و شب هر دم به دم در کش ازو جور و ستم

مفتعلن فاعلات مفتعلن فاع

(بحر منسرح مثنی مجدوع)

A139^b
İİİİ^a

عقل و خیالم ربود حسن خوش اندام	سلسله‌اش جان گرفت زلفِ سیهفام
گلشن ازو خجل گشت آن کمان ابرو	برگ گل از وی گریخت آن بتِ خوشکام
گر بچنین جلوه ماند آن بتِ ترسا	دین و درم می برد از همه اسلام
نام پرسیدمش گفت مرا ماه	گفتمش ای ماهِ نو گفت نه آن تام
گفتمش ای نازنین حسن تو از چیست	گفت از آنم بگویم به تو فرجام
سلسله زلف تو دانه و دامست	مرغ دلم در فتاد در طمع خام
مرغ دل عاشقان صید بگردان	خال تو یک دانه‌است زلف تو هم دام
شوقی دلخسته را کار تمامست	صبر اگر می کند بر غم ایام

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی سالم)

مرا عاشق چه می گویی که گشتم مرده بی جان

مرا مجنون چه می خوانی که لیلا شد ز من پنهان

نهالِ مهر و الفت را اگر کم^{۱۵۰} قد و^{۱۵۱} بالا شد

امیدم نیست از آن نخلش که گیرد میوه هجران

ازاین زخمِ درونم من به شب فریاد می دارم

ازاین آه جگر سوزم شدم نالان هم گریان

^{۱۵۰} کم İ یک A

^{۱۵۱} و İ : A -

نه تنها من گنه کردم که بودم عاشقِ محزون

اگر خوبان بدین حسنند نماند در کسی ایمان

لبالب جام می چون شد صدا هیچش نمی آید

ز فقر آید صدای حق ز دولت می شود طغیان

صبا یک نفحه از بوی عبیرِ زلفِ محبوبم

بیاور تا گیاهِ باغِ خود سازم عبیر افشان

اگر جای من و شوقی نه زیر خاک بودی من

یک از بالا یکی را می کشم ایوان بر ایوان

۲۰۰

مفعول فاعلات مفاعیلُ فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

A140 ^a	بی مزد بود صدق من و این وفای من	کامم نداد دلبرِ کشور گشای من
	بیهوده رفت عمرم و کم شد صفای من	عالم همیشه ذوق و صفا می کنند و من
	آیا کجاست نزدِ که باشد وای من	دردِ درون و علتِ جسمم زیاده شد
İ111 ^b	آیا بود که از لبش آید شفای من	دل خسته‌ام ولیک شفایم به دستِ اوست
	ظاهر شد است پیشِ تو حالِ گدای من	ای بی وفا به حال من افتاده رحم کن
	شوقی اگر به گوشِ وی آمد نوای من	بلبل چه گونه ناله و فریاد می کند

۲۰۱

مفعول فاعلات مفاعیلُ فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

ساقی بیار باده که دم شد به کام من مطرب بگو که شاه جهان شد غلام من

هر بامداد یک دو قدح می کشم عجب
 از آرزوی دل شکم توبه را که من
 در ظاهرم محبتِ خوبان و رندی است
 کارم حقیقتست و کلامم مجازی است
 الفت به هر صنوبر قد را نمی کنم
 در انتظار پیک صبایم ز سوی یار
 شوقی اگر سخن تو بگویی چو من بگو
 کس را خبر نشد ز صفایِ مدام من
 بر توبه نیست مکنت و صبر و^{۱۵۲} دوام من
 در باطنم ولی تو چه دانی مرام من
 عالم کنند تهمتِ بی احترام من
 تا در چمن که هست قدِ خوش خرام من
 باشد که یار باز رساند سلام من
 خوش می سزد به نظم غزل را کلام من

A140^b

۲۰۲

مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ فَعُولُنْ
 (بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

نزهت ندهد بزمِ صفا بی قدِ موزون
 آن سرو دهد نزهتِ^{۱۵۴} گلزار و چمن را
 گر نخل امل میوه وصل از صنم داد
 گر وصل زمانی نکند تسلیه دل
 عقل از سر و صبر از دلِ من برد به یک بار
 این صبر که من می کشم از بهرِ وصالی
 در خواب خیالش بر چشمم اگر افتاد
 گر سایه فتد بر سرِ شوقی ز قدِ یار
 بی یار نباشد به مسرت دلِ محزون
 بی قامتِ موزون نباشد طرب افزون
 کو یأس که تا هجر کند نسخه افسون
 بر هجر تحمل نکند عقلِ فلاطون
 آن سرو قد و لعل لب و آن رخِ گلگون
 شاید که مرا عمر بود همچو فریدون
 از وصل نشان^{۱۵۳} دانم از آن بخت همایون
 منت ز هما در نکشد فرقِ وی اکنون

İ112^a^{۱۵۲} و I - A^{۱۵۳} نشان A نشان I^{۱۵۴} نزهت I نشئت A

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنیٰ محذوف)

چند گویم سنگِ دل را در نمی گیرد سخن	آه ازین سودا که دارم آه ازین جور و محن
بوی احسانِ وفا از غنچهٔ دورانِ مخواه	این عجب پنداست گفتند اهل عرفان کهن
هر چه داری از کفافِ عیش و از رخت و بساط	زو نخواهی وقت مردن بردن از غیر کفن
دوست داری را شاید این گلستانِ زمان	لا أُحِبُّ الْآفِلِينَ گفت آن شه ملک چمن
ملک موروثِ کسی کی گشت دنیا بر دوام	آنکه شویانش کشد یک یک همه از مرد و زن
عیب شوهر زن فضااحت می کند در عیش تنگ	مرد زن را می کند در عیش نوشی لاف زن
یار مردانِ خدا باش ای صداقت کار من	همچنان از مصر بشنیدند بوی پیرهن
چون زلیخا صبر باید بر جفای کار عشق	تا عزیز مصر باشی ای صداقتکار من
شوقیا من جرم تنها کرده ام اندر زمان	چونکه گشتم عاشق سیمین تن و پسته دهن

A141^a

مفتعلن مفتعلن فاعلن

(بحر سریع مطوی مقطوع مکشوف عروض موقوف ضرب)

ای لبِ لعلِ شکر افشان من	ای که تویی از همگی جان من
من ز فراقِ همه شب گریه ام	چونکه تویی یوسف کنعان من
جان گرامی بکنم زیر پای	تا که بینم لب خندان من
غم نخورم گرچه حیاتم رود	تا که بماند سر جانان من
آن منم از گریه که کردم سفید	دیده غم دیده گریان من
چرخ به من گفت دمی یک سخن	شد سخنش گنج گهر کان من
این سخنم در دل خود یاد گیر	تا که شوی هر شبه مهمان من
من نکنم مصر کسی را عزیز	تا نکشد ذلتِ زندان من
شوقی شیدادل و آشفته ام	رحم کن ای خسرو خوبان من

İ112^b

مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن
(بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

A141^b ای راحت جان ریش مرا تازه دوا کن زخم دل فرقت زده را زود شفا کن
 من بنده بیچاره و تو شاه جهانی ای شاه جهان بر من بیچاره رضا کن
 مطرب دل ما ژنگ گرفت است و امشب چندانکه کنی نغمه به عشاق و صبا کن
 ای دل تو مترس از نظر اهل محبت گر خوف کنی خوف ز چند رقبا کن
 من از ازلم چونکه بلا گفتم و رفتم کی گفت ترا ای سر من ترک بلا کن
 پیمانه شکن لیک تو پیمان شکن هان بایار وفا جوی تو ای یار وفا کن
 ای باد صبا گر ره تو بر چمن افتاد بر سرو سهی قد من ابلاغ دعا کن
 ای شوقی رضا با همه تقدیر خدا آر راضی نشوی گر همه تغییر قضا کن

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن
(بحر رمل مثنی محذوف)

ای جفاجو^{۱۵۵} مرحمت کن ناز و استغنا مکن
 آتش هجران تو بر عاشق شیدا مکن
 روز و شب آه و فغان من چو بلبل در صداست
 ناز کم کن جور بر من ای گل رعنا مکن
 ساقیا یک جرعه‌ای از باده گلگون بده
 از حریفان تو منع ساغر صها مکن
 زاهدان بر جامه پشمینه عادت کن ترا
 عادت پوشیدن خود جامه دیبا مکن

^{۱۵۵} جفاجو : جفا چو ĪA

هر چه می کردی بکن بی ساغر صهبا مباش

حال خود خالی ز یاد گلرخ و زیبا مکن

روزی نهاده ناید پیش تو طالب مشو

هر که رزق تست آید پیش تو غوغا مکن

A142^a

دعویِ پرهیزکاری بی عمل از جاهلیست

İ113^a

در عمل مخلص شو و در کار خود دعوا مکن

ای حسود نظم کج تا چند عیب ما کنی

طعنه بر اشعار و نظم شوقی گویا مکن

۲۰۷

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنی محذوف)

نیست آثارِ مروّت در نهاد همگان

همچو گرگانِ خون خوارانند ابنای زمان

حسباً لله کاری نیست در ابنای دهر

تا که نبود طرفه‌ای از پور^{۱۵۶} یا خود از زنان

هر پسر را با پدر جنگست اندر روز و شب

هر برادر با برادر دشمنی گیرد عیان

لفت و شفقت محبت از جهان بر خواست است

فتنه و بغض و عداوت بود کارِ مردمان

غلّ و غش و خدعه و مکر و حیل صنعت شد است

وانکه اینها را ندارد باشد از بیچارگان

هر که می بینی از ابنا سرتسر خرد^{۱۵۷} و بزرگ

بی دیانت بی مروّت بی امانت بی امان

روستایان جهان گشتند اعیان و وجوه

پاک طینت زادگان گشتند بی قدر و نشان

هر که می بینم خران گشتند با زرّین زرّین

اسب تازی را همی بینم زخم‌دار از پلان

کار چرخ اینست شوقی از که می گیری عتاب

جای شیران سگ گرفت و جای مردان را خران

۲۰۸

مفتعلن فاعلن مفتعلن فع

(بحر منسرح مثنی مرفوع منحور)

دل تو ز من برده‌ای ای شه‌خوبان	بس تو مرا کرده‌ای جور فراوان
عاشقِ بوی توام ای گل‌رعنا	بلبلِ باغ توام سرو خرامان
جانِ گرامی بود بر تو نثارت	گر بسرایم شدی یک شبه مهمان
راحتم از دست رفت شام و سحرگاه	از غم هجرت کنم گریه و نالان
این دل دیوانه را کار به عکس است	کز دم پیری کند عشقِ جوانان
راز درونم نماند خفته و مستور	عشق من از رنگ تن گشت نمایان
گر گله از من شنید شاه زمانم	بس که به جورت شوم چاک گریبان
مژده‌عشاق باد از من بیچاره کاین	نخشبِ ما شد در این وقت درخشان

A142^b

İ113^b

شوقی اشعار گو عاشق و شیدا ست^{۱۵۸} کز غم هجران تو گشته پریشان

۲۰۹

مفتعلن فاعلن مفتعلن فع

(بحر منسرح مثنی مرفوع منحور)

تسلیم گم شد ای کلبه احزان	شاد مرا کی کنی با شه خوبان
نوبت مجنون گذشت نوبت ما گشت	نوبت فرهاد هم رفت ز چندان
همت اهل دلان سخت بلند است	لیک پناه شما بهتر از ایشان
عاشق دلخسته را سخت نماید	گر به سرایت فتد پای رقیبان
داغ درونم چنان لاله خودروست	از ازلیش محکم است سوزش این جان
نقش خیالت نرفت از دل و چشم	جوی سرشکم که شست دیده گریان
شوقی بیچاره را سوز و گداز است	از غم عشق تو و از آتش هجران

۲۱۰

مفتعلن فاعلن مفتعلن فع

(بحر منسرح مثنی مرفوع منحور)

A143 ^a	احسن تقویم شد خلقت انسان	الزم طاعات کیست طاعت یزدان
	خوبتر از آن چیز نیست در دو جهان	کز دل صادق بود طاعت و ایمان
	خوشتتر از آن کام نیست مردم و زن را	حاصل اگر می شود جنت و رضوان
	عزت مردم بسی خیر بر آرد	لیک از آن بهتر است عزت مهمان
	نوشتراز وصل نیست در دم هجران	زنده کند مرده را وصلت جانان
	عشق جوانان همین لذت عمر است	پادشه لذتست عشق جوانان
	همت هر چیز هست بر حسب خویش	لیک نشد بهتر از همت مردان
	ضعف در آخر شود با همه کس لیکن	مشتهر عالم است ضعیفی پیران
		I114 ^a

مفعول مفاعیل مفاعیل فاعولن
(بحر هزج مثنی مکفوف محذوف)

در قید محبت شده‌ام چاکر و بنده	در بنده کیم تا که شوم عاقل و زنده
نو جامه عشقم بدریدند ز خدمت	صاحب کرمی نیست که گردد همه ژنده
افتاده‌ام از قامتِ موزونِ جوانی	رحمی نکنی ای دل سنگین به فکنده
من مهر و محبت به حقیقت کنم اظهار	حاشا به دروغی که شوم لاف زننده
جان از تن عشاق به در باشد اگر دوست	با رسم تبسم کند از لعل به خنده
در راه محبت همه رندان و لوندان	چون بی سر و پا ره گذرانند و رونده
شوقی تو همه ^{۱۵۹} پیرویِ خواجه حافظ	از دست منه در پی او باش دونده

مفعول مفاعیل مفاعیلن فع^{۱۶۰}
(وزن رباعی)

هر یار که لطفش شود او از شه به	هر دوست که در حسن شود از مه به
آن یار که لطفش نبود با یارش	گر یوسف کنعان بود اندر چه به
عمری که به تلخی گذرد در شب و روز	گر عمر فریدون بود کوتاه به
آن شیر که صیدی نکند در عمرش	در دشت و بیابان که شود روبه به
آن کشت که گندم ندهد دهقان را	در خرمن وی گر همه باشد گه به
آن پیک که مقصود وی آن یار بود	در شام و سحر پای وی اندر ره به
شوقی همه بیت غزل گفتارت	گر هفت نباشد همه باشد نه به

^{۱۵۹} همه I همان A

^{۱۶۰} این غزل با وزن رباعی نوشته شده است، هر مصرع آن مثل رباعی تغییر می یابد.

۲۱۵

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

A144^b
İI15^a

منم آن عمرِ گرانمایه من گشت تباه
دودِ آه دل من از لهبِ آتشِ عشق
چند با اهلِ فلک رفتم و طالعِ جست
صنما شانه بزن بر خمِ عنبربویست
من چه کردم که همین درد دهد گردونم
الفت و مهر و وفا داده انعامِ خداست
شوقیا صبر بر آور به جفاهای بتان
در غمِ عشقِ جوانان و غمِ خالِ سیاه
سر ز بالایِ سرم سخت نماند چو کلاه
هر که می دید مرا گفت که ای نامه سیاه
تا ببوید همگی غالیه هر خاک و گیاه
تا که کشتن دهم بی سبب و جرم و گناه
نه به سعی است و به کوشش نه به زور است و سپاه
عاقبت کام دلت با تو دهد کشورِ شاه

۲۱۶

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فععلن

(بحر رمل مثنیٰ مخبون محذوف)

ساقیا کاسه می در کف احباب بنه
ترکِ آرام گرفتم که ز شهرم بیرون
بلکه تقدیر من این بود که از جان باشم
تیرِ پرتاب که از قوسِ قضا بر خیزد
شوقیا گوش مده بر سخنِ کج نگران
تا که مستانه بخسپند در این جا که و مه
در فتادم به سیاحت به همه قریه و ده
ای خداوندِ کرم کام من خسته بده
نه سپر منع کند هم نکند دفع زره
که کلام و سخت شکرِ خدا از همه به

۲۱۷

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلات

(بحر رمل مثنیٰ مخبون مقصور)

A145^a

صنما از غمِ عشقِ تو چه تدبیر و پناه
جز دوائِ لبِ لعلِ تو علاجش چه بود
عاقبت در پی سختی و جفا آرامیست
نه به لشکر ز دل افتد نه به میر و نه سپاه
ور نه بیچاره دل خسته بمیرد بی گناه
مسند مصر نباشد که نباشد بُنِ چاه

سر فرازی جهان در عقبش رسواییست هم که تا پست نباشد نشود منصب و جاه
شوقیا اهل حسد در پی تو بسیارند تو چرا گوش دهی بر سخن بخت‌سیاه

۲۱۸

مستفعلن فاعلن مستفعلن فعلن (مفاعلن فعلن مستفعلن فعلن)
(بحر بسیط)

یا قَلْبَ صَبِّ نِکالِ الغَمِّ اضْمَاه هذا الجفا من محب انت تهواه
جفا به اهل صفا بسیار دشوار است من ذا الجفا فی مقام الزّهو یرضاه
صبا از اهل وفا یک نامه آورد است فسرني ما انطوى فی الحبّ فحواه
پرسیدم از نزد جانان به حسرت دل یا اهل ربع خلی حتی ما^{۱۶۱} القاه
سوگند خوردم که همچون حسن وی نشود فمعظم الحسن لم یحویه الاله
ای شوقی تا که نباشی در محبت یار مثل الهلال بضعف صار رؤیاه

۲۱۹

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
(بحر مضارع مثنی اخرب)

آن فیح زلف یارم مانند مشکِ نافه انّی ملکت خشفاً فی ذاته شرافه
احوال شیوه‌بازی از طبع یار من پرس تفنّج علاه بالطبع و النظافه
در ملک حسن و خوبی یارم خلافه دارد حقاً له بحسن قد زین الخلافه
در کشور لطافت شاهست و ما ندیدیم حباله جمال قد فاز باللطافه
راز درون ما را محرم نمی شناسم کتما لسر قبلی فی محفل الضّرافه
عاشق ز جور معشوق جاننش ز تن جداست من مات کفنوه بالدرع واللفافه
شوقی که عشق دارد از محتسب نترسد من یطلب التعشق قد یهجر المخافه

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

پیکِ صبا بیاورد از نزد دوست نامه

هذا دلیل وصل یا حبذا العلامة

آیا بود که روزی خاکِ درش ببوسم

حتى افوز يوماً فوزاً من الكرامة

احوالِ عشق و مستی از من می‌پرس جاننا

احوال كل صبة في الهجر كالقيامة

رفتن به کویِ دلدار کامِ دلست بی شک

بالله مستغیث من ان تکن ندامة

İ116^a

در راهِ عشقِ جانان بسیار خانه تلف شد

فلیترک التعشق و التفنم السلامة

در عشقِ نو جوانی عالم ملامت کرد

هل قد رأيت حباً يهوى بلا ملامة

شوقی ز نظم و اشعار عاجز می‌باش زینهار

فاستقبل المعالی و استدبر السائمة

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن

(بحر رمل مثنیٰ مخبون محذوف)

غمِ این محنتِ ایام به که گویم به گله از که امید کنم در حقِ من حسنِ نگه

فرق و تمیز ز ابنای زمان گم شده است زرِ خالص که شناسد به حقیقت ز شبه

من ندانم که خرد از سرِ عالم گم شد یا فلک در سرِ پیریِ خود آورد عته

A146^a

تاجِ عزّت به سرِ کس به چنین رغبت نیست همه در فرق خود از حسنت و ذل کرده کله

حلم و انصاف و مروت ز دلِ ما رفت است عدل و احسان و کرم خواسته شد از همه ره
دلِ شوقی به چنین درد و الم در بند است تا به وقتِ کفن از دلِ نرود بند و گره

۲۲۲

فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن
(بحر رمل مثنی مخبون محذوف)

تو به دل را ره اندوه و غمِ خام مده فرصتِ درد و الم بر دلِ ناکام مده
فرصت از دست منه در همه اوقاتِ مراد نوبتِ طعنهٔ حسادِ بد انجام مده
ناگهان مرغِ مرادت ز قفس بگریزد خوردش تا نشود شکر و بادام مده
سائلی نوعِ سؤالی ز تو گر می گردد^{۱۶۲} آن جواب سخنش بی دم و هنگام مده
دشمن ار قصدِ جوابِ تو به دشنام کند تو تحمل کن و زنهار تو دشنام مده
شوقیا چونکه شدی بستهٔ زنجیرِ نگار ترکِ آمیختنِ زلفِ سیه فام مده

۲۲۳

مفاعِلن فعلاتن مفاعِلن فعلات
(بحر مجتث مثنی مقطوع مسیغ)

هوایِ عشق اگر شد به نخلِ دل انبوه بهم زند ورقِ محنت و غم و اندوه
شهی که بادِ محبت به گلشنش چو وزید شکسته می کند البت درختِ شان و شکوه^{İ116^b}
هر آن کسی که سرِ خود به بادِ الفت داد خلاف نیست که سر دله شد به دشت و به کوه
کجا که چشمهٔ شیرین که بود اطرافش که مرغ و مور بیایند چشمه را به گروه
به حسنِ لطف و ادا شوقیا تو شعر بگو که تا رکیک نباشد کلام چون معتوه^{A146^b}

^{۱۶۲} سائلی نوعِ سؤالی ز تو گر می گردد I سائلی از تو اگر نوعِ سؤالی گردد A

مفاعِلن فعلاَتِن مفاعِلن فعِلن

(بحر مجتث مِثمن محذوف)

صنما قصّه عشق از منِ آشفته شنو که غمِ دردِ تو هر روز بود تازه و نو
 تو بیا قصّه دردِ دلِ دیوانه من به تو گویم به زبانی پس ازان باز برو
 نیک و بد در همه کس تابع نیت باشد عاقبت آن درود کشته خود وقتِ درو
 پدرم جنتِ اعلا به دو گندم بفروخت ناخلف باشم اگر من نفروشم به دو جو
 در بهای گل و مل شوقی تو اسراف مکن که نباشد به بهای می و مل دلق گرو

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

(بحر هزج مِثمن مکفوف محذوف)

تیر نگهت کُشت مرا ای کمان ابرو در قید گرفتند مرا طره و گیسو
 تعویذ خلاصم بکنم به سوره اخلاص با سوره تعویذ ازان دیده جادو
 تعویذ کنم سوره تعویذ به اخلاص از چشم بدِ عالم و بندم به دو بازو
 در قدرِ مقابل نکشد قدرِ نگارم قدرِ همه ملک ار بکشندش به ترازو
 بوی همه مشکِ ختن و نافه تاتار جزئیست ازان بوی سرِ زلفِ سمنبو
 ای یار چرا رویِ من از عشقِ تو زرد است واین رویِ تو سرخست که چون لاله خودرو
 زخمِ دلِ شوقی ز خدنگِ نگه تست یک مرهم وصلت بکن ای گلرخ و مهر و

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن^{۱۶۳}

(بحر هزج مِثمن سالم)

A147^a تمنایِ وصالی می کنم ای یارِ خوشخو نیازی دارم از الطافِ حسنِ طلعتِ تو
 I117^a

^{۱۶۳} بیت مطلع هزج مِثمن محذوف (مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن فعولن)

علاجی نیست زخمِ دل که از تیرِ نگاهت شد
عروسِ حسنِ رویِ تو نه محتاجست زینت را
صفایِ مجلسِ جانست اگر با یار بنشینم
علاجی خواستم روزی برای دردِ دل گفتا
وفا قصرِ دلِ عشاق را بی شک کند تعمیر
دل بیمارِ شوقی را عجائبِ حیرت افتادست
مگر از شکرِ لعلِ لبِ او را کنی دارو
چه حاجتِ زینتِ مشاطه را رویِ پری بانو
که در بوسِ کنار افتد نگارم دست بر زانو
جز آن وصلِ پری پیکر نمی بینم ترا یکرو
جفا ویرانه گردد از دلِ عشاق آن بارو
به زلفِ یار آویزد مگر در طره و گیسو

۲۲۷

فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن

(بحر رمل مثنی مخبون)

ای دلِ گم شده هشدار کجاییم من و تو
یار می راند اگر از درِ خود ما نرویم
دیدم آن طره و کاکل که بهم می گویند
رنگ و رویم به چنین زردی خود را گفتند
دو لبِ لعلِ شکر خنده به عاشق گفتند
قیل و قالست میانِ خط و خال و رخ و یار
شوقیا با تو بگویم که در این نظم و غزل
در ره غنچه لبی دیده گشاییم من و تو
که درین بارگهش بنده گداییم من و تو
که درین بویِ سمن جلوه نماییم من و تو
که از این عشق و جفا کاهرباییم من و تو
که دل خسته این را چه شفاییم من و تو
که به زخمِ دلِ این خسته دواایم من و تو
طرحِ نو کن که چه خوش تازه ادایم من و تو

۲۲۸

مفعول فاعلات مفاعیلُ فاعلن

(بحر مضارع مثنی اخرب مکفوف محذوف)

جانم فدایِ سرو قدِ دلربایِ تو
ای یار اگر تو بشنوی نصیح و پندِ من
ترکِ وفا به من^{۱۶۴} مکن ای یارِ گل‌عذار
باشد روان از سرِ رغبت فدایِ تو
بگذر مرا که بنده شوم در سرایِ تو
دارم امیدِ عاطفتی از وفایِ تو

A147^b

ترکِ دعایِ عمرِ درازت نمی کنم
روزی امید هست مرا تا که می کنی
که گه^{۱۶۵} اگر که وصل تو باشد نصیب من
بی روی یار من نکنم رغبتِ سماع
با این شتاب و سرعت رفتن به عزّ و ناز
شوقی بکن ز کانِ طبیعت غزل که من
دورم اگرچه از درِ دولترای تو
در زیر ظلِ سایه دولت همای تو
خشنودم از همیشه کشم من جفای تو
ای ساز دور از درِ گوشم صدای تو
تا کی دوانم ای بتِ ترسا قفای تو
بر دل خوش آمد این غزلِ خوش ادای تو

۲۲۹

مفتعلن مفتعلن فاعلن

(بحر سریع مطوی مقطوع مکشوف عروض موقوف ضرب)

ای قلمِ نظم و غزلِ تازه گو
تار زر و سرمه^{۱۶۶} گوهَر بیار
لیک ادب را مننه از دست خود
چند که گویی ز غزل های خوش
گفت قلم غم که شود لاف زن
ای دل اگر غم نبود در دلت
شوقی اگر شادی دل پر شود
تازه سخن را نکنی آرزو
تا که کنی شعر و غزل را رفو
هست که تا زنده تر از نظم تو
کنده کنی دیده مردِ عدو
لال شود خامه پیچیده مو
دست چرا می زنی در هر سبو
طبع دُر آکنده بدارد غلو

۲۳۰

مفعول فاعلات مفاعیلُ فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

دارم امید وصل و کرم از عطای او
عهد وفا ز سوی من خسته دل چه سود
کردم خراب در ره حسن رضای او
ما را ز یار گرچه نباشد وفای او

^{۱۶۵} گه گه I گاه گاه A^{۱۶۶} سرمه I صرمه A

تا زنده‌ام ز درگه او سر نیاورم بودم غلام در گه دولتسرای او
 زخم درون سینه من خوش نمی شود بی مرهم وصال حقیقت شفای او
 من ترک سر نمی کنم از بهر عالمی یک لحظه ترک سر بکنم از برای او
 هرگز به اوج عز و علایی نمی رسم تا بر سرم فکنده نباشد همای او
 مانند حسن طلعت او در بتان نبود شوقی منم غلام رخ مهلقای او

۲۳۱

مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن

(بحر رجز مثنی‌سالِم)

ای عندلیبِ خوش‌ادا تا کی کنی این‌های و هو
 این غنچه‌ها دم بسته‌اند با تو ندارد گفت و گو^{۱۶۷}
 مانند هر عاشق شدی در عشقِ خود صادق شدی
 گلشن ترا لایق شدی با غنچه‌های بسته‌رو
 پروانه خود سوزد چرا چون شمع را بیند ضیا
 اینها همه از عشقِ خود در شمع سوزد سوبسو
 دارم من از عشقِ بتان در سینه صد زخمِ نهان
 چون آب در چشمِ نماند^{۱۶۸} از خونِ دل کردم وضو
 نقشِ خیالِ طلعتش از دیده با خال و خطش
 محوش^{۱۶۹} نباشد روز و شب هر چند باشد شست و شو
 زاهد چه دعوی می کند خود را چرا رنجی کند
 رندان دائم می خورند در کاسه زرین گلو

A148^b

^{۱۶۷} گفت و گو A گفت گو I

^{۱۶۸} نماند I نماند و A

^{۱۶۹} محوش A محو I

ای شوقی شیرین ادا و ای عندلیب خوشنوا

از تای های زرقبا خوش بیتها کردی رفو

۲۳۲

مفتعلن مفتعلن فاعلن

(بحر سریع مطوی مقطوع مکشوف عروض موقوف ضرب)

این دل شیدا چه کند آرزو	یک قد طوبی بکند آرزو
محنت هنگام فراقش کشید	وصل دلآرا بکند آرزو
تشنه آن آب زلال لبست	کاسه مینا بکند آرزو
عاشق مه طلعت یک مهوشست	ورد سمنسا بکند آرزو
بلبل گلزار گل و سنبلست	آن گل رعنا بکند آرزو
مغیچه باد فروشست او	هر بت ترسا بکند آرزو
یکشبه ماهست دل من همان	مهر مجلا بکند آرزو
طفل دبستان ادب پرور است	خواجه دانا بکند آرزو
از لب لعلین تو یک بوسه را	قصه تمنّا بکند آرزو
صحبت جان بخش دلآرام را	در شب یلدا بکند آرزو
در شب پر تیره چو پروانه ایست	شمع شب آرا بکند آرزو
شام سیاهست و سواد ^{۱۷۰} مقیم	غره شهبا بکند آرزو
این دل من یک صنم دلکشست	باده صهبا بکند آرزو
روز نخستین که سراسیمه گشت	جامه دیبا بکند آرزو
بنده شوقی که گنهکار تست	کعبه علیا بکند آرزو

İ118^bA149^a

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنی محذوف)

چون بلا گفتند در وی بسته شد بند بلا واندران دم هر کسی شد طبق حالش مبتلا
 هر که را اُمید راحت کرد از بزم زمان ترک راحت در معیشت کرد باید اوّلا
 گر چو شمع بزم گردی مستقیم از هر جهت دائما در سر نهندت سخت و مقرض بلا
 آن که از جور فلک را می کشم در عمر خویش بلکه نکشیدند آن دم کشتگانِ کربلا
 هر بلندی را که پستی هست دائم پیش او بی بنِ پستی نباشد بر سرش سنگِ علا
 شوقیا دائم همیشه ورد دمسازت بکن بی تکاسل بی تغافل قول لا حول ولا

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنی محذوف)

عشق خوبانست ای دل سخت و گرداب بلا بر سر عشاق کردار است دولاب بلا
 در جهان اهل مصائبگر چه زحمت می برند لیک در فردوس خوشحالند اصحاب بلا
 گر چه شام تیره دارد آن شب محنت ولی عاقبت نور ضیادارست مهتاب بلا
 گرچه در دنیا پریشانی برند اهل ستم در بهشت خلد جا دارند ارباب بلا
 در بلا ایوب شو در صبر و همت شوقیا تا خدا پیش تو بندد جمله ایوب بلا

A149^b
İ119^a

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنی محذوف)

عاقبت با دلبر خودبین که گشتم مبتلا تندخو هم با دل سنگین که گشتم مبتلا

بر^{۱۷۱} جفا صبرم نماند و طاقتم یکپاره رفت
 ای مسلمانان خدا را در حق من رحمتی
 خلق در ذوق و صفا و راحت دلها و من
 من چه تدبیر و علاج خود کنم یا چاره چیست
 لذت شیرینی عالم مرا در تلخ زد
 شوقی مسکین دعا گوید که ای بار خدا
 زانکه با یک آفتی رنگین که گشتم مبتلا
 بی گنه با ساعد سیمین که گشتم مبتلا
 در بلای دیده خونین که گشتم مبتلا
 چونکه من با طره مشکین که گشتم مبتلا
 هجر و ناز آن لب لعلین که گشتم مبتلا
 کن ترخم بر من مسکین که گشتم مبتلا

۲۳۶

فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(بحر رمل مثنی‌م محذوف)

سربلندی می کند در رتبه اوج علا
 عشق مشکل می شود آخر در انجامش ولی
 من که عاشق بودم و شد مهر خوبان در دلم
 من که بودم در میان خلق یا نامم چه بود
 عشق بازی و محبت کار هر نادان^{۱۷۲} چیست
 هر کسی را قدر هست اما نه پیش هر کسی
 ای جفا چو عاشقت را شوقی مجنون تست^{۱۷۳}
 هر که چون تومهوشتی را مبتلا باشد دلا
 گرچه آسانی نماید از محبت اولاً
 زانکه مرآت دل من کسب دارد انجلا
 زین محبت شد مرا این رتبه عز و علا
 A150^a رغبت گل با کسی باشد که داند بلبل
 قدر گل بلبل شناسد قدر دلبر مبتلا
 چند از جور و ستم خود می نهی اندر بلا

۲۳۷

مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن

(بحر رجز مسدس سالم مجزوء)

یا من علی فی حسنه کل العلا
 شمّلتَه کلّ لطاقته بکمالها
 وازداد حسنا فی الجمال مکّملاً
 والیه مال الحسن من دون الملا

^{۱۷۱} بر I در A

^{۱۷۲} نادان A پایان I

^{۱۷۳} ای جفا چو عاشقت را شوقی مجنون تست I ای جفا چو عاشقت شوقی تست A

و غدی له کل البهاء مجّلاً	حاز الجمال باسره و کماله
فازداد حسناً کاملاً و تدلّلاً	وحوی جمیع الحسن فی وجناته
لما رأوه مکّملاً و مسربلاً	خضعت له کل الحسان رقابهم
فی حسنه و بهاءه اقاما انجلاً	لما رثاه البدر صار محیّراً
فعلى علیهم بالجمال تجمّلاً	واستقبلته شمس کل محاسن
والقلب یبدو للفرقاق توسّلاً	الشوق شوقی زائد لو صاله

۲۳۸

مستفعلن مستفعلن مستفعلن

(ابیات ۱ - ۲ بحر رجز مسدس سالم مجزوء)

مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن

(ابیات ۳ - ۸ بحر هزج مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

ای آفت جان سرور جانان تویی	در خوبی تو یوسف کنعان تویی
من عاشق مهروی جمال تو شدم	ای جان من آن راحت هر جان تویی
مفتون تو بودم صنما از ره تحقیق	ای فتنه من فتنه دوران تویی
در مملکت خوبی و در کشور الطاف	صاحب نظر و سرور و سلطان تویی
ای بلبل بیچاره که از وصل جدایی	در گلشن گل صاحب افغان تویی
ای عاشق پژمرده که در هجر فتادی	از هجر و غمت درهم هجران تویی
در کشور خوبی که درین شهر لطافت	ای خسرو من خسرو خوبان تویی
شوقی تو چرا دم نزدی در سخن صدق	برهم زده قلب پریشان تویی

۲۳۹

مفعول مفاعیلُ مفاعیلُ فعولن

(بحر هزج مثنیٰ مکفوف محذوف)

ای گنج لطافت تو چه تصویر نمایی	در نسخه خوبی همگی عقده گشایی
نازت بکشم بر سر خود که نازنینی	در زمرة خوبان و وفا جلوه فزایی

ای شوخ به مژگان تو گویی^{۱۷۵} مژده من
 ای دل تو مرا راست بگو که از تو پرسم
 پرسیدم از آن لعل لب شکر یارم
 دل گم شده است از من بی دل ز که پرسم
 شوقی همه از پیرویی خواجه حافظ
 تیر قدر استی که^{۱۷۴} تو از قوص قضایی
 سر بسته زنجیر خم زلف دوتایی
 ای لعل لب یار تو داروی شفایی
 کای رفته ز من آن دل دیوانه کجایی
 پاکیزه سخن گشتی و پاکیزه ادایی

۲۴۰

مفاعِلن فاعِلاتِن مفاعِلن فَعِلن

(بحر مجتث مثنیٰ مخبون اصلم ضرب و عروض)

قرار در سر من گشت عشق و سودایی
 به جاهلی و جوانی تو راه سودا گیر
 تو شاه ملک لطفی^{۱۷۷} و داور حسنی
 قرار از دل شیدای من چه می پرسی
 تو شاه ملک جمال و من این گدای وصال
 چنانکه باده پرستم مدام می نوشم
 دریغ این دل شوقی ز دست رفت دریغ
 که دل به راه تباهی گرفت و شیدایی^{A151^a}
 چه حاجتست درین ره به علم و دانایی
 مسلم است ترا حسن و روی^{۱۷۶} زیبایی
 که صبر از دل من گم شد و شکیبایی
 وصال یک شب از تو کنم تمنّایی
 ز جام باده من پرس باده پیمایی
 همیشه رفته بود کاش با دلّارایی

۲۴۱

مفعول فاعِلاتِن مفعول فاعِلاتِن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب)

ای دل تحمل آور بر هر صفا و زاری
 بارِ گران عشقم پشتم ازو دوتا شد
 زیرا که سختتر نیست از راه عشق یاری
 آسان چه گونه باشد کو شد گرانباری

^{۱۷۴} که I یا A^{۱۷۵} گویی A گوی I^{۱۷۶} ملک لطفی I ملک و لطفی A^{۱۷۷} حسن و روی I حسن روی A

بیچاره این دل من افتاده است بی تاب
هر کار فتنه و شور معظم که در میانست
هر سود و هر مزیت در شاخ میوه دارست
صبر و قرار من برد آن چشم نرگس یار
شوقی عزیز مصر است این وقتها که دیدم
جرم و خطاش این بود کو^{۱۷۸} را گرفت یاری
عاقل چرا نگیرد از معظمش کناری
سیاح را چه باشد از ساحه چناری
ای یار چشم جادو دلرا بده قراری
دل بسته شد ز مهرش در زلف شیوه کاری

İ120^b

۲۴۲

فاعلاتن مفاعلهن فعلن

(بحر خفیف اصلم مخبون مقطوع)

اشک من شد ز دیده طوفانی
دم هجرم دراز بود که هیچ
صدق و اخلاص بایستد ای دل
تو به عشق و به مهر صادق باش
یک تمنا کنم ز درگه یار
کی میسر کنی مرا یارب
یک امیدم ز یار هست مرا
شوقیا در قفای وصلی باش
آه ازین هجر و این پریشانی
من نیستم ز وصل نیشانی
نیست طاعت به دست و پیشانی
تا نباشد ترا پشیمانی
که کند وصل خویش ارزانی
که بینم جمال نورانی
که نگیرد به جهل و نادانی
گرچه باشد شبی به مهمانی

A151^b

۲۴۳

مفعول مفاعلهن فعولن

(بحر هزج مسدس اخرب مقبوض محذوف)

می خور همه دم به جام چینی
نازت بکشم غزال رعنا
بنما تو جمال و حسن رویت
تا لذت شرب خود بینی
کآن چشم سیاه نازنینی
تا ثقلت عاشقان بینی

^{۱۷۸} I کو که او A

یارب چه ابوالعجب جمالست	در خال و خط و عذار و بینی
جای تو نه جای در زمین است	شاید که به چشم و سر نشینی
آه سحر اثار ندارد	ای یار چرا دل آهینگی
چون مرغ هما مقام داری	در اوج علا، نه بر زمینی
ای خوجه انس و جن و دوران	هم مالک حسن و هم نگینی
ای شوقی خسته دل تو تا کی	در قید وصال او رهینی

A152^a
İ121^a

۲۴۴

مفعول مفاعیلن فعولن

(بحر هزج مسدس اخرب مقبوض محذوف)

ای ماه لقا چه نام داری	تو سروقدی ویا ^{۱۷۹} گلعداری
ای دل تو برای وصل یارت	هنگام جفا چه بیقاراری
ای یار ترا درست گویم	در ملکوت حسن شهسواری
ای دل تو ز گفت و گوی اغیار	خوبست همین که غم نداری
ای بلبل گلشن لطافت	من عاشق و تو دروغ کاری ^{۱۸۰}
از هجر و فراق ماهرویی	بگریستم آنچنان بزاری
عاشق ز روان خود گذارد ^{۱۸۱}	تا در کف او فتد نگاری
آیا بود آن زمان که شوقی	از وصل تو گشته وایه داری

۲۴۵

مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن

(بحر مضارع مثنی اخرب)

ای یار نازنینم از من تو دل ربودی	پس از ربودن دل هجران را نمودی

^{۱۷۹} ویا: و و یا A

^{۱۸۰} و تو دروغ کاری İ یک گل و هزاری A

^{۱۸۱} گذارد A گذارت İ

ای دل چه تاب داری بر هجر نوجوانان
 از جور مهلقایان تابم به تن نماندست
 بر هجر و بر جفایش ای دل تو بی وجودی
 آیا چه باشد این جور در مهلقا نبودى
 آینه درونم از گرد غم سینه شد
 ای باده همّتی کن آینه را بزودی
 ای رود مرحمت کن با اشک دیده من
 کز گریه فراق از دیده رفت رودی
 از آتش محبت سوز درون پر شد
 از خویش و آشنایان ما را نبود سودی
 شوقی به باده نوشی مشهور بود لیکن
 ناچار بود زیرا در سینه داشت دودی^{۱۸۲}

A152^bİ121^b

۲۴۶

مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

(بحر هزج مثنی‌سالم)

مرا از طلعت جانان شد این عزّ و سرافرازی
 وزین خوشتر چه می باشد به عزّ و ناز انبازی
 نه هر عاشق وفا دارد نه هر معشوق ممتازست
 خنک بر جان آن عاشق که دارد شوخ ممتازی
 حقیقی عشق دارد شمع را پروانه ای بلبل
 که سوزد جان خود هرگز نیارد هیچ آوازی
 به مدح حسن گل بلبل مخالف نغمه می دارد
 چنانکه مدح تو گفتم به تاتاری و هم تازی
 بگو مطرب درود یار من با نغمهای خوش
 به آواز حجازی و عراق و نوع شهنازی
 ندیدم محرم اسرار هرگز در جهان شوقی
 مگو گر دوست باشد آنکه داری عشق را رازی

^{۱۸۲} دودی I رودی A

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

ای یار تا به کی تو مرا این جفا کنی	تا کی به این جفا همه ترک وفا کنی
سختیست آنکه صحبت اغیار بدلقا	با هجر و ترک من تو به اینها صفا کنی
در آرزوی وصل توام لیک آن خوشست	در حالت شکسته ما را رضا کنی
زخم دل شکسته من از فراق تست	آیا بود که یک شبه او را دوا کنی
در آرزوی جام می طلعت توام	امید هست ای بت ترسا عطا کنی
دلخسته ام ز لعل لبست آرزو کنم	این خسته را به داروی لعلت شفا کنی
من دامن به دست محبت گرفته ام	امید نیست کز کف دستم رها کنی
ای شیخ پاک دامن و ای پیر زاهدان	می خواهم از جناب تو ما را دعا کنی
مأمول هست از کرم و همتت همان	ای شوقی نظم تازه زمین را ادا کنی

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

ای یار امیدم از تو که ما را کرم کنی	جور و جفا به هجر من خسته کم کنی
وصلت مرا نصیب کن ای یار پرستم	دارم نیاز که ترک جفا و ستم کنی
در تیره های ظلمت ^{۱۸۳} شبهای هجر من	خواهم به ماهروی تو دفع ظلم کنی
من بنده نعیم توام تا که زنده ام	دل دارم ای کریم که بذل نعیم کنی
ای دل ز اهل فضل و کمال آن زمان شوی	در آن زمان که خدمت اهل قلم کنی
مردم به حرص راحت دنیا نیاورد	راحت شوی که ترک غم بیش و کم کنی
شوقی تو هیچ ترک مکن مدح حسن او	حق است بر تو مدحت آن دمبدم کنی

^{۱۸۳} تیرها و ظلمت : تیره های و ظلمت İA

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

A153 ^b	ای دل چرا ز جور بتان تو خطر کنی ای چشم من ز هجر و فراقش تو گریه کن ای پیک باد لطف و صفا این سلام ما دور است راه کوه و بیابان عشق ما زاهد چرا تو کار من رند می کنی ای دل چنین نگار ترا واجب و سزااست شوقی ز آتش دل خود شعر می کنی	خود را به از جفای بتان معتبر کنی تا گونه گونه اشک ترا سیم و زر کنی بر کوی یار عرضه بکن گر گذر کنی ای دل به راه مرده شوی گر سفر کنی مستوجب است بر تو که کار دگر کنی از بهر وصل بیشتر ازین شور و شر کنی آن به اگر که شعر کنی مختصر کنی

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

I122 ^b	ای دل ز عشق مغیچگان در خطر شدی بسیار گریه در دم هجرت کشیده‌ام عقل و کفایت از تو بدر شد دراین زمان تیر نگاه و غمزه خوبان همی رسد آیا چه جرم کرده‌ای ای دل که در جهان از فرقت جمال و غم هجر یوسفی شوقی به رغم اهل حسد در حصول کام	حالت مغایر افتد و حال دگر شدی ای اشک دیده دولت آمد که زر شدی ای دل همان ز عشق جوانان پسر شدی ای سینه واجب است ترا کاین سپر شدی از بهر مهر و عشق جوانان سمر شدی یعقوب وش تو ای دل من بی بصر شدی همواره از عنایت حق تاج سر شدی

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

A154 ^a	بشنو دلا ز یار کنم من شکایتی وصلش امید بود ولیکن چه فایده	خوش می شود به نسبت حال حکایتی ناز و کرشمه کرد ز طبعش سرایتی

مهر درون سینه من عین آتشست
هر دم که یار شانه زند زلف و طره را
دل را به عشق یار بیستم ز خود ولی
من اعتقاد به زهد و تصوف نمی کنم
مستوجیم که یار مرا رنجه گر کند
ای اهل دل ز بهر خدا را عنایتی
بر عاشقان به یک ره خیزد قیامتی
از جانب رقیب بر آمد شامتی
تا ننگرم ز اهل تصوف کرامتی
شوقی که هر نفس کنم او را خیانتی

۲۵۲

مفعول فاعلات مفاعیل فاعلن

(بحر مضارع مثنیٰ اخرب مکفوف محذوف)

از عشق دوست من نکشیدم مضرتی
سودای عشق در سر من چونکه جا گرفت
در راه عشق هر که بمیرد شهید شد
من طالب محبت یک ماه طلعتم
در کوی یار آنکه گدایی کند نیاز
شوقی ز اهل عشق شو و ترک زهد کن
هر دم رسد ازو دل ما را مسرتی
من بعد ترک من نکنم رنج و محنتی
آنها که عشق نیست درو نیست لذتی
آیا بود که یار کند با من الفتی
البته می شود به گدایان عنایتی
زاهد ندارد از طرف عشق رغبتی

۲۵۳

مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

(بحر هزج مثنیٰ مکفوف محذوف)

ای یار بگویم به تو از عشق کلامی
با گلشن احباب چرا من نخرام
ساقی تو مرا از می صهبای شبانه
ای باد صبا مژده جانبخش مرا ده
خالی ز تمنا و نیاز لب عشاق
بر عهد مرا تا به لحد ثبت و دوامست
شوقی بچنین شاه و چنین خسرو خوبان
دیر است نیاید ز جمال تو سلامی
تا یار ببینم به همین قد خرامی
هر شب قدهی ده و به هر روز تو جامی
همچنین که مرا نیست ز دلدار پیامی
در کوی جوانان عجا هست مقامی
بر عهد من ای دوست ترا هست دوامی
اخلاص به خدمت بکناد ار تو غلامی

A154^b
İ123^a

فهرست

(ا)

اعراف ۹۵، ۸۱، ۳۲
ایاز ۹۲، ۶۳، ۲۸
ایوب ۱۳۷

(آ)

آدم ۴۶، ۲

(ب)

بغداد ۱۱۳

(پ)

پرویز ۴۱، ۳۶

(ت)

تبریز ۶۱

(ج)

جم ۱۱۸، ۸۷، ۶۹، ۵۹، ۴۷، ۴۶، ۴۲، ۵
جنت ۱۳۲، ۱۲۵، ۸۱، ۲
جیحون ۷۹، ۳۰
جیلانی ۴۵

(ح)

حافظ ۱۳۹، ۱۲۷، ۹۹
حجاز ۶۰

(خ)

خسرو ۱۴۶، ۱۳۹، ۱۲۱، ۲۵
خصّاف ۹۵

(د)

دارا ۶۶، ۵

(ر)

روم ۶۳، ۶۱، ۵۳، ۵۰، ۴۷، ۱۸، ۱۰، ۹

۱۰۴

(ز)

زحل ۱۰۸
زلیخا ۱۲۱، ۳
زهرا ۱۲۶

(س)

سکندر ۵
سلیمان ۵۹، ۳۴، ۵
سیحون ۷۹

(ش)

شوقی ۹، ۸، ۷، ۶، ۵، ۴، ۳، ۲، ۱
..... ۱۸، ۱۷، ۱۶، ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰
..... ۲۷، ۲۶، ۲۵، ۲۴، ۲۳، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹
..... ۳۶، ۳۵، ۳۴، ۳۳، ۳۲، ۳۱، ۳۰، ۲۹، ۲۸
..... ۴۵، ۴۴، ۴۳، ۴۲، ۴۱، ۴۰، ۳۹، ۳۸، ۳۷
..... ۵۴، ۵۳، ۵۲، ۵۱، ۵۰، ۴۹، ۴۸، ۴۷، ۴۶
..... ۵۵، ۵۴، ۵۳، ۵۲، ۵۱، ۵۰، ۴۹، ۴۸، ۴۷، ۴۶
..... ۶۳، ۶۲، ۶۱، ۶۰، ۵۹، ۵۸، ۵۷، ۵۶، ۵۵
..... ۷۲، ۷۱، ۷۰، ۶۹، ۶۸، ۶۷، ۶۶، ۶۵، ۶۴
..... ۷۳، ۷۲، ۷۱، ۷۰، ۶۹، ۶۸، ۶۷، ۶۶، ۶۵، ۶۴
..... ۸۱، ۸۰، ۷۹، ۷۸، ۷۷، ۷۶، ۷۵، ۷۴، ۷۳
..... ۸۲، ۸۱، ۸۰، ۷۹، ۷۸، ۷۷، ۷۶، ۷۵، ۷۴، ۷۳
..... ۹۰، ۸۹، ۸۸، ۸۷، ۸۶، ۸۵، ۸۴، ۸۳، ۸۲
..... ۹۹، ۹۸، ۹۷، ۹۶، ۹۵، ۹۴، ۹۳، ۹۲، ۹۱
..... ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶
..... ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳
..... ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰
..... ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷
..... ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴
..... ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱
..... ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶

(ص)

صفاهان ۶۰

(ك)

١٣٧ كرىلا
 ٤١ كسرى
 ١٣٤ كعبه
 ١٣٩ ، ١٢٧ ، ١٢١ كنعان

(ل)

١١٥ لىلى

(م)

١٣٨ ، ١٢٥ ، ١١٨ ، ١١٥ ، ٥٨ ، ٣٠ مجنون
 ١١٥ ، ٩٢ ، ٤٣ ، ٥٨ ، ٢٨ محمود
 ٥١ ، ٣ مسىحا

(ن)

٧٩ نىل

(ى)

١٤٥ ، ٢٥ يعقوب
 ١٢٧ ، ١٢١ ، ٤٨ ، ٣٤ ، ٢٥ ، ٣ يوسف

(ع)

٤٥ عبدالقادر
 ٤٧ غجم
 ١٤٣ ، ٤٠ عراق
 ٢٣ عرقوب
 ١٤٠ عزيز مصر
 ٤٥ ، ٤٢ ، ٢٩ عيسى

(غ)

٤١ غوث

(ف)

٧٩ ، ٣٠ فرات
 ١٢٥ ، ٥٨ فرهاد
 ١٢٠ ، ١٥ فلاطون

(ق)

٩٥ ، ٣٢ قاف
 ٥١ قانون
 ٧٩ ، ٤٩ قرآن